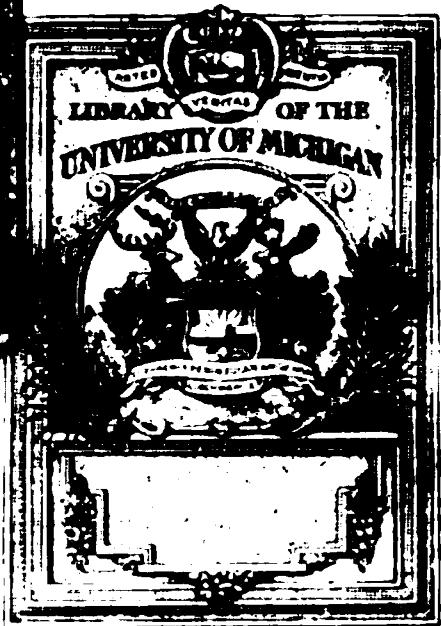
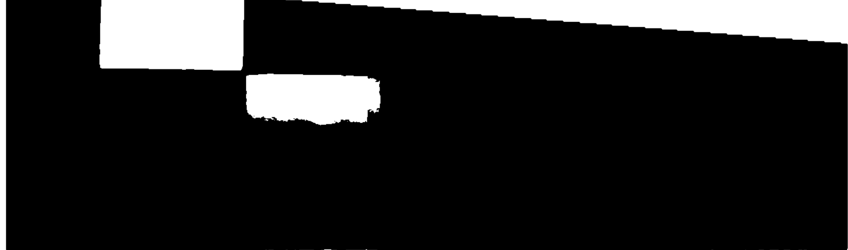

LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN

ANNAEI SENECAE

PHILOSOPHI

ꞏRA OMNIA.

AD

ORUM LIBRORUM FIDEM

ACCURATE EDITA.

STEREOTYPA C. TAUCHNITIANA.

TOMUS V.

*ꞏiles quaestiones, Apocolocyntosis in Claudium
gmenta, Index rerum, et index locorum ex poetis
citatorum.*

NOVA IMPRESSIO.

LIPSIAE
ꞏPTIBUS OTTONIS HOLTZE.
1869.

3

hr

L. ANNAEI SENECAE AD LUCILIUM NATURALIUM QUAESTIONUM LIBER PRIMUS.

PRAEFATIO.

Quantum inter philosophiam interest, Lucili virorum optime, et ceteras artes, tantum interesse existimo in ipsa philosophia inter illam partem quae ad homines, et hanc quae ad deos spectat. Altior est haec, et animosior: multum permisit sibi: non fuit oculis contenta. Maius esse quiddam suspicata est, ac pulchrius, quod extra conspectum natura posuisset. Denique tantum inter duas interest, quantum inter Deum et hominem. 2. Altera docet, quid in terris agendum sit: altera, quid agatur in coelo. Altera errores nostros discutit, et lumen admovet, quo discernantur ambigua vitae: altera multo supra hanc caliginem in qua volutamur excedit, et e tenebris ereptos, illo perducit, unde lucet. Equidem tunc naturae rerum gratias ago, quum illam non ab illa parte video, quae publica est, sed quum secretiora eius intravi: quum disco, quae universi materia sit, quis auctor sit, aut custos: quid sit Deus: totus in se intendat, *an ad nos aliquando* respiciat: faciat quotidie *aliquid, an semel fecerit*: pars mundi sit, an mundus: *liceat illi hodieque* decernere, et ex lege fa-

e, non fuerat nasci. Quid [illegible]
viventium me positum esse gauderem? An
s et potiones percolarem? ut hoc corpus ca
n ac fluidum, periturumque nisi subinde impl
rcirem, et viverem aegri minister? ut mor
erem, cui omnes nascimur? Detrahe hoc in
abile bonum, non est vita tanti, ut sudem,
tuem. 4. O quam contemta res est homo, n
ra humana surrexerit! Quamdiu cum affectib
uctamur, quid magnifici facimus? Etiamsi sup
umus, portenta vincimus: quid est, cur su
nus nosmetipsos? Quia dissimiles deterrimis s
Non video quare sibi placeat, qui robustior est
etudinario. Multum interest inter vires et
aletudinem. Effugisti vitia animi: non e
rons ficta, nec in alienam voluntatem serm
ositus, nec cor involutum, nec avaritia, qu
uid omnibus abstulit, sibi ipsi negat: nec
ecuniam turpiter amittens, quam turpius
ec ambitio, quae te ad dignitatem nisi per
on ducet. 5. Nihil adhuc consecutus es
... ...dum! Virtus enim ista quam

gandum monetae dedit, sed et illo, quod in occulto servat posterorum avaritiae. 6. Nec potest ante contemnere porticus, et lacunaria ebore fulgentia, et tonsiles silvas, et derivata in domos flumina, quam totum circumeat mundum, et terrarum orbem superne despiciens, angustum, et magna ex parte opertum mari, etiam qua exstat, late squalidum, et aut ustum aut rigentem. Sibi ipse ait: hoc est illud punctum, quod inter tot gentes ferro et igni dividitur? O quam ridiculi sunt mortalium termini! 7. Ultra Istrum Dacus non exeat: Strymo Thracas includat: Parthis obstet Euphrates: Danubius Sarmatica ac Romana disterminet: Rhenus Germaniae modum faciat: Pyrenaeus medium inter Gallias et Hispanias iugum extollat: inter Aegyptum et Aethiopias arenarum inculta vastitas iaceat! Si quis formicis det intellectum hominis, nonne et illae unam aream in multas provincias divident? 8. Quum te in illa vere magna sustuleris; quotiens videbis exercitus subrectis ire vexillis, et quasi magnum aliquid agatur, equitem modo ulteriora explorantem, modo a lateribus affusum, libebit dicere:

It nigrum campis agmen. —

Formicarum iste discursus est, in angusto laborantium. Quid illis et nobis interest, nisi exigui mensura corpusculi? Punctum est istud in quo navigatis, in quo bellatis, in quo regna disponitis: minima, etiam quum illis utrimque Oceanus occurrit. 9. Sursum ingentia spatia sunt, in quorum possessionem animus admittitur: at ita si minimum secum ex corpore tulit, si sordidum omne detersit, et expeditus levisque ac contentus modico emicuit. Quum illa tetigit, alitur, crescit: ac velut vinculis liberatus in originem redit. 10. Et hoc habet argumentum divinitatis suae, quod illum divina delectant: nec ut alienis interest, sed ut suis. Secure spectat

at? Scit illa ad se pertinere. ..
micilii prioris angustias. Quantum enim e
ab ultimis litoribus Hispaniae usque ad Ind
Paucissimorum dierum spatium, si navem s
tus implevit. At illa regio coelestis per tri
nos velocissimo sideri viam praestat, nusqu
stenti, sed aequaliter cito. Illic demum dis
diu quaesivit: illic incipit Deum nosse. 12.
Deus? Mens universi. Quid est Deus? Qu
totum, et quod non vides totum. Sic demu
tudo sua illi redditur, qua nihil maius excog
test, si solus est omnia, opus suum et extra
tenet. Quid ergo interest inter naturam D
stram? 13. Nostri melior pars animus es
nulla pars extra animum. Totus ratio e
interim tantus error mortalia teneat, ut
neque formosius est quidquam, nec dispos
in proposito constantius, existiment homi
tum et casu volubile, ideoque tumultuo
fulmina, nubes, tempestates, et cetera qu
ac terris vicina pulsantur. Nec haec int
...tia est, sapientiam quoque profess

vult efficiat, an in multis rebus illum tractanda destituant: et a magno artifice prave formentur multa, non quia cessat ars, sed quia id in quo exercetur, saepe inobsequens arti est? — Haec inspicere, haec discere, his incubare, nonne transilire est mortalitatem suam, et in meliorem transscribi sortem? Quid tibi, inquis ista proderunt? Si nihil aliud, hoc certe sciam, omnia angusta esse, mensus Deum. Sed haec deinde.

CAPUT I.

Nunc ad propositum veniam opus. Audi quid de ignibus philosophia velit, quos aër transversos agit. Magna vi illos excuti argumentum est, quod obliqui feruntur, et praerapida celeritate. Apparet illos non ire, sed proiici. Ignium multae variaeque facies sunt. Aristoteles quoddam genus illorum capram vocat. Si me interrogaveris, quare? prior mihi rationem reddas oportet, quare hoedi vocentur. 2. Si autem, quod commodissimum est, convenerit inter nos, ne alter alterum interroget: quid dicit ille? responde. Satius erit de re ipsa quaerere, quam mirari, quid ita Aristoteles globum ignis appellaverit capram. Talis fuit forma eius, qui bellum adversus Perseum Paullo gerente, lunari magnitudine, apparuit. Nos quoque vidimus non semel flammam ingentis pilae specie, quae tamen in ipso cursu suo dissipata est. 3. Vidimus circa divi Augusti excessum simile prodigium: vidimus quum de Seiano actum est: nec Germanici mors sine denuntiatione tali fuit. Dices mihi: Ergo tu in tantis erroribus es, ut existimes Deos mortium signa praemittere, et quidquam esse in terris tam magnum, quod perire mundus sentiat? Erit aliud isti rei tempus. Videbimus, an certus omnium rerum ordo ducatur, et alia aliis i

io eius in alteram partem facta est, et non
d intra se pugnavit. Ex hac vexatione nasc
abes, et globi, et faces, et ardores. At qu
collisus, et, ut ita dicam, strictus est, min
a excutiuntur, *crinemque volantia sidera duc*
ıc ignes tenuissimi iter exile designant, et c
ducunt. Ideo nulla sine huiusmodi specta
x est; non enim opus est ad efficienda ista
ëris motu. Denique, ut breviter dicam, ead
e fiunt ista, qua fulmina, sed vi minore. Que
dum nubes mediocriter collisae, fulgurat
fficiunt; maiore impetu pulsae, fulmina.
teles eiusmodi rationem reddit: „Varia et m
rarum orbis exspirat, quaedam humida, qu
icca, quaedam algentia, quaedam concipien
ıs idonea.“ — Nec mirum est, si terrae om
s et varia evaporatio est: quum in coelo q
on unus appareat color rerum, sed acrior
lae rubor, Martis remissior, Iovis nullus, in
ram nitore perducto. 7. Necesse est ergo
copia corpusculorum, quae terrae eiecta

fuisset, iam defuissent. 9. Nulla enim nox est, qu[a] non plurimae ire, et in diversum videantur abduci. Atqui, quo solent, quaeque inveniuntur loco: magnitudo sua singulis constat. Sequitur ergo, ut infra illas ista nascantur. et cito intercidant, quia sine fundamento sunt et sede certa. Quare ergo etiam non interdiu transferuntur? 10. Quid, si dicam stellas interdiu non esse, quia non apparent? Quemadmodum illae latent, et solis fulgore obumbrantur: sic faces quoque transcurrunt etiam interdiu, sed abscondit eas diurni luminis claritas. Si quando tamen tanta vis emicuit, ut etiam adversus diem vindicare sibi suum fulgorem possint, apparent. 11. Nostra certe aetas non semel vidit diurnas faces, alias ab oriente in occidentem versas, alias ab occasu in ortum. Argumentum tempestatis nautae putant, quum multae transvolant stellae. Quod si signum ventorum est, ibi est, ubi venti sunt, id est, in aëre, qui medius inter lunam et terram est. In magna tempestate apparent quasi stellae velo insidentes. Adiuvari se tunc periclitantes existimant Pollucis et Castoris numine. 12. Causa autem melioris spei est, quod iam apparet frangi tempestatem, et desinere ventos. Aliquando feruntur ignes, non sedent. Gylippo Syracusas petenti, visa est stella super ipsam lanceam constitisse. In Romanorum castris visa sunt ardere pila, ignibus scilicet in illa delapsis: qui saepe, fulminum more, animalia ferire solent et arbusta. 13. Sed si minore vi mittuntur, defluunt tantum et insident, non feriunt, nec vulnerant. Alii inter nubes eliduntur, alii sereno, si aër ad exprimendum ignem aptus fuit. Nam sereno quoque coelo aliquando tonat, ex eadem causa, qua nubilo, aëre *inter se colliso. Qui etiamsi* est lucidior ac siccior, *coire tamen et facere corpora* quaedam similia nu*bibus potest, quae percussa* reddant sonum. 14.

is Augustus urbem, ex Apollonia ...
t, circa solem visum coloris varii circu-
esse in arcu solet: hunc Graeci *halo* vo-
dicere coronam aptissime possumus.
dum fieri dicatur, exponam. 2. Quum in
pis missus est, videmus in multos orbes
edere, et fieri primum angustissimum or-
e latiorem, ac deinde alios maiores, donec
mpetus, et in planitiem immotarum aqua-
ur. Tale quiddam cogitemus fieri etiam
Quum spissior factus, plagam sentire po-
olis aut lunae vel cuiuslibet sideris incur-
ere illum in circulos cogit. Nam humor,
omne quod ex ictu formam accipit, in ta-
m impellitur, qualis est eius quod impel-
e autem lumen rotundum est: ergo et aër
dum, percussus lumine, exibit. Ob hoc
dores Graeci areas vocavere, quia fere
ugibus loca distinata sunt rotunda. Non
quod existimemus, istas, sive areae sive
nt, in vicinia siderum fieri. Plurimum
nt, quamvis tangere ea et coronare vide-
... fit talis effigies, quum

se
num
vide-
quam
circa
lis et
er te-
isque
abent
e cir-

... et hoc idem non facit in humi-
re? quia omnem figuram fugiens aqua ...
8 Idem ergo in aere evenit, ut ille qui man...
figuram, at ille qui rapitur et currit, non ...
testatem, et omnem ictum venientemque fu...
turbet. Hae, de quibus dixi, coronae quum ...
sunt aequaliter, et in semetipsis evanueri...
catur aeris quies: est omnium tranquillitas...
aquam exspecta. 9 Quum ab una parte ...
illinc ventus est unde finduntur. Si ruptae ...
...sunt, tempestas fit. Quare id accid...
quae iam exposui, *intelligi potest.* Nam ...
universa subsedit, apparet temperatum es...
ac placidum. Si ab una parte intercisa es...
inde, aera incumbere, et ideo illa regio ve...

piurium apparet. Hae coronae nocti lunam et alias stellas notantur, interd ut quidam ex Graecis negaverint ea quum illos historiae coarguant. Cau tatis haec est, quod solis fortius lun ipse agitatus ab illo, calefactusque, so nae autem inertior vis est, et ideo quia composito aëre facilius sustinetur: II cetera infirma sunt, nec perrumpere ac sunt. Excipitur itaque illorum imago solidiori ac minus cedente versatur. aër nec tam spissus esse, ut excludat a se lumen immissum, nec tam tenuis nullam venientibus radiis moram pra noctibus temperatura contingit, quu lectum aëra luce levi non pugnaciter riunt, spissioremque, quam solet esse i ciunt.

III. At contra arcus in nocte non fi dum raro, quia luna non habet tantu nubes transeat, et illis colorem suffund cipiunt sole perstrictae. Sic enim f...

praesentat. Idem videbis accidere, si quando volueris observare fullonem: quum os aqua implevit, et vestimenta ridiculis diducta leviter aspergit, apparet varios edi colores in illo aëre asperso, quales in arcu fulgere solent. 3. Huius rei causam in humore esse ne dubitaveris. Non fit enim unquam arcus, nisi nubilo. Sed quaeramus quomodo fiat. Quidam aiunt esse aliqua stillicidia, quae solem transmittant, quaedam magis coacta, quam ut transluceant: itaque ab illis fulgorem reddi, ab his umbram, et sic utriusque intercursu effici arcum, in quo pars fulgeat, quae solem recipit, pars obscurior sit, quae exclusit, et ex se umbram proximis fecit. 4. Hoc ita esse quidam negant. Poterat enim umbra et lux causa videri, si arcus duos tantum haberet, colores, et sic ex lumine umbraque constaret.

Sed nunc, diversi niteant quum mille colores,
Transitus ipse tamen spectantia lumina fallit.
Usque adeo quod tangit idem est, tamen ultima distant.

Videmus in eo aliquid flammei, aliquid lutei, aliquid caerulei, et alia in picturae modum subtilibus lineis ducta, ut ait poëta, ut an dissimiles colores sint, scire non possis, nisi cum primis extrema contuleris. 5. Nam commissura decipit: usque adeo mira arte naturae, quod a simillimis coepit, in dissimilia desinit. Quid ergo istic duo colores faciunt luminis atque umbrae, quum innumerabilium ratio reddenda sit? Quidam ita existimant arcum fieri; dicunt in ea parte, in qua pluit, singula stillicidia pluviae cadentis, singula specula esse: a singulis ergo imaginem reddi solis. Deinde multas imagines, immo innumerabiles, et devexas, et in praeceps transeuntes confundi: itaque et arcum esse multarum imaginum solis confusionem. 6. Hoc sic colligunt. Pelves, inquiunt, mille die sereno pone, et omnes habebunt imaginem

is, insertis parietibus in plures ...
habebit imagines solis, quot lacus habuerit.
illam sicut est diffusa: semel tibi imaginem
7. Nihil refert, quam exiguus sit humor aut
Si circumseptus est, speculum est. Ergo
lia illa infinita, quae imber cadens defert, toti-
ecula sunt, totidem solis facies habent. Hae
intuenti perturbatae apparent: nec dispici-
ntervalla, quibus singula distant, spatio pro-
e discerni. Deinde pro singulis apparet una
turbida ex omnibus. Aristoteles idem iudi-
„Ab omni, inquit, laevitate acies radios suos
it. Nihil autem laevius aqua et aëre. 8. Er-
im ab aëre spisso visus noster in nos redit. Ubi
ebes et infirma est acies, quolibet aëris ictu
. Quidam hoc genere valetudinis laborant,
sibi videantur occurrere, ut ubique imaginem
cernant. Quare? quia infirma vis oculorum
otest ne proximum quidem sibi aërem perrum-
ed resistit.“ Itaque quod in aliis efficit densus
his facit omnis. Satis enim valet qualiscun-
illam aciem repellendam: longe au-

., tu mihi multa millia istic imagi-
i nullam video? 10. Et quare quum
it, imaginum diversus est? Ut et
unt, refellam, et alia quae non m-
at, illud dicam oportet: nihil acie
non tantum in his, a quibus subtili-
llam colorum diversitas summovet,
quae, quae ad manum cernit. Re
per aqua fracti speciem reddit. Po-
spicientibus multo maiora sunt. 11.
rvalla porticus longiores iungunt.
revertere. hunc, quem toto orbe
n probat ratio, acies nostra sic con-
ces viri pedalem esse contenderint
am omnium esse scimus, nemo no-
ri: nec ire crederemus, nisi appa-
um ipsum praecipiti velocitate la-
ccasusque intra momentum tempo-
nemo nostrum sentit procedere. 12.
, si oculi nostri imbrium stillicidia
ingenti spatio intuentibus minuta-
scrimen interit? Illud esse dubium
arcus imago solis sit, roscida et
ta. Quod ex hoc tibi apparet
versa soli est, sublimis aut humilis,
isit, aut sustulit, contrario motu
ente altior est, alto depressior. 13.
a latere solis est, nec arcum effi-
cto imaginem trahit. Varietas au-
causam fit, quam quia pars coloris
nube illa: humor autem modo cae-
do virides, modo purpurae similes,
s ducit, duobus coloribus hanc
tibus, remisso et intento. 14. Sic
dem conchylio non in unum mo-
quamdiu macerata sit, crassius

aga inquisitio est, ubi non habemus quod manu e possimus, et late coniectura mittenda est: hic et duas causas esse arcus, solem, nubemque, ıec sereno unquam fit, nec ita nubilo, ut sol la- Ergo utique ex his est, quorum sine altero st.

. Iam [nunc] illud accedit, quod aeque manife- est, speculi ratione imaginem reddi, quia nun- nisi e contrario redditur: id est, nisi ex alte- te steterit quod apparet, ex altera quod osten- Rationes, quae non persuadent, sed cogunt, a etris afferuntur. Nec dubium cuiquam relin- , quin arcus imago solis sit male expressi, ob figuramque speculi. 2. Nos interim repe- alias probationes, quae de plano legi possint. argumenta sic nascentis arcus pono, quod ce- ie nascitur: ingens enim variumque corpus intra momentum subtexitur, et aeque celeriter ur. Nihil autem tam cito redditur, quam a

duae
simulacra cerni pu-
rum nostrorum figuras, a nostris
ous emissas ac separatas : alii imagines aiunt
e in speculo, sed ipsa adspici corpora, retorta
m acie, et in se rursus reflexa. Nunc nihil
pertinet, quomodo videamus quodcunque vi-
sed quomodo imago similis debeat, ut spe-
ldi. 2. Quidnam est tam dissimile, quam
us, in quo neque color, neque figura solis,
gnitudo apparet? Arcus enim longior am-
st, longeque ea parte, qua fulget, rubicun-
o sol; ceteris vero coloribus diversus.
um velis speculum aëri comparare, des
ihi eandem laevitatem corporis, eandem
m, eundem nitorem. Atqui nullae nubes
itudinem speculi: per medias saepe trans-
illis nos cernimus. 3. Qui montium
cendunt, spectant nubem, nec tamen
am in illa cernunt. — Singula stillicidia
la sunt. — Concedo: sed illud nego, ex
stare nubem, Habet enim quaedam
i stillicidia possunt, non
habent nube

…: seu non ex hac causa, ex qua tu videri
unaquaeque stilla recipit imaginem solis
enim cadunt stillae, quam ut concipere
possint. Standum est, ut id quod imi-
cipiant. Quid ergo sit? Colorem, non ima-
ucunt: alioquin, ut ait Nero Caesar diser-

Cytheriacae splendent agitata columbae:

coloribus pavonum cervix, quoties aliquo
r, nitet. 7. Numquid ergo dicemus specu-
di plumas, quarum omnis inclinatio in co
os transit? Non minus nubes diversam spe-
ram habent, quam aves quas retuli, et cha-
es, et reliqua animalia, quorum color aut
nutatur, quum ira vel cupidine accensa, cu-
variant humore suffuso, aut positione lu-
prout rectam vel obliquam receperint, ita
r. 8. Quid enim simile speculis habent
num illa non perluceant, hae transmittant
la densa et coacta, hae rarae sint? illa
nateriae tota, hae e diversis temere compo-
b hoc discordes, nec diu cohaesurae? Prae-

...n opponendum est speculo id, cu-
...e transferat: sic, ut nubes infici...
hoc apponendus. non enim idem
...ulsit, et ad hoc opus est radiis suis
...haec dicuntur ab iis, qui videri vo-
...i. Posidonius, et hi qui specular...
...nt visum, hoc respondent: 10. Si
...color, permaneret, et viseretur eo
...opius. Nunc imago arcus ex lon...
...tenit, quum e vicino est ventum.
...non consentio, quum ipsam sen-
Quare? Dicam: quia coloratur
...ita, ut color eius non undique
...ipsa quidem undique apparet.
...qui in ipsa est, videt. 11. Quid
...or eius non videtur ab eo, a quo
...tqui, quamvis ipsa non videatur,
... Ita non est argumentum falsi
...apparere accedentibus desinit.
...evenit nubibus: nec ideo falsae
...ntur. Praeterea quum dicitur ti-
...suffectam, non dicitur tibi, colo-
...m esse velut duro corpori ac sta...
...ut fluido et vago, et nihil amplius
...peciem recipienti. 12. Sunt etiam
...l ex intervallo vim suam osten-
Tyriam, quo melior saturiorque
...s tenens, ut fulgorem suum osten-
...ideo non habet illa colorem: quia
...et, non quomodocunque explica-
...adem sententia sum, qua Posido-
...cem fieri nube formata in modum
...rotundi, *cui forma* sit partis e pila
...*bari, nisi Geometrae* adiuverint,
...*mentis* nihil dubii relinquenti-
...*m esse* effigiem, non similem.

augetur. Sunt, quae dextras facies o...
uae sinistras, sunt quae torqueant vel ever-
Quid ergo mirum est, eiuscemodi speculum,
olis species vitiosa reddatur, in nube quoque

I. Inter cetera argumenta et hoc erit, quod nun-
maior arcus dimidio circulo apparet: et quod
inor est, quo altior est sol. Ut ait Virgilius
er,

— — Et bibit ingens
Arcus — —

m adventat imber: sed non easdem, undecunque
aruit, minas affert. A meridie ortus magnam
aquarum vehet. Vinci enim non potuerunt va-
issimo sole; tantum est illis virium. 2. Si circa
asum refulsit, rorabit, et leviter impluet. Si ab
circave surrexit, serena promittit. Quare ta-
, si imago solis est arcus, longe ipso sole maior
aret? Quia est alicuius speculi natura talis, ut
ora multo quam videat, ostendat, et in portento-
magnitudinem augeat formas: alicuius invicem
... illud mihi dic, quare in orbem

videri. Qui sive est, sive videtur, a sole non expedies, quare color ille subito desinat, et omnes fulgores paulatim discutiantur. 4. Pro hoc et repentina eius facies, et repentinus interitus. Proprium enim est speculi hoc, quod non per partes struitur, quod apparet, sed statim totum fit. Aeque cito omnis imago in illo aboletur, quam ponitur. Nihil enim aliud ad ista efficienda vel removenda opus est, quam ostendi et abduci. Non est propria in ista nube substantia, nec corpus, sed mendacium, et sine re similitudo. 5. Vis scire hoc ita esse? Desinet arcus, si obtexeris solem. Oppone, inquam, soli alteram nubem: huius varietas peribit. At maior est aliquanto arcus, quam sol. Dixi modo, fieri specula, quae multiplicent omne corpus quod imitantur. Illud adiiciam, omnia per aquam videntibus longe esse maiora. Literae quamvis minutae et obscurae, per vitream pilam aqua plenam maiores clarioresque cernuntur. Poma formosiora quam sint videntur, si innatant vitro. 6. Sidera ampliora per nubem adspicienti videntur, quia acies nostra in humido labitur, nec apprehendere, quod vult, fideliter potest. Quod manifestum fiet, si poculum impleveris aqua, et in id conieceris annulum. Nam quum in ipso fundo iaceat annulus, facies eius in summo aquae redditur. 7. Quidquid videtur per humorem, longe amplius vero est. Quid mirum, maiorem reddi imaginem solis, quae in nube humida visitur, quum de causis duabus hoc accidat? quia in nube est aliquid vitro simile, quod potest perlucere, est aliquid et aquae: quam si nondum habet, tamen iam apparet eius natura, in quam ex sua vertatur.

VII. Quoniam, inquit, vitri fecisti mentionem, ex hoc ipso *contra te argumentum* sumam. Virgula *solet fieri vitrea, striata,* vel pluribus angulis in modum *clavae tortuosa: haec si* ex transverso solem

accipit, colorem talem, qualis in arcu videri solet, reddit: ut scias hic non imaginem solis esse, sed coloris imitationem ex repercussu. 2. In hoc argumento multa sunt pro me. Primum quod apparet quiddam laeve esse debere, simile speculo, quod solem repercutiat: deinde, quod apparet non fieri ullum colorem, sed speciem falsi coloris, qualem, ut dixi, columbarum cervix et sumit et ponit, utcunque deflectitur. Hoc autem et in speculo est, cuius nullus videtur color, sed simulatio quaedam coloris alieni. 3. Unum tamen hoc solvendum est, quod non visitur in illa virgula solis imago, cuius bene exprimendae capax non est. Ita conatur quidem reddere imaginem, quia laevis est materia, et ad hoc habilis: sed non potest, quia enormiter facta est. Si apte fabricata foret, totidem redderet soles, quot habuisset inspectationes. Quae quia non discernuntur inter se, nec satis in vicem speculi nitent; inchoant tantum imagines, nec exprimunt, et ob ipsam viciniam turbant, et in speciem coloris unius adducunt.

VIII. At quare arcus non implet orbem, sed dimidia pars eius videtur, quum plurimum porrigitur incurvaturque? Quidam ita opinantur. Sol quum sit multo altior nubibus, a superiore tantum illas percutit parte: sequitur ut inferior pars earum non tangatur lumine. Ergo quum ab una parte solem accipiant, unam partem eius tantum imitantur, quae nunquam dimidia maior est. 2. Hoc argumentum parum potens est. Quare? quia quamvis sol a superiori parte sit, totamtamen percutit nubem: ergo et tingit. Quidni? quum radios transmittere soleat, et omnem densitatem perrumpere. Deinde contrariam rem proposito suo dicunt. Nam si superior est sol, *et ideo tantum superiori* parte nubium affunditur, *nunquam terra tenus* descendit arcus. 3. Atqui us-

que in humum demittitur. Praeterea nunquam non contra solem est arcus. Nihil ad rem pertinet, supra infrave sit: quia totum, quod contra est, latus verberatur. Deinde aliquando arcum et occidens facit, quum certe ex inferiore parte nubes ferit, terris propinquas. Atqui et tunc dimidia pars est, quamvis solem nubes ex humili et sordido accipiant. 4. Nostri qui sic in nube, quomodo in speculo, lumen reddi volunt, nubem cavam faciunt et sectae pilae partem: quae non potest totum orbem reddere, quia ipsa est pars orbis. Proposito accedo, argumento non consentio. Nam si in concavo speculo tota facies oppositi orbis exprimitur, et in semiorbe nihil prohibet adspici totam pilam. 5. Etiamnunc diximus circulos apparere soli lunaeque in similitudinem arcus circumdatos; quare in illis circulus iungitur, in arcu nunquam? Deinde quare semper concavae nubes solem accipiunt, nec aliquando planae et tumentes? Aristoteles ait, post autumnale aequinoctium qualibet hora diei arcum fieri, aestate non fieri, nisi aut incipiente aut inclinato iam die. Cuius rei causa manifesta est. 6. Primum, quia medio die sol calidissimus nubes evincit: nec potest ab his imaginem suam recipere, quas scindit. At matutino tempore, et vergens ad occasum, minus virium habet: et ideo a nubibus et sustineri et repercuti potest. Deinde quum arcum facere non soleat, nisi adversus his, in quibus facit, nubibus: quum breviores dies sunt, semper obliquus est. 7. Itaque qualibet diei parte, etiam quum altissimus est, habet aliquas nubes, quas ex adverso ferire potest. At temporibus aestivis supra nostrum verticem fertur. Itaque medio die excelsissimus *terras rectiore* adspicit linea, quam *ut ullis nubibus possit* occurri. Omnes *enim tunc sub se habet.*

IX. Nunc dicendum est de virgis, quas non mi-

nus pictas variasque, et aeque pluviarum signa solemus accipere. In quibus non multum operae consumendum est, quia virgae nihil aliud quam imperfecti arcus sunt. 2. Nam facies quidem illis est picta, sed nihil curvati habent. In rectum iacent. Fiunt autem iuxta solem fere in nube humida, et iam se spargente. Itaque idem est in illis qui in arcu color, tantum figura mutatur; quia nubium quoque, in quibus extenduntur, alia est.

X. Similis varietas in *coronis* est: sed hoc differunt, quod coronae ubique fiunt, ubicunque sidus est: arcus non nisi contra solem: virgae non nisi in vicinia solis. Possum et hoc modo differentiam omnium reddere. Coronam si diviseris, arcus erit: si direxeris, virga. In omnibus color multiplex est, ex caeruleo fulvoque varius. Virgae soli tantum adiacent. Arcus solares lunaresque omnes sunt. Coronae omnium siderum.

XI. Aliud quoque virgarum genus apparet, quum radii per angusta foramina nubium tenues, intenti distantesque inter se diriguntur: et ipsae signa imbrium sunt. Quomodo nunc me hoc loco geram? quid eas vocem? Imagines solis? Historici soles vocant, et binos ternosque apparuisse memoriae tradunt. 2. Graeci *parelia* appellant: quia in propinquo fere a sole visuntur, aut quia accedunt ad aliquam similitudinem solis. Non enim totum imitantur, sed imaginem eius, figuramque. Ceterum nihil habent ardoris, hebetes ac languidi. His quod nomen imponimus? An facio quod Virgilius, qui dubitavit de nomine, deinde id de quo dubitaverat, posuit?

— — et quo te nomine dicam,
Rhaetica? nec cellis ideo contende Falernis.

Nihil ergo prohibet illas parelia vocari. 3. Sunt *autem imagines* solis in nube spissa et vicina, in mo-

dum speculi. Quidam parelion ita definiunt, Nubes rotunda, et splendida, similisque soli. Sequitur enim illum, nec unquam longius relinquitur, quam fuit, quum apparuerit. Numquis nostrum miratur, si solis effigiem in aliquo fonte aut placido lacu vidit? Non, ut puto. Atqui tam in sublimi facies eius potest, quam inter nos, reddi, si modo idonea est materia, quae reddat.

XII. Quoties defectionem solis volumus deprehendere, ponimus pelves, quas aut oleo aut pice implemus: quia pinguis humor minus facile turbatur, et ideo quas recipit imagines, servat. Apparere autem imagines non possunt, nisi in liquido et immoto. Tunc solemus notare, quemadmodum se luna soli opponat, ut illum tanto maiorem subiecto corpore abscondat, modo ex parte, si ita contigit, ut latus incurrerit, modo totum. 2. Haec dicitur perfecta defectio, quae stellas quoque ostendit, et intercipit lucem, tunc scilicet, quum uterque orbis sub eodem libramento stetit. Quemadmodum ergo utriusque imago in terris adspici potest: ita in aëre, quum sic coactus aër et limpidus constitit, ut faciem solis acciperet, quam et aliae nubes accipiunt, sed transmittunt, si aut mobiles sunt, aut rarae, aut sordidae. Mobiles enim spargunt illam, rarae emittunt, sordidae turpesque non sentiunt, sicut apud nos imaginem maculosa non reddunt.

XIII. Solent et bina fieri parelia, eadem ratione. Quid enim impedit, quo minus tot sint, quot nubes fuerunt aptae ad exhibendam imaginem solis? Quidam in illa sententia sunt, quoties duo simulacra talia exsistunt, ut iudicent, unum esse solis, alterum imaginis. Nam apud nos quoque quum plura specula disposita sunt ita, ut *alteri sit conspectus* alterius, omnia *implentur, et una imago* a vero est, ceterae *imaginum effigies sunt.* 2. *Nihil* enim refert, quid

sit, quod speculo ostendatur. Quidquid enim videt, reddit. Ita illic quoque in sublimi, si nubes fors aliqua disposuit, ut inter se adspiciant, altera nubes solis imaginem, altera imaginis reddit. Debent autem hae nubes, quae hoc praestant, densae esse, laeves, splendidae, plane naturae solis. Ob hoc omnia quae huiusmodi sunt simulacra, candida sunt, et similia lunaribus circulis: quia ex percussu oblique accepto sole resplendent. Nam si infra solem nubes fuerit, et propior, ab eo dissipatur: longe autem posita radios non remittit, nec imaginem efficit. Quia apud nos quoque specula, quum a nobis procul abducta sunt, faciem non reddunt, quia acies nostra non habet usque ad nos recursum. Pluviarum autem et hi soles (utar enim historica lingua,) indicia sunt: utique si a parte Austri constiterunt, unde maximae nubes ingravescunt: quum utrimque solem cinxit talis effigies, (si Arato credimus,) tempestas surgit.

XIV. Tempus est, alios quoque ignes percurrere, quorum diversae figurae sunt. Aliquando emicat stella, aliquando ardores sunt, aliquando fixi et haerentes, nonnunquam volubiles. Horum plura genera conspiciuntur. Sunt Bothynoe, quum velut corona cingente introrsus igneus coeli recessus est similis effossae in orbem speluncae. Sunt Pithitae, quum magnitudo vasti rotundique ignis dolio similis, vel fertur, vel in uno loco flagrat. 2. Sunt Chasmata quum aliquod coeli spatium desedit, et flammam dehiscens velut in abdito ostentat. Colores quoque horum omnium plurimi sunt. Quidam ruboris acerrimi, quidam evanidae ac levis flammae, quidam candidae lucis, quidam micantes, quidam aequaliter et sine eruptionibus aut radiis fulvi. Videmus ergo

Stellarum longos a tergo albescere tractus.

3. Hae velut stellae exsiliunt et transvolant, videnturque longum ignem porrigere, propter immensam celeritatem: quum acies nostra non discernat transitum earum, sed quacunque cucurrerunt, id totum igneum credat. Tanta enim est velocitas motus, ut partes eius non dispiciantur, sed tantum summa prendatur. Intelligimus magis, qua appareat stella, quam qua eat. 4. Itaque velut igne continuo totum iter signat, quia visus nostri tarditas non subsequitur momenta currentis, sed videt simul et unde exsilierit, et quo pervenerit. Quod fit in fulmine, longus nobis videtur ignis eius, quia cito spatium suum transilit, et oculis nostris occurrit universum, per quod deiectus est. At ille non est extenti corporis per omne qua venit. 5. Neque tam longa et extenuata in impetum valent. Quomodo ergo prosiliunt? Attritu aëris ignis incensus, vento praeceps impellitur: non semper tamen vento attritive fit. Nonnunquam ex aliqua opportunitate aëris nascitur. Multa enim sunt in sublimi sicca, calida, terrena, inter quae oritur, et pabulum suum subsequens defluit, ideoque velociter rapitur. 6. At quare color diversus est? Quia refert, quale sit id quod incenditur, et quam vehemens quo incenditur. Ventum autem significat eiusmodi lapsus, et quidem ab ea parte qua erumpit.

XV. Fulgores, inquit, quomodo fiunt, quos Graeci sela appellant? Multis, ut aiunt, modis. Potest illos ventorum vis edere, potest superioris coeli fervor. Nam quum late fusus sit ignis, inferiora aliquando, si sunt idonea accendi, corripit. Potest stellarum motus cursu suo excitare ignem, et in subiecta transmittere. Quid porro? Non potest fieri, ut aër vim igneam usque in aethera elidat, ex qua fulgur ardorve sit, vel stellae similis excursus? 2. Ex his fulgoribus quaedam in praeceps eunt, similia

prosilientibus stellis: quaedam certo loco permanent, et tantum lucis emittunt, ut fugent tenebras, et diem repraesentent, donec consumto alimento, primum obscuriora sint, deinde flammae modo, quae in se cadit, per assiduam diminutionem redigantur in nihilum. 3. Ex his quaedam in nubibus apparent, quaedam supra nubes, quum aër spissus ignem, quem propior terris diu paverat, usque in sidera expressit. Horum aliqua non patiuntur moram, sed transcurrunt aut extinguuntur subinde, qua reluxerant. Hi fulgores dicuntur, quia brevis facies illorum et caduca est, nec sine iniuria decidens: saepe enim fulminum noxas ediderunt. Ab his tecta videmus icta, quae asperta Graeci plecta vocant. 4. At quibus longior mora et fortior ignis est, motumque coeli sequens, aut qui proprios cursus agunt, cometas nostri putant: de quibus dein. Horum genera sunt pogoniae, lampades, et cyparissiae, et alia omnia: quorum ignis in exitu sparsus est. Dubium, an inter hos ponantur trabes, et pithitae, raro visae. 5. Multa enim conglobatione ignium indigent, quum ingens illorum orbis sit quando matutini amplitudinem solis exsuperet. Inter haec ponas licet et quod frequenter in historiis legimus, coelum ardere visum: cuius nonnunquam tam sublimis ardor est, ut inter ipsa sidera videatur: nonnunquam tam humilis, ut speciem longinqui incendii praebeat. 6 Sub Tiberio Caesare cohortes in auxilium Ostiensis coloniae cucurrerunt, tanquam conflagrantis, quum coeli ardor fuisset per magnam partem noctis, parum lucidus, crassi fumidique ignis. De his nemo dubitat, quin habeant flammam quam ostendunt: certa illis substantia est. 7. De prioribus quaeritur, de arcu dico et coronis, an decipiant aciem, et mendacio constent: an illis quoque verum sit quod apparet. Nobis non placet, in arcu aut coronis subesse aliquid corporis

certi. Nihil enim iudicamus in speculis, nisi fallaciam esse, nihil aliud quam alienum corpus mentientibus. 8. Non enim est in speculo, quod ostenditur. Alioquin non exiret, nec alia protinus imagine obduceretur: nec innumerabiles modo interirent, modo exciperentur formae. Quid ergo? Simulacra ista sunt, et inanis verorum corporum imitatio: suntque ista a quibusdam ita composita, ut et haec possent detorquere in pravum. Nam, ut dixi, sunt specula, quae faciem prospicientium obliquent: sunt, quae in infinitum augeant, et humanum habitum excedant, modumque nostrorum corporum.

XVI. Hoc loco volo tibi narrare fabellam, ut intelligas, quam nullum instrumentum irritandae voluptatis libido contemnat, et ingeniosa sit ad incitandum furorem suum. Hostius Quadra fuit obscoenitatis usque in scenam productae. Hunc divitem avarum, sestertii millies servum, divus Augustus indignum vindicta iudicavit, quum a servis occisus esset, et tantum non pronuntiavit iure caesum videri. 2. Non erat ille tantummodo ab uno sexu impurus, sed tam virorum quam feminarum avidus fuit: fecitque specula eius notae, cuius modo retuli, imagines longe maiores reddentia, in quibus digitus brachii mensuram et longitudine et crassitudine excederet. Haec autem ita disponebat, ut quum virum ipse pateretur, aversus omnes admissarii sui motus in speculo videret, ac deinde falsa magnitudine ipsius membri tanquam vera gauderet. 3. In omnibus quidem balneis agebat ille dilectum, et apta mensura legebat viros: sed nihilominus mendaciis quoque insatiabile malum delectabat. I nunc, et dic, speculum munditiarum causa repertum! Foeda dictu sunt, quae portentum *illud, ore suo lacerandum*, dixerit, *feceritque, quum illi specula ab omni* parte opponerentur, *ut ipse flagitiorum suorum* spectator esset,

4. et, quae secreta quoque conscientiam prem
quae accusatus quisque fecisse se negat, non
tantum, sed in oculos suos ingereret. At he
scelera conspectum suum reformidant! In p
quoque, et ad omne dedecus expositis, tenerri
oculorum verecundia. Ille autem, quasi par
set, inaudita et incognita pati, oculos suos
advocavit, nec quantum peccabat videre con
specula sibi, per quae flagitia sua divideret di
retque, circumdedit: 5. et quia non tam dili
intueri poterat, quum compressus erat, et capu
serat, inguinibusque alienis obhaeserat, op
suum per imagines offerebat. Speculabatur
libidinem oris sui, spectabat sibi admissos pa
omnia viros. Nonnunquam inter marem et fe
distributus, et toto corpore patientiae exp
spectabat nefanda. 6. Quidnam homo impu
liquit, quod in tenebris faceret? Non pertimuit
sed ipsos concubitus portentosos sibi ipse os
sibi ipse approbavit! Quid? non putas, eo ipso
voluisse pingi? Est aliqua etiam prostitutis
atia: et illa corpora, publico obiecta ludibri
quid, quo infelix patientia lateat, obtendunt
quodammodo lupanar quoque verecundum e
At illud monstrum obscoenitatem suam specta
fecerat, et ea sibi ostentabat, quibus abscon
nulla satis alta nox est. Simul, inquit, et vi
feminam patior: nihilominus illa quoque supe
mihi parte alicuius contumeliam maiorem e
Omnia membra stupris occupata sunt: oculi
in partem libidinis veniant, et testes eius exa
que sint! 8. Etiam ea quae ab adspectu c
nostri positio submovit, arte visantur, ne q
putet nescire, quid faciam! Nihil egit natura.
humanae libidini ministeria tam maligna dedi
aliorum animalium concubitus melius instru

veniam, quemadmodum morbo meo et potiar et satisfaciam. Quo nequitiam meam, si ad naturae modum pecco? Id genus speculorum circumponam mihi, quod incredibilem imaginum magnitudinem reddat. 9. Si liceret mihi, ad verum ista perducerem: quia non licet, mendacio pascar. Obscoenitas mea, plus quam capit, videat, et patientiam suam ipsa miretur. Facinus indignum! Hic fortasse cito, et antequam videret, occisus est. Ad speculum suum immolandus fuit.

XVII. Derideantur nunc philosophi, quod de speculi natura disserant, quod inquirant, quid ita facies nostra nobis, et quidem in nos obversa, reddatur: quid sibi rerum natura voluerit, quod quum vera corpora dedisset, etiam simulacra eorum adspici voluit: quorsus pertinuerit, hanc comparare materiam, excipiendarum imaginum capacem. 2. Non in hoc scilicet, ut ad speculum barbam faciemque velleremus, aut ut faciem viri poliremus. In nulla re illa negotium luxuriae concessit: sed primum omnium, quia imbecilli oculi ad sustinendum cominus solem, ignoraturi erant formam eius, hebetato illum lumine ostendit. 3. Quamvis enim eum orientem occidentemque contemplari liceat: tamen habitum eius, ipsum qui verus est, non rubentis, sed candida luce fulgentis, nesciremus, nisi in aliquo nobis humore laevior et adspici facilior occurreret. Praeterea duorum siderum occursum, quo interpellari dies solet, non videremus, nec scire possemus, quid esset, nisi liberius humi solis lunaeque imagines videremus. 4. Inventa sunt specula, ut homo ipse se nosceret. Multa ex hoc consequuta: primo sui notitia, deinde et ad quaedam consilium. Formosus, ut vitaret infamiam: deformis, ut sciret *redimendum esse virtutibus*, quidquid *corpori deesset: iuvenis, ut flore* aetatis admoneretur, *illud tempus esse discendi*, et fortia auden-

di: senex, ut indecora canis deponeret, et de morte aliquid cogitaret. 5. Ad hoc rerum natura facultatem nobis dedit, nosmetipsos videndi. Fons cuique perlucidus aut laeve saxum imaginem reddit.

— — Nuper me in litore vidi,
Quum placidum ventis staret mare. — —

Qualem fuisse cultum putas ad hoc speculum se cernentium? Aetas illa simplicior, et fortuitis contenta, nondum in vitium beneficium detorquebat, nec inventum naturae in libidinem luxumque rapiebat. 6. Primo faciem suam cuique casus ostendit: deinde quum insitus sui mortalibus amor dulcem adspectum formae suae faceret, saepius ea despexere, in quibus prius effigies suas viderant. Postquam deterior populus subiit in ipsas terras, effossurus obruenda, ferrum primo in usu fuit, et id homines impune eruerant, si solum eruissent. 7. Tunc demum alia terrae mala, quorum laevitas aliud agentibus speciem suam obtulit, quam hic in poculo, ille in aere ad aliquos usus comparato vidit: et mox proprius huic ministerio praeparatus est orbis, nondum argenti nitor, sed fragilis vilisque materia. Tunc quoque quum antiqui illi viri incondite viverent, satis nitidi, si squalorem opere collectum adverso flumine eluerent, cura comere capillum fuit, ac prominentem barbam depectere: 8. et in hac re quisque sibi, alterique operam dabat invicem. Coniugum quidem manu crinis ille, quem effundere olim mos viris fuit, attrectabatur: sed illum sibi sine ullo artifice formosi quatiebant, non aliter quam iubam generosa animalia. Postea rerum iam potiente luxuria, specula totis paria corporibus auro argentoque caelata sunt, denique gemmis adornata: et pluris unum ex his feminae constitit, quam antiquarum dos fuit illa, quae publice dabatur imperatorum pauperum filiabus. 9. An tu existimas, ex auro nitidum habuisse

Scipionis filias speculum, quum illis dos fuisset aes grave? O paupertas felix, quae tanto titulo locum fecit! Non fecisset illis Senatus dotem, si habuissent. At quisquis ille fuit, cui soceri loco senatus fuit, intellexit, se accepisse dotem, quam fas non esset reddere. Iam libertinorum virgunculis in unum speculum non sufficit illa dos, quam dedit P. Ro. Scipioni. 10. Processit enim molestius, paulatim opibus ipsis invitata, luxuria: et incrementum ingens vitia acceperunt. Adeoque omnia indiscreta sunt perversissimis artibus, ut quidquid mundus muliebris vocabatur, sarcinae viriles sint: minus dico, etiam militares. Iam speculum ornatus tantum causa adhibitum, nulli non vitio necessarium factum est.

LIBER SECUNDUS.

CAPUT I.

Omnis de universo quaestio in coelestia, sublimia, et terrena dividitur. Prima pars naturam siderum scrutatur, et magnitudinem, et formam ignium, quibus mundus includitur: solidumne sit coelum, ac firmae concretaeque materiae, an ex subtili tenuique nexum: agatur, an agat: et infra se sidera habeat, an in contextu sui fixa: quemadmodum sol anni vices servet: an retro flectat: cetera deinceps his similia. 2. Secunda pars tractat inter coelum terramque versantia. Haec sunt nubila, imbres, nives, et humanas motura tonitrua mentes: *quaecunque* aër facit patiturve. *Haec sublimia dicimus*, quia editiora *imis sunt. Tertia illa pars de agris*, terris, arbustis, *satis quaerit, et, ut Iurisconsultorum* verbo utar, de

omnibus quae solo continentur. 3. Quomodo, inquis, de terrarum motu quaestionem eo posuisti loco, quo de tonitruis fulguribusque dicturus? Quia, quum motus terrae fiat spiritu, spiritus autem sit aër agitatus, etsi subeat terras, non ibi spectandus est: cogitetur in ea sede, in qua illum natura disposuit. Dicam, quod magis videbitur mirum: inter coelestia et de terra dicendum erit. 4. Quare? inquis. Quia quum propria terrae excutimus suo loco, utrum lata sit et inaequalis, et enormiter proiecta, an tota in formam pilae spectet, et in orbem partes suas cogat, alliget aquas, an aquis alligetur ipsa: animal sit an iners corpus, et sine sensu, plenum quidem spiritus, sed alieni; 5. et cetera huiusmodi quoties in manus venerint, terram sequentur, et in imis collocabuntur. At ubi quaeretur, quis terrae sit situs, qua parte mundi subsederit, quomodo adversus sidera coelumque posita sit, haec quaestio cedit superioribus, et, ut ita dicam, meliorem conditionem sequitur.

II. Quoniam dixi de partibus, in quas omnis rerum naturae materia dividitur, quaedam in commune sunt dicenda, et hoc primum praesumendum, inter ea corpora, a quibus unitas est, aëra esse. Quid sit hoc et quare praecipiendum fuerit, scies, si paulo altius repetiero, et dixero aliquid esse continuum, aliquid commissum. 2. Continuatio est partium inter se non intermissa coniunctio. Unitas est sine commissura continuatio, et duorum inter se coniunctorum corporum tactus. Numquid dubium est, quin ex his corporibus quae videmus tractamusque, quae aut sentiuntur aut sentiunt, quaedam sint composita? 3. Illa constant aut nexu, aut acervatione: ut puta funis, frumentum, navis. Rursus non composita: ut arbor, lapis. Ergo concedas oportet, ex his quoque quae sensum quidem effugiunt, ceterum ratione prenduntur, esse in quibusdam unitatem

corporum. Vide, quomodo auribus tuis parcam. 4. Expedire me poteram, si philosophorum lingua uti voluissem, ut dicerem unita corpora: hoc quum tibi remittam, tu invicem mihi refer gratiam. Quare istud? Si quando dixero unum, memineris me non ad numerum referre, sed ad naturam corporis, nulla ope externa, sed unitate sua cohaerentis. Ex hac nota corporum aër est.

III. Omnia quae in notitiam nostram cadunt vel cadere possunt, mundus complectitur. Ex his quaedam sunt partes, quaedam materiae loco relicta. Desiderat omnis natura materiam, sicut ars omnis quae manu constat. 2. Quid si hoc apertius faciam? Pars est nostri, manus, ossa, nervi, oculi: materia, succus retenti cibi iturus in partes. Rursus, quasi pars nostri est sanguis, qui tamen et materia est. Praeparat enim et alia, et nihilominus in numero est eorum, quibus totum corpus efficitur.

IV. Sic mundi pars est aër, et quidem necessaria: hic est enim qui coelum terramque connectit, qui ima ac summa sic separat, ut tamen iungat. Separat, quia medius intervenit: iungit, quia utrique per hoc inter se consensus est. Supra se dat, quidquid accipit a terris. Rursus vim siderum in terrena transfundit. Quam sic partem mundi voco, ut animalia et arbusta. 2. Nam genus animalium arbustorumque, pars est universi, quia in consummationem totius assumtum, et quia non est sine hoc universum. Unum autem animal, et una arbor, quasi pars est: quia quamvis perierit, tamen id ex quo perit, totum est. Aër autem, ut dicebam, et coelo et terris cohaeret. Utrique innatus est. Habet autem unitatem, quidq*uid alicuius rei nati*va pars est. Nihil *enim nascitur sine unitate.*

V. Terra et pars est mundi, et materia. Pars *quare sit, non puto te interrogaturum*, aut aeque in-

terroges, quare coelum pars sit: quia scilicet non magis sine hoc, quam sine illa universum esse potest, quod cum his universum est, ex quibus, id est, tam ex illo, quam ex ista, alimenta omnibus animalibus, omnibus satis, omnibus stellis dividuntur. 2. Hinc quidquid est virium singulis, hinc ipsi mundo tam multa poscenti subministratur: hinc profertur quo sustineantur tot sidera, tam exercitata, tam avida, per diem noctemque, ut in opere, ita et in pastu; et omnium quidem rerum natura, quantum in nutrimentum sui satis sit, apprehendit. Mundus autem, quantum in aeternum desiderabat, invasit. Pusillum tibi exemplum magnae rei ponam. Ova tantum complectuntur humoris, quantum ad effectum animalis exituri satis est.

VI. Aër continuus terrae est, et sic appositus, ut statim ibi futurus sit, unde illa discessit. Pars est totius mundi: sed idem tamen, quidquid terra in alimentum misit, recipit, ut scilicet materia, non pars intelligi debeat. Ex hoc omnis inconstantia eius tumultusque est. Hunc quidam ex distantibus corpusculis, ut pulverem, ferunt, plurimumque a vero recedunt. 2. Nunquam enim contexti nisi per unitatem corporis nisus est, quum partes consentire ad intensionem debeant, et conferre vires. Aer autem, si in atomos inciditur, sparsus est. Teneri vero disiecta non possunt. Intensionem aeris ostendent tibi inflata, nec ad ictum cedentia: ostendent pondera, per magnum spatium ablata, gestante vento: ostendent voces, quae remissae elataeque sunt, prout aer se concitavit. 3. Quid enim est vox, nisi intensio aeris, ut audiatur, linguae formata percussu? quid cursus et motus omnis? nonne intenti spiritus opera sunt? Hic facit vim nervis, et velocitatem currentibus. Hic quum vehementer concitatus ipse se torsit, arbusta silvasque convellit, et aedificia tota cor-

ripiens in altum frangit. 4. Hic mare per se languidum et iacens incitat. Ad minora veniamus. Quis enim sine intensione spiritus cantus est? Cornua et tubae, et quae aquarum pressura maiorem sonitum formant, quam qui ore reddi potest, nonne aeris intensione partes suas explicant? 5. Consideremus quam ingentem vim per occultum agant parvula admodum semina, et quorum exilitas in commissura lapidum locum invenit: in tantum convalescunt, ut ingentia saxa distrahant, et monumenta dissolvant: scopulos rupesque findunt radices minutissimae ac tenuissimae. 6. Hoc quid est aliud, quam intensio spiritus, sine qua nil validum, et contra quam nil validius est? Esse autem unitatem in aëre, vel ex hoc intelligi potest, quod corpora nostra inter se cohaerent. Quid enim aliud est quod tenet ea, quam spiritus? Quid est aliud quo animus noster agitetur? 7. Quis est ille motus, nisi intensio? Quae intensio, nisi ex unitate? Quae unitas, nisi haec esset in aëre? Quid autem aliud producit fruges et segetem imbecillam, ac virentes erigit arbores, ac distendit in ramos, aut in altum erigit, quam spiritus intensio et unitas?

VII. Quidem aëra discerpunt, et in particulas diducunt, ita ut illi inane permisceant. Argumentum autem existimant non pleni corporis, sed multum vacui habentis, quod avibus in illo tam facilis motus, quod maximis minimisque per illum transcursus est. Sed falluntur. 2. Nam aquarum quoque similis facilitas est: nec de unitate illarum dubium est, quae sic corpora accipiunt, ut semper in contrarium acceptis refluant. Hanc nostri circumstantiam, Graeci autem *περίστασιν appellant, quae* in aëre quoque sicut *in aqua fit. Circumstat enim* omne corpus *a quo impellitur. Nihil autem opus erit* inani ad*mixto. Sed hoc alias.*

VIII. Nunc autem esse quandam in rerum natura vehementiam, magni impetus, et colligendum. Nihil enim non intensione vehementius est: et tam mehercule quam nihil intendi ab alio poterit, nisi per semetipsum fuerit intentum. Dicimus enim, eodem modo non posse quidquam ab alio moveri, nisi aliquid fuerit mobile ex semetipso. Quid autem est, quod magis credatur ex semetipso habere intensionem, quam spiritus? 2. Hunc intendi quis negabit, quum viderit iactari terram cum montibus, tecta, murosque, et turres, et magnas cum populis urbes, cum totis maria litoribus? Ostendit intensionem spiritus, velocitas eius et diductio. Oculus statim per multa milia aciem suam intendit: vox una totas urbes simul percutit: lumen non paulatim prorepit, sed simul universis infunditur rebus.

IX. Aqua autem sine spiritu quemadmodum posset intendi? Numquid dubitas, quin sparsio illa quae ex fundamentis mediae arenae crescens in summam altitudinem amphitheatri pervenit, cum intensione aquae fiat? Atqui vero nec manus, nec ullum aliud tormentum aquam poterit mittere, aut agere, quam spiritus. 2. Huic se commodat: hoc inserto et cogente attollitur, et contra naturam suam multa conatur, et ascendit, nata defluere. Quid? navigia sarcinâ depressa, parum ostendunt, non aquam sibi resistere quo minus mergantur, sed spiritum? Aqua enim cederet: nec posset pondera sustinere, nisi ipsa sustineretur. 3. Discus ex loco superiore in piscinam missus, non descendit, sed resilit: quemadmodum, nisi spiritu referente? Vox autem qua ratione per parietum munimenta transmittitur, nisi quod solido quoque aer inest, qui sonum extrinsecus missum et accipit et remittit? Scilicet spiritu non aperta tantum intendens, sed etiam abdita et inclusa. 4. Quod illi facere expeditum est, quia nusquam divi

sus, sed per ipsa quibus separari videtur, coit secum. Interponas licet muros et mediam altitudinem montium, per omnia ista prohibetur nobis esse pervius, non sibi. Id enim intercluditur tantum, per quod illum nos sequi possumus.

X. Ipse quidem transit per ipsum quo scinditur, et media non circumfundit tantum, et utrimque cingit, sed permeat, ab aethere lucidissimo aër in terram usque diffusus: agilior quidem, tenuiorque et altior terris, nec minus aquis: ceterum aethere spissior graviorque, frigidus per se et obscurus. Lumen illi calorque aliunde sunt; sed per omne spatium sui similis non est: mutatur enim a proximis. 2. Summa pars eius est siccissima calidissimaque, et ob hoc etiam tenuissima, propter viciniam aeternorum ignium, et illos tot motus siderum, assiduumque coeli circumactum. Illa pars ima et vicina terris, densa et caliginosa est: quia terrenas exhalationes receptat. Media pars temperatior, si summis imisque conferas, quantum ad siccitatem tenuitatemque pertinet: ceterum utraque parte frigidior. 3. Nam superiora eius calorem vicinorum siderum sentiunt: inferiora quoque tepent, primum terrarum halitu, qui multum secum calidi affert, deinde quia radii solis replicantur, et quousque redire potuerunt, duplicato calore benignius fovent: deinde etiam illo spiritu, qui omnibus animalibus, arbustisque ac satis calidus est. Nihil enim viveret sine calore. 4. Adiice nunc ignes, non tantum manu factos et certos, sed opertos terris, quorum aliqui eruperunt, innumerabiles in abscondito flagrant et obscuro semper. Etiamnunc tot partes eius fertiles rerum, habent aliquid teporis, quoniam sterile est frigidum, calor autem gignit. Media ergo pars aëris ab his submota frigore suo manet. Natura enim aëris gelida est.

XI. Qui quum sic divisus sit, ima sui parte ma-

xime varius et inconstans et mutabilis est. Circa terram plurimum audet, plurimum patitur, exagitat et exagitatur: nec tamen eodem modo totus afficitur, sed aliter alibi, ac partibus inquietus est ac turbidus. Causas autem illius mutationis et inconstantiae alias terra praebet, cuius positiones huc aut illo versae, magna ad aeris temperiem momenta sunt: alias siderum cursus. Ex quibus soli plurimum imputes. Illum sequitur annus: ad illius flexum hiemes aestatesque vertuntur. 2. Lunae proximum ius est. Sed et ceterae quoque stellae non minus terrena quam incumbentem spiritum terris afficiunt, et ortu suo occasuve contrario, modo frigora, modo imbres, aliasque terrarum iniurias turbidas movent. Hoc necessarium fuit praeloqui, dicturo de tonitruo ac fulminibus et fulgurationibus. Nam quia in aëre fiunt, naturam eius explicare oportebat, quo facilius appareret, quid facere aut pati posset.

XII. Tria sunt ergo quae accidunt, fulgurationes, fulmina, et tonitrua: quae una facta serius audiuntur. Fulguratio ostendit ignem: fulminatio emittit. Illa, ut ita dicam, comminatio est, et conatio sine ictu: ista, iaculatio cum ictu. Quaedam sunt ex his, de quibus inter omnes convenit: quaedam, in quibus diversae sententiae sunt. 2. Convenit illis, omnia ista in nubibus et e nubibus fieri: etiamnunc convenit, et fulgurationes et fulminationes, aut igneas esse, aut ignea specie. Ad illa nunc transeamus, in quibus lis est. Quidam putant ignem esse in nubibus, quidam ad tempus fieri: nec prius esse, quam mitti. Nec inter illos quidem quid proferat ignem, convenit. 3. Alius enim a lumine illum colligit: quidam autem radios solis intercurrentis recurrentisque, saepius in se relatos, ignem excitare dicit. Anaxagoras vero ait illum ex aethere distillari, et ex tanto ardore coeli multa decidere, quae nubes diu inclusa

custodiant. Aristoteles multo ante ignem colligi non putat, sed eodem momento exsilire, quo fiat. 4. Cuius sententia talis est: Duae mundi partes in imo iacent, terra et aqua: utraque ex se reddit aliquid. Terrenus vapor siccus est, et fumo similis, qui ventos, tonitrua, et fulmina facit: aquarum halitus humidus est, et imbres et nives creat. Sed siccus ille terrarum vapor, unde ventis origo est, quia coacervatus est, cum coitu nubium vehementer a latere eliditur: 5. deinde, ubi latius ferit nubes proximas, haec plaga cum sono incutitur, qualis in nostris ignibus redditur, quum flamma vitio lignorum virentium crepat. Et ille spiritus habens aliquid humidi secum, quum est conglobatus, rumpitur flamma: eodem modo spiritus ille, quem paulo ante exprimi collisis nubibus dixi, impactus aliis, nec rumpi nec exsilire silentio potest. 6. Dissimilis autem crepitus fit, ob dissimilem impactionem nubium. Quare? Aliae maiorem sinum habent, aliae minorem. Ceterum illa vis expressi spiritus ignis est, qui fulgurationis nomen habet, levi impetu accensus et varius. Ante autem videmus fulgurationem, quam sonum audiamus: quia oculorum velocior est sensus, et multum aures antecedit.

XIII. Falsam autem esse opinionem eorum, qui ignem in nubibus servant, per multa colligi potest. Si de coelo cadit, quomodo non quotidie fit, quum tantundem illic semper ardeat? Deinde nullam rationem reddiderunt, quare ignis, quem natura sursum vocat, defluat. Alia enim conditio nostrorum ignium est, ex quibus favillae cadunt, quae ponderis secum aliquid habent. Ita non descendit ignis, sed praecipitatur et deducitur. 2. Huic simile nihil accidit in illo igne purissimo, in quo nihil est quod deprimatur: aut si ulla pars eius deciderit, in periculo totus est: quia totum potest excidere, quod potest

corpi. Deinde illud quod quotidie levitas cadere prohibet, si in abdito suo tenet grave, quomodo illic esse potuit, unde caderet? Quid ergo? Non aliqui ignes in inferiora ferri solent, sicut haec ipsa de quibus quaerimus fulmina? 3. Fateor. Non enim eunt, sed feruntur. Aliqua illos potentia deprimit, quae non est in aethere. Nihil enim iniuria illic cogitur, nihil rumpitur, nihil praeter solitum evenit. Ordo rerum est, et expurgatus ignis in custodia mundi, summas sortitus oras, operas pulcherrime circumit: hinc discedere non potest, sed ne ab externo quidem exprimi, quia in aethere nulli incerto corpori locus est. Certa enim et ordinata non pugnant.

XIV. Vos, inquit, dicitis, quum causas stellarum transvolantium redditis, posse aliquas partes aeris ad se trahere ignem, ex his locis superioribus et hoc ardore accendi. Sed plurimum interest, utrum aliquis dicat ignem ex aethere decidere, quod natura non patitur: an dicat, ex ignea vi calorem in ea, quae subiecta sunt, transilire, ac hic accendi. Non enim illinc ignis cadit, quod non potest fieri, sed hic nascitur. 2. Videmus certe, apud nos late incendio pervagante, quasdam insulas, quae diu concaluerant, ex se concipere flammam. Itaque verisimile est, in aëre summo, qui naturam rapiendi ignis habet, aliquid accendi calore aetheris superpositi. Necesse est enim, ut et imus aether habeat aliquid aeri simile, et summus aër non sit dissimilis imo aetheri: quia non fit statim ex diverso in diversum transitus. Paulatim ista confinio vim suam miscent ita, ut dubitare possis, an aër, an hic iam aether sit.

XV. Quidam ex nostris existimant, aëra, quum in ignem et aquam mutabilis sit, non trahere aliunde *causas* flammarum novas. Ipse enim se movendo *accendit, et quum densos* compactosque nubium sinus *dissipat, necessario* vastum in tam magnorum cor-

porum diruptione reddit sonum. Illa porro nubium difficulter cedentium pugna aliquid confert ad concitandum ignem: sic, quemadmodum ferro aliquid manus ad secandum confert: sed secare, ferri est.

XVI. Quid ergo inter fulgurationem et fulmen interest? Dicam. Fulguratio est late ignis explicitus: fulmen est coactus ignis, et impetu iactus. Solemus duabus manibus inter se iunctis aquam concipere, et compressa utrimque palma in modum siphonis exprimere. Simile quiddam et illic fieri puta. Nubium inter se compressarum angustiae medium spiritum emittunt, et hoc ipso inflammant, et tormenti modo eiiciunt. Nam balistae quoque et scorpiones tela cum sono expellunt.

XVII. Quidam existimant, ipsum spiritum per frigida atque humida euntem, sonum reddere. Nam ne ferrum quidem ardens silentio tingitur. Sed quemadmodum, si in aquam fervens massa descendit, cum multo murmure exstinguitur: ita, ut Anaximenes ait, spiritus incidens nubibus tonitrua edit, et dum luctatur, per obstantia et intercisa vadens, ipsa ignem fuga accendit.

XVIII. Anaximander omnia ad spiritum retulit. Tonitrua, inquit, sunt nubis ictae sonus. Quare inaequalia sunt? quia et ipse ictus inaequalis est. Quare et sereno tonat? quia tunc quoque per quassum et scissum aëra spiritus prosilit. At quare aliquando non fulgurat et tonat? quia tenuior et firmior spiritus, qui in flammam non valuit, in sonum valuit. Quid est ergo ipsa fulguratio? aëris diducentis se, corruentisque iactatio, languidum ignem, nec exiturum aperiens. Quid est fulmen? acrioris densiorisque spiritus cursus.

XIX. *Anaxagoras ait, omnia ista sic fieri, ut ex aethere aliqua vis in inferiora descendit. 2. Ita ignis impactus nubibus frigidis sonat.* At quum illas in-

perscindit, fulget: et minor vis ignium, fulgurationes facit, maior fulmina.

XX. Diogenes Apolloniates ait, quaedam tonitrua igne, quaedam spiritu fieri. Illa ignis facit, ipse antecedit et nunciat: illa spiritus, quae sine splendore crepuerunt. Utrumque sine altero fieri, et esse aliquando, concedo: ita tamen, ut non discreta illis potestas sit, sed utrumque ab utroque effici possit. Quis enim negabit spiritum magno impetu latum, quum efficit sonum, effecturum et ignem? 2. Quis et hoc non concedet, aliquando ignem quoque rumpere posse nubes, et non exsilire, si plurimarum acervo nubium, quum paucas perscidisset, oppressus est? Ergo et ignis ibit in spiritum, perdetque fulgorem et speciem, dum secta intra incendit. Adiice nunc, quod necesse est, ut impetus fulminis et praemittat spiritus, et agat ante se, et a tergo trahat ventum, quum tam vasto ictu aëra inciderit. Itaque omnia, antequam feriantur, intremiscunt vibrata vento, quem ignis ante se pressit.

XXI. Dimissis nunc praeceptoribus, incipiamus per nos moveri, et a confessis transeamus ad dubia. Quid enim confessi est? Fulmen ignem esse: neque fulgurationem, quae nihil aliud est, quam flamma, futura fulmen, si plus virium habuisset. Non natura ista, sed impetu distant. Esse illum ignem, calor ostendit: qui si non esset, ostendit effectus. Magnorum enim saepe incendiorum causa fulmen fuit. 2. Silvae illo crematae, et urbium partes: etiam quae non percussa sunt, tamen adusta cernuntur: quaedam vero velut fuligine colorantur. Quid, quod omnibus fulguratis odor sulphureus est? Ergo et utramque rem ignem esse constat, et utramque rem inter se meando distare. 3. Fulguratio est fulmen, non in terras usque perlatum. Et rursus licet dicas, fulmen esse fulgurationem, usque in terras perductam. Non

ad exercendum verba haec diutius pertracto, sed ut ista cognata esse, et eiusdem notae ac naturae, probem. Fulmen est quiddam plus, quam fulguratio. Vertamus istud. Fulguratio est paene fulmen.

XXII. Quoniam constat esse utramque rem ignem, videamus quemadmodum apud nos fieri soleat ignis. Eadem enim ratione et supra fit. Duobus modis: uno, si excitatur sicut ex lapide, altero, si attritu invenitur, sicut quum duo ligna inter se diutius trita sunt. Non omnis hoc tibi materia praestabit, sed idonea eliciendis ignibus: sicut laurus, hederae, et alia in hunc usum nota pastoribus. Potest ergo fieri, ut nubes quoque ignem eodem modo vel percussae reddant, vel attritae. 2. Videamus quantis procellae viribus ruant, quanto vertantur impetu turbines. Id in quod tormentum obvium fit, dissipatur, et rapitur, et longe a loco suo proiicitur: quid ergo mirum, si tanta vis ignem excutit, vel aliunde, vel sibi? Vides enim quantum fervorem sensura corpora sunt horum transitu trita. Nihil tamen tantum in his debet credi, ac in vi siderum, quorum ingens et confessa potentia est.

XXIII. Sed fortasse nubes quoque in nubes incitatae, fremente vento, et leviter urgente, ignem evocabunt, qui exsplendescat, nec exsiliat. Minore enim vi ad fulgurandum opus est, quam ad fulminandum. Superioribus collegimus, in quantum fervorem quaedam attrita perducerentur. 2. Quum autem aër mutabilis in ignem, maximis viribus suis in ignem conversus, atteratur, credibile est et verisimile, ignem caducum excuti, et cito interiturum, qui non ex solida materia oritur, nec in qua possit consistere. Transit itaque, tantumque habet morae, quantum itineris et cursus: sine alimento coniectus est.

XXIV. „*Quomodo, inquis,* quum dicatis hanc *ignis esse naturam, ut petat superiora,* fulmen tamen

intenditur, unde imbre deiecta est.]
cadit eadem necessitate, qua excutit
ignibus accidit quod arboribus: qu
na si tenera sunt, ita deorsum trahi
etiam terram attingant, sed quum per
cum suum exsilient. Itaque non est,
etes cuiusque rei habitum, qui illi no
sit. Si ignem permittis ire quo velit
est, levissimi cuiusque sedem repetet
quid, quod eum ferat, et ab impetu s
non natura, sed servitus eius fit.

XXV. Dicitis, inquit, nubes attritas
quum sint humidae, immo udae: quom
sunt gignere ignem, quem non magis
ex nube, quam ex aqua generari?

XXVI. Ignis qui nascitur, primu
non est aqua, sed aër spissus, ad gign
praeparatus, nondum in illam mutatus,
nus et vergens. Non est quod eam e
colligi, dein effundi. Simul et fit, et ca
si concessero humidam esse nubem, c

moris exsuperat, tunc ignis sine effectu est. Itaque non ardent virentia. Refert ergo, quantum aquae sit. 3. Exigua enim non resistit, nec ignem impedit. Quidni? Maiorum nostrorum memoria, ut Posidonius tradit, quum insula in Aegeo mari surgeret, spumabat ante diu mare, et fumus ex alto ferebatur. Nam demum prodebat ignem, non continuum, sed ex intervallis emicantem, fulminum more, quoties ardor inferius iacentis superum pondus evicerat. 4. Deinde saxa revoluta, rupesque partim illaesae, quas spiritus, antequam verterentur, expulerat, partim exesae, et in levitatem pumicis versae: novissime cacumen exusti montis emicuit. Postea altitudini adiectum, et saxum illud in magnitudinem insulae crevit. Idem nostra memoria, Valerio Asiatico consule, iterum accidit. 5. Quorsus haec retuli? ut appareret, nec exstinctum ignem mari superfuso, nec impetum eius, gravitate ingentis undae prohibitum exire. Ducentorum passuum fuisse altitudinem Asclepiodotus Posidonii auditor tradidit, per quam, diruptis aquis, ignis emersit. Quodsi immensa aquarum vis subeuntem ex imo flammarum vim non potuit opprimere: quanto minus in aëre exstinguere ignem poterit nubium tenuis humor et roscidus? 6. Adeo res ista non habet ullam moram, quae contra causas ignium sit; quos non videmus emicare, nisi impendente coelo. Serenum sine fulmine est. Non habet istos metus dies purus, nec nox quidem, nisi obscura nubibus. Quid ergo? Non aliquando etiam apparentibus stellis, et nocte tranquilla fulgurat? 7. Sed scias licet nubes illic esse, unde splendor effertur: quas videri a nobis terrarum tumor non sinit. Adiice nunc, quod *fieri potest, ut* nubes imae et humiles *attritu suo ignem reddant:* qui in superiora *expressus, in parte sincera puraque* coeli visatur: sed *fit in sordida.*

carum volutatus aër, similem agit mugi
raucum et aequalem, et continuum.
ubi illa regio humida est, exitum clau
huiusmodi tonitrua venturi praenuntia
Aliud genus est acre, quod crepitum ma
quam sonum: qualem audire solemus,
caput alicuius dirupta vesica est. Talia
nitrua, quum globata dissolvitur nubes,
quo distenta fuerat, emittit. Hoc propt
citur, subitus et vehemens: quo edito c
mines, et exanimantur, quidam vero viv
in totum sibi excidunt, quos vocamus att
rum mentes sonus ille coelestis loco p
fieri illo quoque modo potest, ut inclus
nube et motu ipso extenuatus diffundat
quum maiorem sibi locum quaerit, a qu
tus est, sonum patitur. Quid autem? n
modum illisae manus inter se plausum e
lisarum inter se nubium sonus potest e
quia magna concurrunt * inter se!

XXVIII. Videmus, inquit, nubes im
bus, nec sonum fieri. Primum omnium

nat. Si ferro divisa est, sine ullo aurium sensu exit. Rumpi illam oportet, ut sonet, non secari. Idem de nubibus dico: nisi multo impetu dissolutae, non sonant. 3. Adiice nunc, quod nubes in montem actae non franguntur, sed circumfunduntur in aliquas partes montis, arboris ramos, frutices, aspera saxa et eminentia. Et ita discutiuntur, et si quem habent spiritum, multifariam emittunt: qui nisi universus erumpit, nec crepat. 4. Hoc ut scias, ventus qui circa arborem funditur, sibilat, non tonat. Lato, ut ita dicam, ictu, et totum globum semel dissipante opus est, ut sonitus erumpat, qualis auditur quum tonat.

XXIX. Praeter haec natura aptus est aër ad voces. Quidni? quum vox nihil aliud sit, quam ictus aër. Debent ergo nubes utrimque dissecari, et cavae et intentae. Vides enim quanto vocaliora sunt vacua quam plena, quanto intenta quam remissa. Ita tympana et cymbala sonant, quia illa repugnantem ex ulteriore parte spiritum pulsant, haec ad ipsum aërem acta, nisi concavo, non tinniunt.

XXX. „Quidam, inter quos Asclepiodotus est, iudicant sic, quorundam quoque corporum concursu tonitrua et fulmina excuti posse. Aetna aliquando multo igne abundavit: ingentem vim arenae urentis effudit. Involutus est dies pulvere, populosque subita nox terruit. Illo tempore aiunt plurima fuisse tonitrua et fulmina, quae concursu aridorum corporum facta sunt, non nubium: quas verisimile est, in tanto fervore aëris, nullas fuisse. 2. Aliquando Cambyses ad Ammonem misit exercitum: quem arena Austro mota, et more nivis incidens, texit, deinde obruit. Tunc quoque verisimile est fuisse tonitrua fulminaque, attritu arenae sese affricantis." Non pugnat proposito nostro ista opinio. 3. Diximus m, utriusque naturae corpora efflare terras, et

sicci aliquid et humidi in toto aëre vagari. Itaque si quid tale intervenit, nubem facit solidiorem crassioremque, quam si tantum simplici spiritu texeretur. 4. Illa frangi potest, et edere sonum: ista quae dixi, sive incendia vaporantibus aera repleverunt, sive ventis terras verrentibus, necesse est nubem faciant ante quam sonum. Nubem autem tam arida quam humida conferunt. Est autem nubes, ut diximus, spissitudo aëris crassi.

XXXI. Ceterum mira fulminis, si intueri velis, opera sunt, nec quidquam dubii relinquentia, quin divina insit illis et subtilis potentia. Loculis integris ac illaesis conflatur argentum. Manente vagina, gladius liquescit. Et inviolato ligno, circa pila ferrum omne distillat. Stat fracto dolio vinum, nec ultra triduum rigor ille durat. 2. Illud neque inter annotanda ponas licet, quod et hominum, et ceterorum animalium quae icta sunt, caput spectat ad exitum fulminis: quod omnium percussarum arborum contra fulmina hastulae surgunt. Quid, quod malorum serpentium, et aliorum animalium, quibus mortifera vis inest, cum fulmine icta sunt, venenum omne consumitur? Unde, inquit, scis? In venenatis corporibus vermis non nascitur. Fulmine icta intra paucos dies verminant.

XXXII. Quid, quod futura portendunt: nec unius tantum aut alterius rei signa dant, sed saepe totum fatorum sequentium ordinem nuntiant, et quidem decretis evidentibus, longeque clarioribus, quam si scriberentur? Hoc autem inter nos et Tuscos, quibus summa persequendorum fulminum est scientia, interest. 2. Nos putamus, quod nubes collisae sunt, ideo fulmina emitti. Ipsi existimant, nubes collidi, ut fulmina emittantur. Nam quum omnia ad Deum referant, in ea sunt opinione, tanquam, non quia facta sunt, significent; sed quia significatura sunt, fiant.

Eadem tamen ratione fiunt, sive illis significare propositum est, sive consequens. Quomodo ergo significant, nisi a Deo mittantur? 3. Quomodo aves non in hoc motae, ut nobis occurrerent, dextrum auspicium sinistrumve fecerunt. Et illas, inquit, Deus movit. Nimis illum otiosum, et pusillae rei ministrum facis, si aliis somnia, aliis exta disponit. 4. Ista nihilominus divina ope geruntur: sed non a Deo pennae avium reguntur, nec pecudum viscera sub ipsa securi formantur. Alia ratione fatorum series explicatur, indicia venturi ubique praemittens, ex quibus nobis quaedam familiaria, quaedam ignota sunt. Quidquid fit, alicuius rei futurae signum est: fortuita, et sine ratione vaga, divinationem non recipiunt. 5. Cuius rei ordo est, etiam praedictio est. Cur ergo aquilae hic honor datus est, ut magnarum rerum faceret auspicia: aut corvo, aut paucissimis avibus: ceterarum sine praesagio vox est? Quia quaedam in artem nondum redacta sunt, quaedam vero ne redigi quidem possunt, ob nimium remotam conversationem. 6. Ceterum nullum animal est, quod non motu et occursu suo praedicat aliquid. Non omnia scilicet, sed quaedam notantur. Auspicium est observantis. Ad eum itaque pertinet, qui in ea direxerit animum. Ceterum et illa quae pereunt. Quinque stellarum potestatem Chaldaeorum observatio excepit. Quid tu? tot millia siderum iudicas otiosa lucere? 7. Quid est porro aliud, quod errorem incutiat peritis natalium, quae quod paucis nos sideribus assignant: quum omnia quae supra nos sunt, partem sibi nostri vindicent? Submissiora forsitan in nos propius vim suam dirigunt; et ea quae frequentius mota, aliter nos, aliter cetera animalia prospiciunt. *Ceterum et illa quae aut immota sunt, aut propter velocitatem universo mundo parem immotis similia, extra ius dominiumque nostri sunt.* Aliud aspi-

ce, et distributis rem officiis, tractas. Non magis autem facile est, scire quid possint, quam dubitari debet, an possint.

XXXIII. Nunc ad fulmina revertamur; quorum ars in tria dividitur: quemadmodum exploremus, quemadmodum interpretemur, quemadmodum exoremus. Prima pars ad formulam spectat, secunda ad divinationem, tertia ad propitiandos deos: quos bona rogare oportet, mala deprecari. Rogare, ut promissa firment. deprecari, ut remittant minas.

XXXIV. Summam esse vim fulminum iudicant, quia quidquid alia portendunt, interventus fulminis tollit: quidquid ab hoc portenditur, fixum est, nec alterius ostenti significatione minuitur. Quidquid exta, quidquid aves minabuntur, secundo fulmine abolebitur: quidquid fulmine denuntiatum est, nec extis, nec ave contraria refellitur. In quo mihi falli videntur. 2. Quare? quia vero verius nihil est. Si aves futura cecinerunt, non potest hoc auspicium fulmine irritum fieri: aut si potest, non futura cecinere. Non enim nunc avem comparo et fulmen, sed duo veri signa. quae si verum significant, paria sunt. Itaque si fulminis interventus submovet extorum vel augurum indicia, male inspecta exta, male observata auguria sunt. 3. Non enim refert, utrius rei maior potentiorve natura sit: si utraque res veri attulit signum, quantum ad hoc, par est. Si dicas, flammae vim maiorem esse, quam fumi, non mentieris: sed ad indicandum ignem, idem valet flamma, quod fumus. Itaque si hoc dicunt, quoties exta aliud significabunt, aliud fulmina, fulminum erit auctoritas maior, fortasse consentiam: 4. sed si hoc dicunt, quamvis altera signa verum praedixerint, fulminis ictus priora delevit, et ad se fidem traxit, falsum est. Quare? quia nihil interest, quam multa auspicia sint: fatum unum est: quod si bene primo au-

fectum est, secundo non interit: idem
o, non refert, idem an aliud sit, per quod
: quoniam, de quo quaerimus, idem est.

V. Fatum fulmine mutari non potest. Quid-
iam fulmen ipsum fati pars est. Quid ergo? ex-
tiones, procurationesque, quo pertinent, si immu-
bilia sunt fata? Permitte mihi illam rigidam se-
am tueri eorum, qui excipiunt ista, et nihil aliud
e existimant vota, quam aegrae mentis solatia.
ter ius suum peragunt, nec ulla commoventur
ece, non misericordia flectuntur, non gratia. 2.
rvant cursum irrevocabilem: ingesta ex destinato
unt. Quemadmodum rapidorum aqua torrentium
se non recurrit, nec moratur quidem, quia prio-
m superveniens praecipitat: sic ordinem rerum fa-
aeterna series rotat, cuius haec prima lex est,
re decreto.

XXXVI. Quid enim intelligis fatum? Existimo necessitatem rerum omnium actionumque, quam nulla vis rumpat. Hanc si sacrificiis et capite niveae agnae exorari iudicas, divina non nosti. Sapientis quoque viri sententiam negatis posse mutari: 2. quanto magis Dei? quum sapiens quid sit optimum in praesentia sciat, illius divinitati omne praesens sit. Agere tamen nunc eorum volo causam, qui procuranda existimant fulmina, et expiationes non dubitant prodesse, aliquando ad submovenda pericula, aliquando ad levanda, aliquando ad differenda.

XXXVII. Quid sit quod sequitur, paulo post prosequar. Interim hoc habent commune nobiscum, quod nos quoque existimamus vota proficere, salva ac potestate fatorum. Quaedam enim a diis immortalibus ita suspensa relicta *sunt*, ut in bonum vertant, si *admotae diis preces fuerint*, si vota suscepta. *Ita non est hoc contra fatum*, sed ipsum quoque *fato est.* 2. *Aut futurum, inquit*, est, aut non.

Si futurum est, etiamsi non susceperis vota, fiet. Si non est futurum, etiamsi susceperis vota, non fiet. Falsa est ista interrogatio: quia illam mediam inter ista exceptionem praeteris. Futurum, inquam, hoc est, sed si vota suscepta fuerint. Hoc quoque necesse, inquit, est, fato comprehensum sit, aut suscipias vota, aut non.

XXXVIII. Puta me tibi manus dare, et fateri, hoc quoque fato esse comprehensum, ut utique fiant vota. Ideo fient. Fatum est, ut hic disertus sit, sed si literas didicerit: ab eodem fato continetur, ut literas discat: ideo discet. Hic dives erit, sed si navigaverit. At in illo fati ordine, quo patrimonium illi grande promittitur, hoc quoque protinus ad fatum est, ut naviget: ideo navigabit. 2. Idem dico tibi de expiationibus. Effugiet pericula, si expiaverit praedictas divinitus minas. At hoc quoque in fato est, ut expiet. ideo expiabit. Ista nobis opponi solent, ut probetur nihil voluntati nostrae relictum, et omne ius fato traditum. Quum de ista re agetur, dicam, quemadmodum, manente fato, aliquid sit in hominis arbitrio. 3. Nunc vero id de quo agitur, explicavi, quomodo si fati certus est ordo, expiationes procurationesque prodigiorum, pericula avertant: quia cum fato non pugnant, sed ipsa lege fati fiunt. Quid ergo, inquis, aruspex mihi prodest? Utique enim expiare, etiam non suadente illo, mihi necesse est. Hoc prodest, quod fati minister est. Sic quum sanitas videatur esse de fato, debetur et medico, quia ad nos beneficium fati per huius manus venit.

XXXIX. Genera fulminum tria esse ait Caecinna: consiliarium, auctoritatis, et quod status dicitur. Consiliarium ante rem fit, sed post cogitationem: quum aliquid in animo versantibus, aut suadetur fulminis ictu, aut dissuadetur. Auctoritatis est,

ubi post rem factam venit, quam bonam fortunam malamve significat. 2. Status est, ubi quietis, nec agentibus quidquam, nec cogitantibus quidem, fulmen intervenit. Hoc aut minatur, aut promittit, aut monet. Hoc monitorium vocat: sed nescio quare non idem sit, quod consiliarium. Nam et qui monet, consilium dat: sed habet aliquam distinctionem; ideoque separatur a consiliario, quia illud suadet dissuadetque, hoc solam impendentis periculi evitationem continet. 3. Ut, quum timemus ignem aut fraudem a proximis, aut insidias a servis. Etiamnunc tamen aliam distinctionem utriusque video: consiliarium est, quod cogitanti factum est: monitorium, quod nihil cogitanti. Habet autem utraque res suam proprietatem. Suadetur deliberantibus at ultro monentur.

XL. Primo omnium non sunt fulminum genera, sed significationum. Non fulminum genera sunt illa, quod terebrat, quod discutit, quod urit. Quod terebrat, subtile est et flammeum, cui per angustissimum fuga est, ob sinceram et puram flammae tenuitatem. Quod dissipat, conglobatum est, et habet admixtam vim spiritus coacti et procellosi. Itaque illud fulmen per id foramen, quod ingressum est, redit et evadit. Huius late sparsa vis, rumpit icta, non perforat. 2. Tertium illud genus, quod urit, multum terreni habet, et igneum magis est quam flammeum. Itaque relinquit magnas ignium notas, quae percussis inhaereant. Nullum quidem sine igni fulmen venit: sed hoc proprie igneum dicimus, quod manifesta ardoris vestigia imprimit. Quod aut urit, aut fuscat. Tribus modis urit: aut enim afflat, et levi iniuria laedit, aut comburit, aut accendit. Omnia ista urunt, sed *genere et modo differunt*. Quodcunque *combustum est, utique et ustum* est. 3. At non *omne quod ustum, utique et* combustum est. Item

quod accensum est. Potest enim illud ipso transitu ignis usisse. Quis nescit uri quid, nec ardere, nihil autem ardere, quod non uratur? Unum hoc adiiciam. Potest aliquid esse combustum, quod non sit accensum. Potest accensum esse, nec combustum.

XLI. Nunc ad id transeo genus fulminis, quo icta fuscantur. Hoc aut decolorat, aut colorat. Utrique distinctionem suam reddam. Decoloratur id, cuius color vitiatur, non mutatur. Coloratur id, cuius alia fit quam fuit facies: tanquam caerulea, vel nigra, vel pallida. Haec adhuc Etruscis et philosophis communia sunt. In illo dissentiunt, quod fulmina dicunt a Iove mitti, et tres illi manubias dant. 2. Prima, ut aiunt, monet, et placata est, et ipsius consilio Iovis mittitur. Secundam mittit quidem Iupiter, sed ex consilii sententia: duodecim enim deos advocat: quae prodest quidem, sed non impune. Tertiam manubiam idem Iupiter mittit: sed adhibitis in consilium diis, quos superiores et involutos vocant. Quae vastat et includit, et inique mutat statum privatum et publicum, quem invenit. Ignis enim nihil esse, quod sit, patitur.

XLII. In his, prima specie si intueri velis, errat antiquitas. Quid enim tam imperitum est, quam credere fulmina e nubibus Iovem mittere, columnas, arbores, statuas suas nonnunquam petere, ut, impunitis sacrilegis, percussis ovibus, incensis aris, pecudes innoxias feriat, et ad suum consilium a Iove deos, quasi in ipso parum consilii sit, advocari: illa laeta et placata esse fulmina, quae solus excutiat: perniciosa, quibus mittendis maior numinum turba interfuit? 2. Si quaeris a me, quid sentiam, non existimo tam hebetes fuisse, ut crederent Iovem, aut *non aeque* voluntatis, aut certe minus paratum esse. *Utrum enim,* vel tunc quum emisit ignes, quibus in*noxia capita* percuteret, scelerata transiret, aut no-

Ad conterrendos itaque eos, quibus innocentia etu non placet, posuere super caput vindicem, dem armatum.

LIII. Quare ergo id fulmen quod solus Iupiter , placabile est: perniciosum id, de quo delibe- et quod aliis quoque diis auctoribus misit? Iovem, id est, regem, prodesse etiam solum et, nocere non, nisi quum pluribus visum est. nt ii, quicunque magnam potentiam inter ho- adepti sunt, sine consilio nec fulmen quidem advocent, considerent multorum sententias, a temperent, et hoc sibi proponant, ubi aliquid ti debeat, ne Iovi quidem suum satis esse con- .

.IV. In hoc quoque tam imperiti non fuere, ut existimarent tela mutare: poëticam ista li- m decent.

aliud levius fulmen, cui dextra Cyclopum
vitiae flammaeque minus, minus addidit irae.
a secunda vocant superi. — —

os vero altissimos viros error iste non tenuit,

gunt, custodem rectoremque universi, animum ac spiritum, mundani huius operis dominum et artificem, cui nomen omne convenit. Vis illum fatum vocare? non errabis. Hic est, ex quo suspensa sunt omnia, ex quo sunt omnes causae causarum. Vis illum providentiam dicere? recte dices. 2. Est enim, cuius consilio huic mundo providetur, ut inconfusus eat, et actus suos explicet. Vis illum naturam vocare? Non peccabis: est enim, ex quo nata sunt omnia, cuius spiritu vivimus. Vis illum vocare mundum? Non falleris: ipse enim est, totum quod vides, totus suis partibus inditus, et se sustinens vi sua. Idem Etruscis quoque visum est: et ideo fulmina a Iove mitti dixerunt, quia sine illo nihil geritur.

XLVI. At quare Iupiter aut ferienda transit, aut innoxia ferit? In maiorem me quaestionem vocas: cui suus locus, suus dies dandus est. Interim hoc dico, fulmina non mitti a Iove, sed sic omnia disposita, ut ea etiam quae ab illo non fiunt, tamen sine ratione non fiant, quae illius est. Vis eorum, illius permissio est. Nam etsi Iupiter illa nunc non facit, fecit ut fierent. Singulis non adest: sed signum, et vim, et causam dedit omnibus.

XLVII. Huic illorum divisioni non accedo: aiunt aut perpetua, aut finita esse fulmina, aut prorogativa. Perpetua, quorum significatio in totam vitam pertinet; nec unam rem id enuntiat, sed contextum rerum per omnem deinceps aetatem futurarum complectitur. Haec sunt fulmina, quae prima accepto patrimonio, et in novo hominis aut urbis statu fiunt. Finita ad diem utique respondent. Prorogativa sunt, quorum minae differri possunt, averti tollique non possunt.

XLVIII. Dicam quid sit, quare huic divisioni non *consentiam*. Nam et quod perpetuum vocant fulmen, *finitum* est. Aeque enim talia ad diem respon-

dent. Nec ideo finita non sunt, quia multum tempus significant. Et quod prorogativum videtur, finitum est. Nam illorum quoque confessione certum est, quousque impetretur dilatio. Privata enim fulmina negant ultra decimum annum, publica ultra tricesimum posse deferri. Hoc modo et ista finita sunt, quia ultra quod non prorogentur, inclusum est. 2. Omnium ergo fulminum et omnis eventus dies stata est. Non potest enim ulla incerti esse comprehensio. Quae inspicienda sint in fulgure, passim et vage dicunt, quum possint sic dividere, quemadmodum ab Attalo philosopho, qui se huic disciplinae dederat, divisa sunt, ut inspiciatur ubi factum sit, quando, cui, in qua re, quale, quantum. Haec si digerere in partes suas voluero, quid postea faciam, nisi in immensum procedam?

XLIX. Nunc nomina fulminum, quae a Caecinna ponuntur, perstringam, et quid de his sentiam, exponam. Ait esse postulatoria, quibus sacrificia intermissa, aut non rite facta repetuntur. Monitoria, quibus docetur, quid cavendum sit. Pestifera, quae mortem exsiliumque portendunt. Fallacia, quae per speciem alicuius boni nocent. 2. Dant consulatum, malo futurum gerentibus; et hereditatem, cuius compendium magno sit luendum incommodo. Deprecanea, quae speciem periculi sine periculo afferunt. Peremtalia, quibus tolluntur priorum fulminum minae. Attestata, quae prioribus consentiunt. Atterranea, quae in incluso fiunt. Obruta, quibus iam prius percussa nec procurata feriuntur. 3. Regalia, quorum vi tangitur vel comitium, vel principalia urbis liberae loca: quorum significatio regnum civitati minatur. Inferna, quum e terra exsiliunt ignes. Hospitalia, *quae sacrificiis ad nos Iovem arcessunt, et (ut verbo eorum molliori utar)* invitant. *Sed si irascentem domino invitant*, tunc venire cum

magno invitantium periculo affirmat. Auxiliaria, quae advocata, sed advocantium bono veniunt.

L. Quanto simplicior divisio est, qua utebatur Attalus noster, egregius vir, qui Etruscorum disciplinam Graeca subtilitate miscuerat. Ex fulminibus quaedam sunt, quae significant id quod ad nos pertinet: quaedam aut nihil significant, aut id cuius intellectus ad nos non pervenit. Ex his quae significant, quaedam sunt laeta, quaedam adversa, quaedam nec adversa nec laeta. Adversorum hae species sunt. 2. Aut inevitabilia mala portendunt, aut evitabilia, aut quae minui possunt, aut quae prorogari. Laeta aut mansura significant, aut caduca. Mixta aut partem habent boni, partem mali; aut mala in bonum, aut bona in malum vertunt. Nec adversa nec laeta sunt, quae aliquam nobis actionem significant, qua nec terreri nec laetari debemus: ut peregrinationem, in qua nec metus nec spei quidquam sit.

LI. Revertar ad ea fulmina, quae significant quidem aliquid, sed quod ad nos non pertineat: tanquam, utrum eodem anno idem futurum sit fulmen, quod factum est. Nihil significant fulmina, aut id cuius notitia nos effugit: ut illa quae in vastum mare sparguntur, aut in desertas solitudines: quorum significatio vel nulla est, vel perit.

LII. Pauca adhuc adiiciam ad enarrandam vim fulminis, quae non eodem modo omnem materiam vexat. Valentiora, quia resistunt, vehementius dissipat: cedentia nonnunquam sine iniuria transit. Cum lapide ferroque, et durissimis quibusque, confligit: quia viam necesse est per illa impetu quaerat. Itaque facit viam qua effugiat: teneris et rarioribus parcit, quanquam et flammis opportuna videantur, quia transitu patente minus saevit. Loculis itaque, ut dixi, integris, pecunia quae in his fuerat, conflata reperitur: quia ignis tenuissimus per occulta forami-

na transcurrit. Quidquid autem in tigno solidum invenit, ut contumax vincit. 2. Non uno autem, ut dixi, modo saevit: sed quid quaeque vis fecerit, ex ipso genere iniuriae intelligis, et fulmen opere cognoscis. Interdum in eadem materia, multa diversa, eiusdem vis fulminis facit: sicut in arbore, quod aridissimum est, urit: quod solidissimum et durissimum est, terebrat et frangit: summos cortices dissipat, interiores libros interioris arboris rumpit ac scindit, folia pertundit ac stringit: vinum gelat, ferrum et aes fundit.

LIII. Illud est mirum, quod vinum fulmine gelatum, quum ad priorem habitum redit, potum aut exanimat, aut dementes facit. Quare id accidat quaerenti mihi, illud occurrit. Inest fulmini vis pestifera. Ex hoc aliquem remanere spiritum in eo humore quem coëgit gelavitque, verisimile est. Nec enim alligari potuisset, nisi aliquod illi esset additum vinculum. Praeterea olei quoque, et omnis unguenti, taeter post fulmen odor est. 2. Ex quo apparet, inesse quandam subtilissimo igni, et contra naturam acto, pestilentem potentiam, quo non tantum icta cadunt, sed etiam afflata. Praeterea quocunque decidit fulmen, ibi odorem sulphuris esse certum est: qui quia natura gravis est, saepius haustus alienat. Sed ad hoc vacui revertemur. Fortasse enim libebit ostendere, quantum omnia ista a philosophia artium parente fluxere. Illa primum et quaesivit causas rerum, et observavit effectus: et quod fulminis inspectione longe melius est, initiis rerum exitus contulit.

LIV. Nunc ad opinionem Posidonii revertar. E terra terrenisque omnibus pars humida efflatur, pars sicca et fumida. *Remanet haec, fulminibus alimentum est: illa imbribus.* Quidquid in aëra sicci fumo*sique pervenit, id includi* se nubibus non fert, sed

vehementius intonat: modo per partes
Ergo tonitrua hic spiritus exprimit, du
nubes, aut pervolat. Volutatio auten
nube conclusi, valentissimum est accen

LV. Tonitrua nihil aliud sunt, qua
sonitus, qui fieri, nisi dum aut terit, a
non potest. Et si colliduntur, inquit
se, fit is quem desideras ictus, sed n
Neque enim tota totis concurrunt, sed
tes. Nec sonant mollia, nisi illisa dur
que non auditur fluctus, nisi impactus
quit, missus in aquam, sonat, dum
2. Puta ita esse: pro me est. Non eni
sonum efficit, sed spiritus per exstin
giens. Ut dem tibi, et fieri ignem in
stingui, e spiritu nascitur et attritu.
inquit. Non potest aliqua ex his tran
stellis incidere in nubem, et exstingui
mus posse aliquando et hoc fieri. Nu
causam quaerimus et assiduam, non r
tuitam. Puta me confiteri verum esse,
aliquando post tonitrua emicare ignes

mum flammam incertam, modo intereuntem, modo resurgentem. Haec antiqui fulgetra dicebant: tonitrua nos pluraliter dicimus. Antiqui aut tonitruum dixerunt, aut tonum. 2. Hoc apud Caecinnam invenio, facundum virum; qui habuisset aliquod in eloquentia nomen, nisi illum Ciceronis umbra pressisset. Etiamnunc illo verbo utebantur antiqui, correpto, quo nos, producta una syllaba, utimur. Dicimus enim ut splendere, sic fulgēre. At illis ad significandum hanc e nubibus subitae lucis eruptionem mos erat, media syllaba correpta, ut dicerent fulgĕre.

LVII. Quid ipse existimem, quaeris? Adhuc enim alienis opinionibus accommodavi manum. Dicam: Fulgurat, quum repentinum late lumen emicuit. Id evenit, ubi in ignem extenuatis nubibus aër vertitur, nec vires, quibus longius prosiliat, invenit. Non miraris, puto, si aëra aut motus extenuat, aut extenuatio incendit. Sic liquescit excussa glans fundâ, et attritu aëris velut igne distillat. 2. Ideo aestate plurima fiunt fulmina, quia plurimum calidi est. Facilius autem attritu calidiore ignis exsistit. Eodem modo fit fulgor qui tantum splendet, et fulmen quod mittitur. Sed illi levior vis, alimentique est minus. Et, ut breviter dicam quod sentio: Fulmen est fulgur intentum. 3. Ergo ubi calidi fumidique natura, emissa terris, in nubes incidit, et diu in illarum sinu volutata est, novissime erumpit. Et quia vires non habet, splendor est. At ubi fulgura plus habuere materiae, et maiore impetu arserunt, non apparent tantum, sed decidunt.

LVIII. Quidam utique existimant fulmen reverti: quidam subsidere, ubi alimenta praegravaverunt, et fulmen ictu languidiore delatum est. At quare fulmen subitum apparet, nec continuatur assiduus ignis? Quia celerrimi motus est: simul et nubes rumpit, et aëra incendit. Deinde desinit flamma

quiescente motu. 2. Non enim est assiduus spiritus cursus, ut ignis possit extendi, sed quoties fortius ipsa iactatione se accendit, fugiendi impetum capit. Deinde quum evasit, et pugna desiit, ex eadem causa modo usque ad terram profertur, modo dissolvitur, si minore vi depressus est. Quare oblique fertur? Quia spiritu constat. 3. Spiritus obliquus est, flexuosusque. Et quia natura ignem sursum vocat, iniuria deorsum premit, incipit obliquus esse. Interdum dum neutra vis alteri cedit, et ignis in superiora nititur, et in inferiora deprimitur. Quare frequenter cacumina montium feriuntur? Quia opposita sunt nubibus, et e coelo cadentibus per haec transeundum est.

LIX. Intelligo quid iam dudum desideres, quid efflagites. Malo, inquis, fulmina non timere, quam nosse. Itaque alios doce, quemadmodum fiant. Ego mihi metum illorum excuti volo, quam naturam indicari. Sequar quo vocas: omnibus enim rebus, omnibusque sermonibus aliquid salutare miscendum est. 2. Quum imus per occulta naturae, quum divina tractamus, vindicandus est a malis suis animus, ac subinde firmandus: quod etiam eruditis, et hoc unum agentibus, necessarium est: non ut effugiamus ictus rerum: undique enim tela in nos iaciuntur: sed ut fortiter constanterque patiamur. Invicti esse possumus, inconcussi non possumus: quanquam interim spes subit, inconcussos quoque esse nos posse. 3. Quemadmodum, inquis? Contemne mortem; et omnia quae ad mortem ducunt, contemta sunt: sive illa bella sint, sive naufragia, seu morsus ferarum, seu ruinarum subito lapsu procidentium pondera. Numquid amplius facere possunt, quam ut corpus ab anima resolvant? Haec nulla diligentia evitat, nulla felicitas donat, nulla potentia evincit. 4. Alia varia sorte disponuntur: mors omnes aeque vocat. Iratis

isque moriendum est: animus ex ipsa de-
sumatur. Ignavissima animalia, quae
ra fugam genuit, ubi exitus non patet, ten-
fugam corpore imbelli. Nullus perniciosior
s est, quam quem audacem angustiae faciunt:
eque violentius semper ex necessitate, quam ex
te corruitur. 5. Maiora, aut certe paria, cona-
animus magnus ac perditus. Cogitemus, nos,
tum ad mortem, proditos esse: et sumus. Ita
Lucili. Omnes reservamur ad mortem. To-
hunc quem vides populum, quos usquam cogitas
e, cito natura revocabit et condet: nec de re, sed
die quaeritur. Eodem citius tardiusve venien-
m est. 6. Quid ergo? non tibi timidissimus omnium
videtur, et insipientissimus, qui magno ambitu rogat
moram mortis? Nonne contemneres eum, qui inter
perituros constitutus, beneficii loco peteret, ut ulti-
mus cervicem praeberet? Idem facimus. Magno
aestimamus, mori tardius. In omnes constitutum
st capitale supplicium, et quidem constitutione iu-
tissima. 7. Nam, quod maximum solet esse sola-
m extrema passuris, quorum eadem causa, sors
dem est. Sequeremur traditi a iudice aut magi-
atu, et carnifici nostro praestaremus obsequium:
d interest, utrum ad mortem iussi eamus, an ul-
nei? O te dementem, et oblitum fragilitatis tuae,
nc mortem times, quum tonat! Itane salus tua
oc vertitur? 8. Vives, si fulmen effugeris? Petet
adius, petet lapis, petet febris. Non maximum
ericulis, sed speciosissimum fulmen est. Male
et erit actum tecum, si sensum mortis tuae ce-
s infinita praevenerit, si mors tua procurabi-
i ne tunc quidem quum *exspiras*, supervacuus,
icuius magnae rei signum es. 9. Male scilicet
agitur, si cum fulmine conderis. Sed pave-
coeli fragorem, et ad inane nubilum trepidas,

parari credis illam coeli confusion
statum discordiam, si propter te i
nubes strepunt, si in tuum exitium
excutitur: at tu solatii loco nume
tem tuam! Sed non erit huic cogit
sus iste donat metum. Est inter c
commodum eius, quod exspectatio
dit. Nemo unquam fulmen timuit,

LIBER TERTI

QUI EST DE A

PRAEFATIO

Non praeterit me, Lucili virorun
magnarum rerum fundamenta pona

instabit, et quotidie brevitatem temporis metietur. Quidquid amissum est, id diligenti usu praesentis vitae recolliget. Fidelissimus est ad honesta ex poenitentia transitus. 3. Libet mihi exclamare illum poëtae inclyti versum:

Tollimus ingentes animos, et maxima parvo
Tempore molimur. — —

Hoc dicerem, si puer iuvenisve molirer. Nullum enim non tam magnis rebus tempus angustum est. Nunc vero ad rem seriam, gravem, immensam, post meridianas horas accessimus. 4. Faciamus quod in itinere fieri solet. Qui tardius exierunt, velocitate pensant moram. Festinemus, et opus nescio an superabile, magnum certe, sine aetatis excusatione tractemus. Crescit animus, quoties coepti magnitudinem attendit, et cogitat, quantum proposito, non quantum sibi supersit. 5. Consumsere se quidam, dum acta regum externorum componunt, quaeque passi invicem ausique sunt populi. Quanto satius est, sua mala exstinguere, quam aliena posteris tradere! quanto potius, deorum opera celebrare, quam Philippi aut Alexandri latrocinia, ceterorumque, qui exitio gentium clari, non minores fuere pestes mortalium, quam inundatio, qua planum omne perfusum est, quam conflagratio, qua magna pars animantium exaruit? 6. Quemadmodum Hannibal superaverit Alpes, scribunt: quemadmodum confirmatum Hispaniae cladibus bellum Italiae inopinatus intulerit: fractisque rebus, etiam post Carthaginem pertinax, reges pererraverit, contra Romanos ducem se promittens, exercitum petens: quemadmodum non desierit senex omnibus angulis bellum quaerere. Adeo sine patria esse pati poterat, *sine hoste* non poterat. 7. Quanto *satius, quid faciendum sit*, quam quid faciendum *sit, quaerere, ac docere eos*, qui sua permisere *Fortunae, nihil stabile ab illa datum* esse, eius omnia

sunt: habebunt suum, non tuum, finei
ad imum delatus es: nunc est resurg
melius adversa, in deterius optata fl
concipienda est animo varietas, non p
tum domuum, quas levis casus impe
publicarum. Regna ex infimo coort
rantes constiterunt. 9. Vetera impei
cecidere. Iniri non potest numerus,
aliis fracta sint: nunc cummaxime I
tat, alia submittit, nec molliter ponit,
suo nullas habitura reliquias iactat.
quia parvi sumus, credimus. 10. Multi
natura sua, sed ex humilitate nostra,
Quid praecipuum in rebus humanis es
sibus maria complesse, nec in rubri
gna fixisse, nec deficiente terra ad in
errasse in Oceano, ignota quaerente
omne vidisse, et qua nulla est maior
domuisse. Innumerabiles sunt, qui u
los habuere in potestate: paucissimi,
est praecipuum? Erigere animum s
promissa fortunae. Nihil dignum

mitates fortis et contumax, luxuriae non adversus tantum, sed et infestus; nec avidus periculi, nec fugax; qui sciat fortunam non exspectare, sed facere: et adversus utramque intrepidus inconfususque prodire, nec illius tumultu, nec huius fulgore percussus. 13. Quid est praecipuum? non admittere in animum mala consilia, puras ad coelum manus tollere: nullum petere bonum, quod ut ad te transeat, áliquis dare debet, aliquis amittere: optare, quod sine adversario optatur, bonam mentem: cetera magno aestimata mortalibus, etiamsi quis domum casus attulerit, sic intueri, quasi exitura, qua venerint. 14. Quid est praecipuum? Altos supra fortuita spiritus attollere: hominis meminisse, ut, sive felix eris, scias hoc non futurum diu; sive infelix, scias hoc te non esse, si non putes. Quid est praecipuum? in primis labris animam habere. Haec res efficit non e iure Quiritium liberum, sed e iure naturae. Liber autem est, qui servitutem effugit sui. Haec est assidua servitus, et ineluctabilis, et per diem ac noctem aequaliter premens, sine intervallo, sine commeatu. 15. Sibi servire, gravissima servitus est, quam discutere facile est, si desieris multa te poscere, si desieris tibi referre mercedem, si ante oculos et naturam tuam posueris et aetatem, licet prima sit; ac tibi ipse dixeris: Quid insanio? quid anhelo? quid sudo? quid terram verso? quid forum viso? Nec multo opus est, nec diu. — Ad hoc proderit nobis inspicere rerum naturam: primo discedemus a sordidis, deinde animum ipsum, quo magno summoque opus est, seducemus a corpore. 16. Deinde in occultis exercitata subtilitas, non erit in aperto deterior. Nihil autem est apertius his salutaribus, quae contra nequitiam nostram *furoremque* discuntur, quae *damnamus, nec ponimus.*

sive, ut ait Virgilius,

Unde per ora novem vasto cum m

It mare praeruptum, et pelago pr

sive, ut apud te, Iunior carissime, i

Eleus Siculis de fontibus exsilit a

quae ratio aquas subministret: 2. mina ingentia per diem noctemque alia hibernis aquis intumescant, a terorum amnium crescant. Nilun mus a turba, propriae naturae diem suum dabimus; nunc vulgare mur, tam frigidas quam calentes. rendum erit, utrum calidae nascan ceteris quoque disseremus, quas ir aut aliqua reddit utilitas. 3. Quae quaedam nervos iuvant, quaedam sperata a medicis vitia percurant. tur ulceribus, quaedam interiora fo monis ac viscerum querelas levant primunt sanguinem: tam varius sin gustus est.

quae cogantur in lapidem. Quaedam tenues, quaedam pingues: quaedam alunt, quaedam sine ulla bibentis ope transeunt, quaedam haustae foecunditatem afferunt.

III. Ut stet aqua, aut fluat, loci positio efficit: in devexo fluit, in plano continetur et stagnat, et aliquando in adversum spiritu impellitur: tunc cogitur, non fluit. Colligitur ex imbribus: ex suo fonte nativa est. Nihil tamen prohibet, eodem loco aquam colligi, et nasci: quod in Fucino videmus, in quem montis circumiecti, quicquid fudit, fluvii derivantur: sed et magnae latentesque in ipso venae sunt: itaque etiam quum hiberni defluxere torrentes, faciem suam servat.

IV. Primum ergo quaeramus, quomodo ad continuandos fluminum cursus terra sufficiat, unde tantum aquarum exeat. Miramur, quod accessionem fluminum maria non sentiant. Aeque mirandum est, quod detrimenta exeuntium terra non sentit. Quid est, quod illam sic impleverit, ut praebere tantum ex recondito possit, ac subinde sic suppleat? Quamcunque rationem reddiderimus de flumine, eadem erit rivorum ac fontium.

V. Quidam iudicant, terram, quidquid aquarum emisit, rursus accipere; et ob hoc maria non crescere, quia quod influxit, non in suum vertunt, sed protinus reddunt. Occulto enim itinere subit terras, et palam venit, secreto revertitur, colaturque in transitu mare: quod per multiplices anfractus terrarum verberatum, amaritudinem ponit, et pravitatem saporis in tanta soli varietate exuit, et in sinceram aquam transit.

VI. Quidam existimant, quidquid ex imbribus terra concipit, in *flumina rursus* emitti. Et hoc argumenti loco ponunt, quod paucissima flumina sunt in his locis, in quibus rarus est imber. Ideo siccas

esse aiunt Aethiopiae solitudines, paucosque inveniri in interiore Africa fontes, quia fervida coeli natura sit, et paene semper aestiva. Squalidae itaque sine arbore, sine cultore arenae iacent, raris imbribus sparsae, quos statim combibunt. At contra constat, Germaniam Galliamque, et proxime ab his Italiam, abundare rivis et fluminibus, quia coelo humido utuntur, et ne aestas quidem imbribus caret.

VII. Adversus haec multa dici posse vides. Primum ego tibi vinearum diligens fossor affirmo, nullam pluviam esse tam magnam, quae terram ultra decem pedes in altitudinem madefaciat. Omnis humor intra primam crustam consumitur, nec in inferiora descendit. Quomodo ergo potest imber suggerere amnibus vires, qui summam humum tingit? Pars maior eius per fluminum alveos in mare aufertur. Exiguum est quod sorbet terra, nec id servat. 2. Aut enim arida est, et absumit, quidquid in se fusum est: aut satiata, si quid supra desiderium cecidit, excludit. Et ideo primis imbribus non augentur amnes, quia totos in se sitiens terra trahit. Quid, quod quaedam flumina erumpunt saxis et montibus? His quid conferent pluviae, quae per nudas rupes deferuntur, nec habent terram cui insideant? 3. Adiice, quod in siccissimis locis putei in altum acti, per ducenum aut trecenum pedum spatia, inveniunt aquarum uberes venas, in ea altitudine, in quam aqua non penetret: ut scias illic non coelestem esse, nec collectitium humorem, sed quod dici solet, vivam aquam. Illo quoque argumento haec opinio refellitur, quod quidam fontes in summo montis cacumine redundant. Apparet ergo, illos sursum agi, aut ibi concipi, quum omnis aqua pluvialis decurrat.

VIII. *Quidam existimant, quemadmodum in exteriore parte terrarum* vastae paludes iacent, magni *et navigabiles* lacus, quemadmodum ingenti spatio

terrae maria porrecta sunt, infusa vallibus: sic interiora terrarum abundare aquis dulcibus, nec minus illas stagnare, quam apud nos Oceanum, et sinus eius: immo eo latius, quo plus terra in altum patet. Ergo ex illa profunda copia isti amnes egeruntur: quos quid miraris si terra detractos non sentiat, quum adiectos maria non sentiant?

IX. Quibusdam haec placet causa. Aiunt habere terram intra se cavos recessus, et multum spiritus: qui necessario frigescit, umbra gravi pressus: deinde piger et immotus, in aquam, quum se desiit ferre, convertitur. Quemadmodum supra nos mutatio aëris imbrem facit, ita infra terras flumen aut rivum agit. Supra nos stare non potest segnis diu et gravis. Aliquando enim sole tenuatur, aliquando ventis expanditur. 2. Itaque intervalla magna imbribus sunt. Sub terra vero quidquid est, quod illum in aquam convertat, idem semper est, umbra perpetua, frigus aeternum, inexercitata densitas: semper ergo praebebit fonti aut flumini causas. — Placet nobis terram esse mutabilem. Hoc quoque quidquid efflavit, quia non aëre libero concipitur, crassescit, et protinus in humorem convertitur.

X. Habes primam aquarum sub terra nascentium causam. Adiicias etiam licet, quod fiant omnia ex omnibus. Ex aqua aër: ex aëre aqua: ignis ex aëre: ex igne aër. Quare ergo non terra fiat ex aqua, et ex terra aqua? quae si in alia mutabilis est, et in aquam: immo maxime in hanc. Utraque cognata res est, utraque gravis, utraque densa, utraque in extremum mundi compulsa. Ex aqua terra fit: cur non aqua fiat e terra? At magna flumina sunt. Quum videris, quanta sunt, rursus, ex quanto prodeant, adspice. 2. Miraris, quum labantur assidue, quaedam vero *concitata rapiantur, quae* praesto sit illis semper *aqua nova? Quid si mireris,* quod, quum venti to-

recursus sunt. Quidquid alteri per
transit. Et natura partes suas velut
constitutas examinat: ne portionum a
ta, mundus praeponderet. Omnia in
Non tantum aër in ignem transit, sed
igne est. Detrahe illi calorem: riges
rabitur. Transit aër in humorem: se
non sine humore. 4. Et aëra et aqu
sed non magis unquam sine aqua est, c
Et ideo facilior invicem transitus est
quae transeundum est, iam mixta est
terra humorem: hunc exprimit. Hab
umbra hiberni frigoris densat, ut fa
Ipsa quoque mutabilis est in humore
utitur.

XI. „Quid ergo? inquis: si perpetu
quibus flumina oriuntur, ac fontes: qu
siccantur, aliquando, quibus non fuere
Saepe motu terrarum itinera turbantu
terscindit aquas, quae retentae nov
runt, et aliquo impetu faciunt, aut ip
ne terrae aliunde alio transferuntur.

in illum se contulisset, et silvas ceci- gens aquarum copia apparuit, quas videli- entum suum nemora ducebant; quibus ex- humor, qui desiit in arbusta consumi, superfu- est. Idem ait et circa Magnesiam accidisse. Sed ce Theophrasti dixisse liceat, non hoc est simile veri: quia fere aquosissima sunt, quaecunque umbrosissima. Quod non eveniret, si aquas arbusta siccarent, quibus alimentum ex proximo est: fluminum vero vis ex intimo manat, ultraque excipitur, quam radicibus evagari licet. Deinde succisae arbores plus humoris desiderant. Non enim tantum id quo vivant, sed et id quo crescant, trahunt. 4. Idem ait, circa Arcadiam, quae urbs in Creta insula fuit, fontes et lacus substitisse, quia desierit coli terra, diruta urbe: postea vero quam cultores receperit, aquas quoque recepisse. Causam siccitatis hanc ponit, quod obduruerit constricta tellus, nec potuerit imbres inagitata transmittere. Quomodo ergo plurimos videmus in locis desertissimis fontes? 5. Plura denique invenimus, quae propter aquas coli coeperunt, quam quae aquas habere coeperint, quia colebantur. Non enim esse pluvialem hanc aquam, quae vastissima flumina a fonte statim, magnis apta navigiis defert, ex hoc intelligas licet, quod per hiemem aestatemque par est a capite deiectus. Pluvia potest facere torrentem: non potest autem aequali inter ripas suas tenore labentem aquam: non faciunt imbres, sed incitant.

XII. Paulo repetamus hoc altius, si videtur: et scies non habere quod quaeras, quum ad veram mnium originem accesseris. Flumen nempe fecit opia cuiusque aquae perennis. Ergo si quaeris a e, quomodo aqua fiat: *interrogabo* invicem, quo- odo *aër fiat, aut terra. Si* rerum elementa sunt *tuor, non potes interrogare* unde aqua sit: quar-

ta enim pars est naturae. 2. Quid ergo miraris, si rerum naturae portio tam magna potest ex se semper aliquid effundere? Quomodo aer, et ipse quarta pars mundi, ventos et auras movet, sic aqua rivos et flumina. Si ventus est fluens aer, et flumen est fluens aqua. Satis multum illi virium dedi, quum dixi, elementum est. Intelligis, quod ab illo proficiscitur, non posse deficere.

XIII. Aqua, ait Thales, valentissimum elementum est: hoc fuisse primum putat, ex hoc surrexisse omnia. Sed et nos quoque aut in eadem sententia, aut in ultima sumus. Dicimus enim ignem esse, qui occupet mundum, et in se cuncta convertat. Hunc evanidum considere, et nihil relinqui aliud in rerum natura, igne restincto, quam humorem: in hoc futuri mundi spem latere. Ita ignis exitus mundi est, humor primordium. Miraris amnes ex hoc posse exire semper, qui pro omnibus fuit, et ex quo sunt omnia? 2. Hic humor in diductione rerum ad quartas redactus est, sic positus, ut fluminibus edendis sufficere, ut rivis, ut fontibus posset. Quae sequitur, Thaletis inepta sententia est. Ait enim, terrarum orbem aqua sustineri, et vehi more navigii, mobilitateque eius fluctuare, tunc quum dicitur tremere. Non est ergo mirum, si abundat humor ad flumina fundenda, quum mundus in humore sit totus. Hanc veterem et rudem sententiam explode. Nec est quod credas, in hunc orbem aquam subire per rimas et facere sentinam.

XIV. Aegyptii quatuor elementa fecere: deinde ex singulis bina, marem et feminam. Aërem marem iudicant, qua ventus est: feminam, qua nebulosus et iners. Aquam virilem vocant mare: muliebrem omnem aliam. Ignem vocant masculum, qua ardet flamma et feminam, qua lucet innoxius tactu. Terram fortiorem marem vocant, saxa cautesque: feminae nomen assignant huic tractabili ad culturam.

XV. Mare unum est, ab initio scilicet ita constitutum: habet suas venas, quibus impellitur atque aestuat. Quomodo maris, sic et huius aquae mitioris vasta in occulto via est, quam nullius fluminis cursus exhauriet. Abdita est virium eius ratio. Tantum ex illa, quantum superfluum fit, emittitur. 2. Quaedam ex istis sunt, quibus assentire possumus: sed hoc amplius censeo. Placet natura regi terram, et quidem ad nostrorum corporum exemplar, in quibus et venae sunt et arteriae: illae sanguinis, hae spiritus receptacula. 3. In terra quoque sunt alia itinera, per quae aqua; et alia, per quae spiritus currit: adeoque illam ad similitudinem humanorum corporum natura formavit, ut maiores quoque nostri aquarum appellaverint venas. Sed quemadmodum in nobis non tantum sanguis est; sed multa genera humoris, alia necessarii, alia corrupti, ac paulo pinguioris, in capite cerebrum, in ossibus medullae, muci, salivaeque et lacrimae, et quiddam additum articulis, per quod citius flectantur ex lubrico: sic in terra quoque sunt humoris genera complura. 4. Quaedam quae matura durentur. Hinc est omnis metallorum humus, ex quibus aurum argentumque petit avaritia: et quae in lapidem ex liquore vertuntur. In quibusdam vero locis terra humorque liquescit, sicut bitumen, et cetera huic similia. Haec est causa aquarum secundum legem naturae voluntatemque nascentium. 5. Ceterum ut in nostris corporibus, ita in illa saepe humores vitia concipiunt: aut ictus, aut quassatio aliqua, aut loci senium, aut frigus, aut aestus, corrupere naturam; et sulphuratio contraxit humorem, qui modo diuturnus est, modo brevis. Ergo ut in corporibus nostris sanguis, cum percussa *vena est, tamdiu* manat, donec omnis *effluxit, aut donec venae scissura* subsedit, atque intercl*usit, vel aliqua alia* causa retro dedit sangui-

nem: ita in terra, solutis ac patefactis venis, rivus aut flumen effunditur. 6. Interest, quantum aperta sit vena, quomodo consumta aqua sit. Modo exsiccatur aliquo impedimento, modo coit velut in cicatricem, comprimitque quam fecerat viam: modo illa vis terrae, quam esse mutabilem diximus, desinit posse alimenta in humorem convertere: aliquando autem exhausta replentur, modo per se viribus recollectis, modo aliunde translatis. Saepe enim inania apposita plenis humorem in se attrahunt. 7. Saepe transire facilis in aliud ipsa terra in tabem resolvitur, et humescit. Idem evenit sub terra, quod in nubibus, ut spissetur, graviorque quam ut manere in natura sua possit, gignat humorem. Saepe colligitur roris modo, tenuis et dispersus liquor, qui ex multis in unum locis confluit. Sudorem aquilegea vocant: quia guttae quaedam vel pressura loci eliduntur, vel aestu evocantur. Haec tenuis unda vix fonti sufficit. At ex magnis causis, magnisque conceptibus excidunt amnes: nonnunquam leviter, si aqua pondere suo se tantum detulit; nonnunquam vehementer et cum sono suo, si illam spiritus intermixtus eiecit.

XVI. Sed quare quidam fontes senis horis pleni, senisque sicci sunt? Supervacuum est nominare singula flumina, quae certis mensibus magna, certis angusta sunt, et occasionem singulis quaerere, quum possim eandem causam omnibus reddere. Quemadmodum quartana ad horam venit, quemadmodum podagra ad tempus respondet, quemadmodum purgatio, si nihil obstitit, statum diem servat, quemadmodum praesto est ad mensem suum partus: sic aquae intervalla habent, quibus se retrahant, et quibus reddant. 2. Quaedam autem intervalla minora sunt, et ideo notabilia: quaedam maiora, nec minus certa. Et quid hoc mirum est, quum videas ordinem

rerum et naturam per constituta procedere? Hiems nunquam aberravit. Aestas suo tempore incanduit. Autumni verisque, ut solet, facta mutatio est. Tam solstitium, quam aequinoctium, suos dies retulit. Sunt et sub terra minus nota nobis iura naturae, sed non minus certa. Crede infra, quidquid vides supra. Sunt et illic specus vasti, sunt ingentes recessus, et spatia suspensis hinc et inde montibus laxa. 3. Sunt abrupti in infinitum hiatus, qui saepe illapsas urbes receperunt, et ingentem in alto ruinam condiderunt. Haec spiritu plena sunt: nihil enim usquam inane est, et stagna obsessa tenebris et locis amplis. Animalia quoque illis innascuntur, sed tarda et informia: ut in aëre caeco pinguique concepta, et in aquis torpentibus situ: pleraque ex his caeca, ut talpae et subterranei mures, quibus deest lumen, quia supervacuum est. Inde ut Theophrastus affirmat, pisces quibusdam locis eruuntur.

XVII. Multa hoc loco tibi in mentem venient, quae urbane in re incredibili fabulam dicas: non cum retibus aliquem, aut cum hamis, sed cum dolabra ire piscatum. Exspecto ut aliquis in mari venetur. Quid est autem, quare pisces terram non transeant, si nos maria transimus? Permutabimus sedes. Hoc miraris accidere: quanto incredibiliora sunt opera luxuriae, quoties naturam aut mentitur, aut vincit? In cubili natant pisces, et sub ipsa mensa capitur, qui statim transferatur in mensam. 2. Parum videtur recens mullus, nisi qui in convivae manu moritur. Vitreis ollis inclusi offeruntur, et observatur morientium color, quem in multas mutationes mors luctante spiritu vertit: alios necant in garo, et condiunt vivos. Hi sunt qui *fabulas putant*, piscem vivere posse *sub terra, et offodi, non* capi! Quam in*credibile illis videretur, si* audirent natare in garo *piscem, nec coenae causa occisum* esse super coenam,

quum multum in deliciis fuit, et oculos, antequam gulam, pavit!

XVIII. Permitte mihi, quaestione seposita, castigare luxuriam! Nihil est, inquit, mullo exspirante formosius. Ipsa colluctatione animam efflanti rubor primum, deinde pallor suffunditur: quam aeque variatur et in ceteras facies inter vitam et mortem coloris! Est vacatio longa somniculosae inertisque luxuriae. Qua sero expressa, sero circumscribi se et fraudari tanto bono sensit! 2. Hoc adhuc tanto spectaculo et tam pulchro piscatores fruebantur. Quo coctum piscem? quo exanimem? In ipso ferculo exspiret. Mirabamur tantum in illis esse fastidium, ut nollent attingere, nisi eodem die captum piscem, qui, ut aiunt, saperet ipsum mare. Ideo cursu advehebatur, ideo gerulis cum anhelitu et clamore properantibus dabatur via. 3. Quo pervenere deliciae? Iam pro putrido his est piscis hodie occisus. Hodie eductus est. Nescio de re magna tibi credere. Ipso oportet mihi credam: huc afferatur, coram me animam agat! Ad hunc fastum pervenere ventres delicatorum, ut gustare non possint piscem, nisi quem in ipso convivio natantem palpitantemque viderint. 4. Quantum ad solertiam luxuriae pereuntis accedit, tanto subtilius quotidie et elegantius aliquid excogitat furor, usitata contemnens. Illa audiebamus, Nihil esse melius saxatili mullo. At nunc audimus: Nihil est moriente formosius. Da mihi in manus vas vitreum, in quo exsultet, in quo trepidet. 5. Ubi multum diuque laudatus est, ex illo perlucido vivario extrahitur: tunc ut quisque peritior est, monstrat. Vide quomodo exarserit rubor, omni acrior minio: vide quas per latera venas agat: ecce sanguineum putes ventrem: quam lucidum quiddam, caeruleumque sub ipso tempore effulsit! Iam porrigitur et pallet, et in unum colorem componitur! Ex his

nemo morienti amico assidet, nemo videre mortem patris sui sustinet, quam optavit. 6. Quotusquisque funus domesticum ad rogum prosequitur? Fratrum propinquorumque extrema hora deseritur: ad mortem mulli concurritur. Nihil enim est illo formosius. Non tempero mihi, quin utar interdum temerariis verbis, et proprietatis modum excedam: non sunt ad popinam dentibus, et ventre, et ore contenti: oculis quoque gulosi sunt.

XIX. Sed ut ad propositum revertar, accipe argumentum: magnam vim aquarum in subterraneis occuli, fertilem foedorum situ piscium. Si quando erupit, affert secum immensam animalium turbam, horridam adspici, et turpem ac noxiam gustu. Certe quum in Caria circa Hydissum urbem talis exsiluisset unda, periere quicunque illos ederant pisces, quos ignoto ante eum diem coelo novus amnis ostendit. 2. Nec id mirum. Erant enim pinguia et differta, ut ex longo otio, corpora: ceterum inexercitata, et in tenebris saginata, et lucis expertia, ex qua salubritas ducitur. Nasci autem posse pisces in illo terrarum profundo, sit iudicium, quod anguillae quoque latebrosis locis nascuntur, gravis et ipse cibus ob ignaviam, utique si altitudo illas luti penitus abscondit. 3. Habet ergo non tantum venas aquarum terra, ex quibus corrivatis flumina effici possunt, sed et amnes magnitudinis vastae: quorum aliis semper in occulto cursus est, donec aliquo sinu devorentur: alii sub aliquo lacu emergunt. Iam quis ignorat, esse quaedam stagna sine fundo? Quorsus hoc pertinet? Ut appareat, hanc magnis amnibus aeternam esse materiam, cuius non tanguntur extrema, sicut fluminum et *fontium*.

XX. *At quare aquis sapor varius?* Propter quatuor *causas. Ex solo prima est, per quod feruntur. Secunda ex eodem, si mutatione* eius nascitur. Ter-

tia ex spiritu, qui in aquam transfiguratus est. Quarta ex vitio, quod saepe concipiunt corruptae per iniuriam. 2. Hae causae saporem dant aquis varium: hae medicatam potentiam: hae gravem spiritum, odoremque pestiferum: hae levitatem gravitatemque, aut calorem, aut nimium rigorem. Interest, utrum per loca sulphure, an nitro, an bitumine plena transeant. Hac ratione corruptae, cum vitae periculo bibuntur. Hinc illud, de quo Ovidius ait:

Flumen habent Cicones, quod potum saxea reddit
Viscera, quod tactis inducit marmora rebus.

3. Medicatum est, et eius naturae habet limum, ut corpora et agglutinet et induret. Quemadmodum Puteolanus pulvis, si aquam attigit, saxum est: sic e contrario, haec aqua si solidum tetigit, haeret et affigitur. Inde est, quod res abiectae in eundem lacum, lapideae subinde extrahuntur. Quod in Italia quibusdam locis evenit: sive virgam, sive frondem demerseris, lapidem post paucos dies extrahis. 4. Circumfunditur enim corpori limus, alliniturque paulatim. Hoc minus videbitur tibi mirum, si notaveris, Albulam, et fere sulphuratam aquam, circa canales suos rivosque durari. Aliquam harum habent causam illi lacus, quos quisquis faucibus hausit, ut idem poëta ait,

Aut furit, aut patitur mirum gravitate soporem.

5. Similem habet vim mero, sed vehementiorem. Nam quemadmodum ebrietas, donec exsiccetur, dementia est, et nimia gravitate defertur in somnum: sic aquae huius sulphurea vis habet quoddam acrius ex aëre noxio virus, quod mentem aut in furorem movet, aut sopore opprimit. Hoc habet mali et *Lyncestius* amnis:

Quem quicunque parum moderato gutture *traxit,*
Haud aliter titubat, quam si mera vina bibisset.

XXI. *In* quosdam specus qui despexere, morion

tur: tam velox malum est, ut transvolantes aves deiiciat: talis est aër, talis locus, ex quo letalis aqua destillat. Quodsi remissior fuerit aëris et loci pestis, ipsa quoque temperatior noxa, nihil amplius quam tentat nervos, velut ebrietate torpentes. Nec miror, si locus atque aër aquas inficit, similesque regionibus reddit, per quas, et ex quibus veniunt. Pabuli sapor apparet in lacte, et vini vis exsistit etiam in aceto. Nulla res est, quae non eius a quo nascitur, notas reddat.

XXII. Aliud est etiam aquarum genus, quod nobis placet coepisse cum mundo. Sive ille aeternus est, hoc quoque fuit semper: sive initium aliquod est illi, hoc quoque cum toto dispositum est. Quid sit hoc, quaeris? Oceanus, et quodcunque ex illo mare terras interluit. Iudicant quidam flumina quoque, quorum inenarrabilis natura est, cum ipso mundo traxisse principia, ut Istrum, ut Nilum, vastos amnes, magisque insignes, quam ut dici possit, eandem illis originem, quam ceteris esse.

XXIII. Haec est ergo aquarum divisio, ut quibusdam videtur. Post illam coelestes, quas ex superioribus nubila eiiciunt. Ex terrenis aliae sunt, ut ita dicam, supernatantes, quae in summa humo repunt: aliae abditae, quarum reddita est ratio.

XXIV. Quare quaedam aquae caleant, quaedam etiam ferveant in tantum, ut non possint esse usui, nisi aut in aperto evanuere, aut mixtura frigidae intepuere, plures causae redduntur. Empedocles existimat, ignibus, quos multis locis terra opertos tegit, aquam calescere, si subiecti sunt solo, per quod aquis transcursus est. Facere solemus dracones et miliaria et complures formas, in quibus aëre tenui fistulas struimus, per declive circumdatas: ut saepe eundem ignem ambiens aqua per tantum fluat spatii, quantum efficiendo calori sat est. Frigida itaque intrat,

effluit calida. 2. Idem sub terra Empedocles existimat fieri: quem non falli credent ii, quibus balnearia sine igne calefiunt. Spiritus in illa fervens loco aestuanti infunditur. Hic per rivos lapsus, non aliter quam igne subdito, parietes et vasa balnei calefacit. Omnis denique frigida transitu mutatur in calidam, nec trahit saporem evaporatio, quia clausa perlabitur. Quidam existimant, per loca sulphure plena exeuntes vel intrantes aquas, calorem beneficio materiae, per quam fluunt, trahere: quod ipso odore gustuque testantur. Reddunt enim qualitatem eius, qua caluerunt, materiae. Quod ne accidere mireris, vivae calci aquam infunde, fervebit.

XXV. Quaedam aquae mortiferae sunt, nec odore notabiles, nec sapore. Circa Nonacrin in Arcadia Styx appellata ab incolis, advenas fallit, quia non facie, non odore suspecta est: qualia sunt magnorum artificum venena, quae deprehendi nisi morte non possunt. Haec autem, de qua paulo ante retuli, aqua, summa celeritate corrumpit, nec remedio locus est, quia protinus hausta duratur; nec aliter quam gypsum sub humore constringitur. et alligat viscera. 2. Est autem noxia aqua in Thessalia circa Tempe, quam et ferae et pecus omne devitat. per ferrum et aes exit: tanta vis illi inest, etiam dura molliendi: nec arbusta quidem ulla alit, et herbas necat. Quibusdam fluminibus vis inest mira. Alia enim sunt, quae pota inficiunt greges ovium, intraque breve tempus, quae fuere nigrae, album ferunt lanam: quae albae venerant, nigrae abeunt. Hoc etiam in Boeotia amnes duo efficiunt: quorum alteri ab effectu Melas nomen est. uterque ex eodem lacu exeunt, diversa facturi. 3. In Macedonia quoque, ut ait Theophrastus, est flumen, ad quod qui facere albas oves volunt, adducunt. Quod ut diutius potavere, non aliter quam infecta mutantur. At si illis

lana opus fuerit pulla, paratus gratuitus infector est: ad Peneum eundem gregem appellunt. Auctores novos habeo, esse in Galatia flumen, quod idem in omnibus efficiat: esse in Cappadocia, quo poto equis, nec ulli praeterea animali, color mutatur, et spargitur albo cutis. 4. Quosdam lacus esse, qui nandi imperitos ferant, notum est. Erat in Sicilia, est adhuc in Syria stagnum, in quo natant lateres, et mergi proiecta non possunt, licet gravia sint. Huius rei palam causa est. Quamcunque vis rem expende, et contra aquam statue, dummodo utriusque par sit modus: si aqua gravior est, leviorem rem, quam ipsa est, feret, et tanto supra se extollet, quanto erit levior: graviora descendent. 5. At si aquae, et eius rei quam contra pensabis, par pondus erit: nec pessum ibit, nec exstabit, sed aequabitur aquae: et natabit quidem, sed paene mersa, ac nulla eminens parte. Hoc est cur quaedam tigna supra aquam, paene tota efferantur: quaedam ad medium submersa sint: quaedam ad aequilibrium aquae descendant. Namque quum utriusque pondus par est, neutraque res alteri cedit, graviora descendunt, leviora gestantur. 6. Grave autem et leve est, non aestimatione nostra, sed comparatione eius quo vehi debet. Itaque ubi aqua gravior est hominis corpore, aut saxi, non sinit id quo non vincitur, mergi. Sic evenit, ut in quibusdam stagnis ne lapides quidem pessum eant. De solidis et duris loquor. Sunt enim multi pumicosi et leves, ex quibus quae constant insulae, in Lydia natant. Theophrastus est auctor. Ipse ad Cutilias natantem insulam vidi. Alia in Vadimonis lacu vehitur, alia in lacu Statoniensi. 7. Cutiliarum insula et arbores habet, et herbas nutrit, tamen aqua *sustinetur: et in hanc* atque illam partem *non tantum vento impellitur,* sed et aura. Nec unquam *illi per diem et noctem* in uno loco statio

est: adeo movetur levi flatu. Huic duplex causa est: aquae gravitas medicatae, et ob hoc ponderosae; et ipsius insulae materia vectabilis, quae non est corporis solidi, quamvis arbores alat. 8. Fortasse enim leves truncos, frondesque in lacu sparsas, pinguis humor apprehendit, ac vinxit. Itaque etiamsi qua in illa saxa sunt, invenies exesa et fistulosa: qualia sunt quae duratus humor efficit, utique circa medicatorum fontium rivos: quae ubi purgamenta aquarum coaluerunt, ex spuma solidantur. Necessario leve est, quod ex ventoso inanique concretum est. 9. Quorundam causa non potest reddi: quare aqua Nilotica foecundiores feminas faciat, adeo ut quarundam viscera longa sterilitate praeclusa, ad conceptum relaxaverit: quare quaedam in Lycia aquae conceptum feminarum custodiant, quas solent petere, quibus parum tenax vulva est. Quod ad me attinet, pono ista inter temere vulgata. Creditum est, quasdam aquas scabiem afferre corporibus, quasdam vitiliginem, et foedam ex albo varietatem, sive infusa sive pota sit. Quod vitium dicunt habere aquam ex rore collectam. 10. Quis non gravissimas esse aquas credat, quae in crystallum coëunt? Contra autem est: tenuissimis enim hoc evenit, quas frigus ob ipsam tenuitatem facillime gelat. Unde autem fiat ejusmodi lapis, apud Graecos ex ipso nomine apparet: κρύσταλλον enim appellant aeque hunc perlucidum lapidem, quam illam glaciem, ex qua fieri lapis creditur. Aqua enim coelestis minimum in se terreni habens, quum induruit, longioris frigoris pertinacia spissatur magis ac magis: donec omni aëre excluso in se tota compressa est, et humor qui fuerat, lapis effectus est.

XXVI. Aestate quaedam flumina augentur, ut *Nilus*, cujus alias ratio reddetur. Theophrastus est *auctor*, in Ponto quoque quaedam amnes crescere

tempore aestivo. Quatuor autem esse iudicant causas: aut quia tunc maxime in humorem mutabilis terra est: aut quia maiores in remoto imbres sunt, quorum aqua per secretos cuniculos reddita, tacite suffunditur. Tertia, si crebrioribus ventis ostium caeditur, et reverberatur fluctu, amnis restitit: qui crescere videtur, quia non effunditur. 2. Quarta ratio est siderum: haec enim quibusdam mensibus magis urgent et exhauriunt flumina: quum longius recesserunt, minus consumunt atque trahunt. Itaque quod impendio solebat, id incremento accedit. Quaedam flumina palam in aliquem specum decidunt, et sic ex oculis auferuntur: quaedam consumuntur paulatim, et intercidunt: eadem ex intervallo revertuntur, recipiuntque et nomen et cursum. 3. Causa manifesta est, sub terra vacat locus. Omnis autem humor natura ad inferius et ad inane defertur. Illo itaque recepta flumina cursus egere secreto: sed quum primum aliquid solidi, quod obstaret, occurrit, perrupta parte, quae minus ad exitum repugnabat, repetiere cursum suum.

Sic ubi terreno Lycus est epotus hiatu,
Exsistit procul hinc, alioque renascitur ore.
Sic modo combibitur, tacito modo gurgite lapsus,
Redditur Argolicis ingens Erasinus in undis.

4. Idem et in Oriente Tigris facit: absorbetur, et desideratus diu, tandem longe remoto loco, non tamen dubius an idem sit, emergit. Quidam fontes certo tempore purgamenta eiectant: ut Arethusa in Sicilia, quinta quaque aestate per Olympia. Inde opinio est, Alphaeon ex Achaia eo usque penetrare, et agere sub mare cursum, nec ante quam in Syracusano litore emergere. *Ideoque iis diebus* quibus Olympia *sunt, victimarum stercus secundo* traditum flumini *illic redundare.* 5. *Hoc* et a te traditum est in-

poëmate, Lucili carissime, et a Virgilio, qui alloqu tur Arethusam:

Sic tibi cum fluctus subter labere Sicanos,
Doris amara suam non intermisceat undam.

Est in Chersoneso Rhodiorum fons, qui post m gnum intervallum temporis, foeda quaedam turbid ex intimo fundat, donec liberatus eliquatusque e 6. Hoc quibusdam locis fontes faciunt, ut non ta tum lutum, sed folia, testasque, et quidquid put iacuit, expellant: ubique autem facit mare: cui ha natura est, ut omne immundum stercorosumque toribus impingat. Quaedam vero partes maris certis temporibus faciunt: ut circa Messanam Mylas fimo quiddam simile turbulentum in lit mare profert, fervetque et aestuat, non sine odo foedo. Unde illic stabulare Solis boves, fabula e Sed difficilis ratio est quorundam: utique ubi te pus eius rei, de qua quaeritur, inobservatum et i certum est. 7. Itaque proxima quidem inveniri vicina non potest causa, ceterum publica est ill Omnis aquarum stantium clausarumque natura purgat. Nam in his quibus cursus est, non possu vitia consistere, quae sua vis defert et exporta Illae quae non emittunt quidquid insedit, magis m nusve aestuant. Mare vero cadavera, stramentaqu et naufragorum reliquiis similia, ex intimo trahi nec tantum tempestate fluctuque, sed tranquillu quoque placidumque purgatur.

XXVII. Sed monet me locus, ut quaeram, qu fatalis dies diluvii venerit, quemadmodum mag pars terrarum undis obruatur: utrum Oceani vi bus fiat, et externum in nos pelagus exsurgat: a crebri sine intermissione imbres, et, elisa aestat hiems pertinax immensam vim aquarum ruptis n bibus deruat: 2. an flumina tellus largius funda aperiatque fontes novos: aut non sit una tanta m

causa, sed omnis ratio consentiat, et simul imbres cadant, flumina increscant, maria sedibus suis excita percurrant, et omnia uno agmine ad exitium humani generis incumbant. Ita est. Nihil difficile est naturae, utique ubi in finem sui properat. Ad originem rerum parce utitur viribus, dispensatque se incrementis fallentibus: subito ad ruinam toto impetu venit. 3. Quam longo tempore opus est, ut conceptus ad puerperium perduret infans! quantis laboribus tener educatur! Quam diligenti nutrimento obnoxium novissime corpus adolescit! at quam nullo negotio solvitur! Urbes constituit aetas: hora dissolvit. Momento fit cinis: diu silva. Magna tutela stant ac vigent omnia: cito ac repente dissiliunt. 4. Quidquid ex hoc statu rerum natura flexerit, in exitium mortalium satis. Ergo quum affuerit illa necessitas temporis, multa simul fata causas movent: nec sine concussione mundi tanta mutatio est, ut quidam putant, inter quos Fabianus est. Primo immodici cadunt imbres, et sine ullis solibus triste nubilo coelum est; nebulaque continua, et ex humido spissa caligo, nunquam exsiccantibus ventis. 5. Inde vitium satis, et segetum sine fruge surgentium marcor. Tunc corruptis quae seruntur manu, palustris omnibus campis herba succrescit: mox iniuriam et validiora sensere. Solutis quippe radicibus, arbusta procumbunt et vitis; atque omne virgultum non tenetur solo, quod molle fluidumque est: iam nec gramina aut pabula laeta aquis sustinet: fame laboratur, et manus ad antiqua alimenta porrigitur; quare ilex et quercus excutitur, et quaecunque in his arduis arbor commissura astricta lapidum stetit. 6. Labant ac madent tecta, et in imum usque receptis aquis fundamenta desidunt, *ac tota* humus stagnat: frustra *titubantium fulcra tentantur.* Omne enim *fundamentum in lubrico figitur,* et lutosa humo nihil

stabile est. Postquam magis magisque nimbi ingruunt, et congestae seculis tabuerunt nives, devolutus torrens altissimis montibus rapit silvas male haerentes, et saxa revolutis remissa compagibus rotat. 7. Abluit villas, et intermixtos ovium greges devehit; vulsisque minoribus tectis, quae in transitu abduxit, tandem in maiora violentus oberrat. Urbes, et implicitos trahit moenibus suis populos, ruinam an naufragium querantur, incertos: adeo simul, et quod opprimeret, et quod mergeret, venit. Auctus deinde processu aliquo in se torrentibus raptis plana passim populatur. Novissime ruina magna gentium clarus onustusque diffunditur. 8. Flumina vero suapte natura vasta, et tempestatibus rapta, alveos reliquerunt. Quid tu esse Rhodanum, quid putas Rhenum, atque Danubium, quibus torrens etiam in canali suo cursus est, quum superfusi novas sibi fecere ripas, ac scissa humo [illegible] et [illegible]. Quanta cum praecipitat[illegible] volvuntur [illegible] per campestria fluens Rhenu[illegible] ne spatio quidem languidus, sed latissime velut [illegible]r angustum aquas implet! 9. Quumque Danubius non iam radices nec media montium stringit, sed iuga ipsa solicitat, ferens secum madefacta montium latera, rupesque deiectas, et magnarum promontoria regionum, quae fundamentis laborantibus a continente recesserunt! Deinde non inveniens exitum, (omnia enim sibi ipse praecluserat,) in orbem redit, ingentemque terrarum ambitum atque urbium uno vortice involvit. Interim permanent imbres, fit coelum gravius, ac sic diu malum ex malo colligit. 10. Quod olim fuerat nubilum, nox est: et quidem horrida et terribilis, intercursu luminis diri. Crebra enim micant fulmina, procellae quatiunt mare: tunc primum auctum fluminum accessu, et sibi angustum, iam promovet litus: non continetur suis finibus, sed prohibent ex-

TUR. QUAE

entes, aguntqu
t maligno ostio
m unius lacus
possunt, aquis
profundo latet,
tum in summis
lsissima cum l
nte se gregibu
m ac transitu
t, id unda con
nerebant reliqu
ema perductis,
erat in stupore
tibus: ne dolo
im suam perdit
t. Ergo insular
Cycladas auge
is egregie, sicu

a erat: deerant
petum ingenii e
sset.

r oves, fulvos v
satis sobria, las
t ingentia, et
uum dixit:

nt per apertos
e labant sub gu
non curavit, qu
em in diluvio e
n impetu pecus
Concepisti in
nibus terris, co
cies quid decea
re. Nunc ad p

XXVIII. Sunt qui existiment, immodicis imbribus vexari terras posse, non obrui. Magno impetu magna ferienda sunt. Faciet pluvia segetes malas, fructum grando decutiet, intumescent rivis flumina: sed resident. Quibusdam placet moveri mare, et illinc causam tantae cladis accersi. Non potest torrentium, aut imbrium, aut fluminum iniuria fieri tam grande naufragium. 2. Ubi instat illa pernicies, mutarique genus humanum placuit, fluere assiduos imbres, et non esse modum pluviis concesserim, suppressis aquilonibus, et flatu sicciore: austris nubes et imbres et amnes abundare.

— — Sed adhuc in damno profectum est.
Sternuntur segetes, et deplorata colonis
Vota iacent, longique perit labor irritus anni.

Non laedi debent terrae, sed abscondi. Denique quum per ista prolusum est, crescunt maria, sed super solitum, et fluctum ultra extremum tempestatis maximae vestigium mittunt. 3. Deinde a tergo ventis urgentibus, ingens aequor evolvunt, quod longe a conspectu interioris litoris frangitur. Deinde ubi litus bis prolatum est, et pelagus in alieno constitit, velut admoto malo cominus procurrit aestus ex imo recessu maris. Nam ut aëris, ut aetheris, sic huius elementi larga materia est, multoque in abdito plenior. Haec fatis mota, non aestu, (nam aestus fati ministerium est,) attollit vasto sinu fretum, agitque ante se. 4. Deinde in miram altitudinem erigitur: et illis tutis hominum receptaculis superest. Nec id aquis arduum est, quoniam aequo terris fastigio ascenderent, si quis excelsa perlibret. Maria paria sunt. Nam par undique sibi ipsa tellus est. Cava et plana undique inferiora sunt. Sed istis adeo in rotundum orbis aequatus est, in parte autem eius et maria sunt, quae in unius aequalitatem pilae coëunt. 5. Sed quemadmodum campos intuentem, quae pau-

ed a medio, ubi ille cumulus est, denuit. 6.
it solet aestus aequinoctialis, sub ipsum lunae
ue coitum, omnibus aliis maior undare: sic hic
occupandas terras emittitur, solitis maximis-
olentior, plus aquarum trahit: nec antequam
cacumina eorum, quos perfusurus est, montium
devolvitur. Per centena millia quibusdam
aestus excurrit innoxius, et ordinem servat.
nsuram enim crescit, iterumque decrescit. 7.
tempore solutus legibus, sine modo fertur.
tione, inquis? Eadem, qua conflagratio futu-
Utrumque fit, quum Deo visum ordiri meliora,
finiri. Aqua et ignis terrenis dominantur. Ex
us, et ex his interitus est. Ergo quandoque pla-
es novae mundo, sic in nos mare emittitur de-
ut fervor ignis, quum aliud genus exitii placuit.
IX. Quidam existimant terram quoque con-
t dirupto solo nova fluminum capita detegere,
mplius ut e pleno profundant. Berosus, qui
interpretatus est, ait cursu ista siderum fieri:
quidem id affirmat, ut conflagrationi, atque
tempus assignet: arsura enim terrena con-

stris placet, huc quoque transferendam puto, anima est mundus, sive corpus, natura gubern ut arbores, ut sata; ab initio eius usque ad ex quidquid facere, quidquid pati debeat, inclusum ut in semine omnis futuri ratio hominis compr sa est. 3. Et legem barbae et canorum nondui tus infans habet: totius enim corporis, et sequ aetatis in parvo occultoque lineamenta sunt. origo mundi, non minus solem et lunam, et vic derum, et animalium ortus, quam quibus muta tur terrena, continuit. In his fuit inundatio, non secus quam hiems, quam aestas, lege mun nit. 4. Itaque non pluvia istud fiet, sed pluvia que: non incursu maris, sed maris quoque inc non terrae motu, sed terrae quoque motu. O adiuvabunt naturam, ut naturae constituta pera tur. Maximam tamen causam, ad se inundan terra ipsa praestabit: quam diximus esse mutab et solvi in humorem. 5. Ergo quandoque erit te nus rebus humanis: quum partes eius interire buerint, abolerive funditus totae, ut de integr tae, rudes innoxiaeque generentur, nec super deteriora magister: plus humoris, quam semper fiet. Nunc enim elementa ad id, quod debetur, p sunt. Aliquid oportet alteri accedat, ut quae l mento stant, inaequalitas turbet. Accedet hu Nunc enim habet quo ambiat terras, non qu ruat. Quidquid illi accesserit, necesse est in num locum exundet. Undae ergo et terra no nus debet, ut validiori infirma succumbat. 6. piet ergo putrescere, dehinc laxata ire in humo et assidua tabe defluere. Tunc exsilient sub m bus flumina, ipsosque impetu quatient: inde aur *cita manabunt.* Solum omne aquas reddet, su *scaturient montes,* quemadmodum in morbum t *eunt sana, et ulceri* vicina consentiunt: ut qu

proxima terris fluentibus fuerint, eluentur, et illabunt, et deinde current, et hiante pluribus locis saxo, per fretum salient, et maria inter se component. 7. Nihil erunt Hadriatici, nihil Siculi aequoris fauces, nihil Charybdis, nihil Scylla. Omnes novum mare fabulas obruet, et hic qui terras cingit Oceanus extremas, veniet in medium. Quid ergo est? nihilominus tenebit alienos menses hiems, aestas prohibebitur, et quodcunque terras sidus exsiccat, compresso ardore cessabit. Peribunt tot nomina, Caspium et Rubrum mare, Ambracii et Cretici sinus, Propontis et Pontus. 8. Peribit omne discrimen. Confundetur quidquid in suas partes natura digessit. Non muri quenquam, nec turres tuebuntur. Non proderunt templa supplicibus, nec urbium summa: quippe fugientes unda praeveniet, et ex ipsis arcibus deferet. Alia ab occasu, alia ab oriente concurrent: unus humanum genus condet dies. Quidquid tam longa fortunae indulgentia excoluit, quidquid supra ceteros extulit, nobilia pariter atque adornata, magnarumque gentium regna pessumdabit.

XXX. Sunt omnia, ut dixi, facilia naturae: utique quae a primo facere constituit; ad quae non subito, sed ex denuntiato venit. Iam autem a primo die mundi, quum in hunc habitum ex informi unitate discederet, quando mergerentur terrena, decretum est: et ne sit quandoque velut in novo opere dura molitio, olim ad haec maria se exercent. Non vides, ut fluctus in litora, tanquam exiturus, incurrat? non vides, ut aestus fines suos transeat, et in possessionem terrarum mare inducat? 2. Non vides, ut perpetua cum claustris suis pugna sit? Quis por istinc, unde tantum tumultum vides, metus est e mari, et magno impetu erumpentibus fluviis? Ubi humorem natura disposuit, ut undique nos, quum voluisset, aggredi posset? Mentior, nisi eruen-

tibus terram humor occurrit, et quoties nos avaritia aut defodit, aut aliqua causa penetrare altius cogit eruendi finis unda est. 3. Adiice nunc, quod immanes sunt in abdito lacus, et multum maris conditi multum fluminum per operta labentium. Undique ergo erunt causae diluvio, quum aliae aquae subinfluant terras, aliae circumfluunt, quae diu coërcitae vincent, et amnes amnibus iungent, paludibus stagna. Omnium tunc mare ora fontium implebit, et maiore hiatu solvet. 4. Quemadmodum corpora nostra ad egestum venter exhaurit, quemadmodum eunt in sudorem vires: ita tellus liquefiet, et aliis causis quiescentibus, intra se, quo mergatur, inveniet. Sic magna omnia coitura crediderim. Nec erit longa mora exitii. Tentatur divelliturque concordia, quum semel aliquid ex hac idonea diligentia remiserit mundus: statim undique ex aperto, ex abdito, superne, ab imo aquarum fiet irruptio. 5. Nihil est tam violentum et incontinens sui, tam contumax, infestumque retinentibus, quam magna vis undae: utetur libertate permissa, et iubente natura, quae scindit circuitque, complebit. Ut ignis diversis locis ortus, cito miscet incendium, flammis coire properantibus: sic momento redundantia maria se committent. 6. Nec ea semper licentia undis erit: sed peracto exitio generis humani, extinctisque pariter feris, in quarum homines ingenia transierant, iterum aquas terra sorbebit. natura pelagus stare, aut intra terminos suos furere coget: et reiectus e nostris sedibus, in sua secreta pelletur Oceanus: et antiquus ordo revocabitur. 7. Omne ex integro animal generabitur, dabiturque terris homo inscius scelerum, et melioribus auspiciis natus. Sed illis quoque innocentia non durabit, nisi dum novi sunt. Cito nequitia subrepit: virtus difficilis inventu est, rectorem ducemque desiderat. Etiam sine magistro vitia discuntur.

LIBER QUARTUS

IN QUO DE NIVE, GRANDINE, ET PLUVIA AGITUR.

PRAEFATIO.

Delectat te, quemadmodum scribis, Lucili virorum optime, Sicilia, et officium procurationis otiosae. Delectabit, si continere id intra fines suos volueris, nec efficere imperium, quod est procuratio. Facturum te hoc, non dubito. Scio quam sis ambitioni alienus, quam familiaris otio et literis. Turbam rerum hominumque desiderent, qui se pati nesciunt! Tibi tecum optime convenit. 2. Nec mirum paucis istud contingere: imperiosi nobis ipsis et molesti sumus: modo amore nostri, modo taedio laboramus: infelicem animum nunc superbia inflamus, nunc cupiditate distendimus: alias voluptate laxamus, alias solicitudine exurimus. Quod est miserrimum, nunquam sumus singuli. 3. Necesse est itaque assidua sit, in tam magno vitiorum contubernio, rixa. Fac ergo, mi Lucili, quod facere consuesti. A turba, quantum potes, te separa, nec adulatoribus latus praebeas; artifices sunt ad captandos superiores. Par illis, etiamsi bene caveris, non eris. Mihi crede, proditioni, si capteris, ipse te trades. 4. Habent hoc in se naturale blanditiae: etiam quum reiiciuntur, placent: saepe exclusae, novissime recipiuntur. Hoc enim ipsum *imputant, quod repelluntur*, et subigi *se contumelia quidem possunt.* Incredibile est, *quod dicturus sum, sed tamen* verum. 5. Ea maxi-

sticitate simulata, quasi simpli
Plancus artifex ante Vitellium
esse occulte, nec ex dissimulato
inquit, procari, si latet. 6. Pluri
deprehensus est, proficit: plus
gatus est, si érubuit. Futuros n
Plancos cogita: et hoc non esse
li, nolle laudari. Crispus Passi
gnovi subtilius in omnibus rebu
guendis et curandis vitiis, saepe
nos opponere, non claudere os
quemadmodum opponi amicae
pulit, grata est: gratior, si effre
egregium virum memini dicere
tenti, facilem sibi esse ad diviti
nituisset bonae mentis. Nec in
hanc artem, sed docebo eos q
est, quemadmodum non dubia
non emendi vendendique litem
tam fidem ruris, incertiorem fo
modum non solum facili, sed e
niam faciant, gaudentesque dis

isti, qua sic a nummis resiluit, ut illos nec
nec damnare videatur: prima statim verba
it. 10. Coepisti mirari comitatem et incom-
suavitatem, quae illos quoque, quos transit,
, gratuitum etiam in obvios meritum. Ne-
mortalium uni tam dulcis est, quam hic
quum interim tanta naturalis boni vis est,
em simulationemque non redoleat. Nemo
putari sibi bonitatem publicam patitur: hoc
loco blanditiis tuis restitit, ut exclamares,
e te inexpugnabilem virum adversus insi-
uas nemo non in sinum recipit. 11. Eo qui-
gis hanc eius prudentiam, et in evitando in-
malo pertinaciam te suspicere confessus es,
eraveras posse apertis auribus recipi, quam-
la diceres, quia vera dicebas. Sed eo magis
t obstandum. Semper enim falsis a vero
veritas. Nolo tamen tibi displiceas, quasi
quasi ille aliquid iocorum

virtutem: et eluctatus natalium
me, sed animo mensus, par max
amicitia Gaetulici Caii fidem eri
personam infeliciter amatorum,
sus, diu publici hostes, antequ
meum potuerunt evertere. 14
apposui. Nullum verbum mihi,
scientia procederet, excussun
omnia timui, pro me nihil: nisi n
cus fuissem. Non mihi muliebr
non e manibus ullius supplex pe
eorum nec bono, nec viro feci.
ior, paratus ire in ea quae mina
fortunae, quod experiri voluisset
fidem. 15. Non debebat mihi p
stare. Nec examinavit me quid
paria pendebant, utrum satius
fide, an fidem pro me. Non prae
timum consilium, quo me eripere
misi. Videbam apud Caium te
ignes. Sciebam olim sub illo

sa, sine teste derisus es. 17. Possum et ipse nunc videri te aut captare, aut experiri. Utrum libet crede, et omnes timere a me incipe. Virgilianum illud excute:

Nusquam tuta fides.

aut Ovidianum:

— — *Qua terra patet, fera regnat Erinnys.*
In facinus iurasse putes. — —

18. Aut illud Menandri: (quis enim non in hoc magnitudinem ingenii sui concitavit, detestatus consensum humani generis, tendentis ad vitia?) Omnes, ait, malos vivere: et in scenam, velut rusticus, poëta prosiluit. Non senem excipit, non puerum, non feminam, non virum: et adiicit, non singulos peccare, nec paucos, sed iam scelus esse contextum. Fugiendum ergo, et in se redeundum est, immo etiam a se recedendum. 19. Hoc tibi, etsi dividimur mari, praestare tentabo, ut dubium viae, iniecta manu, ad meliora perducam. Et ne solitudinem sentias, hinc tecum miscebo sermones. Erimus una, qua parte optimi sumus: dabimus invicem consilia, et ex vultu audientis pendentem longe te ab ista provincia abducam, ne forte magnam historiis esse fidem credas, et placere tibi incipias, quoties cogitaveris: 20. hanc ego habeo sub meo iure provinciam, quae maximarum urbium exercitus et sustinuit et fregit, quum inter Carthaginem et Romam ingentis belli pretium iacuit, quum quatuor Romanorum principum, id est, totius imperii vires contractas in unum locum vidit, altamque Pompeii fortunam erexit, Caesaris fatigavit, Lepidi transtulit, omniumque cepit: 21. quae illi ingenti spectaculo interfuit, ex quo liquere mortalibus posset, quam velox foret ad imum lapsus ex summo, quamque diversa via magnam potentiam fortuna destrueret. Uno enim tempore vidit Pompeium Lepidumque, ex maximo fastigio aliter ad

extrema deiectos, quum Pompeius alienum tum fugeret, Lepidus suum.

CAPUT I.

Itaque ut totum mente abducam, quamvi habeat Sicilia in se, circaque se mirabilia, interim provinciae tuae quaestiones praeter in diversum cogitationes tuas abstraham. Q enim tecum id quod libro superiore distuli ita Nilus aestivis mensibus abundet. Cui Da similem natura philosophi tradiderunt, quod tis ignoti, et aestate quam hieme maior sit. 2. que apparuit falsum. Nam et caput eius in nia esse comperimus: et aestate quidem inci scere, sed adhuc manente intra mensuram s lo, primis caloribus, quum sol vehementior i trema veris nives emollit, quas ante consumi intumescere Nilus incipiat. Reliquo vero a minuitur, et ad hibernam magnitudinem redi ex ea dimittitur.

II. At Nilus ante ortum Caniculae augetur aestibus, ultra aequinoctium. Hunc nobili amnem natura extulit ante humani generis et ita disposuit, ut eo tempore inundaret Aeg quo maxime usta fervoribus terra undam alt heret, tantum haustura, quantum siccitati ann licere possit. Nam in ea parte, quae in Aeth vergit, aut nulli imbres sunt, aut rari, et qui tam aquis coelestibus terram non adiuvent. 2 ut scis, Aegyptus in hoc spem suam habet. I aut sterilis annus, aut fertilis est, prout ille influxit, aut parcior. *Nemo aratorum adspi lum. Quare* non cum poëta meo iocor, et i *dium suum impingo?* qui ait:

— — *Nec pluvio supplicat* herba Iovi.

3. Unde crescere incipiat, si comprehendi posset, causae quoque incrementi invenirentur. Nunc vero magnas solitudines pervagatus, et in paludes diffusus, gentibus sparsus, circa Philas primum ex vago et errante colligitur. Philae insula est aspera et undique praerupta: duobus in unum coituris amnibus cingitur, qui Nilo mutantur, et eius nomen ferunt. Urbem totam complectitur. Ab hac Nilus, magnus magis quam violentus, egressus, Aethiopiam arenasque, per quas iter ad commercia Indici maris est, praelabitur. 4. Excipiunt eum Cataractae, nobilis insigni spectaculo locus. Ibi per arduas excisasque pluribus locis rupes Nilus insurgit, et vires suas concitat. Frangitur enim occurrentibus saxis, et per angusta eluctatus, ubicunque vincit aut vincitur, fluctuat: et illic excitatis primum aquis, quas sine tumultu, leni alveo duxerat, violentus, et torrens per malignos transitus prosilit, dissimilis sibi. 5. Quippe ad id lutosus et turbidus fluit. At ubi in scopulos faucium intravit, spumat: et illi non ex natura sua, sed ex iniuria loci color est. Tandemque eluctatus obstantia, in vastam altitudinem subito destitutus cadit, cum ingenti circumiacentium regionum strepitu. Quem perferre gens ibi asperis collocata non potuit, obtusis assiduo fragore auribus, et ob hoc sedibus translati sunt. Inter miracula fluminis incredibilem incolarum audaciam accepi. Bini parvula navigia conscendunt, quorum alter navem regit, alter exhaurit. 6. Deinde multum inter rapidam insaniam Nili, et reciprocos fluctus volutati, tandem tenuissimos canales tenent, per quos angusta rupium effugiunt: et cum toto flumine effusi, navigium ruens manu temperant, magnoque spectantium metu *in caput nixi,* quum iam adploraveris, *mersosque atque obrutos tanta* mole credideris, lon*ge ab eo, in quem ceciderant,* loco navigant, tormenti

modo missi. Nec mergit cadens unda, sed planis aquis tradit. 7. Primum incrementum Nili circa insulam quam modo retuli, Philas, noscitur. Exiguo ab hac spatio petra dividitur, Ἄβατον Graeci vocant: nec illam ulli, nisi antistites calcant: illa primum saxa auctum fluminis sentiunt. Post magnum deinde spatium duo eminent scopuli; Nili venas vocant incolae; ex quibus magna vis funditur, non tamen quanta operire posset Aegyptum. In haec ora stipem sacerdotes, et aurea dona praefecti, quum solenne venit sacrum, iaciunt. 8. Hinc iam manifestus novarum virium Nilus, alto ac profundo alveo fertur, ne in latitudinem excedat, obiectu montium pressus. Circa Memphim demum liber, et per campestria vagus, in plura scinditur flumina, manuque canalibus factis, ut sit modus in derivantium potestate, per totam discurrit Aegyptum. Initio diducitur, deinde continuatis aquis in faciem lati ac turbidi maris stagnat: cursum illi violentiamque eripit latitudo regionum, in quas extenditur, dextra laeva que totam amplexus Aegyptum. 9. Quantum crev Nilus, tantum spei in annum est. Nec computat fallit agricolam: adeo ad mensuram fluminis respo det, quam fertilem facit Nilus. Is arenoso et sitie solo et aquam inducit et terram. Nam quum tur lentus fluat, omnem in siccis atque hiantibus lo faecem relinquit, et quidquid pingue secum t arentibus locis allinit: iuvatque agros duabu causis, et quod inundat, et quod oblimat. Ita q quid non adiit, sterile ac squalidum iacet. 1 crevit super debitum, nocuit. Mira aeque n fluminis, quod quum ceteri amnes abluant ter eviscerent, Nilus tanto ceteris maior, adeo nih *edit, nec abradit*, ut contra adiiciat vires, mini *que in eo sit* quod solum temperet. Illato *mo, arenas* saturat ac iungit. Debetque il

ptus non tantum fertilitatem terrarum, sed ipsas. Illa facies pulcherrima est, quum iam se in agros Nilus ingessit. 11. Latent campi, opertaeque sunt valles: oppida insularum modo exstant. Nullum in mediterraneis, nisi per navigia commercium est. Maiorque est laetitia gentibus, quo minus terrarum suarum vident. Sic quoque quum se ripis continet Nilus, per septena ostia in mare emittitur: quodcunque elegeris ex his, mare est. Multos nihilominus ignobiles ramos in aliud atque aliud litus porrigit. Ceterum belluas, marinis vel magnitudine vel noxa pares, educat. 12. Et ex eo quantus sit, aestimari potest, quod ingentia animalia, et pabulo sufficienti, et ad vagandum loco, continet. Balbillus, virorum optimus, in omni literarum genere rarissimus, auctor est, quum ipse praefectus obtineret Aegyptum, Heracleotico ostio Nili, quod est maximum, spectaculo sibi fuisse delphinorum a mari occurrentium, et crocodilorum a flumine adversum agmen agentium, velut pro partibus proelium: 13. crocodilos ab animalibus placidis morsuque innoxiis victos. His superior pars corporis dura et impenetrabilis est etiam maiorum animalium dentibus, at inferior mollis ac tenera: hanc delphini spinis, quas dorso eminentes gerunt, submersi vulnerabant, et in adversum enixi dividebant. 14. Recisis hoc modo pluribus, ceteri velut acie versa refugerunt: fugax animal audaci, audacissimum timido! Nec illos Tentyritae generis aut sanguinis proprietate superant, sed contemtu et temeritate. Ultro enim insequuntur, fugientesque iniecto trahunt laqueo: plerique pereunt, quibus minus praesens animus ad persequendum fuit. Nilum aliquando marinam aquam detulisse, Theophrastus *est auctor.* *15. Biennio* continuo, re*gnante Cleopatra, non ascendisse,* decimo regni anno *et undecimo, constat. Significatam* aiunt duobus

piae iugis solutas nives ad Nilum usqu
In eadem opinione omnis vetustas fui
schylus, Sophocles, Euripides, tradunt.
sum esse, argumentis plurimis patet. P
piam ferventissimam esse, indicat homi
color, et Troglodytae, quibus subterr
sunt. Saxa velut igni fervescunt, non
dio, sed inclinato quoque die: ardens p
mani vestigii patiens: argentum replum
rum coagmenta solvuntur: nullum ma
adornatae manet operimentum. 18. A
qui ex illo tractu venit, ventorum cali
Nullum ex his animalibus, quae laten
quam reconditur. Etiam per hiemen
aperto serpens est. Alexandria quoqu
iusmodi immodicis caloribus est posi
cadunt: superiora pluvia carent. Q
ergo regio tantis subiecta fervoribus
totam aestatem nives recipit? 19. Q
montes illic quoque excipiant: nunqua
Alpes, quam Thraciae iuga aut Ca

causa attolleret Nilum, aestate prima plenissimus flueret. Tunc enim maximae et integrae adhuc nives, ex mollissimoque tabes est. Nilus autem per menses quatuor liquitur, et illi aequalis accessio est. 21. Si Thaleti credis, Etesiae descendenti Nilo resistunt, et cursus eius acto contra ostia mari sustinent: ita reverberatus in se recurrit: nec crescit, sed exitu prohibitus resistit, et quacunque mox potuit, inconcessus erumpit. Euthymenes Massiliensis testimonium dicit: „Navigavi, inquit, Atlanticum mare. Inde Nilus fluit maior, quamdiu Etesiae tempus observant: tunc enim eiicitur mare instantibus ventis. 22. Quum resederint, et pelagus conquiescit, minorque descendenti inde vis Nilo est. Ceterum dulcis maris sapor est, et similes Niloticis belluae." Quare ergo, si Nilum Etesiae provocant, et ante illos incipit incrementum eius, et post eos durat? Praeterea non fit maior, quo illi flavere vehementius. Nec remittitur incitaturque, prout illis impetus fuit: quod fieret, si illorum viribus cresceret. 23. Quid, quod Etesiae litus Aegyptium verberant, et contra illos Nilus descendit, inde venturus, unde illi, si origo ab illis esset? Praeterea ex mari purus et caeruleus efflueret, non ut nunc turbidus venit. Adde, quod testimonium eius testium turbâ coarguitur. Tunc erat mendacio locus, quum ignota essent externa. Licebat illis fabulas mittere. Nunc vero tota exteri maris ora mercatorum navibus stringitur: quorum nemo narrat nunc caeruleum Nilum, aut mare saporis alterius. 24. Quod et natura credi vetat, quia dulcissimum quodque et levissimum sol trahit. Praeterea quare hieme non crescit? Et tunc potest ventis concitari mare, aliquando quidem maioribus. Nam *Etesiae temperati sunt*. Quod si e *mari ferretur Atlantico, semel* oppleret Aegyptum. *At nunc per gradus crescit.* 25. Oenopides Chius ait,

hieme calorem sub terris contineri: ideo et specus calidos esse, et tepidiorem puteis aquam: itaque venas interno calore siccari. Sed in alios terris augentur imbribus flumina. Nilum, quia nullo imbre adiuvetur, tenuari, deinde crescere per aestatem: quo tempore frigent interiora terrarum, et redit rigor fontibus. 26. Quod si verum esset, aestate flumina crescerent, omnesque putei aestate abundarent. Deinde non calorem hieme sub terris esse maiorem. Aqua et specus et putei tepent, quia aëra rigentem extrinsecus non recipiunt. Ita non calorem habent, sed frigus excludunt. Ex eadem causa aestate refrigescunt, quia illo remotus seductusque aër calefactus non pervenit. 27. Diogenes Apolloniates ait: „Sol humorem ad se rapit: hunc exsiccata tellus tum ex mari ducit, tum ex ceteris aquis. Fieri autem non potest, ut una sicca sit tellus, alia abundet. Sunt enim perforata omnia, et in itinera pervia. Sicca ab humidis sumunt aliquando. Nisi aliquid terra acciperet, exaruisset. Ergo undas sol trahit: sed ex his, quae premunt, maxime haec meridiana sunt. 28. Terra quum exaruit, plus ad se humoris adducit. Ut in lucernis oleum illo fluit, ubi exuritur, sic aqua illo incumbit, quo vis caloris et terrae aestuantis arcessit. Unde ergo trahitur? ex illis scilicet partibus semper hibernis, Septemtrionalibus, unde exundat. 29. Ob hoc Pontus in infernum mare assidue fluit rapidus, non ut cetera maria, alternatis ultro citro aestibus, in unam partem semper pronus et torrens. Quod nisi faceret, hisque itineribus, quod cuique deest, redderetur, quod cuique superest, emitteretur; iam aut siccata essent omnia, aut inundata." — 30. Interrogare Diogenem libet, quare, quum pontus et amnes cuncti invicem commeent, non omnibus locis aestate maiora sunt flumina? Aegyptum sol magis percoquit. Itaque Nilus magis

lulcis est, si illi e mari unda est? Nec enim minum dulcior gustus.

Grandinem hoc modo fieri si tibi affirmave- o apud nos glacies fit, gelata nube tota, nimis m rem fecero. Itaque ex his me testibus nu- ecundae notae, qui vidisse quidem se negant, lisse. Aut quod historici faciunt, et ipse fa- Illi quum multa mentiti sunt ad arbitrium unam aliquam rem nolunt spondere, sed adii- Penes auctores fides erit. 2. Ergo si mihi credis, Posidonius tibi auctoritatem promit- m in illo quod praeteritum, quam in hoc quod rum est. Grandinem enim fieri ex nube aquo- am in humorem versa, sic affirmabit, tanquam erit. Quare autem rotunda sit grando, etiam agistro scire potes, quum adnotaveris, stilli- omne conglomerari. 3. Quod et in speculis t, quae humorem halitu colligunt, et in pocu- rsis, aliaque omni laevitate: nam et in herba- l arborum foliis, si quae guttae adhaeserunt, ndum iacent.

tam solida, immo quia tam fusa est, et non p gnam altitudinem cadit, sed circa terras initiu est. Ita non longius illi per aëra, sed ex pı lapsus est. 5. Quare non et ego idem mihi p tam, quod Anaxagoras, quum inter nullos quam inter philosophos esse debeat aequa lil Grando nihil aliud est quam suspensa glacies. in pruina pendens congelatio. Illud enim iaı mus, quod inter aquam et rorem interest, ho pruinam et glaciem, nec non inter nivem et g nem interesse.

IV. Poteram me, peracta quaestione, dim sed bene emensum dabo: et quoniam coepi ti lestus esse, quidquid in hoc loco quaeritur, Quaeritur autem, quare hieme ningat, non g net: et vere, iam frigore infracto, grando Nam ut fallar tibi, verum mihi quidem persua qui me usque ad mendacia haec leviora, in qui praecidi, non oculi erui solent, credulum prae Hieme aër riget: et ideo nondum in aquam ve sed in nivem, cui aër propior est. Quum ver maior inclinatio aëris sequitur, et calidiore maiora fiunt stillicidia. Ideo, ut ait Virgilius ı

— — *quum ruit imbriferum ver*,

vehementior immutatio est aëris, undique pa et solventis se, ipso tepore adiuvante. Ob hoc graves magis vastique quam pertinaces defer 3. Bruma lentas pluvias habet et tenues: qual pe solent intervenire, quum pluvia rara et min vem quoque admixtam habet. Dicimus ni diem, quum altum frigus, et triste coelum est. terea Aquilono flante, et suum coelum habent nutae pluviae sunt: Austro imber improbior e guttae pleniores sunt.

V. Rem a nostris positam nec dicere audeo infirma videtur, nec praeterire. Quid eni

est, aliquid et faciliori iudici scribere? Immo si omnia argumenta ad obrussam coeperimus exigere, silentium indicetur. Pauca enim admodum sunt sine adversario. Cetera etiam si vincunt, litigant. Aiunt, quidquid circa Scythiam et Pontum et Septemtrionalem plagam glaciatum et adstrictum est, vere relaxari: tunc flumina gelata discedere, tunc obrutos montes nivem solvere. Credibile est ergo, frigidos spiritus inde fieri, et verno coelo remisceri. 2. Illud quoque adiiciunt, quod nec sum expertus, nec experiri cogito. Tu quoque, censeo, si volueris verum exquirere, nivem ita cave experiaris. Minus algere aiunt pedes eorum, qui fixam et duram nivem calcant, quam eorum, qui teneram et labefactam. Ergo, si non mentiuntur, quidquid ex illis Septemtrionalibus locis, iam disturbata nive, et glacie frangente se fertur, id meridianae partis tepentem iam humidumque aëra alligat, et perstringit. Itaque quum pluvia futura erat, grando fit, iniuria frigoris.

VI. Non tempero mihi, quo minus omnes nostrorum ineptias proferam. Quosdam peritos observandarum nubium esse affirmant, et praedicere, quum grando futura sit, et hoc intelligere usu ipso, quum colorem nubium notassent, quam grando toties insequebatur. Illud incredibile, Cleonis fuisse publice praepositos χαλαζοφύλακας, speculatores futurae grandinis. Hi quum signum dedissent, adesse iam grandinem, quid exspectas? ut homines ad penulas decurrerent, aut ad scorteas? 2. Immo pro se quisque alius agnum immolabat, alius pullum. Protinus autem illae nubes alio declinabant, quum aliquid gustassent sanguinis. Hoc rides? Accipe, quod rideas magis. Si quis nec agnum nec pullum habebat, quod sine damno fieri poterat, manus sibi afferebat. Ne tu avidas aut crudeles existimes nubes, digitum suum bene acuto graphio pungebat, et hoc san-

guine *litabat*. *Nec minus ab huius agello* grando se avertebat, quam ab illo, in quo maioribus hostiis exorata erat.

VII. Rationem huius rei quidam quaerunt. Alteri, ut homines sapientissimos decet, negant posse fieri, ut cum grandine aliquis paciscatur, et tempestates munusculis *redimat*, quamvis munera etiam deos vincant. Alteri suspicari ipsos aiunt, esse in ipso sanguine vim quandam potentem avertendae nubis, ac repellendae. Sed quomodo in tam exiguo sanguine potest esse vis tanta, ut in altum penetret, et eam sentiant nubes? Quanto expeditius erat dicere, Mendacium et *fabula* est? 2. At Cleonae iudicia reddebant in illos, quibus delegata erat cura providendae tempestatis: quod negligentia eorum vineae vapulassent, aut segetes procidissent. Et apud nos in duodecim tabulis cavetur, ne quis alienos *fructus* excantassit. Rudis adhuc antiquitas credebat et attrahi imbres cantibus, et repelli: quorum nihil posse fieri, tam palam est, ut huius rei causa nullius philosophi schola intranda sit.

VIII. Unam rem adhuc adiiciam, et favere ac plaudere te iuvabit. Aiunt nivem in ea parte aëris fieri, quae prope terras est. Hanc enim plus habere caloris ex tribus causis. Una, quod omnis terrarum evaporatio, quum multum intra se fervidi aridique habeat, hoc est calidior, quo recentior. Altera, quod radii solis a terra resiliunt, et in se recurrunt. Horum duplicatio proxima quaeque a terris calefacit, quae ideo plus habent teporis, quia solem bis sentiunt. Tertia causa est, quod magis superiora perflantur: at quaecunque depressa sunt, minus ventis verberantur.

IX. Accedit his ratio Democriti. Omne corpus *quo solidius est*, hoc calorem citius concipit, et diu*tius servat*. Itaque si in sole posueris aeneum vas

et vitreum et argenteum, aeneo citius calor accedet, diutius haerebit. Adiice deinde, quare hoc existimet fieri. His, inquit, corporibus, quae duriora et pressiora densioraque sunt, necesse est minora foramina esse, et tenuiorem in singulis spiritum. Sequitur ut quemadmodum minora balnearia et minora miliaria citius calefiunt, sic haec foramina occulta et oculos effugientia, et celerius fervorem sentiant, et propter easdem angustias quidquid receperunt, tardius reddant.

X. Haec longe praeparata ad id perducunt, de quo nunc quaeritur Omnis aër quo propior est terris, hoc crassior. Quemadmodum in aqua et in omni humore faex ima est: ita in aëre spississima quaeque desidunt. Iam autem probatum est, omnia quo crassioris solidiorisque materiae sunt, hoc fidelius custodire calorem receptum: sed quo editior est aër, et quo longius a terrarum colluvie recessit, hoc sincerior puriorque est. Itaque solem non retinet, sed velut per inane transmittit: ideo minus calefit.

XI. Contra autem quidam aiunt, cacumina montium hoc calidiora esse debere, quo soli propiora sunt. Qui mihi videntur errare, quod Apenninum, et Alpes, et alios notos ob eximiam altitudinem montes in tantum putant crescere, ut illorum magnitudo sentire solis viciniam possit. Excelsa sunt ista, quamdiu nobis comparantur; at vero ubi universum respexeris, manifesta est omnium humilitas. Inter se vincuntur, et vincunt. 2. Ceterum in tantum nihil attollitur, ut collatione totius nulla sit vel maximis portio: quod nisi esset, non diceremus, totum orbem terrarum pilam esse. Pilae proprietas est, cum aequalitate quadam rotunditas: aequalitatem autem hanc accipe, quam vides in lusoria pila. Non multum illi commissurae et rimae earum nocent, quo minus par sibi ab omni parte dicatur. 3

Quomodo in hac pila, nihil illa intervalla officiunt ad speciem rotundi, sic nec in universo quidem orbe terrarum editi montes, quorum altitudo totius mundi collatione consumitur. Qui dicit altiorem montem, quia solem propius excipiat, magis calere debere: idem dicere potest, longiorem hominem citius quam pusillum debere calefieri, et citius caput eius quam pedes. 4. At quisquis mundum mensura sua aestimaverit, et terram cogitaverit tenere puncti locum, intelliget nihil in illa posse ita eminere, ut coelestia magis sentiat, velut in propinquum illis accesserit. Montes isti quos suspicimus, et vertices aeterna nive obsessi, nihilominus in imo sunt: et propius quidem soli est mons, quam campus aut vallis, sed sic, quo modo est pilus pilo crassior, arbor arbore, et mons monte maior esse dicitur. 5. Isto enim modo, et arbor alia magis quam alia dicetur vicina coelo: quod falsum est: quia inter pusilla non potest esse magnum discrimen, nisi dum inter se comparantur. Ubi ad collationem immensi corporis ventum est, nihil interest, quanto alterum altero sit maius: quia etiamsi magno discrimine, tamen minima vincuntur.

XII. Sed ut ad propositum revertar, propter has quas retuli causas, plerisque placuit, in ea parte aëris nivem concipi, quae vicina terris est: et ideo minus alligari, quia minore frigore coit. Nam vicinus aër et plus habet frigoris, quam ut in aquam et imbrem transeat, et minus, quam ut duretur in grandinem. Hoc medio frigore non nimis intento nives fiunt coactis aquis.

XIII. Quid istas, inquis, ineptias, quibus nec literatior fit quisquam, nec melior, tam operose persequeris? Quomodo fiant nives, dicis: quum multo *magis ad nos dici* a te pertineat, quare emendae non *sint nives.* Iubes me cum luxuria litigare. Quoti-

dianum istud et sine effectu iurgium est. Litigemus tamen: etiamsi superior futura est, pugnantes ac reluctantes vincat. Quid porro? Hanc ipsam inspectionem naturae nihil iudicas ad id, quod vis, conferre? 2. Quum quaerimus, quomodo nix fiat, et dicimus illam pruinae similem habere naturam, plus illi spiritus quam aquae inesse, non putas exprobrari illis, quum emere aquam turpe sit, si nec aquam quidem emunt? Nos vero quaeramus potius, quomodo fiant nives, quam quomodo serventur: quoniam non contenti vina diffundere veterana, et per sapores aetatesque disponere, invenimus quomodo stiparemus nivem, ut ea aestatem evinceret, et contra anni fervorem defenderetur loci frigore. 3. Quid hac diligentia consecuti sumus? Nempe ut gratuitam mercemur aquam. Nobis dolet, quod spiritum, quod solem emere non possumus, quod hic aër etiam delicatis divitibusque ex facili nec emtus venit. O quam nobis male est, quod quidquam a rerum natura in medio relictum est! Hoc quod illa fluere et patere omnibus voluit, cuius haustum vitae publicum fecit; hoc quod tam homini, quam feris avibusque, et inertissimis animalibus, in usum large ac beate profudit, contra se ingeniosa luxuria redegit ad pretium. 4. Adeo nihil potest illi placere, nisi carum! Unum hoc erat, quod divites in aequum turbae deduceret, quo non possent antecedere pauperrimum. Illi cui divitiae molestae sunt, excogitatum est, quemadmodum etiam aqua caperet luxuriam. Unde ad hoc perventum sit, ut nulla nobis aqua satis frigida videatur quae flueret, dicam. Quamdiu sanus et salubris cibi capax stomachus est, impleturque, non premitur, naturalibus fomentis contentus est. 5. Ubi quotidianis cruditatibus non temporis aestus, sed suos sentit, ubi ebrietas continua visceribus insedit et praecordia bile, in quam vertitur, torret, ali-

quid necessario quaeritur, quo aestus ille frangatur, qui ipsis aquis incalescit, remediis incitat vitium. Itaque non aestate tantum, sed et media hieme nivem hac causa bibunt. Quae huius rei causa est, nisi intestinum malum, et luxu corrupta praecordia, quibus nullum intervallum unquam, quo interquiescerent, datum est, sed prandia coenis usque in lucem perductis ingesta sunt, et distentus copia ferculorum ac varietate comissatio altius mersit? 6. Deinde nunquam intermissa intemperantia, quidquid ante decoxerat, efferavit, et in desiderium semper novi rigoris accendit. Itaque quamvis coenationem velis ac specularibus muniant, et igne multo doment hiemem, nihilominus stomachus ille solutus, et aestu suo languidus, quaerit aliquid quo erigatur. Nam sicut animo relictos stupentesque frigida spargimus, ut ad sensum sui redeant: ita viscera istorum vitiis torpentia nihil sentiunt, nisi frigore illa vehementiore perusseris. 7. Inde est, inquam, quod nec nive contenti sunt, sed glaciem, velut certior illi ex solido rigor sit, exquirunt, ac saepe repetitis aquis diluunt: quae non e summo tollitur, sed ut vim maiorem habeat, et pertinacius frigus, ex abdito effoditur. Itaque ne unum quidem eius est pretium: sed habet institores aqua, et annonam, pro pudor! variam. Unguentarios Lacedaemonii urbe expulerunt, et propere cedere finibus suis iusserunt, quia oleum disperderent. 8. Quid illi fecissent, si vidissent reponendae nivis officinas, et tot iumenta portandae aquae deservientia, cuius colorem saporemque paleis, quibus custodiunt, inquinant? At dii boni, quam facile est extinguere sitim sanam! Sed quid sentire possunt emortuae fauces, et occallatae cibis ardentibus? Quemadmodum nihil illis satis frigidum, sic nihil satis calidum est. 9. Sed ardentes boletos, et raptim condimento suo mersatos, demittunt paene

fumantes, quos deinde restinguant nivatis potionibus. Videbis, inquam, quosdam graciles, et palliolo focalique circumdatos, pallentes et aegros, non sorbere solum nivem, sed etiam esse, et frusta eius in scyphos suos deiicere, ne inter ipsam bibendi moram tepescant. Sitim istam esse putas? 10. Febris est: et quidem eo acrior, quod non tactu venarum, nec in cutem effuso calore deprehenditur. Sed cor ipsum excoquit luxuria, invictum malum, et ex molli fluidoque durum atque patiens. Non intelligis, omnia consuetudine vim suam perdere? Itaque nix ista, in qua etiamnunc natatis, eo pervenit usu, et quotidiana stomachi servitute, ut aquae locum obtineat. Aliquid adhuc quaerite illi frigidius, quia pro nihilo est familiaris rigor!

LIBER QUINTUS
IN QUO DE VENTIS ET AERIS MOTU AGITUR.

CAPUT I.

Ventus est fluens aër. Quidam ita definierunt: Ventus est aër fluens in unam partem. Haec definitio videtur diligentior: quia nunquam aër tam immobilis est, ut non in aliqua sit agitatione. Sic tranquillum mare dicitur, quum leviter commovetur, nec in unam partem inclinatur. Itaque si legeris,

Quum placidum ventis staret mare:

scito illud non stare, *sed succuti leviter:* 2. et dici *tranquillum, quia nec huc nec illo* impetum capiat. *Idem et de aëre iudicandum est,* non esse unquam

H 2

immobilem, etiamsi quietus sit. Quod ex hoc intelligas licet. Quum sol in aliquem clausum locum infusus est, videmus corpuscula minima in adversum ferri, alia sursum, alia deorsum, varie concursantia. 3. Ergo parum diligenter comprehendet quod vult, qui dixerit, Fluctus est maris agitatio: quia tranquillum quoque agitatur. At ille abunde sibi caverit, cuius haec definitio fuerit: Fluctus est maris in unam partem agitatio. Sic in hac quoque re, de qua cum maxime quaerimus, non circumscribetur, qui ita se gesserit, ut dicat: Ventus est fluens aër in unam partem: aut, Ventus aër est fluens impetu, aut vis aëris in unam partem euntis, aut cursus aëris aliquo concitatior. Scio quid responderi pro definitione altera possit. 4. Quid necesse est adiicere te, in unam partem fluens aër? Utique enim quod fluit, in unam partem fluit. Nemo aquam fluere dicit, si tantum intra se movetur, sed si aliquo fertur. Potest ergo aliquid moveri, et non fluere: at e contrario non potest fluere, nisi in unam partem. Sed sive haec brevitas satis a calumnia tuta est, hac utamur: sive aliquis circumspectior est, verbo non parcat, cuius adiectio cavillationem omnem poterit excludere. Nunc ad ipsam rem accedamus, quoniam satis de formula disputatum est.

II. Democritus ait, quum in angusto inani multa sunt corpuscula, quae ille atomos vocat, sequi ventum. At contra, quietum et placidum aëris statum esse, quum in multo inani pauca sunt corpuscula. Nam quemadmodum in foro aut vico quamdiu paucitas est, sine tumultu ambulatur; ubi turba in angustum concurrit, aliorum in alios incidentium rixa fit: 2. sic in hoc quo circumdati sumus spatio, quum exiguum locum multa corpora impleverint, necesse est alia aliis incidant, et impellantur ac repellantur, implicenturque et comprimantur, ex quibus nascitur

ventus, quum illa, quae colluctabantur, incubuere, et diu fluctuata ac dubia inclinavere se. At ubi in magna laxitate corpora pauca versantur, nec arietare possunt, nec impelli.

III. Hoc falsum esse, vel ex eo colligas licet, quod tunc interim minime ventus est, quum aër nubilo gravis est. Atqui tunc plurima corpora se in angustum contulere, et inde spissatarum nubium gravitas est. Adiice nunc, quod circa flumina et lacus frequens nebula est, arctatis congestisque corporibus, nec tamen ventus est. Interdum vero tanta caligo effunditur, ut conspectum in vicino stantium eripiat: quod non eveniret, nisi in parvum locum corpora se multa compellerent. 2. Atqui nullum tempus magis, quam nebulosum, caret vento. Adiice nunc, quod e contrario venit, ut sol matutinum aëra spissum et humidum ortu suo tenuet. Tunc surgit aura, quum datum est laxamentum corporibus, et stipatio illorum ac turba resoluta est.

IV. Quomodo, inquis, ergo venti fiunt, quos non negas fieri? Non uno modo. Alias enim terra ipsa magnam vim aëris eiicit, et ex abdito spirat: alias quum magna et continua ex imo evaporatio in altum egit quae emiserat, immutatio ipsa halitus mixti in ventum vertitur. Illud enim nec ut credam, mihi persuaderi potest, nec ut taceam: quomodo in nostris corporibus ex cibo fit inflatio, quae non sine magna narium iniuria emittitur, et ventrem interdum cum sono exonerat, interdum secretius: 2. sic putant et hanc magnam rerum naturam alimenta mutantem emittere spiritum. Bene nobiscum agitur, quod semper concoquit: alioquin immundius aliquid timeremus. Numquid ergo hoc verius est, dicere, multi ex *omni parte terrarum* et assidua ferri *corpuscula: quae, quum* coacervata sint, deinde *extenuari sole coeperint, quia* omne quod in an-

gusto dilatatur, spatium maius desiderat, ventus exsistit?

V. Quid ergo? hanc solam esse causam venti existimas, aquarum terrarumque evaporationes? Ex his gravitatem aëris fieri, deinde solvi impetu, quum quae densa steterant, ut est necesse, extenuata nituntur in ampliorem locum? Ego vero et hanc iudico. Ceterum illa est longe verior causa, valentiorque, habere aëra naturalem vim movendi se: nec aliunde concipere, sed inesse illi ut aliarum rerum, ita huius potentiam. 2. An hoc existimas, nobis quidem datas vires esse, quibus nos moveremus, aëra autem inertem et inagitabilem relictum esse? quum aqua motum suum habeat, etiam ventis quiescentibus: nec enim aliter animalia edere posset. Muscum quoque innasci aquis, et herbosa quaedam videmus, summo innatantia.

VI. Est ergo aliquid in aqua vitale. De aqua dico? Ignis qui omnia consumit, quaedam etiam creat, et, quod videri non potest simile veri, sed tamen verum est, animalia igne generantur. Habet ergo aliquam vim talem aër, et ideo modo spissat se, modo expandit et purgat: alias contrahit, alias diducit, ac differt. Hoc ergo interest inter aëra et ventum, quod inter lacum et flumen. Aliquando per se ipse sol causa venti est, fundens rigentem aëra, et ex denso conctoque explicans.

VII. In universum de ventis diximus: nunc viritim incipiemus illos excutere. Fortasse apparebit quemadmodum fiant, si apparuerit, quando et unde procedant. Primum ergo antelucanos flatus inspiciamus, qui aut ex fluminibus, aut ex convallibus, aut ex aliquo sinu feruntur. Nullus ex his pertinax est, sed cadit fortiore iam sole: nec fertur ultra terrarum adspectum. Hoc ventorum genus incipit vere, nec ultra aestatem durat. Et inde maxime venit,

ubi aquarum plurimum et montium est. Plana licet abundent aquis, tamen carent aura: hac dico, quae pro vento valet.

VIII. Quomodo ergo talis flatus concipitur, quem Graeci ἐγκολπίαν vocant? Quidquid ex se paludes et flumina emittunt, (id autem et multum est, et assiduum,) per diem solis alimentum est: nocte non exhauritur, sed montibus inclusum, in unam regionem colligitur. Quum illam implevit, et iam se non capit, sed exprimitur aliquo, et in unam partem procedit: hic ventus est. Itaque eo incumbit, quo liberior exitus invitat, et loci laxitas, in quam coacervata incurrant. 2. Huius rei argumentum est, quod prima noctis parte non spirat. Incipit enim fieri tunc illa collectio, quae circa lucem iam plena est, et onerata quaerit quo defluat: et eo potissimum exit, ubi plurimum vacui est, et magna ac patens area. Adiicit autem ei stimulos ortus solis, feriens gelidum aëra. Nam etiam antequam appareat, lumine ipso valet· et nondum quidem aëra radiis impellit, iam tamen lacessit et irritat, luce praemissa. 3. Nam quum ipse processit, alia superius rapiuntur, alia diffunduntur tepore. Ideo non ultra matutinum illis datur flare. Omnis illorum vis conspectu solis exstinguitur: etiamsi violentiores flavere, circa medium tamen diem relanguescunt: nec unquam usque in meridiem aura producitur. Alia autem imbecillior ac brevior est, prout valentioribus minoribusve collecta causis est.

IX. Quare tamen tales venti vere et aestate validiores sunt? Levissimi enim cetera parte anni, nec qui vela impleant, surgunt. Quia ver aquosius est, et ex plurimis aquis, locisve ob humidam coeli naturam saturis et redundantibus, maior evaporatio est. At quare aestate aeque profunditur? Quia post occasum solis remanet diurnus calor, et magna noctis

parte perdurat: qui evocat exeuntia, ac vehementius trahit, quidquid ex his sponte reddi solet: deinde non tantum habet virium, ut quod evocavit, absumat. 2. Ob hoc diutius corpuscula, emanare solita et efflari, terra ex se atque humor emittit. Facit autem ventum sol ortus, non calore tantum, sed etiam ictu. Lux enim, ut dixi, quae solem antecedit, nondum aëra calefacit, sed percutit tantum: percussus autem in latus cedit. Quanquam ego ne illud quidem concesserim, lucem ipsam sine calore esse, quum ex calore fiat. Non habet forsitan tantum teporis, quantum actu appareat. Opus tamen suum facit, et densa diducit ac tenuat. 3. Praeterea loca, quae aliqua iniquitate naturae ita clausa sunt, ut solem accipere non possint, illa quoque nubila et tristi luce calefiunt, et per diem minus quam noctibus rigent. Etiamnunc natura calor omnis abigit nebulas, et a se repellit. Ergo sol quoque idem facit. Et ideo quibusdam videtur, inde flatus esse, unde sol. Hoc falsum esse ex eo apparet, quod aura in omnem partem vehit, et contra ortum plenis ventis navigatur. Quod non eveniret, si semper ventus ferretur a sole.

X. Etesiae quoque, qui in argumentum a quibusdam advocantur, non nimis propositum adiuvant. Dicam primum, quid illis placeat: deinde, cur displiceant mihi. Etesiae, inquiunt, hieme non sunt: quia brevissimis diebus sol desinit, priusquam frigus evincatur. Itaque nives et ponuntur et durantur. Aestate incipiunt flare, quum et longius extenditur dies, et recti in nos radii diriguntur. Veri ergo simile est, concussas calore magno nives plus humidi efflare. Item terras exoneratas nive, retectasque spirare liberius. 2. Itaque plura ex septemtrionali parte coeli corpora exire, et in haec loca, quae submissiora ac tepidiora sunt, deferri. Sic impetum

Etesias sumere: et ob hoc a solstitio illis initium est, ultraque ortum Caniculae non valent: quia iam multum e frigida coeli parte in hanc egestum est. At sol mutato cursu in nostram rectior tenditur: et alteram partem aëris attrahit, aliam vero impellit. Sic ille Etesiarum flatus aestatem frangit: et a mensium ferventissimorum gravitate defendit.

XI. Nunc, quod promisi, dicendum est, quare Etesiae illos non adiuvent, nec quidquam huic conferant causae. Dicimus autem luce auram incitari, eandem subsidere, quum illam sol attigit. Atqui Etesiae ob hoc somniculosi a nautis, et delicati vocantur, quod, ut ait Gallio, mane nesciunt surgere: eo tempore incipiunt prodire, quo ne pertinax quidem aura est. Quod non accideret, si, ut auras, ita illos sol comminueret. Adiice nunc, quod, si causa illis flatus est spatium diei ac longitudo, etiam ante solstitium flarent, quum longissimi dies sunt, et cummaxime nives tabescunt. Iulio enim mense iam dispoliata sunt omnia, aut certe admodum pauca iacent adhuc sub nive.

XII. Sunt quaedam genera ventorum, quae ruptae nubes et in pronum solutae emittunt. Hos Graeci ventos ἐκνεφίας vocant. Qui hoc, ut puto, modo fiunt. Quum magna inaequalitas ac dissimilitudo corporum, quae vapor terrenus emittit, in sublime eat, et alia ex his corporibus sicca sint, alia humida: ex tanta discordia corporum inter se pugnantium, quum in unum conglobata sunt, verisimile est quasdam cavas effici nubes, et intervalla inter illas relinqui fistulosa, et in modum tibiae angusta. 2. His intervallis tenuis includitur spiritus, qui maius desiderat spatium, quum everberatus cursu parum libero incaluit: et ob *hoc amplior fit*, scinditque cingentia, *et erumpit in ventum*; qui fere procellosus est, *quia superne demittitur*, et in nos cadit vehe-

mens et acer: quod non fusus, nec per apertum venit, sed laborat, et iter sibi vi ac pugna parat. 3. Hic fere brevis flatus est. Quia receptacula nubium per quae ferebatur, ac munimenta perrumpit; ideo tumultuosus venit aliquando, non sine igne ac sono coeli. Hi venti multo maiores diuturnioresque sunt, si alios quoque flatus ex eadem causa ruentes in se abstulere, et in unum confluxere plures: sicut torrentes modicae magnitudinis sunt, quamdiu separatis suus cursus est: 4. quum vero plures in se aquas convertere, fluminum iustorum ac perennium magnitudinem excedunt. Idem credibile est fieri et in procellis, ut sint breves quamdiu singulae sunt: ubi vero sociavere vires, et ex pluribus coeli partibus elisus spiritus eodem se contulit, et impetus illis accedit, et mora.

XIII. Facit ergo ventum resoluta nubes: quae pluribus modis solvitur. Nonnunquam conglobationem illam spiritus rumpit, inclusi et in exitum nitentis luctatio: nonnunquam calor, quem modo sol fecit, modo ipsa arietatio magnorum inter se corporum, et attritus. Hoc loco, si tibi videtur, quaeri potest, cur turbo fiat. Evenire in fluminibus solet, ut, quam diu sine impedimento feruntur, simplex et rectum illis iter sit: 2. ubi incurrere in aliquod saxum ad latus ripae prominens, retorquentur, et in orbem aquas sine exitu flectant, ita ut circumlatae in se sorbeantur, et verticem efficiant. Sic ventus, quamdiu nihil obstitit, vires suas effundit. Ubi aliquo promontorio repercussus est, aut vi locorum coëuntium in canalem devexum tenuemque collectus: saepius in se volutatur, similemque illis, quas diximus converti, aquis facit verticem. 3. Hic ventus circumactus, et eundem ambiens locum, et se ipsa vertigine concitans, turbo est. Qui si pugnacior est, ac diutius volutatur, inflammatur, et efficit quem

πρηστῆρα Graeci vocant. Hic est igneus turbo. Hi fere omnia pericula venti erupti de nubibus produnt, quibus armamenta rapiantur, et totae naves in sublime tollantur. Etiamnunc quidam venti diversos ex se generant, et impulsum aëra in alias quoque partes, quam in quas ipsi inclinavere, dispergunt. 4. Illud quoque dicam, quod mihi occurrit, quemadmodum stillicidia, quamvis iam inclinent se et labantur, nondum tamen effecere lapsum, sed ubi plura coiere et turba vires dedit, tunc fluere et ire dicuntur: sic quamdiu leves sunt aëris motus, agitati pluribus locis, nondum ventus est; tunc esse incipit, quum omnes illos miscuit, et in unum impetum contulit. Spiritum a vento modus separat. Vehementior enim spiritus ventus est; invicem spiritus leviter fluens aër.

XIV. Repetam nunc quod in primo dixeram, edi e specu ventos, recessuque interiore terrarum. Non tota solido contextu terra in imum usque fundatur, sed multis partibus cava,

— — et caecis suspensa latebris.

alicubi habet inania sine humore. Ibi etiamsi nulla lux discrimen aëris monstrat, dicam tamen nubes nebulasque in obscuro consistere. 2. Nam ne hae quidem supra terras, quia videntur, sunt: sed quia sunt, videntur. Illic quoque nihilominus ob id sunt, quod non videntur. Flumina illic scias licet, nostris paria, sublabi: alia leviter ducta, alia in confragosis locis praecipitando sonantia. Quid ergo? non illud aeque dabis, esse aliquos et sub terra lacus, et quasdam aquas sine exitu stagnare? 3. Quae si ita sunt, necesse est et illud, aëra onerari, oneratumque incumbere, et ventum propulsu suo concitare. Et ex his ergo subterraneis nubibus sciemus nutriri inter obscura flatus, quum tantum virium fecerint, quanto aut terrae obstantia auferant, aut aliquod apertum

ad hos efflatus iter occupent, et per hanc cavernam in nostras sedes efferantur. 4. Illud vero manifestum est, magnam esse sub terris vim sulphuris, et aliorum non minus ignem alentium. Per haec loca quum se, exitum quaerens, spiritus torsit, accendat flammam ipso affrictu necesse est. Deinde flammis latius fusis, etiamsi quid ignavi aëris erat, extenuatum moveri, et viam cum fremitu vasto atque impetu quaerere. Sed hoc diligentius persequar, quum quaeram de motibus terrae.

XV. Nunc mihi permitte narrare fabulam! Asclepiodotus auctor est, demissos quam plurimos a Philippo in metallum antiquum olim destitutum, ut explorarent quae ubertas eius esset, qui status, an aliquid futuris reliquisset vetus avaritia: descendisse illos cum multo lumine, et multos duraturo dies: deinde longa via fatigatos, vidisse flumina ingentia, et conceptus aquarum inertium vastos, pares nostris, nec compressos quidem terra superimminente, sed liberae laxitatis, non sine horrore visos. 2. Cum magna haec legi voluptate: intellexi enim, seculum nostrum, non novis vitiis, sed iam inde antiquitus traditis laborare: nec nostra aetate primum avaritiam, venas terrarum lapidumque rimatam, in tenebris male abstrusa quaesisse. Illi quoque maiores nostri, quos celebramus laudibus, quibus dissimiles querimur nos esse, spe ducti montes ceciderunt, et supra lucrum sub ruina steterunt. 3. Ante Philippum Macedonem reges fuere, qui pecuniam in altissimis usque latebris sequerentur, et relicto spiritu libero in illos se demitterent specus, in quos nullum noctium dierumque perveniret discrimen, et a tergo lucem relinquerent. Quae tanta spes fuit? quae tanta necessitas hominem ad sidera erectum incurvavit, et defodit, et in fundum telluris intimae mersit, ut erueret aurum, non minore periculo quaeren-

dum, quam possidendum? 4. Propter hoc cuniculos egit, et circa praedam lutulentam incertamque reptavit, oblitus dierum, oblitus naturae melioris, a qua se avertit. Nulli ergo mortuo terra tam gravis est, quam istis, supra quos avaritia urgens terrarum pondus iniecit, quibus abstulit coelum, quos in imo, ubi illud malum virus latitat, infodit. Illo descendere ausi sunt, ubi novam rerum positionem, terrarumque pendentium habitus, ventosque per caecum inane experirentur, et aquarum nulli fluentium horridos fontes, et altam perpetuamque noctem. Deinde quum ista fecerint, inferos metuunt!

XVI. Sed ut ad id, de quo agitur, revertar, venti quatuor sunt, in ortum, occasum, meridiem, septemtrionemque divisi. Ceteri, quos variis nominibus appellamus, his applicantur.

Eurus ad auroram Nabathaeaque regna recessit,
Persidaque, et radiis iuga subdita matutinis.
Vesper et occiduo quae litora sole tepescunt,
Proxima sunt Zephyro. Scythiam septemque triones
Horrifer invasit Boreas. Contraria tellus
Nubibus assiduis, pluvioque madescit ab Austro.

2. Vel, si brevius illos complecti mavis, in unam tempestatem, (quod fieri nullo modo potest,) congregentur.

Una Eurusque Notusque ruunt, creberque procellis
Africus: — — —

et qui locum in illa rixa non habuit, Aquilo. Quidam illos duodecim faciunt. Quatuor enim coeli partes in ternas dividunt, et singulis ventis binos suffectos dant. 3. Hac arte Varro, vir diligens, illos ordinat: nec sine causa. Non enim eodem semper loco sol oritur, aut occidit. Sed alius est ortus occasusque aequinoctialis, (bis autem aequinoctium est,) alius solstitialis, alius hibernus. *Qui surgit* ab oriente aequinoctiali, *subsolanus apud nos* dicitur: Graeci hunc *ἀφηλιώτην vocant. Ab* oriente hiberno Eurus

exit: quem nostri vocavere Vulturnum. 4. Et Livius hoc illum nomine appellat, in illa pugna Romanis parum prospera, in qua Hannibal et contra solem orientem exercitum nostrum, et contra ventum constituit: quum venti adiutorio ac fulgoris praestringentis oculos hostium vicit. Varro quoque hoc nomen usurpat. Sed et Eurus iam civitate donatus est, et nostro sermoni non tanquam alienus intervenit. 5. Ab oriente solstitiali excitatum, Graeci *Καικίαν* appellant: apud nos sine nomine est. Aequinoctialis occidens Favonium mittit, quem Zephyrum esse dicent tibi, etiam qui Graece nesciunt loqui. A solstitiali occidente Corus venit, qui apud quosdam Argestes dicitur. Mihi non videtur: quia Cori violenta vis est, et in unam partem rapax; Argestes fere mollis est, et tam euntibus communis, quam redeuntibus. 6. Ab occidente hiberno Africus furibundus et ruens, apud Graecos Λὶψ dicitur. A septemtrionali latere summus est Aquilo, medius Septemtrio, imus Thrascias. Huic deest apud nos vocabulum. A meridiano axe Euronotus est; deinde Notus, Latine Auster; deinde Libonotus, qui apud nos sine nomine est.

XVII. Placet autem duodecim ventos esse: non quia ubique tot sint, (quosdam enim inclinatio terrarum excludit,) sed quoniam plures nusquam sunt. Sic casus sex dicimus: non quia omne nomen sex recipit, sed quia nullum plures quam sex. Qui duodecim ventos esse dixerunt, hoc secuti sunt, totidem ventorum esse, quot coeli discrimina. Coelum enim dividitur in circulos quinque, qui per mundi cardines eunt. 2. Est septemtrionalis, est solstitialis, est aequinoctialis, est brumalis, est contrarius septemtrionali. His sextus accedit, qui superiorem partem *mundi* ab inferiore secernit. Ut scis enim, dimidia *pars mundi* semper supra, dimidia infra est. Hanc *lineam*, quae inter aperta et occulta est, Graeci

ὁρίζοντα vocant: nostri finitorem dixere, alii finientem. 3. Adiiciendus est ad hunc meridianus circulus, qui horizonta rectis angulis secat. Ex his quidam circuli in transversa currunt, et alios interventu suo scindunt. Necesse autem est, tot aëris discrimina esse, quot partes. Ergo horizon sive finiens circulus quinque illos orbes, quos modo dixi fieri, secat, et efficit decem partes, quinque ab ortu, quinque ab occasu. Meridianus circulus, qui in horizonta incurrit, regiones duas adiicit. 4. Sic duodecim aër discrimina accipit, et totidem facit ventos. Quidam sunt quorundam locorum proprii, qui non transmittunt, sed in proximum ferunt. Non est illis a latere universi mundi impetus. Atabulus Apuliam infestat, Calabriam Iapyx, Athenas Sciron, Pamphyliam Cataegis, Galliam Circius: cui aedificia quassanti, tamen incolae gratias agunt, tanquam salubritatem coeli sui debeant ei. Divus certe Augustus templum illi, quum in Gallia moraretur, et vovit et fecit. Infinitum est, si singulos velim persequi. Nulla enim propemodum regio est, quae non habeat aliquem flatum ex se nascentem, et circa se cadentem.

XVIII. Inter cetera itaque Providentiae opera hoc quoque aliquis, ut dignum admiratione, suspexerit. Non enim ex una causa ventos, aut invenit, aut per diversa disposuit: sed primum ut aëra non sinerent pigrescere, sed assidua vexatione utilem redderent, vitalemque tracturis. Deinde ut imbres terris subministrarent, iidemque nimios compescerent. 2. Nam modo adducunt nubes, modo diducunt, ut per totum orbem pluviae dividi possent. In Italiam Auster impellit, Aquilo in Africam reiicit: Etesiae non patiuntur apud nos nubes consistere. Iidem totam Indiam et Aethi*opiam continuis per* id tempus aquis *irrigant. Quid, quod fruges* percipi non possunt, *nisi flatu supervacua* admixta servandis venti-

larentur, nisi esset quod segetem excitaret, et latentem frugem, ruptis velamentis suis, quae folliculos agricolae vocant, adaperiret? 3. Quid, quod omnibus inter se populis commercium dedit, et gentes dissipatas locis miscuit? Ingens naturae beneficium, si illud in iniuriam suam non vertat hominum furor! Nunc quod de Caesare maiore vulgo dictitatum est, et a Tito Livio positum, in incerto esse, utrum illum magis nasci reipublicae profuerit, an non nasci; dici etiam de ventis potest: adeo quidquid ex illis utile et necessarium est, non potest his repensari, quae in perniciem suam generis humani dementia excogitat. 4. Sed non ideo non sunt ista natura sua bona, si vitio male utentium nocent. Nimirum in hoc Providentia ac dispositor ille mundi Deus, aëra ventis exercendum dedit, et illos ab omni parte, ne quid esset situ squalidum, effudit: non ut nos classes partem freti occupaturas compleremus milite armato, et hostem in mari aut post mare inquireremus. Quae nos dementia exagitat, et in mutuum componit exitium? 5. Vela ventis damus bellum petituri, et periclitamur periculi causa. Incertam fortunam experimur: vim tempestatum nulla ope humana superabilem, mortem sine spe sepulturae. Non erat tanti, si ad pacem per ista veheremur. Nunc autem quum evaserimus tot scopulos latentes, et insidias vadosi maris; quum effugerimus procellosos desuper montes, in quos praeceps navigantes ventus impingit; 6. quum involutos nubilo dies, et nimbis ac tonitruis horrendas noctes, quum turbinibus divulsa navigia: quis erit huius laboris ac metus fructus? quis nos fessos tot malis portus excipiet? Bellum scilicet, et obvius in litore hostis, et trucidandae gentes tracturae magna ex parte victorem, et antiquarum urbium flamma. Quid in arma cogimus populos? quid exercitus scribimus, directuros aciem in mediis fluctibus? quid

maria inquietamus? 7. Parum videlicet ad mortes nostras terra late patet! Nimis delicate fortuna nos tractat: nimis dura dedit nobis corpora, felicem valetudinem. Non depopulatur nos casus incurrens: emetiri cuique annos suos ex commodo licet, et ad senectutem decurrere. Itaque eamus in pelagus, et vocemus in nos fata cessantia. Miseri, quid quaeritis? mortem, quae ubique superest? Petet illa vos et ex lectulo; sed utique innocentes petat: occupabit vos in vestra domo; sed occupet nullum molientes malum. 8. Hoc vero quid aliud quis dixerit, quam insaniam, circumferre pericula, et ruere in ignotos iratum, sine iniuria occurrentia devastantem, ac ferarum more occidere, quem non oderis? Illis tamen in ultionem, aut ex fame morsus est: nos sine ulla parsimonia nostri alienique sanguinis, movemus maria, et navigia deducimus, salutem committimus fluctibus, secundos optamus ventos, quorum felicitas est ad bella perferri. Quousque nos malos mala nostra rapuere? 9. Parum est, intra orbem suum furere. Sic Persarum rex stolidissimus in Graeciam traiicit, quam exercitus non vicit, quum impleverit. Sic Alexander ulterior Bactris et Indis volet quaerere, quid sit ultra magnum mare, et indignabitur aliquid esse ultimum sibi. Sic Parthis avaritia Crassum dabit. Non horrebit revocantis diras tribuni, non tempestates longissimi maris, non circa Euphratem praesaga fulmina, et deos resistentes. 10. Per hominum deorumque iras ad aurum ibitur. Ergo non immerito quis dixerit, rerum naturam melius acturam fuisse nobiscum, si ventos flare vetuisset, et inhibito discursu furentium, in sua quemque terra stare iussisset. Si nihil aliud, certe suo quisque tantum ac suorum malo *nasceretur*. Nunc parum mihi *domestica; externis quoque la*borandum est. Nulla *terra tam longe remota est,* quae non emittere ali-

quo suum malum possit. 11. Unde scio, an nunc aliquis magnae gentis in abdito dominus, fortunae indulgentia tumens, non contineat intra terminos arma, an paret classes ignota moliens? Unde scio, hic mihi, an ille ventus bellum invehet? Magna pars erat pacis humanae, maria praecludi. Non tamen, ut paulo ante dicebam, queri possumus de auctore nostri Deo, si beneficia eius corrumpimus, et ut essent contraria, efficimus. 12. Dedit ille ventos ad custodiendam coeli terrarumque temperiem, ad evocandas supprimendasque aquas, ad alendos satorum atque arborum fructus: quos ad maturitatem cum aliis causis adducit ipsa iactatio, attrahens cibum in summa, et ne torpeant, movens. Dedit ventos ad ulteriora noscenda. Fuisset enim imperitum animal, et sine magna experientia rerum homo, si circumscriberetur natalis soli fine. 13. Dedit ventos, ut commoda cuiusque regionis fierent communia: non ut legiones equitemque gestarent, nec ut perniciosa gentium arma transveherent. Si beneficia naturae utentium pravitate perpendimus, nihil non nostro malo accepimus. Cui videre expedit? cui loqui? Cui non vita tormentum est? Nihil invenies tam manifestae utilitatis, quod non in contrarium transferat culpa. Sic ventos quoque natura bonos futuros invenerat: ipsi illos contrarios fecimus. 14. Omnes in aliquod nos malum ducunt. Non eadem est his et illis causa solvendi: sed iusta nulli. Diversis enim irritamentis ad tentandum iter impellimur. Utique alicui vitio navigatur. Egregie Plato dicit, qui nobis circa exitum iam testium loco dandus est: minima esse quae homines emant vita. Immo, Lucili carissime, si bene furorem illorum aestimaveris, id est, nostrum, (in eadem enim turba volutamur,) magis ridebis, quum cogitaveris, vitae parari, in quae vita consumitur.

LIBER SEXTUS

IN QUO DE TERRAE MOTU AGITUR.

CAPUT I.

Pompeios, celebrem Campaniae urbem, in quam ab altera parte Surrentinum Stabianumque litus, ab altera Herculanense conveniunt, mareque ex aperto reductum amoeno sinu cingunt, desedisse terrae motu, vexatis quaecunque adiacebant regionibus, Lucili virorum optime, audivimus: et quidem diebus hibernis: quos vacare a tali periculo maiores nostri solebant promittere. 2. Nonis Febr. fuit motus hic, Regulo et Virginio Consulibus, qui Campaniam nunquam securam huius mali, indemnem tamen, et toties defunctam metu, magna strage vastavit. Nam et Herculanensis oppidi pars ruit, dubieque stant etiam quae relicta sunt. Et Nucerinorum colonia, ut sine clade, ita non sine querela est. Neapolis quoque privatim multa, publice nihil amisit, leviter ingenti malo perstricta. 3. Villae vero praeruptae passim sine iniuria tremuere. Adiiciunt his sexcentarum ovium gregem exanimatum, et divisas statuas: motae post hoc mentis aliquos atque impotes sui errasse. Quorum ut causas excutiamus, et propositi operis contextus exigit, et ipse in hoc tempus congruens casus. Quaerenda sunt trepidis solatia, et demendus ingens timor. Quid enim cuiquam satis tutum videri potest, si mundus ipse concutitur, et partes eius *solidissimae labant*? 4. Si, quod unum *immobile est in illo fixumque*, ut cuncta in se intenta *sustineat, fluctuat: si*, quod proprium habet terra,

perdidit, stare: ubi tandem resident metus nostri? *Quod corpora receptaculum invenient? quo sollicita* confugient, si ab imo metus nascitur, et funditus trahitur? Consternatio omnium est, ubi tecta crepuere, et ruina signum dedit: tunc praeceps quisque se proripit, et penates suos deserit, ac se publico credit. 5. Quam latebram prospicimus, quod auxilium, si orbis ipse ruinas agitet? si hoc, quod nos tuetur ac sustinet, supra quod urbes sitae sunt, quod fundamentum quidam orbis esse dixerunt, discedit ac titubat? Quid tibi esse non dico auxilii, sed solatii potest, ubi timor fugam perdidit? Quid est, inquam, satis munitum? quid ad tutelam alterius ac sui firmum? Hostem muro repellam: praeruptae altitudinis castella vel magnos exercitus difficultate aditus morabuntur. 6. A tempestate nos vindicant portus; nimborum vim effusam, et sine fine cadentes aquas tecta propellunt: fugientes non sequitur incendium: adversus tonitrua et minas coeli, subterraneae domus, et defossi in altum specus, remedia sunt. Ignis ille coelestis non transverberat terram, sed exiguo eius obiectu retunditur. In pestilentia mutare sedes licet. Nullum malum sine effugio est. Nunquam fulmina populos perusserunt. Pestilens coelum exhausit urbes, non abstulit. 7. Hoc malum latissime patet, inevitabile, avidum, publice noxium. Non enim domos solum, aut familias, aut urbes singulas haurit, sed gentes totas, regionesque subvertit: et modo ruinis operit, modo in altam voraginem condit: ac ne id quidem relinquit, ex quo appareat, quod non est, saltem fuisse: sed supra nobilissimas urbes, sine ullo vestigio prioris habitus, solum extenditur. Nec desunt qui hoc genus mortis magis *timeant, quo* in abruptum cum sedibus suis eunt, et *e vivorum numero* vivi auferuntur, tanquam non *omne fatum* ad eundem terminum veniat. 8. Hoc

habet inter cetera iustitiae suae natura praecipuum, quod quum ad exitum ventum est, omnes in aequo sumus. Nihil itaque interest, utrum me lapis unus elidat, an monte toto premar: utrum supra me domus unius onus veniat, et sub exiguo eius tumulo ac pulvere exspirem, an totus caput meum terrarum orbis obscondat: in luce hunc et in aperto spiritum reddam, an in vasto terrarum dehiscentium sinu: solus in illud profundum, an cum magno comitatu populorum concidentium ferar. 9. Nihil interest mea, quantus circa mortem meam tumultus sit: ipsa ubique tantundem est. Proinde magnum sumamus animum adversus istam cladem, quae nec evitari, nec provideri potest. Desinamus audire istos, qui Campaniae renuntiavere, quique post hunc casum emigraverunt, negantque se ipsos unquam ipsam regionem accessuros! Quis enim illis promittet melioribus fundamentis hoc aut illud solum stare? 10. Omnia eiusdem sortis sunt, et, si nondum mota, tamen mobilia: hunc fortasse in quo securius consistis locum, haec nox, aut hic ante noctem dies scindet. Unde scies, an melior eorum locorum conditio sit, in quibus iam vires suas fortuna consumsit, an quae in futuram ruinam suam fulta sunt? Erramus enim, si ullam terrarum partem exceptam immunemque ab hoc periculo credimus. Omnes sub eadem iacent lege. Nihil ita, ut immobile esset, natura concepit. 11. Alia temporibus aliis cadunt. Et quemadmodum in urbibus magnis, nunc haec domus, nunc illa suspenditur: ita in hoc orbe terrarum nunc haec pars facit vitium, nunc illa. Tyros aliquando infamis ruinis fuit. Asia duodecim urbes simul perdidit. Anno priore Achaiam et Macedoniam, quaecunque est ista vis mali, *quae incurrit,* nunc Campaniam laesit. *Circuit fatum, et si quid diu* praeteriit, repetit. 12. *Quaedam rarius solicitat,* saepius quaedam. Nihil

immune esse et innoxium sinit. Non homines tantum, qui brevis et caduca res nascimur; urbes oraeque terrarum et litora, et ipsum mare in servitutem fati venit. Nos tamen nobis permansura promittimus bona fortunae, et felicitatem, cuius ex omnibus rebus humanis velocissima est levitas, habituram in aliquo pondus ac moram credimus! 13. Perpetua sibi omnia promittentibus in mentem non venit, id ipsum, supra quod stamus, stabile non esse. Neque enim Campaniae istud, neque Tyri, nec Achaiae, sed omnis soli vitium est, male cohaerere, et ex causis pluribus resolvi; et summā manere, partibus ruere.

II. Quid ago? Solatium adversus pericula dare promiseram: ecce undique timenda denuntio. Nego quidquam esse quietis aeternae, quod perire possit, et perdere. Ego vero hoc ipsum solatii loco pono, et quidem valentissimi, quandoquidem sine remedio timor stultus est. Ratio terrorem prudentibus excutit: imperitis fit magna ex desperatione securitas. Hoc itaque generi humano dictum puta, quod illis subita captivitate inter ignes et hostem stupentibus dictum est,

Una salus victis, nullam sperare salutem.

2. Si vultis nihil timere, cogitate omnia esse timenda: circumspicite, quam levibus causis discutiamur. Non cibus nobis, non humor, non vigilia, non somnus, sine mensura quadam, salubria sunt. Iam intelligetis nugatoria nos esse corpuscula, et imbecilla, fluida, non magna molitione perdenda. Sine dubio id unum periculi satis esset, quod tremunt terrae, quod subito dissipantur, ac superposita diducunt. 3. Magni se aestimat, qui fulmina et motus terrarum hiatusque formidat: vult ille imbecillitatis suae sibi conscius timere pituitam? Ita videlicet nati sumus, tam felicia sortiti membra, et in hanc magnitudinem crevimus, et ob hoc nisi mundi partibus motis, nisi

coelum intonuerit, nisi terra subsederit, perire non possumus! 4. Unguiculi nos, et ne totius quidem dolor, sed aliqua a latere eius scissura conficit: et ego timeam terras trementes, quem crassior saliva suffocat? Ego extimescam emotum sedibus suis mare, et ne aestus, maiore quam solet cursu, plus aquarum trahens superveniat; quum quosdam strangulaverit potio, male lapsa per fauces. Quam stultum est, mare horrere, quum scias, stillicidio perire te posse! 5. Nullum est maius solatium mortis, quam ipsa mortalitas: nullum autem omnium istorum quae extrinsecus terrent, quam quod innumerabilia pericula in ipso sinu sunt. Quid enim dementius, quam ad tonitrua succidere, et sub terram correpere fulminum metu? 6. Quid stultius, quam timere nutationem aut subitos montium lapsus, irruptiones maris extra litus eiecti, quum mors ubique praesto sit, et undique occurrat; nihilque sit tam exiguum, quod non in perniciem generis humani satis valeat? Adeo non debent nos ista confundere, tanquam plus in se mali habeant, quam vulgaris mors: ut contra, quum sit necessarium e vita exire, et aliquando emittere animam, maiore perire ratione iuvet. 7. Necesse est mori ubicunque, quandoque. Stet licet ista humus, et se teneat suis finibus, nec ulla iactetur iniuria: supra me quandoque erit. Interest ergo, illam ego mihi, an ipsa se mihi imponat? Diducitur ingenti potentia nescio cuius mali: rumpitur, et me in immensam altitudinem abducit. Quid porro? Mors levior in plano est? Quid habeo quod querar, si rerum natura non vult me iacere in ignobili loco? si mihi iniicit sui partem? 8. Egregie vero Vagellius meus in illo inclyto carmine:

Si cadendum est, inquit, mihi, coelo cecidisse velim.

Idem licet dicere. Si cadendum est, cadam orbe *concusso: non quia fas est* optare publicam cladem,

sed quia ingens mortis solatium est, terram quoque videre mortalem.

III. Illud quoque proderit praesumere animo, nihil horum deos facere, nec irâ numinum aut coelum converti, aut terram. Suas ista causas habent: nec ex imperio saeviunt, sed ex quibusdam vitiis, ut corpora nostra, turbantur: et tunc, quum facere videntur iniuriam, accipiunt. Nobis autem ignorantibus verum, omnia terribilia sunt, utpote quorum metum raritas auget. 2. Levius accidunt familiaria: ex insolito formido est maior. Quare autem quidquam nobis insolitum est? quia naturam oculis, non ratione comprehendimus: nec cogitamus, quid illa facere possit, sed tantum, quid fecerit. Damus itaque huius negligentiae poenas, tanquam novis territi: quum illa non sint nova, sed insolita. Quid ergo? Non religionem incutit mentibus, et quidem publice, sive deficere sol visus est, sive luna, cuius obscuratio frequentior, aut parte sui, aut tota, delituit? 3. Longeque magis illae actae in transversum faces, et coeli magna pars ardens, et crinita sidera, et plures solis orbes, et stellae per diem visae, subitique transcursus ignium, multam post se lucem trahentium? Nihil horum sine timore miramur: et quum timendi sit causa, nescire, non est tanti scire, ne timeas. Quanto satius est, causas inquirere, et quidem toto in hoc intentum animo? Neque enim illo quidquam inveniri dignius potest, cui se non tantum commodet, se impendat.

IV. Quaeramus ergo, quid sit quod terram ab infimo moveat, quid tanti molem ponderis impellat, quid sit illa valentius, quid tantum onus vi sua labefactet: cur modo tremat, modo laxata subsidat, nunc in partes divisa discedat: et alias intervallum ruinae suae diu servet, alias cito comprimat: nunc amnes magnitudinis notae convertat introrsus, nunc novos

exprimat: aperiat aliquando aquarum calentium venas, aliquando refrigeret: 2. ignesque nonnunquam per aliquod ignotum antea montis aut rupis foramen emittat, aliquando notos et per secula nobiles comprimat. Mille miracula movet, faciemque mutat locis, et defert montes, subrigit plana, valles extuberat, novas in profundo insulas erigit. Haec ex quibus causis accidant, digna res est excuti. Quod, inquis, erit pretium operae? Quo nullum maius est, nosse naturam. 3. Neque enim quidquam habet in se huius materiae tractatio pulchrius, quum multa habeat futura usui, quam quod hominem magnificentia sui detinet, n. c mercede, sed miraculo colitur. Inspiciamus ergo, quid sit, propter quod accidant haec: quorum est adeo mihi dulcis inspectio, ut quamvis aliquando de motu terrarum volumen iuvenis ediderim, tamen tentare me voluerim, et experiri, an aetas aliquid nobis aut ad scientiam, aut certe ad diligentiam adiecerit.

V. Causam, qua terra concutitur, alii in aqua esse, alii in ignibus, alii in ipsa terra, alii in spiritu putavere: alii in pluribus, alii in omnibus his. Quidam liquere ipsis aliquam ex istis causam esse dixerunt; sed non liquere, quae esset. Nunc singula persequamur. Illud ante omnia mihi dicendum est, opiniones veteres parum exactas esse, et rudes. Circa verum adhuc errabatur. Nova omnia erant primo tentantibus, post eadem illa limata sunt: et si quid inventum est, illis nihilominus referri debet acceptum. 2. Magni animi res fuit, rerum naturae latebras dimovere, nec contentum exteriori eius conspectu, introspicere, et in deorum secreta descendere. Plurimum ad inveniendum contulit, qui speravit posse reperiri. *Cum excusatione* itaque veteres *audiendi sunt. Nulla res consummata est*, dum incipit. *Nec in hac tantum re* omnium maxima atque

involutissima, in qua etiam quum multum actum erit, omnis tamen aetas quod agat inveniet; sed in omni alio negotio longe semper a perfecto fuere principia.

VI. In aqua causam esse, nec ab uno dictum est, nec uno modo. Thales Milesius totam terram subiecto iudicat humore portari et innatare: sive illud oceanum vocas, sive magnum mare, sive alterius naturae simplicem adhuc aquam et humidum elementum. Hac, inquit, unda sustinetur orbis, velut aliquod grande navigium et grave his aquis, quas premit. 2. Supervacuum est reddere causas, propter quas existimat, gravissimam partem mundi non posse spiritu tam tenui fugacique gestari: non enim nunc de situ terrarum, sed de motu agitur. Illud argumenti loco ponit, aquas esse in causa, quibus hic orbis agitatur, quod in omni maiore motu erumpunt fere novi fontes: sicut in navigiis quoque evenit, ut, si inclinata sunt et abiere in latus, aquam sorbeant; quae in omni onere eorum quae vehit, si immodice depressa sunt, aut superfunditur, aut certe dextra sinistraque solito magis surgit. 3. Hanc opinionem falsam esse, non est diu colligendum. Nam si terram aqua sustineret, et eâ aliquando concuteretur; semper moveretur, nec agitari illam miraremur, sed manere. Tum tota concuteretur, non ex parte: nunquam enim navis dimidia iactatur. Nunc vero non terrarum universarum, sed ex parte motus est. Quomodo ergo fieri potest, ut quod totum vehitur, totum non agitetur, si eo quo vehitur, agitatum est? 4. At quare aquae erumpunt? Primum omnium saepe tremuit terra, et nihil humoris novi fluxit. Deinde si ex hac causa unda prorumperet, a lateribus terrae circumfunderetur: sicut in fluminibus ac mari videmus accidere, ut incrementum aquarum, quotiens navigia desidunt, in lateribus

maxime appareat. Ad ultimum non tam exigua fieret quam dicit eruptio, nec velut per rimam sentina subreperet, sed fieret ingens inundatio, ut ex infinito liquore, et ferente universa.

VII. Quidam motum terrarum aquae imputavere: sed non ex eadem causa. Per omnem, inquiunt, terram multa aquarum genera decurrunt. Alicubi perpetui amnes, quorum navigabilis etiam sine adiutorio imbrium magnitudo est. Hinc Nilus per aestatem ingentes aquas invehit: hinc qui medius inter pacata et hostilia fluit, Danubius ac Rhenus, alter Sarmaticos impetus cohibens, et Europam Asiamque disterminans, alter Germanos, avidam gentem belli, repellens. 2. Adiice nunc patentissimos lacus, et stagna populis inter se ignotis circumdata, etineluctabiles navigio paludes, nec ipsis quidem inter se pervias, quibus incoluntur. Deinde tot fontes, tot capita fluminum, subitos, et ex occulto amnes vomentia. Tot deinde ad tempus collectos torrentium impetus: quorum vires quam repentinae, tam breves. Omnis haec aquarum, etiam intra terram, natura faciesque est. 3. Illic quoque aliae vasto cursu deferuntur, et in praeceps volutae cadunt: aliae languidiores in vadis refunduntur, et leniter ac quiete fluunt. Quis autem neget, vastis illas receptaculis concipi, et cessare multis inertes locis? Non est diu probandum, ibi multas aquas esse, ubi omnes sunt. Neque enim sufficeret tellus ad tot flumina edenda, nisi ex reposito multoque funderet. 4. Si hoc verum est, necesse est aliquando illic amnis excrescat, et relictis ripis violentus in obstantia incurrat. Sic fiet motus alicuius partis, in quam flumen impetum dedit, et quam, donec decrescat, verberabit. Potest fieri, ut aliquam *regionem rivus* affluens exedat, ac *secum trahat aliquam molem*: qua lapsa, superposita *quatiantur*. 5. *Iam vero nimis* oculis permittit, nec

ultra illos scit producere animum, qui non credit esse in abscondito terrae sinus maris vasti. Nec enim video, quid prohibeat vel obstet, quo minus illic habeatur aliquod etiam in abscondito litus, et per occultos aditus receptum mare, quod illic quoque tantundem loci tenet, aut fortassis hoc amplius, quod superiora cum tot animalibus erant dividenda: abstrusa enim, et sine possessore deserta, liberius undis vacant. 6. Quas quis vetat illic fluctuare, et ventis, quos omne intervallum terrarum, et omnis aër creat, impelli? Potest ergo maior solito exorta tempestas aliquam partem terrarum impulsam vehementius movere. Nam apud nos quoque multa, quae procul a mari fuerant, subito eius accessu vapulavere; et villas in conspectu collocatas, fluctus, qui longe audiebatur, invasit. Illic quoque potest accedere ac decedere pelagus infernum. quorum neutrum fit sine motu superstantium.

VIII. Non quidem existimo diu te haesitaturum, an credas esse subterraneos amnes et mare absconditum. Unde enim ista prorumpunt, unde ad nos veniunt nisi quod origo humoris inclusa est? Age, quum vides interruptum Tigrim in medio itineris siccari, et non universum averti, sed paulatim, non apparentibus damnis, minui primum, deinde consumi: quo illum putas abire nisi in obscura terrarum; utique quum videas emergere iterum, non minorem eo, qui prior fluxerat? 2. Quid quum vides Alpheum, celebratum poëtis, in Achaia mergi, et in Sicilia rursus transiecto mari effundere amoenissimum fontem Arethusam? Nescis autem, inter opiniones, quibus narratur Nili aestiva inundatio, et hanc esse, a terra illum erumpere, et augeri non supernis aquis, sed ex intimo redditis? 3. Ego quidem centuriones duos, quos Nero Caesar, ut aliarum virtutum, ita veritatis in primis amantissimus, ad investigandum caput

Nili miserat, audivi narrantes, longum illos iter peregisse, quum a rege Aethiopiae instructi auxilio, commendatique proximis regibus, penetrassent ad ulteriora. 4. Equidem, aiebant, pervenimus ad immensas paludes, quarum exitum nec incolae noverant, nec sperare quisquam potest, ita implicitae aquis herbae sunt, et aquae nec pediti eluctabiles, nec navigio, quod nisi parvum et unius capax, limosa et obsita palus non ferat. Ibi, inquit, vidimus duas petras, ex quibus ingens vis fluminis excidebat. 5. Sed sive caput illa, sive accessio est Nili, sive tunc nascitur, sive in terras ex priore recepta cursu redit: nonne tu credis, illam, quidquid est, ex magno terrarum lacu ascendere? Habeant enim oportet pluribus locis sparsum humorem, et in imo coactum, ut eructare tanto impetu possint.

IX. Ignem causam motus quidam, et quidem non eandem iudicant. Inprimis Anaxagoras, qui existimat, simili paene ex causa et aëra concuti, et terram, quum in inferiore parte spiritus crassum aëra, et in nubes coactum, eadem vi, qua apud nos quoque nubila frangi solent, rumpit, et ignis ex hoc collisu nubium, cursuque elisi aëris, emicuit. 2. Hic ipse in obvia incurrit, exitum quaerens, ac divellit repugnantia: donec per angusta aut nactus est viam exeundi ad coelum, aut vi atque iniuria fecit. Alii in igne causam quidem esse, sed non ob hoc, iudicant: sed quia pluribus obvius locis ardeat, et proxima quaeque consumat. Quae si quando exesa ceciderint, tunc sequi motum earum partium, quae subiectis adminiculis destitutae labant, donec corruere: nullo occurrente, quod onus exciperet. 3. Tunc chasmata, tunc hiatus vasti aperiuntur: aut quum diu dubitaverunt, *super ea se,* quae supersunt stantque, *componunt. Hoc apud nos* quoque videmus accidere, *quotiens incendio pars* civitatis laborat: quum

pellat: sed intra ipsam et ex ipsa ...
eius decidere, quas aut humor solverit,
exederit, aut spiritus violentia excusserit.
quoque cessantibus non deesse, propter quo
abscedat aut revellatur. Nam primum om
state labuntur, nec quidquam tutum a sene
Haec solida quoque et magni roboris carpit
quemadmodum in aedificiis veteribus quae
percussa tamen decidunt, quum plus ponder
re quam virium: 2. ita in hoc universo terr
re evenit, ut partes eius vetustate solvantu
cadant, et tremorem superioribus afferant:
dum abscedunt, (nihil enim utique magnum
tu eius, cui haesit, abscinditur,) deinde qu
derunt, solido exceptae resiliant, pilae mo
quum cecidit, exsultat, ac saepius pellitu
solo in novum impetum missa. Si vero
tibus aquis delata sunt, hic ipse casus vi
tit fluctu, quem subitum vastumque illi
pondus eiicit.

XI. Quidam ignibus quidem assignat

XII. Spiritum esse qui moveat, et plurimis et maximis auctoribus placet. Archelaus, antiquitatis diligens, ait ita: Venti in concava terrarum deferuntur: deinde ubi iam omnia spatia plena sunt, et in quantum aër potuit, densatus est, is qui supervenit spiritus, priorem premit et elidit, ac frequentibus plagis primo cogit, deinde perturbat. 2. Tunc ille quaerens locum, omnes angustias dimovet, et claustra sua conatur effringere. Sic evenit, ut terrae, spiritu luctante, et fugam quaerente, moveantur. Itaque quum terrae motus futurus est, praecedit aëris tranquillitas et quies: videlicet, quia vis spiritus, quae concitare ventos solet, in inferna sede detinetur. 3. Nunc quoque quum hic motus in Campania fuit, quamvis hiberno tempore, tamen quietus per superiores dies a coelo aër stetit. Quid ergo? Nunquam flante vento terra concussa est? Admodum raro duo flavere simul venti. Fieri tamen et potest, et solet. Quodsi recipimus, et constat duos ventos rem simul gerere: quidni accidere possit, ut alter superiorem aëra agitet, alter inferum?

XIII. In hac sententia licet ponas Aristotelem, et discipulum eius Theophrastum, non, ut Graecis visum est, divini, tamen et dulcis eloquii virum, et nitidi sine labore. Quid utrique placeat, exponam. Semper aliqua evaporatio est e terra, quae modo arida est, modo humido mixta. Haec ab infimo edita, et in quantum potuit, elata, quum ulteriorem locum in quem exeat non habet, retro fertur, atque in se revolvitur: dumque rixa spiritus reciprocantis iactat obstantia, et sive interclusus, sive per angusta nisus est, motum ac tumultum ciet. 2. Straton ex eadem schola est, qui hanc partem philosophiae maxime coluit, *et rerum naturae* inquisitor fuit. Hu*jus tale decretum est: Frigidum* et calidum semper *in contraria abeunt, et una* esse non possunt: eo fri-

lor contulit, superiora possu... ... quum in inferiora pervenit, et eo se quantum ingessit, quo densior, hoc validior est: h... supervenit, cui necessario congregatus ille i... angustum pressus, loco cedit. Idem e contr... nit, quum vis maior frigidi illata in caverni... Quidquid illic calidi latet, frigori cedens a... gustum, et magno impetu agitur: quia no... utriusque natura concordiam, nec in uno... Fugiens ergo, et omni modo cupiens exced... xima quaeque remolitur ac iactat. Ideoq... quam terra moveatur, solet mugitus audiri, abdito tumultuantibus. Nec enim aliter p... ait noster Virgilius:

5. *Sub pedibus mugire solum, et iuga cel...* nisi hoc esset ventorum opus. Vices de... pugnae sunt: desinit calidi congregatio, ... eruptio. Tunc frigida compescuntur et ... mox futura potentiora. Dum ergo alte... sat, et ultro citroque spiritus commeat, ...

XIV. Sunt qui existiment, spiritu ...

aliud quis, quam animam vocaverit, pervium est. Haec duo alicubi concurrunt, alicubi consistunt. Sed quemadmodum in corpore nostro, dum bona valetudo est, venarum quoque imperturbata mobilitas modum servat; ubi aliquid adversi est, micat crebrius, et suspiria atque anhelitus laborantis ac fessi signa sunt: ita terrae quoque, dum illis positio naturalis est, inconcussae manent. 3. Quum aliquid peccatur, tunc velut aegri corporis motus est, spiritu illo, qui modestius perfluebat, icto vehementius, et quassante venas suas: nec, ut illi paulo ante dicebant, quibus animal placet esse terram. Nam si hoc est quemadmodum animal, tota vexationem parem sentiet. Neque enim in nobis febris alias partes moratius impellit, sed per omnes pari aequalitate discurrit. 4. Vide ergo, numquid intret in illam spiritus ex circumfuso aëre: qui quamdiu habet exitum, sine iniuria labitur: si offendit aliquid, et incidit quod viam claudat, tunc oneratur primo infundente se a tergo aëre: deinde per aliquam rimam maligne fugit, et hoc acrius fertur, quo angustius. Id sine pugna non potest fieri, nec pugna sine motu. 5. At si nec rimam quidem per quam effluat invenit, conglobatus ille furit, et huc atque illo circumagitur, aliaque deiicit, alia intercidit: quum tenuissimus, idemque fortissimus, et irrepat quamvis in obstructa, et quidquid intravit, vi sua diducat et dissipet; tunc terra iactatur. Aut enim datura vento locum discedit; aut quum dedit, in ipsam, qua illum emisit, cavernam fundamento spoliata considit.

XV. Quidam ita existimant. Terra multis locis perforata est, nec tantum primos illos aditus habet, quos velut spiramenta ab initio sui recepit, sed multos illic casus imposuit. Alicubi deduxit, quidquid superne *terreni erat, aqua:* alia torrentes exedere, *alia aestibus magnis dirupta* patuere. Per haec in-

XVI. Etiamnunc dicendum est, quod
auctoribus placet, et in quod fortasse fiet
Non esse terram sine spiritu, palam est.
tum illo dico, quo se tenet, ac partes sui i
inest etiam saxis mortuisque corporibus: s
co vitali, et vegeto, et alente omnia. Hu
beret, quomodo tot arbustis spiritum i
non aliunde viventibus, et tot satis? 2. Q
dum tam diversas radices, aliter atque a
mersas foveret, quasdam summa recep
quasdam altius tractas, nisi multum habe
tam multa, tam varia generantis, et hau
alimento suo educantis? Levibus adhuc a
ago. Totum hoc coelum, quod igneus aeth
summa pars, claudit, omnes hae stellae, qu
non potest numerus, omnis hic coelesti
et, ut alia praeteream, hic tam prope a n
cursum sol, omni terrarum ambitu non se
alimentum ex terreno trahunt, et inter se p
nec ullo alio scilicet, quam halitu terraru
tur. 3. Hoc illis alimentum, hic pastus

condito proferat. Non est ergo dubium, quin multum spiritus interlateat, et caeca sub terra spatia aër latus obtineat. Quod si verum est, necesse est id saepe moveatur, quod re mobilissima plenum est. Numquid enim dubium esse potest cuiquam, quin nihil sit tam inquietum quam aër, et tam versabile et agitatione gaudens?

XVII. Sequitur ergo, ut naturam suam exerceat, et quod semper moveri vult, aliquando et alia moveat. Id quando fit? Quando illi cursus interdictus est. Nam quamdiu non impeditur, placide fluit: quum offenditur et retinetur, insanit, et moras suas abrumpit, non aliter, quam ille

— — *Pontem indignatus Araxes.*

2. Quamdiu illi facilis et liber est alveus, primas quasque aquas explicat. Ubi saxa manu vel casu illata pressere venientem, tunc impetum mora quaerit: et quo plura opposita sunt, plus invenit virium. Omnis enim illa unda quae a tergo supervenit, et in se crescit, quum onus suum sustinere non potuit, vim ruinâ parat, et prona cum ipsis quae obiacebant fugit. 3. Idem spiritu fit: qui quo valentior agiliorque est, eo citius rapitur, et vehementius septus omnes disturbat. Ex quo motus fit scilicet eius partis, sub qua pugnatum est. Quod dicitur, verum esse ex illo probatur: saepe enim quum terrae motus fuit, si modo pars eius aliqua dirupta est, inde ventus per multos dies fluxit: 4. ut traditur factum eo terrae motu, quo Chalcis laboravit: quod apud Asclepiodotum invenies, auditorem Posidonii, in his ipsis quaestionum naturalium causis. Invenies et apud alios auctores, hiasse uno loco terram, et inde non exiguo tempore spirasse ventum: qui scilicet illud iter ipse sibi fecerat, per quod ferebatur.

XVIII. *Maxima ergo causa est, propter quam terra moveatur, spiritus natura* citus, et locum e lo-

co mutans. Hic quamdiu non impellitur, et in vacanti spatio latet, iacet innoxius, nec circumiectis molestus est. Ubi illum extrinsecus superveniens causa solicitat, compellitque et in arctum agit, scilicet adhuc cedit tantum, et vagatur. Ubi erepta discedendi facultas est, et undique obsistitur, tunc

— — magno cum murmure montis
Circum claustra fremit, — —

quae diu pulsata convellit ac iactat: 2. eo acrior, quo cum valentiore morâ luctatus est. Deinde quum circa perlustravit omne quo tenebatur, nec potuit evadere, inde quo maxime impactus est, resilit: et aut per occulta dividitur, ipso terrae motu raritate facta, aut per novum vulnus emicuit. Ita eius vis tanta non potest cohiberi, nec ventum tenet ulla compages: solvit enim quodcunque vinculum, et omne onus fert secum, infususque per minima laxamentum superat, indomita naturae potentia liber, utique concitatus, sibi ius suum vindicat. 3. Spiritus vero invicta res est: nihil enim erit quod

Luctantes ventos, tempestatesque sonoras
Imperio premat, ac vinclis et carcere fraenet.

Sine dubio poëtae hunc voluerant videri carcerem, in quo sub terra clausi laterent. Sed hoc non intellexerunt, nec id quod clausum est, esse adhuc ventum: nec id quod ventus est, posse iam claudi. Nam quod in clauso est, quiescit, et aëris statio est: omnis in fuga ventus est. 4. Etiamnunc et illud accedit his argumentis, per quod appareat, motum effici spiritu, quod corpora quoque nostra non aliter tremunt, quam si spiritum aliqua causa conturbat: cum timore contractus est, cum senectute languescit, et venis torpentibus marcet, cum frigore inhibetur, aut sub accessionem cursu suo deiicitur. Nam quamdiu sine iniuria perfluit, et ex more procedit, nullus est tre-

mor corpori. Quum aliquid occurrit quod inhibeat eius officium, tunc parum potens perferendis his quae suo vigore tenebat, deficiens concutit, quidquid integer tulerat.

XIX. Metrodorum Chium necesse est audiamus, quod vult sententiae loco dicentem. Non enim permitto mihi nec eas quidem opiniones praeterire, quas improbo: quum satius sit omnium copiam fieri, et quae improbamus, damnare potius, quam praeterire. 2. Quid ergo dicit? Quomodo in dolio cantantis vox illa per totum cum quadam discussione percurrit ac resonat, et tam leviter mota, tamen circuit, non sine tactu eius tumultuque, quo inclusa est: sic speluncarum sub terra pendentium vastitas habet aëra suum; quem simul alius superne incidens percussit, agitat non aliter, quam illa, de quibus paulo ante retuli, inania indito clamore sonuerunt.

XX. Veniamus nunc ad eos, qui omnia ista quae retuli, in causa esse dixerunt, aut ex his plura. Democritus plura putat. Ait enim, motum aliquando spiritu fieri, aliquando aqua, aliquando utroque: et id hoc modo prosequitur. Aliqua pars terrae concava est, et in hanc aquae magna vis confluit. Ex hac est aliquid tenue, et ceteris liquidius. Hoc quum superveniente gravitate reiectum est, terris illiditur, et illas movet. Nec enim fluctuari potest sine motu eius, in quod impingitur. 2. Etiamnunc quod modo de spiritu dicebamus, de aqua quoque dicendum est. Ubi in unum locum congesta est, et capere se desiit, aliquo incumbit, et primo viam pondere aperit, deinde impetu. Nec enim exire nisi per devexum potest, diu inclusa; nec in directum cadere moderate, aut sine concussione eorum, per quae et in quae cadit. 3. Si vero, quum *iam rapi coeperit,* aliquo loco subsistit, *et illa vis fluminis in se* revoluta est, in occurrentem *terram repellitur,* et illam, qua parte maxi-

me pendet, exagitat. Praeterea aliquando madefacta tellus, liquore penitus accepto altius sidit, et fundus ipse vitiatur. tunc ea pars premitur, in quam maxime aquarum vergentium pondus inclinat. Spiritus vero nonnunquam impellit undas; et si vehementius institit, eam scilicet terrae partem movet, in quam cunctas aquas intulit. 4. Nonnunquam in terrena itinera coniectus, et exitum quaerens, movet omnia: terra autem penetrabilis ventis est, et spiritus subtilior est, quam ut possit excludi, et vehementior, quam ut sustineri concitatus ac rapidus. Omnes istas esse posse causas Epicurus ait, pluresque alias tentat: et alios, qui aliquid unum ex istis esse affirmaverunt, corripit, quum sit arduum, de iis quae coniectura sequenda sunt, aliquid certi promittere. 5. Ergo, ut ait, potest terram movere aqua, si partes aliquas eluit, et abrasit, quibus desiit posse extenuatis sustineri, quod integris ferebatur. Potest terram movere impressio spiritus. Fortasse enim aër extrinsecus alio intrante aëre agitatur. Fortasse aliqua parte subito decidente percutitur, et inde motum capit. Fortasse aliqua parte terrae velut columnis quibusdam ac pilis sustinetur: quibus vitiatis ac recedentibus, tremit pondus impositum. 6. Fortasse calida vis spiritus in ignem versa, et fulmini similis, cum magna strage obstantium fertur. Fortasse palustres et iacentes aquas aliquis flatus impellit, et inde aut ictus terram quatit, aut spiritus agitatio, ipso motu crescens, et se incitans, ab imo in summa usque perfertur: nullam tamen illi placet causam motus esse maiorem, quam spiritum.

XXI. Nobis quoque placet, hunc spiritum esse, qui tanta possit conari, quo nihil est in rerum natura potentius, nihil acrius, sine quo nec illa quidem, quae vehementissima sunt, valent. Ignem spiritus concitat: aquae, si ventum detrahas, inertes sunt

Tunc demum impetum sumunt, quum illas agit flatus: qui potest dissipare magna spatia terrarum, et novos montes subiectos extollere, et insulas non ante visas in medio mari ponere. 2. Theren, et Therasiam, et hanc nostrae aetatis insulam, spectantibus nobis in Aegaeo mari enatam, quis dubitat, quin in lucem spiritus vexerit? Duo genera sunt, ut Posidonio placet, quibus movetur terra: utrique nomen est proprium. Altera succussio est, quum terra quatitur, et sursum ac deorsum movetur: altera inclinatio, qua in latera nutat navigii more. 3. Ego et tertium illud existimo, quod nostro vocabulo signatum est: non enim sine causa tremorem terrae dixere maiores, qui utrique dissimilis est. Nam nec succutiuntur tunc omnia, nec inclinantur, nec vibrantur. Res minime in huiusmodi casu noxia, sicut longe perniciosior est inclinatio concussione. Nam nisi celeriter et ex altera parte properabit motus, qui inclinata restituat, ruina necessario sequitur. Quum dissimiles ii motus inter se sint, causae quoque eorum diversae sunt.

XXII. Prius ergo de motu quatiente dicamus. Si quando magna onera per vices vehiculorum plurium tracta sunt, et rotae maiore nisu in salebras inciderunt, terram concuti senties. Asclepiodotus tradit, quum petra e latere montis abrupta cecidisset, aedificia vicina tremore collapsa [sunt.] Idem sub terris fieri potest, ut ex his quae impendent rupibus aliqua resoluta, magno pondere ac sono in subiacentem cavernam cadat, eo vehementius, quo aut plus ponderis venit, aut altius. Et sic commovetur omne tectum cavatae vallis. 2. Nec tantum pondere suo abscindi saxa credibile est, sed quum flumina supra ferantur, assiduus humor commissuras lapidis extenuat, *et quotidie his ad quae* religatus est aufert, et *illam, ut ita dicam,* cutem qua continetur, abradit.

Deinde longa per aevum diminutio usque eo infirmat illa, quae quotidie attrivit, ut desinant esse oneri ferendo. 3. Tunc saxa vasti ponderis decidunt, tunc illa praecipitata rupes, quidquid ab imo repercussit, non patitur consistere,

— *sonitu venit, et ruere omnia visa repente:*

ut ait Virgilius noster. Huius motus succutientis terras haec erit causa. Ad alteram transeo.

XXIII. Rara terrae natura est, multumque habens vacui. Per has raritates spiritus fertur: qui ubi maior influxit, nec emittitur, concutit terram. Haec placet et aliis, ut paulo ante retuli, causa: si quid apud te profectura testium turba est. Hanc etiam Callisthenes probat, non contemtus vir. Fuit enim illi nobile ingenium, et furibundi regis impatiens. Hoc est Alexandri crimen aeternum, quod nulla virtus, nulla bellorum felicitas redimet. 2. Nam quoties quis dixerit, Occidit Persarum multa millia: opponetur, Et Callisthenem. Quoties dictum erit, Occidit Darium, penes quem tunc magnum regnum erat; opponetur, Et Callisthenem. Quoties dictum erit, Omnia Oceano tenus vicit, ipsum quoque tentavit novis classibus, et imperium ex angulo Thraciae usque ad Orientis terminos protulit: dicetur, Sed Callisthenem occidit. 3. Omnia licet antiqua ducum regumque exempla transierit, ex his quae fecit, nihil tam magnum erit, quam scelus Callisthenis. Hic Callisthenes in libris, quibus describit quemadmodum Helice Burisque mersae sunt, quis illas casus in mare, vel in illas mare immiserit, dicit id quod in priore parte dictum est. Spiritus intrat terram per occulta foramina, quemadmodum ubique, ita et sub mari. 4. Deinde quum est obstructus ille trames, per quem descenderat, reditum autem illi a tergo resistens aqua abstulit, huc et illuc fertur, et sibi ipse occurrens terram labefactat. Id-

eo frequentissime mari opposita vexantur, et inde Neptuno haec assignata est [maris] movendi potentia. Quisquis primas literas Graecorum didicit, scit illum apud eos σεισίχθονα vocari.

XXIV. Spiritum esse huius mali causam, et ipse consentio: de illo disputabo, quomodo intret hic spiritus: utrum per tenuia foramina, nec oculis comprehensibilia; an per maiora ac patentiora: et utrum ab imo, an etiam per summa terrarum. Hoc incredibile est. Nam in nostris quoque corporibus cutis spiritum respuit: nec est illi introitus, nisi per quem trahitur: nec consistere quidem a nobis receptus potest, nisi in laxiore corporis parte. 2. Non enim inter nervos pulpasve, sed in visceribus et patulo interioris partis recessu commoratur. Idem de terra suspicari licet, vel ex hoc, quod motus non in summo terrae, circave summa est, sed subter et ab imo. Huius indicium est, quod altitudinis profundae maria iactantur, motis scilicet his, supra quae fusa sunt. 3. Ergò verisimile est, terram ex alto moveri, et illic spiritum in cavernis ingentibus concipi. Immo, inquit, ceu quum frigore inhorruimus, tremor sequitur, sic terras quoque spiritus extrinsecus accidens quassat. Quod nullo modo potest fieri. Algere enim debet, ut idem illi accidat, quod nobis, quos externa causa in horrorem agit. 4. Accidere autem terrae simile quiddam nostrae affectionis, sed non ex simili causa, concesserim. Illam interior et altior iniuria debet impellere: cuius rei argumentum vel maximum hoc potest esse, quod quum vehementi motu adapertum ingenti ruina solum est, totas nonnunquam urbes et recipit hiatus ille, et abscondit. 5. Thucydides ait, circa Peloponnesiaci belli tempus, Atalantam *insulam aut totam*, aut certe *maxima ex parte suppressam. Idem* Sidoni accidisse, *Posidonio crede. Nec* ad hoc testibus opus est.

Meminimus enim, terris interno motu divulsis, loca disiecta, et campos interisse. Quod iam dicam, quemadmodum existimem, fieri.

XXV. Quum spiritus magnum et vacuum terrarum locum penitus opplevit, coepitque rixari, et de exitu cogitare; latera ipsa intra quae latet, saepius percutit, supra quae urbes interdum sitae sunt: haec nonnunquam adeo concutiuntur, ut aedificia superposita procumbant: nonnunquam in tantum, ut parietes quibus fertur omne tegimen cavi, decidant in illum subtervacantem locum, totaeque urbes in immensam altitudinem vergant. 2. Si velis credere, aiunt, aliquando Ossam Olympo cohaesisse, deinde terrarum motu recessisse, et scissam unius magnitudinem montis in duas partes. Tunc effugisse Peneum, qui paludes quibus laborabat Thessalia, siccavit, abductis in se quae sine exitu stagnaverant aquis. Ladon flumen inter Elim et Megalenopolin medius est, quem terrarum motus effudit. Per hoc quid probo? 3. In laxos specus, (quid enim aliud appellem loca vacua sub terris?) spiritum convenire. Quod nisi esset, magna terrarum spatia commoverentur, et una multa titubarent. Nunc exiguae partes laborant, nec unquam per ducenta milliaria motus extenditur. Ecce hic qui implevit fabulis orbem, non transcendit Campaniam. 4. Quid dicam, quum Chalcis tremuit, Thebas stetisse? quum laboravit Aegium, tam propinquas illi Patras de motu solum audisse? Illa vasta concussio, quae duas suppressit urbes Helicen et Burin, citra Aegium constitit. Apparet ergo, in tantum spatium motum protendere quantum illa sub terris vacantis loci inanitas pateat.

XXVI. Poteram ad hoc probandum abuti auctoritate magnorum virorum, qui Aegyptum nunquam tremuisse tradunt. Rationem autem huius rei hanc reddunt, quod ex limo tota concreverit. Tantum

enim, (si Homero fides est,) aberat a continenti Pharos, quantum navis diurno cursu metiri plenis lata velis potest: sed continenti admota est. Turbidus enim defluens Nilus, multumque secum limum trahens, et eum subinde apponens prioribus terris, Aegyptum annuo incremento semper ultra tulit. 2. Inde pinguis et limosi soli est, nec ulla intervalla in se habet, sed crevit in solidum arescente limo: cuius pressa erat et sedens structura, quum partes glutinarentur, nec quidquam inane intervenire poterat, quum solido liquidum ac molle semper accederet. Sed movetur et Aegyptus et Delos, quam Virgilius stare iussit:

Immotamque coli dedit, et contemnere ventos.

Hanc philosophi quoque, credula natio, dixerunt non moveri, auctore Pindaro. Thucydides ait, antea quidem immotam fuisse, sed circa Peloponnesiacum bellum tremuisse. 3. Callisthenes et alio tempore ait hoc accidisse: Inter multa, inquit, prodigia, quibus denuntiata est duarum urbium Helices et Buris eversio, fuere maxime notabilia, columna ignis immensi, et Delos agitata. Quam ideo stabilem videri vult, quia mari imposita, habeat concavas rupes et saxa pervia, quae dent deprehenso aëri reditum. 4. Ob hoc etiam insulas esse certioris soli, urbesque eo tutiores, quo propius ad mare accesserunt. Falsa haec esse, Pompeii et Herculaneum sensere. Adiice nunc, quod omnis ora maris obnoxia est motibus. Sic Paphos non semel corruit: sic nobilis et huic iam familiaris malo Nicopolis. Cyprum ambit altum mare, et agitatur. Tyros et ipsa tam movetur, quam diluitur. — Hae fere causae redduntur, propter quas tremit terra.

XXVII. Q*uaedam tamen propria* in hoc Campano *motu accidisse narrantur,* quorum ratio reddenda *est. Aiunt enim sexcentarum* ovium gregem exani-

matum in Pompeiana regione. Non est quare hoc putes ovibus illis timore accidisse. Diximus solere post magnos terrarum motus pestilentiam fieri. Nec id mirum est: multa enim mortifera in alto latent. 2. At aër ipse, qui vel terrarum culpa vel pigritia, et aeterna nocte torpescit, gravis haurientibus est: vel corruptus internorum ignium vitio, quum est longo situ emissus, purum hunc liquidumque maculat ac polluit, insuetumque ducentibus spiritum, affert nova genera morborum. Quid, quod aquae quoque inutiles pestilentesque in abdito latent, ut quas nunquam usus exerceat, nunquam aura liberior everberet? 3. Crassae itaque, et gravi caligine sempiternaque tectae, nihil nisi pestiferum in se et corporibus nostris contrarium habent. Aër quoque qui admixtus est illis, quique inter illas paludes iacet, quum emersit, late vitium suum spargit, et haurientes necat. Facilius autem pecora sentiunt, in quae pestilentia incurrere solet, quo avidiora sunt: aperto coelo plurimum utuntur, et aquis, quarum maxima in pestilentia culpa est. 4. Oves vero mollioris naturae, quo propiora terris ferunt capita, correptas esse non miror, quum afflatus diri aëris circa ipsam humum exceperint. Nocuisset ille et hominibus, si maior exiisset: sed illum copia aëris sinceri exstinxit, antequam, ut ab homine posset trahi, surgeret.

XXVIII. Multa autem terras habere mortifera, vel ex hoc intellige, quod tot venena nascuntur, non manu sparsa, sed sponte: solo scilicet habente, ut boni, ita mali semina. Quid, quod pluribus Italiae locis per quaedam foramina pestilens exhalatur vapor, quem non homini ducere, non ferae tutum est? Aves quoque si in illum inciderint, antequam coelo meliore leniatur, in ipso volatu cadunt, liventque corpora, et non aliter quam per vim elisae fauces tument. 2. Hic spiritus quamdiu terris continetur,

tenui foramine fluens, non plus potentiae habet, quam ut despectantia et ultro sibi illata conficiat. Ubi per secula conditis tenebris ac tristitia loci crevit in vitium, ipsâ ingravescit morâ; hoc peior, quo segnior. Quum autem exitum nactus est, aeternum illud umbrosi frigoris malum, et infernam noctem solvit, ac regionis nostrae aëra infuscat. 3. Vincuntur enim meliora peioribus. 3. Tunc etiam ille spiritus purior transit in noxium. Inde subitae continuaeque mortes, et monstrosa genera morborum, ut ex novis orta causis. Brevis aut longa clades est, prout vitia valuere. Nec prius pestilentia desinit, quam spiritum illum gravem exercuit laxitas coeli, ventorumque iactatio.

XXIX. Nam quod aliquot, insanis attonitisque similes, discurrere fecit metus, qui excutit mentes, ubi privatus ac modicus est: qui, ubi publice terret, ubi cadunt urbes, populi opprimuntur, terra concutitur; quid mirum est, animos inter dolorem et metum destitutos aberrasse? Non est facile, inter magna mala non desipere. Itaque lenissima fere ingenia in tantum venere formidinis, ut sibi exciderent. 2. Nemo quidem sine aliqua iactura sanitatis expavit; similisque furenti, quisquis timet: sed alios cito timor sibi reddit, alios vehementius perturbat, et in dementiam transfert. Inde inter bella erravere lymphatici: nec usquam plura exempla vaticinantium invenies, quam ubi formido mentes religione mixta percussit. Statuam divisam non miror, quum dixerim montes a montibus recessisse, et ipsum diruptum esse ab imo solum.

1. *Haec loca, vi quondam et vasta convulsa ruina,*
(Tantum aevi longinqua valet mutare vetustas,)
Dissiluisse ferunt, quum protinus utraque tellus
Una foret; venit medio vi pontus, et undis

cita est de se, vel aliquo mare, ignis, spir
git, quorum mira, ut ex toto, vis est. 4.
enim parte saeviat, mundi tamen viribus
et Hispanias a contextu Africae mare eri
hac inundatione, quam poetarum maximi
ab Italia Sicilia resecta est. Aliquanto a
impetus habent, quae ex infimo veniunt.
enim sunt, quibus nisus est per angusta.
res ii terrarum tremores, quamque mira
ediderint, satis dictum est.

XXX. Cur ergo aliquis ad hoc stupet
unius statuae, ne solidum quidem, sed co
tenue, diruptum est; quum fortasse in illu
tus, quaerens fugam, incluserit? Illud ve
scit? diductis aedificia angulis vidimu
iterumque componi. Quaedam vero par
positu suo, et a fabris negligentius solutiu
posita, terrae motus saepius agitata con
Quod si totos parietes et totas findit domu
ra magnarum turrium, quae solida sunt,
pilas operibus subditas dissipat; quid e

maximus editus tremor est, quo in urbes terrasque saevitum est, non potest par illi subsequi alius, sed post maximum leves motus sunt, quia vehementius exitum ventis luctantibus fecit. Reliquiae deinde residui spiritus non idem possunt, nec illis pugna opus est: quum iam viam invenerint, sequanturque ea qua prima vis ac maxima evasit. 2. Hoc quoque dignum memoria iudico, ab eruditissimo et gravissimo viro cognitum; forte enim quum hoc evenit, lavabatur. Vidisse se affirmabat in balneo tessellas, quibus solum erat stratum, alteram ab altera separari, iterumque committi: et aquam modo recipi in commissuras, pavimento recedente; modo, compresso, bullire et elidi. Eundem audivi narrantem, vidisse se, molles materias mollius crebriusque tremere, quam natura duras.

XXXII. Haec, Lucili virorum optime, quantum ad ipsas causas. Illa nunc quae ad confirmationem animorum pertinent, quos magis refert nostra, fortiores fieri, quam doctiores! Sed alterum sine altero non fit. Non enim aliunde animo venit robur, quam a bonis artibus, quam a contemplatione naturae. Quem enim non hic ipse casus adversus omnes firmaverit et erexerit? 2. Quid est enim, cur ego hominem aut feram, quid est, cur sagittam aut lanceam tremam? Maiora me pericula exspectant. Fulminibus et terris, et magnis naturae partibus petimur. Ingenti itaque animo mors provocanda est, sive nos aequo vastoque impetu aggreditur, sive quotidiano et vulgari exitu: nihil refert, quam minax veniat, quantumque sit, quod in nos trahat: quod a nobis petit, minimum est. 3. Hoc senectus a nobis ablatura est, hoc auriculae dolor, hoc in nobis humoris corrupti abundantia, *hoc cibus* parum obsequens stomacho, *hoc pes leviter offensus.* Pusilla res est *hominis anima: sed ingens res est* contemtus animae

Hanc qui contempserit, securus videbit maria turbari, etiamsi illa omnes excitaverint venti, etiamsi aestus, aliqua perturbatione mundi, totum in terras verterit oceanum. 4. Securus adspiciet fulminantis coeli trucem et horridam faciem; frangatur licet coelum, et ignes suos in exitium omnium, in primis suum, misceat. Securus adspiciet ruptis compagibus dehiscens solum. Illa licet inferorum regna retegantur, stabit super illam voraginem intrepidus: et fortasse quo debet cadere, desiliet. Quid ad me, quam sint magna quibus pereo? Ipsum perire non est magnum. 5. Proinde si volumus esse felices, si nec hominum, nec deorum, nec rerum timore vexari, si despicere Fortunam supervacua promittentem, levia minitantem, si volumus tranquille degere, et ipsis Diis de felicitate controversiam facere, anima in expedito est habenda. Sive illam insidiae, sive morbi petent, sive hostium gladii, sive insularum cadentium fragor, sive ipsarum ruina terrarum, sive vasta vis ignium, urbes agrosque pari clade complexa, qui volet, illam accipiat. 6. Quid aliud debeo, quam exeuntem hortari, et cum bonis ominibus emittere: *Vade fortiter, Vade feliciter!* Nihil dubitaveris reddere. Non de re, sed de tempore est quaestio. Facis quod quandoque faciendum est. Nec rogaveris, nec timueris, nec te velut in aliquod malum exiturum tuleris retro. Rerum natura te, quae genuit, exspectat, et locus melior ac tutior. 7. Illic non tremunt terrae, nec inter se venti cum magno nubium fragore concurrunt, non incendia regiones urbesque vastant, non naufragiorum totas classes sorbentium metus est, non arma contrariis disposita vexillis, et in mutuam perniciem multorum millium par furor, non pestilentia, et ardentes promiscue, communes populis cadentibus rogi. Istud leve est: quid timemus? Grave est: potius semel incidat, quam semper

impendeat. 8. Ego autem perire timeam, quum terra ante me pereat, quum ista quatiantur quae quatiunt, et in iniuriam nostram non sine sua veniant? Helicen Burinque totas mare accepit: ego de uno corpusculo timeam? Supra oppida duo navigatur: duo autem, quae novimus, quae in nostram notitiam memoria literis servata perduxit. Quam multa alia aliis locis mersa sunt! quot populos aut terra, aut intra se mare inclusit! 9. Ego recusem mei finem, quum sciam me sine fine non esse? immo quum sciam omnia esse finita? Ego ultimum suspirium timeam? Quantum potes itaque, ipse te cohortare, Lucili, contra metum mortis. Hic est qui nos humiles facit: hic est qui ipsam vitam, cui parcit, inquietat ac perdit. Hic omnia ista dilatat, terrarum motus, et fulmina. Quae omnia feres constanter, si cogitaveris nihil interesse inter exiguum tempus et longum. 10. Horae sunt quas perdimus. Puta dies esse, puta menses, puta annos: perdimus illos, nempe perituros. Quid, oro te, refert, num perveniam ad illos? Fluit tempus, et avidissimos sui deserit. Nec quod futurum est meum est, nec quod fuit. In puncto fugientis temporis pendeo: et magni est, modicum fuisse. Eleganter Laelius ille sapiens dicenti cuidam, Sexaginta annos habeo: 11. Hos, inquit, dicis sexaginta, quos non habes? Ne ex hoc quidem intelligimus incomprehensibilis vitae conditionem et sortem temporis semper alieni, quod annos annumeramus amissos. Hoc affigamus animo, hoc nobis subinde dicamus: Moriendum est. Quando? quid tua? Mors naturae lex est, mors tributum officiumque mortalium, malorumque omnium remedium est. Optabit illam, quisquis timet. Omnibus omissis, hoc unum, Lucili, meditare, ne *mortis* nomen reformides: effice illa*m tibi cogitatione* multa familiarem: ut *si ita tulerit, possis illi et* obviam exire.

LIBER SEPTIMUS

IN QUO AGITUR DE COMETIS.

CAPUT I.

Nemo usque eo tardus, et hebes, et demissus in terram est, ut ad divina non erigatur, ac tota mente consurgat: utique ubi novum aliquod e coelo miraculum fulsit. Nam quamdiu solita decurrunt, magnitudinem rerum consuetudo subducit. Ita enim compositi sumus, ut nos quotidiana, etiamsi admiratione digna sunt, transeant: contra minimarum quoque rerum, si insolitae prodierunt, spectaculum dulce fiat. 2. Hic itaque coetus astrorum, quibus immensi corporis pulchritudo distinguitur, populum non convocat. At quum aliquid ex more mutatum est, omnium vultus in coelo est. Sol spectatorem, nisi quum deficit, non habet. Nemo observat lunam, nisi laborantem. Tunc urbes conclamant, tunc pro se quisque superstitione vana trepidat. 3. Quanto illa maiora sunt, quod sol totidem, ut ita dicam, gradus, quot dies habet, et annum circuitu suo claudit: quod a solstitio ad minuendos dies vertitur, quod a solstitio statim inclinat, et dat spatium noctibus· quod sidera abscondit: quod terras, quum tanto maior sit illis, non urit, sed calorem suum intensionibus ac remissionibus temperando fovet: quod lunam nunquam implet, nisi adversam sibi, nec obscurat. 4. Haec tamen non annotamus, quamdiu ordo servatur: si quid turbatum est, aut praeter consuetudinem emicuit, spectamus, interrogamus, ostendimus. Adeo naturale est, magis nova, quam magna mirari

Idem in *Cometis* fit. Si rarus et insolitae figurae ignis apparuit, nemo non scire quid sit, cupit: et oblitus aliorum, de adventitio quaerit; ignarus, utrum debeat mirari, an timere. 5. Non enim desunt qui terreant, qui significationes eius graves praedicent. Sciscitantur itaque, et cognoscere volunt, prodigium sit, an sidus. At mehercules non aliud quis aut magnificentius quaesierit, aut didicerit utilius, quam de stellarum siderumque natura: utrum flamma contracta, quod et visus noster affirmat, et ipsum ab aliis fluens lumen, et calor inde descendens: 6. an non sint flammei orbes, sed solida quaedam terrenaque corpora, quae per igneos tractus labentia inde splendorem trahant, coloremque, non de suo clara. In qua opinione magni fuere viri, qui sidera crediderunt ex duro concreta, et ignem alienum pascentia. Nam per se, inquiunt, flamma diffugeret, nisi aliquid haberet quod teneret, et a quo teneretur; conglobatamque nec stabili inditam corpori profecto iam mundus turbine suo dissipasset.

II. Ad haec investiganda proderit quaerere, num Cometae eius conditionis sint, cuius superiora. Videntur enim cum illis quaedam habere communia, ortus et occasus, ipsam quoque, quamvis spargantur et longius exeant, faciem. Aeque enim ignei splendidique sunt. Itaque si omnia terrena sidera sunt, his quoque eadem sors erit. 2. Si vero nihil aliud sunt quam purus ignis, manentque mensibus senis, nec illos conversio mundi solvit et velocitas: illa quoque possunt et tenui constare materia, nec ob hoc discuti assiduo coeli circumactu. Illo quoque pertinebit hoc excussisse, ut sciamus, utrum mundus terra stante circumeat, an mundo stante terra vertatur. Fuerunt enim qui dicerent, nos esse, quos rerum natura nescientes ferat, *nec coeli motu fieri ortus et occasus, ipsos oriri et occidere.* 3. Digna res est contem-

platione, ut sciamus, in quo rerum statu simus: pigerrimam sortiti, an velocissimam sedem: circa nos Deus omnia, an nos agat. Necessarium est autem, veteres ortus Cometarum habere collectos. Deprehendi enim propter raritatem eorum cursus adhuc non potest, nec explorari, an vices servent, et illos ad suum diem certus ordo producat. Nova haec coelestium observatio est, et nuper in Graeciam invecta.

III. Democritus quoque, subtilissimus antiquorum omnium, suspicari ait se, plures stellas esse quae currant: sed nec numerum illarum posuit, nec nomina, nondum comprehensis quinque siderum cursibus. Eudoxus primus ab Aegypto hos motus in Graeciam transtulit. Hic tamen de Cometis nihil dicit. Ex quo apparet, ne apud Aegyptios quidem, quibus maior coeli cura fuit, hanc partem elaboratam. 2. Conon postea diligens et ipse inquisitor, defectiones quidem solis servatas ab Aegyptiis collegit, nullam autem mentionem fecit Cometarum: non praetermissurus, si quid explorati apud illos comperisset. Duo certe, qui apud Chaldaeos studuisse se dicunt, Epigenes et Apollonius Myndius, peritissimus inspiciendorum natalium, inter se dissident. 3. Hic enim ait, Cometas in numero stellarum errantium poni a Chaldaeis, tenerique cursus eorum. Epigenes contra ait, Chaldaeos nihil de Cometis habere comprehensi, sed videri illos accendi turbine quodam aëris concitati et intorti.

IV. Primum ergo, si tibi videtur, opiniones huius ponamus, ac refellamus. Huic videtur plurimum virium habere, ad omnes sublimium motus, stella Saturni. Haec quum proxima signa Marti premit, aut in Lunae viciniam transit, aut in Solis incidit radios, natura ventosa et frigida contrahit pluribus locis aëra, conglobatque. 2. Deinde si radios Solis

nsit, tonat, fulguratque. Si Martem quoque sentientem habet, fulminat. Praeterea, inquit, m materiam habent fulmina, aliam fulgurationes. arum enim et omnis humidi evaporatio, splenes tantum coeli citra ictum minaces movet: illa tem calidior sicciorque terrarum exhalatio, fulmina extundit. 3. Trabes vero et faces, quae nullo alio inter se quam magnitudine distant, hoc modo fiunt. Quum humida terrenaque in se globus aliquis aëris clausit, quem turbinem dicimus, quacunque fertur, praebet speciem ignis extenti: quae tam diu durat, quamdiu mansit aëris illa complexio, humidi intra se terrenique multum vehens.

V. Ut a proximis mendaciis incipiam, falsum est, faces et trabes exprimi turbine. Turbo enim circa terras concipitur ac fertur. Ideoque arbusta radicitus vellit, et quacunque incubuit, solum nudat: silvas interim et tecta corripiens, inferior fere nubibus, utique nunquam altior. At contra trabes editior coeli pars ostentat. Ita nunquam nubibus obstiterunt. Praeterea turbo omni nube velocior rapitur, et in orbem vertitur. 2. Super ista velociter desinit, et ipse se sua vi rumpit. Trabes autem non transcurrunt, nec praetervolant, ut faces, sed commorantur, et in eadem parte coeli collucent. Charimander quoque, in eo libro quem de Cometis composuit, ait, Anaxagorae visum grande insolitumque coelo lumen magnitudine amplae trabis, et id per multos dies fulsisse. Talem effigiem ignis longi fuisse, Callisthenes tradit, antequam Burin et Helicen mare absconderet. 3. Aristoteles ait, non trabem illam, sed Cometam fuisse: ceterum ob nimium ardorem non apparuisse sparsum ignem, sed procedente tempore, quum *iam minus flagraret*, redditam suam *Cometae faciem. In quo igne* multa quidem fuerunt *digna quae notarentur:* nihil tamen magis, quam

quod, ut ille fulsit in coelo, statim supra Burin et Helicen mare fuit. 4. Numquid ergo Aristoteles non illam tantum, sed omnes trabes Cometas esse credebat? Hanc habet is differentiam, quod iis continuus ignis est, ceteris sparsus. Trabes enim flammam aequalem habent, nec ullo loco intermissam aut languidam, in ultimis vero partibus coactam, qualem fuisse illam, quam modo retuli, Callisthenes tradit.

VI. Duo, inquit Epigenes, Cometarum genera sunt. Alii ardorem undique effundunt, nec locum mutant: alii in unam partem ignem vagum, in modum comae, porrigunt, et stellas praetermeant: quales duo aetate nostra visi sunt. Illi priores criniti undique et immoti, humiles fere sunt, et eisdem causis quibus trabes facesque conflantur, et ex intemperie aëris turbidi, multa secum arida humidaque terris exhalata versantis. 2. Potest enim spiritus per angusta elisus accendere supra se positum aëra, plenum alimentis idoneis igni: deinde propellere ex nitido, ne ex aliqua causa refluat rursus, ac remittatur: deinde iterum proximo die ac sequentibus consurgere, et eundem locum inflammare. Videmus enim ventos per complures dies ad constitutum redire. Pluviae quoque, et alia tempestatum genera, ad praescriptum revertuntur. 3. Ut breviter autem voluntatem eius exprimam, eadem fere ratione hos fieri Cometas existimat, qua fiunt ignes turbine eiecti. Hoc unum interest, quod illi turbines ex superiori parte in terras deprimuntur, hi de terra in superiora elevantur.

VII. Adversus haec multa dicuntur. Primum si ventus in causa esset, nunquam Cometes sine vento appareret. Nunc autem et quietissimo aëre apparet. Deinde si vento fieret, cum vento caderet: et si ventu inciperet, cresceret vento; eoque esset ardentior, quo ille incitatior. His accedit illud quoque. Ven-

tus multas aëris partes impellit, Cometes in uno loco apparet: ventus in sublime non pervenit, Cometae autem visuntur supra quam ventis ire licet. 2. Transit deinde ad illos, quos ait certiorem habere stellarum speciem, qui et procedunt, et signa praetereunt. Hos ait ex iisdem causis fieri, quibus illos, quos dixit humiliores. Hoc tantum interesse, quod terrarum exhalationes multa secum arida ferentes, celsiorem petant partem, et in editiora coeli aquilone pellantur. Deinde si illos aquilo propelleret, ad meridiem semper agerentur, quo ventus hic nititur. 3. Atqui varie concurrunt, alii in ortum, alii in occasum, omnes in flexum: quod iter non daret ventus. Deinde si aquilones illos impetus a terris in altum levaret, aliis ventis non orirentur Cometae. Atqui oriuntur.

VIII. Illam nunc rationem eius, (utraque enim utitur,) refellamus. Quidquid humidi aridique terra efflavit, quum in unum coit, ipsa discordia corporum, spiritum versat in turbinem. Tunc illa vis venti circumeuntis quidquid intra se comprehendit, cursu suo accendit, et levat in altum: ac tam diu manet splendor ignis expressi, quamdiu alimenta sufficiunt: quibus desinentibus, et ipse subsidit. 2. Qui hoc dicit, non notat, qualis sit turbinum cursus, et qualis Cometarum. Illorum rapidus ac violentus, et ipsis ventis citatior est: Cometarum lenis: et qui, per diem et noctem quantum transierint, abscondat. Deinde turbinum motus vagus est et disiectus, et, ut Sallustii utar verbo, verticosus: Cometarum autem compositus, et destinatum iter carpens. Num quis nostrum crederet, aut lunam, aut quinque sidera rapi vento, aut turbine rotari? 3. Non, ut puto. Quare? quia non est illis perturbatus et impotens cursus. Ad Cometas *idem transferamus.* Non confuse nec *tumultuose eunt, ut aliquis* credat illos causis *turbulentis et inconstantibus* pelli. Deinde etiamsi

vertices isti comprehendere terrena humidaque, et ex humili in altum exprimere possent: non tamen supra lunam efferrent. Omnis illis usque in nubilum vis est. Cometas autem immixtos stellis videmus per superiora labentes. Ergo verisimile non est, in tantum spatium perseverare turbinem: qui quo maior est, maturius corrumpitur.

IX. Utrumlibet itaque eligat: aut vis levis tam alte pervenire non poterit, aut magna et concitata citius ipsa se franget. Praeterea humiliores illi Cometae ob hoc, ut putant, non exeunt altius, quia plus terreni habent. Gravitas illos sua in proximo tenet. Atqui necesse est, his Cometis diuturnioribus et celsioribus, plenior materia sit. Neque enim diutius apparerent, nisi maioribus nutrimentis sustinerentur. 2. Dicebam modo, non posse diu verticem permanere, nec supra lunam, aut usque in stellarum locum crescere. Nempe efficit turbinem plurium ventorum inter ipsos luctatio. Haec diu non potest esse. Nam quum vagus et incertus spiritus convolutatus est, novissime uni vis omnium cedit. 3. Nulla autem tempestas magna perdurat. Procellae quanto plus habent virium, tanto minus temporis. Venti quum ad summum venerunt, remittuntur omni violentia. Necesse est ista concitatione in exitium sui tendant. Nemo itaque turbinem toto die vidit, ne hora quidem. Mira velocitas eius, et mira brevitas est. 4. Praeterea violentius celeriusque in terra circaque eam volvitur, quo celsior, eo solutior laxiorque est, et ob hoc diffunditur. Adiice nunc, quod etiamsi in summum pertenderet, ubi sideribus iter est, utique ab eo motu, qui universum trahit, solveretur. Quid enim est illa conversione mundi citatius? Hac omnium ventorum in unum coniecta vis dissiparetur, et terrae solida fortisque compages, nedum particula aëris torti.

X. Praeterea in alto manere non potest ignis turbine illatus, nisi ipse quoque permaneret turbo. Quid porro tam incredibile est, quam in turbine longior mora? Utique motus motu contrario vincitur: habet enim suam locus ille vertiginem, quae rapit coelum,

Sideraque alta trahit, celerique volumine torquet.

Et ut det eis aliquam advocationem, quod fieri nullo modo potest: quid de his Cometis dicetur, qui senis mensibus apparuerunt? 2. Deinde duo debent esse motus eodem loco: alter ille divinus et assiduus, suum sine intermissione peragens opus: alter novus et recens, et turbine illatus. Necesse est ergo alter alteri impedimento sit. Atqui lunaris illa orbita, ceterorumque supra lunam meantium motus irrevocabilis est: nec haesitat usquam, nec resistit, nec dat ullam nobis suspicionem obiectae sibi morae. 3. Fidem non habet, turbinem, violentissimum et perturbatissimum tempestatis genus, in medios siderum ordines pervenire, et inter disposita ac tranquilla versari. Credamus ignem circumacto turbine accendi, et hunc expulsum in sublime, praebere nobis opinionem speciemque sideris longi. At, puto, tale esse debet, quale est id quod ignem efficit. 4. Turbinis autem rotunda facies est. In eodem enim vestigio versatur, et columnae modo circumagentis se volvitur. Ergo ignem quoque qui inclusus est, similem esse illi oportet. Atqui longus est, et disiectus, minimeque similis in orbem coacto.

XI. Epigenem relinquamus, et aliorum opiniones persequamur. Quas antequam exponere incipiam, illud inprimis praesumendum est, Cometas non in una parte coeli adspici, nec in signifero tantum orbe, sed tam in ortu quam *in occasu*, frequentissime tamen *circa Septemtrionem*. Forma eis non est una. 2 *Quamvis enim Graeci* discrimina fecerint eorum

quibus in morem barbae flamma dependet, et eorum qui undique circa se velut comam spargunt, et eorum quibus fusus quidem est ignis, sed in verticem tendens: tamen omnes isti eiusdem notae sunt, Cometaeque recte dicuntur. Quorum quum post longum tempus appareant formae, inter se eos comparare difficile est. 3. Illo ipso tempore, quo apparent, inter spectantes de habitu illorum non convenit: sed prout cuique acrior acies aut hebetior, ita dicit aut lucidiorem esse aut rubicundiorem, et crines aut in interiora deductos, aut in latera divisos. Sed sive sint aliquae differentiae illorum, sive non sint, eadem fiant ratione necesse est Cometae. 4. Illud unum constare debet, praeter solitum adspici novam sideris faciem, circa se dissipatum ignem trahentis. Quibusdam antiquorum haec placet ratio: Quum ex stellis errantibus altera se alteri applicuit, confuso in unum duarum lumine, faciem longioris sideris reddi. Nec hoc tunc tantum evenit, quum stella stellam attigit, sed etiam quum appropinquavit. Intervallum enim, quod inter duas est, illustratur ab utraque, inflammaturque, et longum ignem efficit.

XII. His illud respondebimus, certum esse numerum stellarum mobilium. Solere autem eodem tempore et has apparere, et Cometen. Ex quo manifestum fit, non illarum coitu fieri Cometen, sed proprium et sui iuris esse. Etiamnunc frequenter stella sub altioris stellae vestigium venit: et Saturnus aliquando supra Iovem est, et Mars Venerem aut Mercurium recta linea despicit: 2. nec tamen propter hunc cursum, quum alter alterum subit, Cometes fit: alioquin annis omnibus fieret: omnibus enim aliquae stellae in eodem signo simul sunt. Si Cometam faceret stella stellae superveniens, momento esse desineret. Summa enim velocitas transeuntium

st. Ideo omnis siderum defectio brevis est: quia
ito illas idem cursus, qui admoverat, abstrahit. 3.
idemus solem et lunam intra exiguum tempus,
uum obscurari coeperint, liberari: quanto celerior
ebet fieri in stellis digressio, tanto minoribus? At-
ui Cometae senis mensibus manent: quod non acci-
eret, si duarum stellarum conventu gignerentur.
lae enim diu cohaerere non possunt, et necesse est,
t illas lex celeritatis suae semper agat. 4. Prae-
rea ista nobis vicina videntur, ceterum intervallis
gentibus dissident. Quomodo ergo potest altera
ella usque ad alteram stellam ignem mittere, ita
t utraque iuncta videatur, quum sint ingenti regione
iductae? Stellarum, inquit, duarum lumen misce-
ir, et praebet unius speciem. Nempe sic, quemad-
odum rubicunda fit nubes solis incursu, quemad-
odum vespertina aut matutina flavescunt, quemad-
odum arcus alterne nec nisi sole pingitur. 5. Haec
nia primum magna vi efficiuntur. Sol enim est,
sta succendit. Stellarum non est eadem poten-
Deinde nihil horum, nisi infra lunam in terra-
vicinia nascitur. Superiora pura et sincera
et coloris sui semper. Praeterea si quid tale
eret, non haberet moram, sed extingueretur
icut coronae, quae solem lunamve cingunt, in-
vissimum spatium exolescunt. 6. Nec arcus
diu perseverat. Si quid esset tale, quo me-
ter duas stellas spatium confunderetur, ae-
dilaberetur. Utique non in tantum maneret,
m morari Cometae solent. Stellis intra fi-
cursus est, hunc gyrum premunt. at Come-
ue cernuntur. Non magis certum est illis
uo appareant, quam locus ullus, ultra quem
nt.

Adversus haec ab Artemidoro illa dicuntur,
ntum stellas quinque discurrere, sed solas

observatas esse. Ceterum innumerabiles ferri per occultum, aut propter obscuritatem luminis nobis ignotas, aut propter circulorum positionem talem, ut tunc demum, quum ad extrema eorum venere, visantur. 2. Ergo intercurrunt quaedam stellae, ut ait, nobis novae, quae lumen suum cum stantibus misceant, et maiorem quam stellis mos est, porrigant ignem. Hoc ex his quae mentitur, levissimum est: tota eius narratio mundi, mendacium impudens est Nam si illi credimus, summa coeli ora solidissima est, in modum tecti durata, et alti crassique corporis, quod atomi congestae concervataeque fecerunt. Huic proxima superficies est ignea, ita compacta, ut solvi vitiarique non possit. 3. Habet tamen spiramenta quaedam et quasi fenestras, per quas ex parte exteriore mundi influant ignes, non tam magni, ut interiora conturbent. Rursus ex mundo in exteriora labuntur. Itaque haec quae praeter consuetudinem apparent, influxerunt ex illa ultra mundum iacente materia. Solvere ista quid aliud est, quam manum exercere, et in ventum iactare brachia?

XIV. Velim tamen mihi dicat iste, qui mundo tam firma lacunaria imposuit, quid sit quare credamus illi tantam esse crassitudinem coeli. Quid fuit, quod illo tam solida corpora adduceret, et ibi detineret? Deinde quod tantae crassitudinis est, necesse est et magni ponderis sit. Quomodo ergo in summo manent gravia? Quomodo illa moles non descendit, et se onere suo frangit? 2. Fieri enim non potest, ut tanta vis ponderis, quantam ille substituit, pendeat, et levibus innixa sit. Nec illud quidem potest dici, extrinsecus aliqua esse retinacula, quibus cadere prohibeatur. Nec rursus de medio aliquid esse oppositi, quod imminens corpus excipiat ac fulciat. Illud etiamnunc nemo dicere audebit, mundum ferri per immensum, et cadere quidem, sed non apparere,

an cadat: quia praecipitatio eius aeterna est, habens novissimum, in quod incurrat. 3. Ho dam de terra dixerunt, quum rationem nullam nirent, propter quam pondus in aëre staret. F inquiunt, semper: sed non apparet, an cadat, infinitum est in quod cadit. Quid est deind probes, non quinque tantum stellas moveri, sed tas esse, et in multis mundi regionibus? Aut sine ullo probabili argumento; licet respondere, est, quare non aliquis aut omnes stellas mover nullam dicat? 4. Praeterea nihil te adiuvat stellarum passim euntium turba. Nam quo fuerint, saepius in alias incident: rari autem C tae, et ob hoc mirabiles sunt. Quid, quod tes nium dicet contra te omnis aetas, quae talium larum exortus et annotavit, et posteris tradidit

XV. Post mortem Demetrii Syriae regis, Demetrius et Antiochus liberi fuere, paulo Achaicum bellum Cometes effulsit, non minor Primo igneus ac rubicundus orbis fuit, claru lumen emittens, quanto vinceret noctem. D paulatim magnitudo eius districta est, et ev claritas. Novissime autem totus intercidit. ergo coire stellas oportet, ut tantum corpus ant? 2. Mille in unum licet congreges, nun hunc habitum solis aequabunt. Attalo regn initio Cometes apparuit modicus. Deinde su se diffuditque, et usque in aequinoctialem circ venit, ita ut illam plagam coeli, cui lactea n t, in immensum extensus aequaret. Quot convenisse debent erraticae, ut tam longum tractum occuparent igne continuo?

XVI. Contra argumentum dictum est: cont stis dicendum est. Nec magna molitione detr est auctoritas *Ephoro: historicus* est. Q *credibilium relatu commendationem* para

lectorem aliud acturum, si per quotidiana duceretur, miraculo excitant. Quidam creduli, quidam negligentes sunt: quibusdam mendacium obrepit, quibusdam placet. Illi non evitant, hi appetunt. 2. Et hoc in commune de tota natione: quae approbari opus suum, et fieri populare non putet posse, nisi illud mendacio aspersit. Ephorus vero non religiosissimae fidei, saepe decipitur, saepe decipit. Sicut hic Cometen, qui omnium mortalium oculis custoditus est, quia ingentis rei traxit eventus, quum Helicen et Burin ortu suo merserit, ait illum discessisse in duas stellas: quod praeter illum nemo tradidit. 3. Quis enim posset observare illud momentum, quo Cometes solutus, et in duas partes redactus est? Quomodo autem, si est qui viderit Cometen in duas dirimi, nemo vidit fieri ex duabus? Quare autem non adiecit, in quas stellas divisus sit, quum aliqua ex quinque stellis esse debuerit?

XVII. Apollonius Myndius in diversa opinione est. Ait enim, Cometem non unum ex multis erraticis effici, sed multos Cometas erraticos esse. Non est, inquit, species falsa, nec duarum stellarum confinio ignis extentus: sed et proprium sidus Cometes est, sicut solis aut lunae. Talis forma est, non in rotundum restricta, sed procerior, et in longum producta. 2. Ceterum non est illi palam cursus; altiora mundi secat: et tunc demum apparet, quum in imum cursus sui venit. Nec est quod putemus, eundem visum esse sub Claudio, quem sub Augusto vidimus; nec hunc qui sub Nerone Caesare apparuit, et Cometis detraxit infamiam, illi similem fuisse, qui post necem divi Iulii, Veneris ludis Genetricis, circa undecimam horam diei emersit. 3. Multi variique sunt, dispares magnitudine, dissimiles colore. Aliis rubor est sine ulla luce: aliis candor, et purum liquidumque lumen: aliis flamma, et haec non sin-

cera, nec tenuis, sed multum circa se volvens fumidi ardoris. Cruenti quidam, minaces, qui omen post se futuri sanguinis ferunt. Hi minuunt augentque lumen suum, quemadmodum alia sidera: quae clariora, quum descendere, sunt, maioraque ex loco propiore visuntur: minora, quum redeunt, et obscuriora, quia abducunt se longius.

XVIII. Adversus hoc protinus respondetur, non idem accidere in Cometis, quod in ceteris. Cometae enim quo primum die apparuerint, maximi sunt. Atqui deberent crescere, quo propius accederent. Nunc autem manet illis prima facies, donec incipiant exstingui. Deinde quod adversus priores, etiam adversus hunc dicitur: Si erraret Cometes, essetque sidus, intra signiferi terminos moveretur, intra quos omne sidus cursus suos colligit. 2. Nunquam apparet stella per stellam. Acies nostra non potest per medium sidus exire, ut per illud superiora prospiciat. Per Cometen autem non aliter quam per nubem ulteriora cernuntur: ex quo apparet, illum non esse sidus, sed levem ignem ac tumultuarium.

XIX. Zenon noster in illa sententia est: congruere iudicat stellas, et radios inter se committere: hac societate luminis exsistere imaginem stellae longioris. Ergo quidam nullos esse Cometas existimant, sed species illorum per repercussionem vicinorum siderum, aut per coniunctionem cohaerentium reddi. 2. Quidam aiunt esse quidem, sed habere cursus suae, et post certa lustra in conspectum mortalium exire. Quidam esse quidem, sed non quibus siderum nomen imponas; quia dilabuntur, nec diu durant, et exigui temporis mora dissipantur.

XX. In hac *sententia sunt plerique* nostrorum; nec *id putant veritati repugnare.* Videmus enim,

in sublimi varia ignium concipi genera, et modo coelum ardere, modo

Longos a tergo flammarum albescere tractus,

modo faces cum igne vasto rapi. Iam ipsa fulmina, etsi velocitate mira, simul et perstringunt aciem, et remittunt, ignes sunt aëris triti, et impetu inter se maiore collisi. 2. Ideo ne resistunt quidem, sed expressi fluunt, et protinus pereunt. Alii vero ignes diu manent: nec ante discedunt, quam consumtum est omne, quo pascebantur, alimentum. Hoc loco sunt illa a Posidonio scripta miracula, columnae, clypeique flagrantes, aliaeque insigni novitate flammae: quae non adverterent animos, si ex consuetudine et lege decurrerent. 3. Ad haec stupent omnes, quae repentinum ignem ex alto efferunt, sive emicuit aliquid et fugit, sive compresso aëre et in ardorem coacto, loco miraculi stetit. Quid ergo? non aliquando lacuna cedentis retro aetheris patuit, et vastum in concavo lumen? Exclamare posses: Quid est hoc?

— — *medium video discedere coelum,*
Palantesque polo stellas: — —

quae aliquando non exspectata nocte fulserunt, et per medium eruperunt diem. 4. Sed alia huius rei ratio est, quare alieno tempore apparent in aëre, quas esse, etiam latentes, constat. Multos Cometas non videmus, quod obscurantur radiis solis: quo deficiente, quendam Cometen apparuisse, quem sol vicinus obtexerat, Posidonius tradit. Saepe autem quum occidit sol, sparsi ignes non procul ab eo videntur. Videlicet ipsa stella sole perfunditur, et ideo adspici non potest: comae autem radios solis effugiunt.

XXI. Placet ergo nostris, Cometas, sicut faces, *sicut tubas*, trabesque, et alia ostenta coeli, denso *aëre creari.* Ideo circa Septemtrionem frequentia-

sime apparent, quia illic plurimum est aëris pigri. Quare ergo non stat cometes, sed procedit? Dicam. Ignium modo alimentum suum sequitur; quamvis enim illi ad superiora nisus est, tamen deficiente materia retroiens ipse descendit. In aëre quoque non dexteram laevamque premit partem. 2. Nulla enim illi via est: sed qua illum vena pabuli sui duxit, illo repit, nec ut stella procedit, sed ut ignis pascitur. Quare ergo per longum tempus apparet, et non cito exstinguitur? Sex enim mensibus hic, quem nos Neronis principatu laetissimo vidimus, spectandum se praebuit, in diversum illi Claudiano circumactus. Ille enim a Septemtrione in verticem surgens, Orientem petiit semper obscurior: hic ab eadem parte coepit, sed in Occidentem tendens, ad meridiem flexit, et ibi se subduxit oculis. 3. Videlicet ille humidiora habuit, et aptiora ignibus, quae prosecutus est: huic rursus uberior fuit et plenior regio. Huc itaque descendunt, invitante materia, non itinere: quod apparet duobus, quos spectavimus, fuisse diversum: quum hic in dextrum motus sit, ille in sinistrum. Omnibus autem stellis in eandem partem cursus est, id est, contrarius mundo. Hic enim ab ortu volvitur in occasum; illae ab occasu in ortum eunt. Et ob hoc duplex his motus est: ille quo eunt, et hic quo auferuntur.

XXII. Ego nostris non assentior. Non enim existimo cometen subitaneum ignem, sed inter aeterna opera naturae. Primum quaecunque aër creat, brevia sunt. Nascuntur enim in re fugaci et mutabili. Quomodo potest enim in aëre aliquid idem diu permanere, quum ipse aër nunquam idem maneat? fluit semper, et brevis illi quies est. Intra exiguum momentum in alium, quam in quo fuerat, statum vertitur. 2. Nunc *pluvius, nunc serenus*, nunc inter *utrumque varius*: *nubesque illi* familiarissimae, in

quas coit, et ex quibus solvitur, modo congregantur, modo digeruntur, nunquam immotae iacent. Fieri non potest, ut ignis certus in corpore vago sedeat, et ita pertinaciter haereat, quam quem natura, ne unquam excuteretur, aptavit. Deinde si alimento suo haereret, semper descenderet. 3. Eo enim crassior aër est, quo terris propior: nunquam cometes in imum usque demittitur, neque appropinquat solo. Etiamnunc ignis aut it quo illum natura sua ducit, id est, sursum: aut eo quo trahit materia, cui adhaesit, et quam depascitur.

XXIII. Nullis ignibus ordinariis et coelestibus iter flexum est. Sideris proprium est, ducere orbem. Atqui hoc an cometae alii fecerint, nescio: duo nostra aetate fecerunt. Deinde omne quod causa temporalis accendit, cito intercidit. Sic faces ardent, dum transeunt: sic fulmina in unum valent ictum: sic quae transversae dicuntur stellae et cadentes, praetervolant et secant aëra. 2. Nullis ignibus nisi in suo mora est: illis dico divinis, quos habet mundus aeternos, quia partes eius sunt, et opera. Hi autem aliquid agunt, et vadunt, et tenorem suum servant, paresque sunt. Nam alternis diebus maiores minoresve fierent, si ignis esset collectitius, et ex aliqua causa repentinus. Minor enim esset ac maior, prout plenius aleretur aut malignius. Dicebam modo, nihil diuturnum esse, quod exarsit aëris vitio: 3. nunc amplius adiicio: morari ac stare nullo modo potest. Nam et fax et fulmen et stella transcurrens, et quisquis alius est ignis ex aëre expressus, in fuga est: nec apparet, nisi dum cadit. Cometes habet suam sedem: et ideo non cito expellitur, sed emetitur spatium suum: nec exstinguitur, sed excedit. *Si erratica, inquit, stella esset, in signifero esset.* Quis unum stellis limitem ponit? Quis *in angustum* divina compellit? Nempe haec ipsa si-

era, quae sola moveri credis, alios et alios circulos abent. Quare ergo non aliqua sint, quae in proium iter et ab istis remotum secesserint? Quid est, uare in aliqua parte coelum pervium non sit? Quod iudicas, non posse ullam stellam nisi signiferum tingere: cometes potest sic latum habere circulum, t in hunc tamen parte aliqua sui incidat: quod fieri on est necessarium, sed potest.

XXIV. Vide ne hoc magis deceat magnitudinem undi, ut in multa itinera divisus sit, nec hanc unam terat semitam, ceteris partibus torpeat. Credis item in hoc maximo et pulcherrimo corpore, inter numerabiles stellas, quae noctem decore vario disnguunt, quae aëra minime vacuum et inertem esse atiuntur, quinque solas esse, quibus exercere se liat, ceteras stare, fixum et immobilem populum? Si quis hoc loco me interrogaverit: Quare ergo on quemadmodum quinque stellarum, ita harum bservatus est cursus? huic ego respondebo: Multa int quae esse concedimus: qualia sint, ignoramus. abere nos animum, cuius imperio et impellimur, revocamur, omnes fatebuntur: quid tamen sit aniua ille rector dominusque nostri, non magis tibi uisquam expediet, quam ubi sit. Alius illum dicet ise spiritum, alius concentum quendam, alius vim ivinam et Dei partem, alius tenuissimum aërem, lius incorporalem potentiam. Non deerit qui nguinem dicat, qui calorem. Adeo animo non otest liquere de ceteris rebus, ut adhuc ipse se uaerat.

XXV. Quid ergo miramur, cometas, tam rarum undi spectaculum, nondum teneri legibus certis: ec initia illorum finesque notescere, quorum ex inentibus intervallis recursus est? Nondum sunt anni ille quingenti, ex quo Graecia

— — stellis numeros et nomina fecit.

M 2

2. Multaeque hodie sunt gentes, quae tantum facie noverint coelum, quae nondum sciant, cur luna deficiat, quare obumbretur. Hoc apud nos quoque nuper ratio ad certum perduxit. Veniet tempus, quo ista quae nunc latent, in lucem dies extrahat, et longioris aevi diligentia. Ad inquisitionem tantorum aetas una non sufficit, ut tota coelo vacet. Quid, quod tam paucos annos inter studia ac vitia non aequa portione dividimus? Itaque per successiones ista longas explicabuntur. 3. Veniet tempus, quo posteri nostri tam aperta nos nescisse mirentur. Harum quinque stellarum, quae se ingerunt nobis, quae alio atque alio occurrentes loco, curiosos nos esse cogunt, qui matutini vespertinique ortus sint, quae stationes, quando in rectum ferantur, quare agantur retro, modo coepimus scire. Utrum emergeret Iupiter, an occideret, an retrogradus esset, (nam hoc illi nomen imposuere cedenti,) ante paucos annos didicimus. 4. Inventi sunt qui nobis dicerent: Erratis, qui ullam stellam aut supprimere cursum iudicatis, aut vertere. Non licet stare coelestibus, nec averti: prodeunt omnia: ut semel missa sunt, vadunt. Idem erit illis cursus, qui sui finis. Opus hoc aeternum irrevocabiles habet motus: qui si quando constiterint, alia ex adverso incident, quae nunc tenor et aequalitas servat.

XXVI. Quid est ergo, cur aliqua redire videantur? Solis occursus speciem illis tarditatis imponit, et natura viarum circulorumque sic positorum, ut certo tempore intuentes fallant. Sic naves, quamvis plenis velis eant, videntur tamen stare. Erit qui demonstret aliquando, in quibus cometae partibus errent, cur tam seducti a ceteris eant, quanti qualesque sint. Contenti simus inventis: aliquid veritati et posteri conferant. Per stellas, inquit, ulteriora non cernimus, per cometas aciem transmittimus. 2. Pri-

mum si fit istud, non in ea parte fit, qua sidus ipsum est spissi ac solidi ignis, sed qua rarus splendor excurrit, et in crines dispergitur. Per intervalla ignium, non per ipsos vides. Stellae, inquit, omnes rotundae sunt, cometae porrecti: ex quo apparet, stellas non esse. Quis enim tibi concedet, cometas longos esse? quorum natura quidem, ut ceterorum siderum, globus est, ceterum fulgor extenditur. Quemadmodum sol radios suos longe lateque dimittit, ceterum ipsi alia est forma, alia ei quod ex ipso fluit lumine: sic cometarum corpus ipsum corrotundatur, splendor autem longior quam ceterorum siderum apparet.

XXVII. Quare? inquis. Dic tu mihi prius, quare luna dissimillimum soli lumen accipiat, quum accipiat a sole? quare modo rubeat, modo palleat? quare lividus illi et ater color sit, quum a conspectu solis excluditur? Dic mihi, quare omnes stellae inter se dissimilem habeant aliquatenus faciem, diversissimam soli? Quomodo nihil prohibet, ista sidera esse, quamvis similia non sint: ita nihil prohibet, cometas aeternos esse et sortis eiusdem, cuius cetera, etiamsi faciem illis non habent similem. 2. Quid porro? mundus ipse, si consideres illum, nonne ex diversis compositus est? Quid est quare in Leone semper sol ardeat, et terras aestibus torreat: in Aquario adstringat hiemem, flumina gelu claudat? Et hoc tamen et illud sidus eiusdem conditionis est, quum effectu et natura dissimile sit. Intra brevissimum tempus Aries extollitur, Libra tardissime iungitur: et tamen hoc sidus et illud eiusdem naturae est: quum illud exiguo tempore adscendat, hoc diu proferatur. 3. Non vides, quam contraria inter se elementa sint? Gravia et *levia sunt*, frigida et calida, humida *et sicca. Tota huius* mundi concordia ex *discordibus constat. Negas* cometen stellam esse,

derent; quaedam in gregem misit. Ignorat nat potentiam, qui illi non putat aliquando licere quod saepius facit. Cometas non frequenter os dit, attribuit illis alium locum, alia tempora, d miles ceteris motus. Voluit et his magnitudi operis sui colere, quorum formosior facies est, q ut fortuitam putes, sive amplitudinem eorum cc deres, sive fulgorem, qui maior est ardentio quam ceteris. Facies vero habet insigne quid et singulare, non in angustum coniecta et arct sed dimissa liberius, et multarum stellarum amp regionem.

XXVIII. Aristoteles ait, cometas significare pestatem, et ventorum intemperantiam atque brium. Quid ergo? non iudicas sidus esse, quo tura denuntiat? Non enim sic hoc tempestatis sig est, quomodo futurae pluviae

Scintillare oleum, et putres concrescere fungos

aut quomodo indicium est saevituri maris, si ma

In sicco ludunt fulicae; notasque paludes
Deserit, atque altam supra volat ardea nube

traxisse, sed habere reposita et compressa legibus mundi. Fecit is cometes, qui Paterculo et Vopisco consulibus apparuit, quae ab Aristotele Theophrastoque sunt praedicta. Fuerunt enim maximae et continuae tempestates ubique. 3. At in Achaia Macedoniaque, urbes terrarum motibus prorutae sunt. Tarditas, inquit, illorum argumentum est, graviores esse, multumque in se habere terreni: ipsi praeterea cursus; fere enim compelluntur in cardines.

XXIX. Utrumque falsum est. De priore dicam prius. Quid? quae tardius feruntur, gravia sunt? Quid ergo? stella Saturni, quae ex omnibus iter suum lentissime efficit, gravis est? 2. Atqui levitatis argumentum habet, quod super ceteras est. Sed maiore, inquis, ambitu circuit, nec tardius it quam ceterae, sed longius. Succurrat tibi, idem me de cometis posse dicere, etiamsi segnior illis cursus sit. 2. Sed mendacium est, ire eos tardius. Nam intra sextum mensem dimidiam coeli partem transcur-
t hic proximus; prior intra pauciores menses rece-
t se. Sed quia graves sunt, inferius deferuntur.
imum non defertur, quod circumfertur. Deinde
proximus a Septemtrione motus sui initium fecit,
er Occidentem in Meridiana pervenit, erigensque
m cursum oblituit. 3. Alter ille Claudianus a
temtrione primum visus, non desiit in rectum
ue celsior ferri, donec excessit. Haec sunt quae
lios movere od cometas pertinentia, aut me.
an vera sint, discutiant, quibus est scientia ve-
obis rimari illa et coniectura ire in occulto
n licet, nec cum fiducia inveniendi, nec sine

X. Egregie Aristoteles ait, nunquam nos ve-
iores esse debere, quam quum de diis agitur.
mus templa compositi, si ad sacrificium ac-
ultum submittimus, togam adducimus, si in

sam sideris faciem, diligenter tr[illegible],

que omnis pars anni edendis cometis satis apt an omnis coeli regio idonea, in qua creentur quacunque ire, ibi etiam concipi possint: et ce quae universa tolluntur, quum dico illos fort non esse ignes, sed intextos mundo, quos no quenter educit, sed in occulto movet. 3. Quam ta praeter hos per secretum eunt, nunquam hu oculis orientia! Neque enim omnia Deus homi cit. Quota pars operis tanti nobis committ Ipse qui ea tractat, qui condidit, qui totum ho davit, deditque circa se, maiorque est pars o sui, ac melior, effugit oculos, cogitatione dus est.

XXXI. Multa praeterea cognata numini su et vicinam sortita potentiam, obscura sunt. fortasse, quod magis mireris, oculos nostros plent et effugiunt: sive illis tanta subtilita quantam consequi acies humana non possit: si sanctiore secessu maiestas tanta delituit, et re suum, id est, se, regit, nec ulli aditum dat, ni

semel quaedam sacra traduntur! Eleusin servat, quod ostendat revisentibus. Rerum natura sacra sua non simul tradit. Initiatos nos credimus: in vestibulo eius haeremus. 3. Illa arcana non promiscue nec omnibus patent: reducta et in interiore sacrario clausa sunt: ex quibus aliud haec aetas, aliud quae post nos subibit, adspiciet. Quando ergo ista in notitiam nostram perducentur? Tarde magna proveniunt, utique si labor cessat? In quod unum toto agimur animo, nondum perfecimus, ut pessimi essemus. 4. Adhuc in processu vitia sunt. Invenit luxuria aliquid novi, in quod insaniat. Invenit impudicitia novam contumeliam sibi. Invenit deliciarum dissolutio et tabes aliquid tenerius molliusque, quo pereat. Nondum satis robur omne proiecimus. Adhuc quidquid est boni moris, exstinguimus laevitate et politura corporum. Muliebres munditias antecessimus; colores meretricios, matronis quidem non induendos, viri sumimus. 5. Tenero et molli ingressu suspendimus gradum: non ambulamus, sed incedimus. Exornamus annulis digitos: in omni articulo gemma disponitur. Quotidie comminiscimur, per quae virilitati fiat iniuria, aut traducatur, quia non potest exui. Alius genitalia excidit, alius in obscoenam partem ludi fugit, et locatus ad mortem, infamiae armatur. Egenus etiam, in quo morbum suum exerceat, legit.

XXXII. Miraris, si nondum sapientia omne opus suum implevit? Nondum tota se nequitia protulit. Adhuc nascitur, et huic omnes operam damus: huic oculi nostri, huic manus serviunt. Ad sapientiam quis accedit? quis dignam iudicat nisi quam in transitu noverit? Quis philosophiam, aut ullum liberale respicit studium, *nisi quum ludi* intercalantur, quum *aliquis plurius intervenit dies*, quem perdere licet? *2 Itaque tot familiae* philosophorum sine successore

deficiunt. Academici et veteres et minores nullu antistitem reliquerunt. Quis est qui tradat prae cepta Pyrrhonis? Pythagorica illa invidiosa turba schola praeceptorem non invenit. Sextiorum nov et Romani roboris secta, inter initia sua, quun magno impetu coepisset, exstincta est. 3. At quant cura laboratur, ne cuiuslibet pantomimi nomen inte cidat? Stat per successores Pyladis et Bathylli do mus: harum artium multi discipuli sunt, multiqu doctores. Privatim urbe tota sonat pulpitum. I hoc viri, in hoc feminae tripudiant. Mares inter s uxoresque contendunt, uter det latus illis. Deind sub persona quum diu trita frons est, transitur a ganeam. Philosophiae nulla cura est. 4. Itaqu adeo nihil invenitur ex his quae parum investigat antiqui reliquerunt. ut multa quae inventa eran oblitcrentur. At mehercules si hoc totis membri premeremus, si in hoc iuventus sobria incumbere hoc maiores docerent, hoc minores addiscerent, vi ad fundum veniretur: in quo veritas posita est, quan nunc in summa terra et levi manu quaerimus.

EXCERPTA QUAEDAM
E LIBRIS
SENECAE.

Honesta, inquit Epicurus, res est, paupertas laeta.
Illa vero iam paupertas non est, si laeta est. Cui
cum paupertate bene convenit, dives est. Non qui
parum habet, sed qui plura cupit, pauper est. Quid
enim refert, quantum illi in arca, quantum in hor-
reis lateat, quantum pascat aut foeneret, si alieno
imminet, si non acquisita, sed acquirenda concupi-
scit? Quis sit divitiarum modus, quaeris? Primo,
habere quod necesse est: secundo, quod satis est.
Nulli potest secura vita contingere, qui de produ-
cenda nimis cogitat. Nullum bonum iuvat haben-
tem, nisi ad cuius amissionem praeparatus est ani-
mus. Magnae divitiae sunt, lege naturae composita
paupertas. Lex autem naturae, scis quos terminos
nobis statuit? Non esurire, non sitire, non algere.
Uti famem sitimque depellas, non est necesse maria
entare, nec castra sequi. Parabile est quod natura
esiderat, et cito apponitur. Ad supervacua suda-
ir: illa sunt quae togam terunt, quae nos senescere
gunt, quae in aliena litora impingunt. Ad manum
t, quod satis est. Si cui sua non videntur amplis-
na, licet totius mundi dominus sit, miser est. Mi
est, qui se beatissimum non iudicat, licet toti
ndo imperet. Non est beatus, qui se id non pu-
esse. *Nihil habeamus, quod cum magno emolu-*
o insidiantis eripi possit. Quam minimum in

corpore tuo sit spoliorum. Nemo ad humanum sanguinem venit propter ipsum, vel admodum pauci. Nudum latro transmittit: etiam in obsessa via pauperi pax est. Is maxime divitiis fruitur, qui minime indiget. Si ad naturam vives, nunquam eris pauper: si ad opinionem, nunquam dives. Exiguum natura desiderat, immensum opinio. Si congeratur in te quidquid multi locupletes possederunt, si ultra privatum pecuniae modum fortuna te provehat, auro tegat, purpura vestiat, eo deliciarum opumque perducat, ut terram marmoribus abscondas, non tantum liceat habere, sed calcare divitias; accedant statuae et picturae, et quidquid ars ulla luxuriae auro et argento elaboravit; maiora cupere ab his disces. Desideria naturalia, finita sunt: ex falsa opinione nascentia, ubi desinant, non habent. Nullus enim terminus falso est. Veritati aliquid extremum est: error immensus est. Retrahe te ergo a vanis: et cum voles scire, an naturalem, an vanam habeas cupiditatem, considera num alicubi consistat. Si longe progresso semper aliquid longius restat, scito id naturale non esse. Paupertas expedita, secura est. Cum classicum cecinit, scit non se peti: cum aliquo conclamatum est, quomodo exeat, non quid efferat, quaerit. At cum navigandum est, non strepitu portus, non unius comitatu inquieta sunt litora. Non circumstat illum turba hominum, ad quos pascendos transmarinarum regionum optanda est fertilitas. Facile est pascere paucos ventres, et bene institutos, et nihil aliud desiderantes quam impleri. Parvo fames constat, magno fastidium. Paupertas contenta est desideriis instantibus satisfacere. Sanus dives est, qui licet habeat divitias, eas tamen ut fu*gientes habet.* Quid ergo est, quare recuses eam *contubernalem*, cuius mores sanus dives imitatur? *Si vis vacare animo*, aut pauper sis oportet, aut pau

peri similis. Non potest studium salutare fieri sine frugalitatis cura. Frugalitas, paupertas voluntaria est. Perpessi sunt multotiens exercitus inopiam omnium rerum, vixerunt herbarum radicibus, et dictu foedam tulerunt famem. Et haec omnia perpessi sunt pro regno, quo magis mireris, alieno. Dubitabit aliquis ferre paupertatem, ut animum a furoribus liberet? Multis, divitias parasse, non finis miseriarum fuit, sed mutatio. Nec hoc miror. Non in rebus vitium, sed in animo ipso est. Illud quod paupertatem gravem nobis fecerat, et divitias graves faciet. Quemadmodum nihil refert, utrum aegrum in lecto ligneo, an in aureo colloces; quocunque illum transtuleris, morbum suum secum transferet: sic nihil refert, utrum aeger animus in divitiis an in paupertate sit; malum suum illum sequitur. Ad securitatem non est opus fortuna. Quod enim necessitati sat est, dabit, licet irata. Ne imparatos nos fortuna deprehendat, fiat nobis paupertas familiaris. Securius divites erimus, si sciemus quam non sit grave pauperes esse. Incipe cum paupertate habere contubernium.

Aude hospes contemnere opes, et te quoque dignum
Finge Deo. —

emo alius dignus Deo est, nisi qui opes contemsit.
uare possessiones tibi non interdico, sed efficere
lo, ut illas intrepide possideas. Quod uno con-
neris modo, si te etiam sine illis bene victurum
raveris, et si illas tanquam exituras adspexeris.
edat quisquis non te, sed aliud in te sequebatur.
oc unum est amanda paupertas, quod a quibus
ris, ostendit. Multum est, non corrumpi divitia-
contubernio. Magnus ille est, qui in divitiis
r est. Nemo *nascitur* dives. Quisquis exit in
, *iussus est pane et lacte* esse contentus. Ab
lis regna nos non capiunt. Panem et aquam

divitis. Saepius pauper et fidelius ridet: nulla …
citudine concutitur, in alto est. Cura velut n…
levis transit. Horum qui felices vocantur, hila…
ficta est! huic gravis et suprema superbia, licet …
palam, tristitia est; eo quidem gravior, quod i…
dum non licet palam esse miseros, sed inter aeru…
cor ipsum exedentes, necesse est agere felicem. …
trahunt a recto divitiae, honores, potentiae, e…
tera: quae opinione hominum cara sunt, preti…
vilia. Nescimus aestimare res, de quibus non …
fama, sed cum rerum natura deliberandum est. …
hil habent ista magnificum, quod mentes nostr…
se trahat, praeter hoc quod mirari illa consuevi…
Non enim quia concupiscenda sunt, laudantur: …
quia concupiscuntur. Hanc praecedentem cau…
habent divitiae. Mutant animos, superbiam et a…
gantiam pariunt, invidiam trahunt; eo usque r…
tem alienant, ut fama pecuniae nos etiam noci…
delectet. Bona omni culpa carere decet: pura …
non corrumpunt animos, non solicitant: extol…
quidem animos et delectant, sed sine tumore. …

ravi, quod non praecedentes, sed posteri narrabunt. Unde ergo primum incipimus? Si tibi videtur, a morte. Ab ultimo, inquis? Immo a maximo. Ad hoc praecipue gens humana contremit: nec immerito tibi videtur hoc facere. Ceteri timores habent aliquem post se locum: mors omnia abscindit. Alia nos torquent: mors omnia devorat. Omnium quae horremus, ad hanc exitus spectat, aliorum quae per circuitum. Etiam qui alioqui se nihil timere iudicant, hoc timent. Quidquid aliud extimescimus, habet aut remedium, aut solatium. Sic ergo te forma, ut si quis tibi palam mortem minetur, omnes terriculas eius deludas.

Morieris. Ista hominis natura est, non poena. Morieris. Hac conditione intravi, ut exirem. Morieris. Gentium ius est, quod acceperis, reddere. Morieris. Peregrinatio est vita. Multum cum deambulaveris, domum redeundum est. Morieris. Putabam te aliquid novi dicere. Ad hoc veni, hoc ago, huc me singuli dies adducunt. Nascenti mihi natura protinus hunc posuit terminum. Quid habeo quod indigner? In haec verba iuravi. Morieris. Stultum est timere, quod vitare non possis. Istud non effugit, etiam qui distulit. Morieris. Nec primus, nec ultimus. Multi me antecesserunt, omnes sequentur. Morieris. Hic est humani officii finis. Quis sanus exauctorari moleste tulit? Quo transit orbis, ego transibo. Ad hanc conditionem cuncta gignuntur. Quod coepit, et desinit. Morieris. Nihil grave est, quod semel est. Aes alienum meum novi. Hoc quidem cum eo creditore contraxi, cui decoquere non possum. Morieris. Dii melius. Nemo hac re melius mortalibus minari potest.

Sed decollaberis. Quid interest, utrum caesim moriar, an punctim? Sed saepe ferieris, et multi in te gladii concurrent. Quid refert, quam multa sint

somnus. Peregre morieris. Hoc est, ... p...
sine viatico pervenire.

Sed iuvenis morieris. Optimum est, anteq
optes, mori. Iuvenis morieris. Hoc unum est,
aeque ad iuvenem quam ad senem pertinet. No
tamur ex censu, nec exigitur numerus annorum.
adolescentes et impuberes eadem fati necessita
cit. Optimum est mori, cum iuvat vivere. Iu
morieris. Quicunque ad extremum fati sui v
senex moritur. Non enim refert quae sit hor
aetas, sed quae sit meta. Iuvenis morieris.
tasse alicui malo subducit me fortuna: si nulli
vel senectuti. Iuvenis morieris. Non refert,
annos habeam, sed quot acceperim. Si plus v
non possum, haec est senectus mea.

Insepultus iacebis. Quid aliud respondeam,
illud Maronis?

— — *Facilis iactura sepulcri.*

Si nihil sentio, non pertinet ad me iactura co
insepulti. Si sentio, omnis sepultura torm
est. Insepultus iacebis.

— — *Coelo tegitur, qui non habet urnam.*

Quid inter tutissima trepidas? Ultra poenarum omnium terminum iste locus est. Vitae multa debemus, morti nihil. Non defunctorum causa, sed vivorum, inventa est sepultura, ut corpora et visu et odore foeda amoverentur. Alios terra obruit, alios flamma consumsit, alios lapis ossa redditurus inclusit. Non defunctis, sed nostris oculis parcimus.

Aegroto. Venit tempus, quo experimentum mei caperem. Non in mari tantum, aut in proelio, vir fortis apparet. Exhibetur etiam in lectulo virtus. Aegroto. Non potest istud toto seculo fieri. Aut ego febrem relinquam, aut ipsa me: semper una esse non possumus. Cum morbo mihi res est: aut vincetur, aut vincet.

Male de te loquuntur homines. Sed mali. Moverer, si de me Marcus Cato, si Laelius Sapiens, si alter Cato, si duo Scipiones ista loquerentur. Nunc malis displicere, laudari est. Non potest ullam auctoritatem habere sententia, ubi qui damnandus est, damnat. Male de te loquuntur. Moverer, si iudicio hoc facerent: nunc morbo faciunt. Non de me loquuntur, sed de se. Male de te loquuntur. Bene nesciunt loqui: faciunt, non quod mereor, sed quod solent. Quibusdam enim canibus sic innatum est, ut non pro feritate, sed pro consuetudine latrent.

Exsulabis. Erras: cum omnia fecerim, patriam meam transire non possum. Omnium una est: extra hanc nemo proficisci potest. Exsulabis. Non patria mihi interdicitur, sed locus. In quamcunque terram venio, in meam venio. Nulla terra exsilium est, altera patria est. Non eris in patria. Patria est, ubicunque bene est. Illud autem, per quod bene est, in homine, non in loco est. In ipsius potestate est, quae sit illi fortuna. Si enim sapiens est, peregrinatur; si *stultus, exsulat.* Exsulabis. Hoc dicis: *alterius loci civitate donaberis.*

Dolor imminet. Si exiguus est, feramus: levis est patientia. Si gravis est, feramus: non levis est gloria. Dolor clamorem exprimat, dum secreta non exprimat. Non potest homo par dolori esse. Nec rationi dolor. Dura res est dolor. Immo tu mollis. Pauci dolorem ferre potuerunt. Simus ex paucis. Imbecilles natura sumus. Naturam infamare nolite. Illa nos fortes genuit. Fugiamus dolorem. Quid, quod ille sequitur fugientes?

Paupertas mihi gravis est. Immo tu paupertati. Non in paupertate vitium est, sed in paupere. Illa expedita est, hilaris, tuta. Pauper sum. Nescis te opinione, non re, laborare. Pauper es, quia videris. Pauper sum. Nihil deest avibus. pecora in diem vivunt. Feris ad alimenta solitudo sua sufficit.

Non sum potens. Gaude; impotens non eris. Iniuriam accipere potero. Gaude; facere non poteris. Magnam pecuniam habet. Hominem illum iudicas? arca est. Quis aerario, quis plenis loculis invidet? Et iste quem dominum pecuniae existimas, loculus est. Multum habet. Utrum avarus, an prodigus est? Si avarus, non habet; si prodigus, non habebit. Iste quem beatum credis, saepe dolet, saepe suspirat. Multi illum comitantur. Mel muscae sequuntur, cadavera lupi, frumenta formicae. Praedam sequitur ista turba, non hominem.

Pecuniam perdidi. Fortasse te illa perdidisset. Pecuniam perdidi. Sed habuisti. Pecuniam perdidi. Sed habebis inde periculi minus. Pecuniam perdidi. O te felicem, si cum illa avaritiam perdidisti! Sed si manet illa apud te, es tamen utcunque felicior, quod tanto malo materia subducta est. Perdidi pecuniam. Et illa quidem quam multos! Eris nunc in via expeditior, domi tutior. Non habebis, sed non timebis heredem. Exoneravit te fortuna, si intelligis, et tutiore loco posuit. Damnum putas?

remedium est. Defles, gemis, miserum te clamitas, quod opibus excussus es? Tuo vitio ista tibi iactura tam tristis est. Non tam moleste ferres, si tanquam perditurus habuisses. Perdidi pecuniam. Nempe quam, ut tu haberes, alius ante perdiderat.

Oculos perdidi. Habet et nox suas voluptates. Oculos perdidi. Quam multis cupiditatibus via incisa est? quam multis rebus carebis, quas ne videres, vel eruendi erant? Non intelligis partem innocentiae esse caecitatem. Huic oculi adulterium monstrant, huic incestum, huic domum quam concupiscat, huic urbem, et mala omnia. Certe irritamenta sunt vitiorum ducesque scelerum.

Amisi liberos. Stultus es, qui defleas mortem mortalium. Quid istud aut novum, aut mirum est? Quam rara est sine isto casu domus? Quid si infelicem voces arborem, quod stante ipsa cadunt poma? Et hic tuus fructus est. Nemo extra ictum vulneris positus est. Ducuntur ex plebeia domo immatura funera, ducuntur et ex regia. Non est idem ordo fati, qui et aetatis. Non quomodo quisque venit, emittitur. Quid tamen est quod indigneris? Quid contra exspectationem tuam evenit? Periere perituri. Sed ego illos superstites optabam. Verum hoc nemo tibi promiserat. Perierunt liberi mei. Habebant illi cuius essent magis quam tui: apud te precario morabantur. Educandos tibi fortuna mandaverat. Recepit illos, non abstulit.

Naufragium feci. Cogita non quid perdideris, sed quod evaseris. Nudus exii. Sed existi. Omnia perdidi. Sed perire potuisti una cum omnibus.

In latrones incidi. Sed alius in accusatores, alius in fures, alius in fraudatores. Plena est insidiis via. Noli conqueri quod incideris: gaude quod evaseris. Inimicos graves habeo. Quomodo adversus feras munimenta conquiris, quomodo adversus serpentes:

est? Amicum perdidi. Alium quaere.
quaeras, ubi invenire possis. Quaere in
artes, inter honesta et recta officia: qu
ribus. Ad mensam ista res non quaerit
aliquem frugi. Perdidi amicum. For
habe, si unum: erubesce, si unicum. Qu
ta tempestate ad unam anchoram staba

Uxorem bonam amisi. Utrum inve
an feceras? Si inveneras, habere adhu
hoc intelligas licet, quod habuisti. Si
spera. Res periit. Salvus est artifex. A
bonam. Quid in illa probabas? Pudici
multae diu custoditam perdidere? D
multae inter probatas matronalis ordini
perunt postea inter exempla mutataru
bat te fides eius? Quam multas ex opti
bus pessimas videmus, ex diligentissi
mas? Omnium quidem imperitorum ani
tamen muliebris, in lubrico est. Si bo
habuisti, non potes affirmare in illo ea
ram fuisse proposito. Nihil tam mobil
narum voluntas; nihil tam vagum. N

patrimonium, cui iam ipsa nobilitas cessit. Ista diu cum forma non repugnabunt. Facilius reges animum nulla vanitate tumentem. Non multum abest a contemtu viri, quae se nimis suspicit. Duc bene institutam, nec maternis inquinatam vitiis: non cuius auriculis utrimque bina patrimonia dependeant: non quam margaritae suffocent, cui minus sit in dote quam in veste: quam in patente sella circumlatam per urbem populus ab omni parte aeque ut maritus inspexerit: cuius sarcinis domus sit angusta. Hanc facile ad tuos mores rediges, quam nondum corruperunt publici. Uxorem bonam amisi. Non erubescis flere, et intolerabilem vocare iacturam? Hoc unum deest: utrum illam lugeas, an non. Cum maritum te cogitaveris, cogita et virum. Amisi uxorem bonam. Soror bona non potest recuperari, nec mater. Uxor adventitium bonum est: non est inter illa, quae semel unicuique contingunt. Amisi uxorem bonam. Multos tibi numerare possum, quibus bonam uxorem lugentibus successit melior.

Mors, exsilium, luctus, dolor, non sunt supplicia, sed tributa vivendi. Neminem illaesum fata transmittunt. Felix est, non qui aliis videtur, sed qui sibi.

FRAGMENTA
E LIBRIS
SENECAE
QUI INTERCIDERUNT.

Quintil. cap. III, lib. VIII.

Nostri autem in iungendo, aut derivando paulum aliquid ausi, vix in hoc satis recipiuntur. Nam memini iuvenis admodum inter Pomponium et Senecam etiam praefationibus esse tractatum, an *gradus eliminat*, apud Attium in tragoedia, dici oportuisset.

Cap. V. eiusdem libri.

Facit quasdam sententias sola geminatio, qualis est Senecae in eo scripto, quod Nero ad Senatum misit occisa matre, quum se periclitatum videri vellet: Salvum me esse adhuc nec credo, nec gaudeo.

Cap. II, lib. IX.

Novi vero, et praecipue declamatores, audacius, nec mehercules sine motu quodam imaginantur, ut Seneca in controversia, cuius summa est, quod pater filium et novercam, inducente altero filio, in adulterio deprehensos occidit. Duc, sequor: accipe hanc senilem manum, et quocunque vis imprime. Et paulo post: Adspice, inquit, quod diu non credidisti. *Ego vero non* video, nox oboritur, et crassa caligo. *Habet haec figura* manifestius aliquid. Non enim *narrari res, sed* agi videtur.

Ibidem.

Nam in totum iurare, nisi ubi necesse est, gravi viro parum convenit. Et est a Seneca dictum eleganter, Non patronorum hoc esse, sed testium.

Plinius Nat. Hist. lib. VI, c. XVII.

Seneca etiam apud nos tentata Indiae commentatione, LX amnes eius prodidit, gentes duodeviginti centumque. Par labor sit montes enumerare.

Cap. LIII, lib. IX.

Aevi piscium memorandum nuper exemplum accepimus. Pausilypum villa est Campaniae, haud procul Neapoli. In ea in Caesaris piscinis a Pollione Vedio coniectum piscem, sexagesimum post annum exspirasse scribit Annaeus Seneca, duobus aliis aequalibus eius ex eodem genere etiam tunc viventibus.

Suetonius Tiberio, cap. LXXIII.

Seneca eum (Tiberium) scribit, intellecta defectione, exemtum annulum, quasi alicui traditurum, parumper tenuisse: dein rursus aptasse digito, etc.

A. Gellius, cap. II, lib. XII. Noct. Atticarum.

Seneca in lib. XXII. Epistolarum moralium quas ad Lucilium composuit, deridiculos versus Q. Ennium de Cethego, antiquo viro, fecisse hos dicit:

— — *Dictus ollis popularibus olim,*
Qui tum vivebant homines, atque aevum agitabant,
Flos delibatus populi et suada medulla.

Ac deinde scribit de iisdem versibus verba haec: Admiror eloquentissimos viros, et deditos Ennio, pro optimis ridicula laudasse. Cicero certe inter bonos eius versus et hos refert. Atque id etiam de Cicerone dicit. Non miror, inquit, fuisse qui hos versus scriberet, quum fuerit qui laudaret: nisi forte Cicero summus orator agebat causam suam, et volebat hos versus videri bonos. *Paulo post:* Apud ipsum quoque, *inquit Seneca, Ciceronem* invenies etiam in

prosa oratione quaedam, ex quibus intelligas, illum non perdidisse operam, quod Ennium legit. Ponit deinde quae apud Ciceronem reprehendat, quasi Enniana, quod ita scripserit in libris de Republica: Ut, Menelao Laconi fuit suaviloquens iucunditas. Et, quod alio in loco dixerit, Breviloquentiam in dicendo colat. Deinde: Non fuit, inquit Seneca, Ciceronis hoc vitium, sed temporis. Necesse erat haec dici, quum illa legerentur. Deinde adscribit, Ciceronem haec ipsa interposuisse ad effugiendam infamiam nimis lascivae orationis et nitidae. De Virgilio quoque eodem in loco verba haec ponit: Virgilius quoque noster non ex alia causa duros quosdam versus, et enormes, et aliquid supra mensuram trahentes interposuit, quam ut Ennianus populus agnosceret in novo carmine antiquitatis aliquid. Addit non multo post ex Seneca: Quidam sunt tam magni sensus Q. Ennii, ut licet scripti sint inter hircosos, possint tamen inter unguentatos placere. Et quum reprehendisset versus quos supra de Cethego posuimus, Qui huiusmodi, inquit, versus amant, liceat sibi eosdem admirari et Soterici lectos. Audias tamen commemorari ac referri pauca quaedam, quae ipse idem Seneca bene dixerit: quale est illud quod in hominem avarum et avidum et pecuniae sitientem dixit: Quid enim refert quantum habeas? multo illud plus est quod non habes.

Tertullianus de anima, cap. XLII.

Multo coactius Seneca: post mortem, ait, omnia finiuntur, etiam ipsa.

Lactantius divin. inst. lib. I, cap. IV.

Annaeus quoque Seneca, qui ex Romanis vel acer*rimus Stoicus* fuit, quam saepe summum Deum me*rita laude* prosequitur? Nam quum de immatura *morte dissereret*, Non intelligis, inquit, auctoritatem

ac maiestatem iudicis tui? Rector is orbis terrarum, coelique et deorum omnium Deus: a quo ista numina, quae singula adoramus et colimus, suspensa sunt. Item in Exhortationibus: Hic, quum prima fundamenta molis pulcherrimae iaceret, et hoc ordiretur, quo neque maius quidquam novit natura, nec melius, ut omnia sub ducibus suis irent, quamvis ipse per totum se corpus intenderat, tamen ministros regni sui deos genuit. Et quam multa alia de Deo nostris similia locutus est? quae nunc differo, quod aliis locis opportuniora sunt.

Cap. VII.

Et est illud verum, quod dixisse in Exhortationibus Senecam supra retuli, Genuisse regni sui ministros Deum.

Eodem cap. VII.

Quod Seneca, vir acutus, in Exhortationibus suis vidit. Nos, inquit, aliunde pendemus. Itaque ad aliquem respicimus, cui, quod est optimum in nobis, debeamus. Alius nos edidit, alius instruxit: Deus ipse se fecit.

Eiusdem lib. cap. XVI.

Non illepide Seneca, in libris Moralis philosophiae: Quid ergo est, inquit, quare apud poëtas salacissimus Iupiter desierit liberos tollere? Utrum sexagenarius factus est, et illi lex Papia fibulam imposuit? an impetravit ius trium liberorum? an tandem illi venit in mentem, Ab alio exspectes, alteri quod feceris? et timet, ne quis sibi faciat, quod ipse Saturno?

Lib. II. cap. II.

Recte igitur Seneca in libris Moralibus: Simulacra, inquit, deorum *venerantur: illis supplicant genu posito: illa adorant: illis* per totum assident diem, *aut adstant: illis stipem* iaciunt, victimas caedunt:

et quum haec tantopere suspiciant, fabros qui illa fecere, contemnunt.

Eiusdem lib. cap. IV.

Merito igitur etiam senum stultitiam Seneca deridet. Non, inquit, bis pueri sumus (ut vulgo dicitur,) sed semper. Verum hoc interest, quod maiora nos ludimus.

Cap. IX.

Melius igitur Seneca, omnium Stoicorum acutissimus, qui vidit nil aliud esse Naturam, quam Deum. Ergo, inquit, Deum non laudabimus, cui naturalis est virtus? Nec enim illam didicit ex ullo. Immo laudabimus. Quamvis enim naturalis illi sit, sibi illam dedit, quoniam Deus ipse Natura est.

Lib. III, cap. XV.

Eodem ductus errore Seneca, (quis enim veram viam teneret, errante Cicerone?) Philosophia, inquit, nihil aliud est, quam recta vivendi ratio: vel, honeste vivendi scientia: vel, ars recte vitae agendae. Non errabimus, si dixerimus, philosophiam esse legem bene honesteque vivendi. Et qui dixerit illam regulam vitae, suum illi nomen reddiderit.

Ibidem.

Idem Seneca in Exhortationibus: Plerique, inquit, philosophorum tales sunt, ut sint diserti in convicium suum. Quos si audias in avaritiam, in libidinem, in ambitionem perorantes, professionis indicium putes: adeo redundant in ipsos maledicta in publicam missa. Quos non aliter intueri decet, quam medicos, quorum tituli remedia habent, pyxides venena.

Ibidem.

Faciet sapiens, inquit idem Seneca, etiam quae *non probabit, ut etiam* ad maiora transitum inveniat: *nec relinquet* bonos mores, sed tempori aptabit: et

quibus alii utuntur in gloriam, aut voluptatem, utetur agendae rei causa. Et paulo post: Omnia quae luxuriosi faciunt, quaeque imperiti, faciet et sapiens, sed non eodem modo, eodemque proposito.

Cap. XVI. eiusdem libri.

Et Seneca: Nondum sunt, inquit, mille anni, ex quo initia sapientiae nota sunt. Multis ergo seculis humanum genus sine ratione vixit.

Cap. XXIII.

Fuisse Seneca inter Stoicos ait, qui deliberaret, utrumne Soli quoque suos populos daret: inepte scilicet, qui dubitaverit.

Cap. XXV.

Platonem quidem redemisse Aniceris quidam traditur sestertiis VIII. Itaque insectatus est conviciis redemtorem Seneca, quod parvo Platonem aestimaverit.

Lib. V, cap. IX.

Qui volent scire omnia, Senecae libros in manus sumant, qui morum vitiorumque publicorum et descriptor verissimus, et accusator acerrimus fuit.

Eiusdem lib. cap. XIV.

Recte igitur Seneca, incongruentiam hominibus obiectans, ait: Summa virtus illis videtur magnus animus: et iidem eum, qui contemnit mortem, pro furioso habent. Quod est utique summae perversitatis.

Lib. VI, cap. XVII.

Item Senecae, in libris Moralis Philosophiae dicentis: Hic est ille homo honestus, non apice, purpurave, non lictorum insignis ministerio, sed nulla re minor: qui quum mortem in vicino videt, non sic perturbatur, tanquam rem novam viderit: qui, sive toto corpore tormenta patienda sunt, sive flamma ore recipienda est, sive extendendae per patibulum

manus, non quaerit quid patiatur, sed quam bene. Qui autem Deum colit, haec patitur, nec timet.

Cap. XXIV, lib. VI.

- Nec lucrari se quisquam putet, si delicti conscium non habebit. Scit enim ille omnia, in cuius conspectu vivimus, nec si universos homines celare possumus: cui nihil absconditum, nihil potest esse secretum. Exhortationes suas Seneca mirabili sententia terminavit: Magnum, inquit, nescio quid, maiusque quam cogitari potest, numen est. Cui vivendo operam damus, huic nos approbemus. Nihil prodest inclusam esse conscientiam: patemus Deo. Quid verius dici potest ab eo qui Deum nosset, quam dictum est ab homine verae religionis ignaro?

Ibidem.

Idem in eiusdem operis primo: Quid agis? inquit. Quid machinaris? quid abscondis? Custos te tuus sequitur. Alium tibi peregrinatio subduxit, alium mors, alium valetudo: haeret hic, quo carere nunquam potes. Quid locum abditum legis, et arbitros removes? Putas tibi contigisse, ut oculos omnium effugias? Demens, quid tibi prodest non habere conscium, habenti conscientiam?

Eiusdem cap. XXV.

Quanto melius et verius Seneca? Vultisne vos, inquit, Deum cogitare? magnum et placidum, et maiestate leni verendum: amicum, et semper in proximo: non immolationibus et sanguine multo colendum: quae enim ex trucidatione immerentium voluptas est? sed mente pura, bono honestoque proposito. Non templa illi, congestis in altitudinem saxis, struenda sunt: in suo cuique consecrandus est pectore.

Lib. VII, cap. XV.

Non inscite Seneca Romanae urbis tempora dis

tribuit in aetates. Primam enim dixit infantiam sub rege Romulo fuisse, a quo et genita, et quasi educata sit Roma: deinde pueritiam sub ceteris regibus, a quibus et aucta sit, et disciplinis pluribus institutisque formata: at vero Tarquinio regnante, quum iam quasi adulta esse coepisset, servitium non tulisse, et reiecto superbae dominationis iugo, maluisse legibus obtemperare, quam regibus: quumque esset adolescentia eius fine Punici belli terminata, tum denique confirmatis viribus coepisse iuvenescere. Sublata enim Carthagine, quae tam diu aemula imperii fuit, manus suas in totum orbem terra marique porrexit: donec regibus cunctis et nationibus imperio subiugatis, quum iam bellorum materia deficeret, viribus suis male uteretur, quibus se ipsa confecit. Haec fuit prima eius senectus, quum bellis lacerata civilibus, atque intestino malo pressa, rursus ad regimen singularis imperii recidit, quasi ad alteram infantiam revoluta. Amissa enim libertate, quam Bruto duce et auctore defenderat, ita consenuit, tanquam sustentare se ipsa non valeret, nisi adminiculo regentium niteretur.

B. Hieronymus adversus Iovinianum libro primo.

Claudia virgo Vestalis, quum in suspicionem venisset stupri, et simulacrum matris Idaeae in vado Tiberis haereret, ad comprobandam pudicitiam suam fertur cingulo duxisse navem, quam multa millia hominum trahere nequiverant. Melius tamen, inquit Lucani poetae patruus, cum illa esset actum, si hoc quod evenit, ornamentum potius exploratae fuisset pudicitiae, quam dubiae patrocinium.

Eodem libro.

Scripserunt Aristoteles, et Plutarchus, et noster Seneca, *de matrimonio libros*, ex quibus et superiora *nonnulla sunt*, et ista quae subiicimus. Amor formae

oblivio est, et insaniae proximus, foedum minimeque conveniens animo sospiti vitium. Turbat consilia, altos et generosos spiritus frangit, a magnis cogitationibus ad humillimas detrahit: querulos, iracundos, temerarios, dure imperiosos, serviliter blandos, omnibus inutiles, ipsi novissime amori, facit. Nam quum fruendi cupiditate insatiabili flagrat, plura tempora suspicionibus, lacrimis, conquestionibus perdit, odium sui facit, et ipse novissime sibi odio est.

Paulo infra.

Refert praeterea Seneca, cognovisse se quendam ornatum hominem, qui exiturus in publicum, fascia uxoris pectus colligabat, et ne puncto quidem horae praesentia eius carere poterat; potionemque nullam, nisi alterius tactam labris, vir et uxor hauriebant: alia deinceps non minus inepta facientes, in quae improvida vis ardentis affectus erumpebat.

In fine.

Nam quid, ait Seneca, de viris pauperibus dicam? quorum in nomen mariti, ad eludendas leges quae contra coelibes sunt, pars magna conducitur. Quomodo potest regere mores, et praecipere castitatem, et mariti auctoritatem tueri, cui nupsit?

B. Augustinus, de civitate Dei, lib. VI, cap. X.

Libertas sane quae huic defuit, ne istam urbanam theologiam, theatricae simillimam, aperte sicut illam reprehendere auderet, Annaeo Senecae, quem nonnullis indiciis invenimus Apostolorum nostrorum claruisse temporibus, non quidem ex toto, verum ex aliqua parte non defuit. Affuit enim scribenti, viventi defuit. Nam in eo libro quem contra superstitiones condidit, multo copiosius ac vehementius *reprehendit ipse* civilem istam et urbanam theologiam, quam Varro theatricam atque fabulosam. *Quum enim* de simulacris ageret: Sacros, inquis, im-

mortales, inviolabilesque deos in materia vilissima atque immobili dedicant. Habitus illis hominum, ferarumque, et piscium, quidam vero mixtos ex diversis corporibus induunt. Numina vocant, quae si spiritu accepto subito occurrerent, monstra haberentur. Deinde aliquanto post, quum theologiam naturalem praedicans, quorundam philosophorum sententias digessisset, opposuit sibi quaestionem, et ait: Hoc loco dicet aliquis: Credam ego coelum et terram deos esse, et supra lunam alios, infra alios? Ego feram aut Platonem, aut Peripateticum Stratonem, quorum alter fecit Deum sine corpore, alter sine animo? Et ad hoc respondens, Quid tandem? inquit: Veriora tibi videntur T. Tatii, aut Romuli, aut Tulli Hostilii somnia? Cluacinam T. Tatius didicavit deam, Picum Tiberinumque Romulus, Hostilius Pavorem atque Pallorem, teterrimos hominum affectus: quorum alter mentis territae motus est, alter corporis, ne morbus quidem, sed color. Haec numina potius credes, et coelo recipies? De ipsis vero ritibus crudeliter turpibus quam libere scripsit? Ille, inquit, viriles sibi partes amputat, ille lacertos secat. Ubi iratos deos timent, qui sic propitios habere merentur? Dii autem nullo ipsi debent coli genere, si et hoc volunt. Tantus est perturbatae mentis et sedibus suis pulsae furor, ut sic dii placentur, quemadmodum ne homines quidem saeviunt. Teterrimi, et in fabulas traditae crudelitatis tyranni, laceraverunt aliquorum membra, neminem sua lacerare iusserunt. In regiae libidinis voluptatem castrati sunt quidam, sed nemo sibi, ne vir esset, iubente domino, manus intulit. Se ipsi in templis contrucidant, vulneribus suis ac sanguine supplicant. Si cui intueri vacet quae faciunt, quaeque patiuntur; inveniet tam indecora honestis, *tam indigna liberis*, tam dissimilia sanis, *ut nemo fuerit dubitaturus*, furere eos, si cum pau-

cioribus furerent; nunc sanitatis patrocinium est insanientium turba. Iam illa quae in ipso Capitolio fieri solere commemorat, et intrepide omnino coarguit, quis credat nisi ab irridentibus aut furentibus fieri? Nam quum in sacris Aegyptiis Osirim lugeri perditum, mox autem de invento magnum esse gaudium derisisset; quum perditio eius inventioque fingatur, dolor tamen ille atque laetitia, ab eis qui nihil perdiderunt, nihilque invenerunt, veraciter exprimatur: Huic tamen, inquit, furori certum tempus est. Tolerabile est, semel in anno insanire. In Capitolium perveni, pudebit publicatae dementiae, quod sibi vanus furor attribuit, officii. Alius numina Deo subiicit, alius horas Iovi nuntiat, alius lictor est, alius unctor, qui vano motu brachiorum imitatur ungentem. Sunt quae Iunoni ac Minervae capillos disponant, longe a templo, non tantum a simulacro, stantes, digitos movent ornantium modo. Sunt quae speculum teneant: sunt quae ad vadimonia sua deos advocent: sunt qui libellos offerant, et illos causam suam doceant. Doctus Archimimus, senex iam decrepitus, quotidie in Capitolio mimum agebat, quasi dii libenter spectarent, quem homines desierant. Omne illic artificum genus, operantium diis immortalibus, desidet. Et paulo post: Hi tamen, inquit, etiamsi supervacuum usum, non turpem nec infamem Deo, promittunt. Sedent quaedam in Capitolio, quae se a Iove amari putant: nec Iunonis quidem, si credere poëtis velis, iracundissimae respectu terrentur. Hanc libertatem Varro non habuit, tantummodo poëticam theologiam reprehendere ausus est, civilem non ausus est, quam iste concidit. Sed si verum attendamus, deteriora sunt templa, ubi haec *aguntur,* quam theatra, ubi finguntur. Unde in his *sacris civilis* theologiae has partes potius elegit Se-[illegible] [illegible]ienti, ut eas in animi religione non habeat,

sed in actibus fingat. Ait enim: Quae omnia sapiens servabit tanquam legibus iussa, non tanquam diis grata. Et paulo post: Quid quod et matrimonia, inquit, deorum iungimus, et ne pie quidem, fratrum scilicet et sororum? Bellonam Marti collocamus: Vulcano Venerem: Neptuno Salaciam: quosdam tamen coelibes relinquimus, quasi conditio defecerit: praesertim quum quaedam viduae sint, ut Populonia, vel Fulgora, et diva Rumina, quibus non miror petitorem defuisse. Omnem istam ignobilem deorum turbam, quam longo aevo longa superstitio congessit, sic, inquit, adorabimus, ut meminerimus, cultum eius magis ad morem, quam ad rem pertinere. Nec leges ergo illae, nec mos, in civili theologia id instituerunt, quod diis gratum esset, vel ad rem pertineret: sed iste, quem philosophi quasi liberum fecerunt, tamen quia ILLUSTRIS POPULI ROMANI SENATOR erat, colebat quod reprehendebat, agebat quod arguebat, quod culpabat adorabat.

Cap. XI, de eodem Seneca.

Hic inter alias civilis theologiae superstitiones reprehendit etiam sacramenta Iudaeorum, et maxime sabbata: inutiliter id eos facere affirmans, quod per illos singulos septem interpositos dies septimam fere partem aetatis suae perdant vacando, et multa in tempore urgentia non agendo laedantur. Christianos tamen, iam tunc Iudaeis inimicissimos, in neutram partem commemorare ausus est: ne vel laudaret contra suae patriae veterem consuetudinem, vel reprehenderet contra propriam forsitan voluntatem.

Ibidem.

De illis *sane Iudaeis* quum loqueretur, ait: Quum *interim usque eo sceleratissimae* gentis consuetudo *convaluit, ut per omnes* iam terras recepta sit, victi

victoribus leges dederunt. Mirabatur haec dicens, et quid divinitus ageretur, ignorans. Subiecit plane sententiam, qua significaret, quid de illorum sacramentorum ratione sentiret. Ait enim: Illi tamen causas ritus sui noverunt, et maior pars populi facit, quod cur faciat, ignorat.

Scriptor vitae P. Virgilii Maronis.

Seneca tradidit, Iulium Montanum poëtam solitum dicere, involaturum se quaedam Virgilio, si et vocem posset, et os, et hypocrisin. Eosdem enim versus, eo pronuntiante, bene sonare; sine illo, inarescere quasi mutos.

Servius in VI. Aeneid.

Seneca scripsit de situ et sacris Aegyptiorum. Hic dicit, circa Syenem, extremam Aegypti partem, esse locum, quem Philas, hoc est, Amicas vocant: ideo quod illic est placata ab Aegyptiis Isis, quibus irascebatur, quod membra mariti Osiridis non inveniebat, quem frater Typhon occiderat. Quae inventa postea quum sepelire vellet, elegit vicinae paludis tutissimum locum, quem ad transitum constat esse difficilem. Limosa enim est et papyris referta.

Idem Servius in IX. Aeneid.

Ganges fluvius Indiae est, qui secundum Senecam in situ Indiae novem alveis fluit, secundum Melonem septem: qui tamen et ipse commemorat, nonnullos dicere, quod tribus alveis fluat.

Priscianus lib. VII.

Seneca Ovidium sequens, Gausapa si sumsit, gausapa sumta proba.

Concilium Turonense II, Can. XV.

Aliqui Laici, dum diversa perpetrant adulteria, *hoc quod de se* sciunt, in aliis suspicantur, sicut ait *Seneca, pessimum* in eo vitium esse, qui in id, quod *insanit, ceteros* putat furere.

EPIGRAMMATA SUPER EXSILIO
L. ANNAEI SENECAE.

I. AD CORSICAM.

Corsica Phocaico tellus habitata colono,
Corsica, quae patria nomine Cyrnus eras,
Corsica, Sardinia brevior, porrectior Ilva,
Corsica piscosis pervia fluminibus,
Corsica terribilis, quum primum incanduit aestas,
Saevior, ostendit quum ferus ora Canis,
Parce relegatis, hoc est, iam parce sepultis:
Vivorum cineri sit tua terra levis!

II. DE EADEM.

Barbara praeruptis inclusa est Corsica saxis,
Horrida, desertis undique vasta locis.
Non poma autumnus, segetes non educat aestas:
Canaque Palladio munere bruma caret:
Umbrarum nullo ver est laetabile fetu,
Nullaque in infausto nascitur herba solo:
Non panis, non haustus aquae, non ultimus ignis:
Hic sola haec duo sunt, exsul, et exsilium.

III. QUERELA.

Occisi iugulum quisquis scrutaris amici,
Tu miserum necdum me satis esse putas?
Desere confossum! victori vulnus iniquo
Mortiferum impressit mortua saepe manus.

IV. ITEM.

Quisquis es, (et nomen dicam? dolor omnia cogit)
Qui nostrum cinerem nunc, inimice, premis:

Et non contentus tantis, subitisque ruinis,
Stringis in exstinctum tela cruenta caput:
Crede mihi, vires aliquas natura sepulcris
Attribuit: tumulos vindicat umbra suos.
Ipsos crede Deos hoc nunc tibi dicere, Livor,
Hoc tibi nunc Manes dicere crede meos:
Res est sacra miser. Noli mea tangere fata.
Sacrilegae bustis abstinuere manus.

V. ITEM.

Carmina mortifero tua sunt suffusa veneno,
Et sunt carminibus pectora nigra magis.
Nemo tuos fugiat, non vir, non femina, dentes,
Haud puer, haud aetas undique tuta senis.
Utque furens totas immittit saxa per urbes:
In populum sic tu verba maligna iacis.
Sed solet insanos populos compescere sanus:
Et repetunt motum saxa remissa caput.
In te nunc stringit nullus non carmina vates,
Inque tuam rabiem publica Musa furit.
Dum sua compositus nondum bene concutit arma
Miles, et e nostra lancea torta manu:
Bellus homo valide capitalia carmina ludis:
Deque tuis manant atra venena iocis.
Sed tu perque iocum dicis vinumque. Quid ad rem,
Si plorem? risus si tuus ista facit?
Quare tolle iocos: non est iocus, esse malignum.
Nunquam sunt grati, qui nocuere, sales.

VI. AD AMICUM.

Crispe, meae vires, lassarumque ancora rerum:
Crispe vel antiquo conspiciende foro:
Crispe potens nunquam, nisi quum prodesse volebas:
Naufragio litus tutaque terra meo:
Solus honor nobis, arx et tutissima nobis:
Et nunc afflicto sola quies animo:

Crispe, fides dulcis, placidique acerrima virtus,
Cius Cecropio pectora melle madent:
Maxima facundo vel avo, vel gloria patri:
Quo solo careat si quis, in exsilio est:
An tua, qui iaceo saxis telluris adhaerens,
Mens mecum est, nulla quae cohibetur humo!

VII. DE QUALITATE TEMPORIS.

Omnia tempus edax depascitur, omnia carpit,
Omnia sede movet, nil sinit esse diu.
Flumina deficiunt, profugum mare litora siccat,
Subsidunt montes, et iuga celsa ruunt.
Quid tam parva loquor? moles pulcherrima coeli
Ardebit flammis tota repente suis.
Omnia mors poscit. Lex est, non poena, perire.
Hic aliquo mundus tempore nullus erit.

VIII. VOTUM.

Sic mihi sit frater, maiorque, minorque, superstes,
Et de me doleant nil, nisi morte mea.
Sic illos vincam, sic vincar rursus amando:
Mutuus inter nos sic bene certet amor.
Sic dulci Marcus qui nunc sermone fritinnit,
Facundo patruos provocet ore duos.

IX. AD CORDUBAM.

Corduba, solve comas, et tristes indue vultus:
Inlacrimans cineri munera mitte meo.
Nunc longinqua tuum deplora, Corduba, vatem:
Corduba non alio tempore moesta magis:
Tempore non illo, quo versis viribus Orbis,
Incubuit belli tota ruina tibi:
Quum geminis oppressa malis utrimque peribas,
Et tibi Pompeius, Caesar et hostis erat.
Tempore non illo, quo *ter tibi* funera centum
Heu nox *una dedit, quae tibi* summa fuit:
Non, Lusitanus quateret quum moenia latro,
Figeret et portas lancea torta tuas.

Ille tuus quondam magnus, tua gloria, civis
Infigar scopulo. Corduba, solve comas:
Et gratare tibi, quod te Natura supremo
Adluit Oceano: tardius ista doles.

L. ANNAEI SENECAE
DE MORTE
CLAUDII CAESARIS
LUDUS.

1. Quid actum sit in coelo ante diem tertium Idus Octobris, Asinio Marcello, Acilio Aviola Coss. anno novo, initio seculi felicissimi, volo memoriae tradere. Nihil offensae nec gratiae dabitur. Haec ita vera si quis quaesierit unde sciam: primum, si noluero, non respondebo. 2. Quis coacturus est? Ego scio me liberum factum, ex quo suum diem obiit ille, qui verum proverbium fecerat, Aut regem, aut fatuum nasci oportere. Si libuerit respondere, dicam quod mihi in buccam venerit. Quis unquam ab historico iuratores exegit? 3. Tamen si necesse fuerit auctorem producere, quaerite ab eo qui Drusillam euntem in coelum vidit. Idem Claudium vidisse se dicet iter facientem, non passibus aequis. Velit, nolit, necesse est illi omnia videre, quae in coelo agantur. Appiae viae curator est: qua scis et divum Augustum, et Tiberium Caesarem, ad deos isse. 4. Hunc si interrogaveris, soli narrabit: coram pluribus nunquam verbum faciet. Nam ex quo in senatu iuravit se Drusillam vidisse coelum adscendentem, et illi pro tam bono nuntio nemo credidit quod viderit; verbis conceptis affirmavit, se non indicaturum,

etiamsi in medio foro hominem vidisset occisum. Ab hoc ego quaecunque audivi, certa claraque affero, ita illum salvum et felicem habeam:

II. *Iam Phoebus breviore via contraxerat ortum*
Lucis, et obscuri crescebant cornua somni:
Iamque suum victrix augebat Cynthia regnum;
Et deformis hiems gratos carpebat honores
Divitis autumni, visoque senescere Baccho
Carpebat raras serus vindemitor uvas.

2. Puto magis intelligi, si dixero, mensis erat October, dies tertius Idus Octobris. Horam non possum tibi certam dicere. Facilius inter philosophos, quam inter horologia conveniet. Tamen inter sextam et septimam erat. Nimis rustice! Acquiescunt oneri poetae, non contenti ortus et occasus describere, ut etiam medium diem inquietent: tu sic transibis horam tam bonam?

Iam medium curru Phoebus diviserat orbem,
Et propior nocti fessas quatiebat habenas,
Obliquo flexam deducens tramite lucem:

III. Claudius animam agere coepit, nec invenire exitum poterat. Tum Mercurius, qui semper ingenio eius delectatus esset, unam e tribus Parcis educit, et ait: Quid, femina crudelissima, hominem miserum torqueri pateris? Nec unquam tamdiu cruciandus esset: annus sexagesimus et quartus est, ex quo cum anima luctatur. 4. Quid huic invides? Patere mathematicos aliquando verum dicere, qui illum, ex quo princeps factus est, omnibus annis, omnibus mensibus efferunt. Et tamen non est mirum si errant: horam eius nemo novit. Nemo enim illum unquam natum putavit. Fac quod faciendum est.

Dede neci: melior vacua sine regnet in aula.

3. Sed Clotho: *Ego mehercule*, inquit, pusillum temporis *adiicere illi volebam*, dum hos pauculos, qui *supersunt, civitate* donaret. Constituerat enim

omnes Graecos, Gallos, Hispanos, Britannos, togatos videre. Sed quoniam placet aliquos peregrinos in semen relinqui, et tu ita iubes fieri, fiat. Aperit tum capsulam, et tres fusos profert. Unus erat Augurini, alter Babae, tertius Claudii. 4. Hos, inquit, tres uno anno exiguis intervallis temporum divisos mori iubebo, nec illum incomitatum dimittam. Non oportet enim eum, qui modo se tot millia hominum sequentia videbat, tot praecedentia, tot circumfusa, subito solum destitui. Contentus erit his interim convictoribus.

Haec ait: et turpi convolvens stamina fuso, IV.
Abrupit stolidae regalia tempora vitae.
At Lachesis redimita comas, ornata capillos,
Pieria crinem lauro frontemque coronans,
Candida de niveo subtemina vellere sumit,
Felici moderanda manu: quae ducta colorem
Assumsere novum: mirantur pensa sorores.
Mutatur vilis pretioso lana metallo:
Aurea formoso descendunt secula filo.
Nec modus est illis, felicia vellera ducunt,
Et gaudent implere manus: sunt dulcia pensa.
Sponte sua festinat opus, nulloque labore
Mollia contorto distendunt stamina fuso:
Vincunt Tithoni, vincunt et Nestoris annos.
Phoebus adest, cantuque iuvat, gaudetque futuris;
Et laetus nunc plectra movet, nunc pensa ministrat.
Detinet intentas cantu, fallitque laborem.
Dumque nimis citharam, fraternaque carmina laudant,
Plus solito nevere manus; humanaque fata
Laudatum transcendit opus. Ne demite, Parcae,
Phoebus ait: vincat mortalis tempora vitae,
Ille mihi similis vultu, similisque decore,
Nec cantu, nec voce minor: felicia lassis
Secula praestabit, legumque silentia rumpet.
Qualis discutiens fugientia lucifer astra,

Aut qualis surgit redeuntibus hesperus astris:
Qualis, cum primum tenebris aurora solutis
Induxit rubicunda diem, sol adspicit orbem
Lucidus, et primos e carcere concitat axes:
Talis Caesar adest, talem iam Roma Neronem
Adspiciet; flagrat nitidus fulgore remisso
Vultus, et effuso cervix formosa capillo.

Haec Apollo. At Lachesis, quae et ipsa homini formosissimo faveret, fecit, et plena orditur manu, et Neroni multos annos de suo donat. Claudium autem iubent omnes χαίροντας, εὐφημοῦντας ἐκπέμπειν δόμων. Et ille quidem animam ebulliit, et eo desiit vivere videri. Exspiravit autem dum comoedos audit, ut scias me non sine causa illos timere. Ultima vox eius haec inter homines audita est, quum maiorem sonitum emisisset illa parte, qua facilius loquebatur: Vae! me, puto, concacavi me. Quid autem fecerit, nescio: omnia certe concacavit.

V. Quae in terris postea sint acta, supervacuum est referre. Scitis enim optime: nec periculum est, ne excidant, quae memoriae publicum gaudium impressit. Nemo felicitatis suae obliviscitur. In coelo quae acta sint, audite: fides penes auctorem erit. 2. Nuntiatur Iovi, venisse quendam bonae staturae, bene canum, nescio quid illum minari: assidue enim caput movere, pedem dextrum trahere. Quaesisse se cuius nationis esset? Respondisse illum nescio quid perturbato sono, et voce confusa: non intelligere se linguam eius: nec Graecum esse, nec Romanum, nec ullius gentis notae. 3. Tum Iupiter Herculem, quia totum orbem terrarum pererraverat, et nosse videbatur omnes nationes, iubet ire et explorare, quorum hominum esset. Tum Hercules primo adspectu sane perturbatus est, ut qui etiam non iunonia monstra timuerit: ut vidit novi generis faciem, insolitum incessum, vocem nullius terrestris animalis, sed (qua-

lis esse marinis belluis solet) raucam et implicatam, putavit sibi tertium decimum laborem venisse. 4. Diligentius intuenti, visus est quasi homo. Accessit itaque, et quod facillimum fuit Graeculo, ait: Τίς, πόθεν εἰς ἀνδρῶν, πόθι τοὶ πόλις; Ubi haec Claudius, gaudet esse illic philologos homines, sperat futurum aliquem historiis suis locum. Itaque et ipse Homerico versu Caesarem se esse significans, ait:

Ἰλιόθεν με φέρων ἄνεμος Κικόνεσσι πέλασσεν.

Erat autem sequens versus verior, aeque Homericus:

Ἔνθα δ' ἐγὼ πόλιν ἔπραθον, ὤλεσα δ' αὐτούς.

VI. Et imposuerat Herculi minimo discrimine fabulam, nisi fuisset illic Febris, quae fano suo relicto sola cum illo venerat: ceteros omnes deos Romae reliquerat. Iste, inquit, mera mendacia narrat. Ego tibi dico, quae cum ipso tot annos vixi: Lugduni natus est. Munatii municipem vides: quod tibi narro, ad sextum decimum lapidem a Vienna natus est, Gallus germanus. Itaque quod Gallum facere oportebat, Romam cepit. Hunc ego reddo tibi Lugduni natum, ubi Licinius multos annos regnavit. 2. Tu autem, qui plura loca calcasti, quam ullus mulio perpetuarius, Lugdunenses scire debes, et multa millia inter Xanthum et Rhodanum interesse. Excandescit hoc loco Claudius, et quanto potest murmure irascitur. Quid diceret, nemo intelligebat. Ille autem Febrim duci iubebat, illo gestu solutae manus, sed ad hoc unum satis firmae, quo decollare homines solebat. Iusserat illi collum praecidi. Putares omnes illius esse libertos, adeo illum nemo curabat.

VII. Tum Hercules: Audi me, inquit, tu, et desine fatuari: venisti huc, ubi mures ferrum rodunt. Citius mihi verum, ne tibi alogias excutiam, dicito. *Et quo terribilior esset*, tragicus fit, et ait:

Exprome propere, sede qua genitus cluas, 1
Hoc ne peremtus stipite, ad terram accidas.

Haec clava reges saepe mactavit feros.
Quid nunc profatu vocis incerto sonas?
Quae patria, quae gens mobile eduxit caput,
Edissere. Equidem regna tergemini petens
Longinqua regis, unde ab Hesperio mari
Inachiam ad urbem nobile advexi pecus,
Vidi duobus imminens fluviis iugum,
Quod Phoebus ortu semper obverso videt:
Ubi Rhodanus ingens amne praerapido fluit,
Ararque dubitans, quo suos cursus agat,
Tacitus quietis alluit ripas vadis.
Estne illa tellus spiritus altrix tui?

Haec satis animose et fortiter. 3. Nihilominus mentis suae non est, et timet μωροῦ πληγήν. Claudius ut vidit virum valentem, oblitus nugarum, intellexit neminem parem sibi Romae fuisse: illic non habere se idem gratiae: Gallum in suo sterquilinio plurimum posse. Itaque quantum intel igi potuit, haec visus est dicere: Ego te, fortissime deorum Hercules, speravi mihi affuturum apud alios: et si quis a me notorem petisset, te fui nominaturus, qui me optime nosti. 4. Nam si memoria repetis, ego eram, qui tibi ante templum tuum ius dicebam totis diebus mense Iulio et Augusto. Tu scis, quantum illic miseriarum pertulerim, quum causidicos audirem, et diem et noctem: in quos si incidisses, valde fortis licet tibi videaris, maluisses Cloacas Augiae purgare: multo plus ego stercoris exhausi.

VIII. Sed quoniam volo **** non mirum, quod impetum in curiam fecisti: nihil tibi clusi est. Modo dic nobis, qualem deum istum fieri velis: ἐπικούρειος θεὸς non potest esse, ὃς οὔτε αὐτὸς πρᾶγμα ἔχει, οὔτε ἄλλοις παρέχει. Stoicus? quomodo potest rotundus esse (ut ait Varro) sine capite, sine praeputio? *Est aliquid in eo Stoici Dei*: (iam video) nec cor, nec *caput habet.* — *Si, mi Hercules*, a Saturno petisset

hoc beneficium, cuius mensem toto anno celebravit [Saturnalia eius] princeps, non tulisset illum Deum ab Iove, quem, quantum quidem in illo fuit, damnavit incesti. L. Silanum enim generum suum occidit. Oro, propter quid? Sororem suam, festivissimam omnium puellarum, quam omnes Venerem vocarent, maluit Iunonem vocare. Quare, inquit, quaero enim, sororem suam stulte studere? Athenis dimidium licet, Alexandriae totum? Quia Romae, inquit, mures molas lingunt, hic nobis curva corrigit. Quid in cubiculo suo faciat, nescio: etiam coeli scrutatur plagas, deus fieri vult. Parum est quod templum in Britannia habet, quod hunc barbari colunt, et ut deum orant. Ἀλόγου φιλάτου χήρ

IX. Tandem Iovi venit in mentem, privatis intra curiam morantibus sententiam dicere, nec disputare. Ego, inquit, P. C. interrogare vobis permiseram, vos mera mapalia fecistis. Volo servetis disciplinam curiae. Hic qualiscunque est, quid de nobis existimabit? Illo dimisso, primus interrogatur sententiam Ianus pater: is designatus erat in Kal. Iulias postmeridianus Cos., homo quantumvis vafer, qui semper videt ἅμα πρόσσω καὶ ὀπίσσω. 2. Is multa diserte, quod in foro vivat, dixit, quae notarius persequi non potuit: et ideo non refero: ne aliis verbis ponam, quae ab illo dicta sunt. Multa dixit de magnitudine deorum: non debere hunc vulgo dari honorem. Olim, inquit, magna res erat, deum fieri: iam famam minimum fecistis. Itaque ne videar in personam, non in rem sententiam dicere, censeo, ne quis post hunc diem deus fiat ex his, qui ἀρούρης καρπὸν ἔδουσιν: aut ex his, quos alit ζείδωρος ἄρουρα. Qui contra hoc SC. Deus factus, fictus, pictusve erit, eum dedi larvis, et proximo munere inter novos auctoratos, ferulis vapulare placet. Proximus interrogatur sententiam Diespiter Vicae Potae filius, et ipse desi-

gnatus Cos. nummulariolus. Hic quaestu lacet mihi nebat, vendere civitatulas solebat. Ad hunc candaaccessit Hercules, et auriculam ei tetigit. 4. Itaque in haec verba censet: Quum Divus Claudius Divum Augustum sanguine contingat, nec minus Divam Augustam aviam suam, quam ipse Deam esse iussit, longeque omnes mortales sapientia antecellat, sitque e republica, esse aliquem, qui cum Romulo possit

— — *ferventia rapa vorare:*

5. censeo, ut D. Claudius ex hac die deus fiat, ita uti ante eum quis optimo iure factus sit: eamque rem ad *μεταμορφώσεις* Ovidii adiiciendam. Variae erant sententiae, et videbatur Claudius sententia una vincere. Hercules enim, qui videret ferrum suum in igne esse, modo huc, modo illuc cursabat, et aiebat: Noli mihi invidere, mea res agitur: deinde si quid volueris, invicem faciam: Manus manum lavat.

X. Tunc Divus Augustus surrexit sententiae suo loco dicendae, et summa facundia disseruit P. C. vos testes habeo, ex quo deus factus sum, nullum verbum me fecisse. Semper meum negotium ago. Sed non possum amplius dissimulare, et dolorem quem graviorem pudor facit, continere. In hoc terra marique pacem peperi? ideo civilia bella compescui? ideo legibus urbem fundavi, operibus ornavi? 2. Et quid dicam, P. C. non invenio: omnia infra indignationem verba sunt. Confugiendum est itaque a me ad Messalae Corvini disertissimi viri illam sententiam: Praecidit ius imperii! Hic, P. C. qui nobis non posse videtur muscam excitare, tam facile homines occidebat, quam canis excidit. Sed quid ego de tot actibus iuris dicam? Non vacat deflere publicas clades, intuenti domestica mala. Itaque illa omittam, haec referam. 3. Etiamsi Phormea Graece nescit, ego scio. ENITKONTONTKHNΔIHΣ senescit. Iste, quem videtis, per tot annos sub meo

hoc benef[illegible]us, hanc mihi gratiam retulit, ut duas Iu [Satu[illegible]neptes meas occideret, alteram ferro, alteram al[illegible]e: unum abnepotem L. Silanum. Videris Iupiter, an in causa mala, certe in tua! Si hic inter nos futurus est, dic mihi, Dive Claudi, quare quenquam ex his, quos, quasque occidisti, antequam de causa cognosceres, antequam audires, damnasti? Hoc fieri solet? In coelo non fit.

XI. Ecce Iupiter, qui tot annos regnat, uni Vulcano crus fregit, quem

Ῥίψε ποδὸς τεταγὼν ἀπὸ βηλοῦ θεσπεσίοιο,

et iratus fuit uxori, et suspendit illam: numquid occidit? Tu Messalinam, cuius aeque avunculus maior eram, quam tuus, occidisti. Nescio, inquis? Dii tibi malefaciant: adeo istud turpius est, quod nescis, quam quod occidisti. Iste C. Caesarem non desiit mortuum persequi. 2. Occiderat ille socerum: hic et generum. Caius Caesar Crassi filium vetuit Magnum vocari: hic nomen illi reddidit, caput tulit. Occidit in una domo Crassum Magnum, Scriboniam, Tristioniam, Assarionem, nobiles tamen: Crassum vero tam fatuum, ut etiam regnare posset. Cogitate, P.C. quale portentum in numerum deorum se recipi cupiat. Hunc nunc deum facere vultis? Videte corpus eius, diis iratis natum. Ad summam, tria verba cito dicat, et servum me ducat. 3. Hunc deum quis colet? quis credet? Denique dum tales deos facitis, nemo vos deos esse credet. Summa rei, P.C. si honeste inter vos gessi, si nulli durius respondi, vindicate iniurias meas. Ego pro sententia mea hoc censeo. 4. Atque ita ex tabella recitavit: Quandoquidem Divus Claudius occidit socerum suum Appium Silanum, generos duos, Pompeium Magnum et *L. Silanum*, socerum filiae suae Crassum, frugi hominem, tam similem sibi, quam ovo ovum, Scriboniam *socrum filiae* suae, Messalinam uxorem suam, et ce-

teros, quorum numerus iniri non potuit: placet mihi in eum severe animadverti, nec illi rerum iudicandarum vacationem dari, eumque quamprimum exportari, et coelo intra dies xxx excedere, Olympo intra diem tertium. Pedibus in hanc sententiam itum est. Nec mora, Cyllenius illum collo obtorto trahit ad inferos,

Illuc unde negant redire quenquam.

XII. Dum descendunt per viam sacram, interrogat Mercurius, quid sibi velit ille concursus hominum? num Claudii funus esset? Et erat omnium formosissimum, et impensa cura plenum, ut scires deum efferri, tibicinum, cornicinum, omnisque generis aeneatorum tanta turba, tantus concentus, ut etiam Claudius audire posset. Omnes laeti, hilares! P. R. ambulabat tanquam liber. Agatho et pauci causidici plorabant, sed plane ex animo. Iurisconsulti e tenebris procedebant, pallidi, graciles, vix habentes animam, tanquam qui cummaxime reviviscerent. Ex his unus quum vidisset capita conferentes, et fortunas suas deplorantes causidicos, accedit, et ait: Dicebam vobis, Non semper Saturnalia erunt. Claudius ut vidit funus suum, intellexit se mortuum esse. Ingenti enim μεγαληγορίᾳ naenia cantabatur anapaestis:

Fundite fletus,
Edite planctus,
Fingite luctus:
Resonet tristi
Clamore forum:
Cecidit pulchre
Cordatus homo,
Quo non alius
Fuit in toto
Fortior orbe.
Ille citato
Vincere cursu
Poterat celeres,
Ille rebelles
Fundere Parthos,
Levibusque sequi
Persida telis,
Certaque manu
Tendere nervum:
Qui praecipites
Vulnere parvo
Figeret hostes,

Nova Romanae
Tremere Oceanum.
Quo non alius
Discere causas,
Parte audita,
Quis nunc iudex
Audiet anno?
Sede relicta,
Iura silenti,
Oppida centum.
Pectora palmis,
Venale genus.
Lugete novi;
Qui concusso

Iura securu
Deflete viru
Potuit citi
Una tantun
Saepe et ne
Toto lites
Tibi iam ce
Qui dat pop
Cretaea ten
Caedite mo
O causidici,
Vosque Po
Vosque in p
Magna par

Lucra fritillo.

XIII. Delectabatur laudibus suis Clau piebat diutius spectare. Iniicit illi manu bius deorum, et trahit capite obvoluto, n possit agnoscere, per campum Martium: e berim et viam Tectam descendit ad infer cesserat iam compendiaria via Narcissu ad patronum excipiendum, et venienti n

horrendos excutiens: pusillum subperturbatur (albam canem in deliciis habere consuerat) ut illum vidit canem nigrum villosum: sane quem non velis tibi in tenebris occurrere. 3. Et magna inquit voce: Claudius Caesar venit. Ecce extemplo cum plausu procedunt cantantes: *Εὑρήκαμεν, συγχαίρωμεν.* Hic erat C. Silius Cos. desig. Iunius Praetorius, Sex. Trallus, M. Helvius, Trogus, Cotta, Vectius Valens, Fabius, Equ. Rom. quos Narcissus duci iusserat. Medius erat in hac cantantium turba Mnester Pantomimus, quem Claudius decoris causa minorem fecerat. 4. Nec non ad Messalinam cito rumor percrebuit, Claudium venisse. Convolarunt primum omnium liberti, Polybius, Myron, Harpocras, Amphaeus et Pheronactes, quos omnes, necubi imparatus esset, praemiserat. Deinde praefecti duo, Iustus Catonius, et Rufus Pompeii F. Deinde amici, Saturnius Luscius, et Pedo Pompeius, et Lupus, et Celer Asinius, consulares. 5. Novissime fratris filia, sororis filia, gener, socer, socrus, omnes plane consanguinei. Et agmine facto Claudio occurrunt. Quos quum vidisset Claudius, exclamat, *Πάντα φίλων πλήρη!* Quomodo vos huc venistis? Tum Pedo Pompeius: Quid dicis, homo crudelissime? Quaeris, quomodo? Quis enim nos alius huc misit quam tu, omnium amicorum interfector? In ius eamus: ego tibi hic sellas ostendeam. XIV. Ducit illum ad tribunal Aeaci: is lege Cornelia, quae de sicariis lata est, quaerebat: postulat nomen eius recipi, edit subscriptionem: Occisos Senatores xxx, Equites Rom. cccxv, atque plures: ceteros cives, *ὅσα ψάμμαθός τε κόνις τε.* Exterritus Claudius oculos undecunque circumfert, vestigat aliquem patronum, qui se defenderet. Advocatum non invenit. Tandem procedit P. Petronius, *vetus convictor* eius, homo Claudiana *lingua disertus, et postulat* advocationem. 2. Non

datur. Accusat Pedo Pompeius magnis clamoribus. Incipit Petronius velle respondere. Aeacus, homo iustissimus, vetat. Illum tantum altera parte audita condemnat, et ait: *Εἴκε πάθοι τά κ' ἔρεξε, δίκη κ' ἰθεῖα γένοιτο.* Ingens silentium factum est. Stupebant omnes, novitate rei attoniti: negabant hoc unquam factum. Claudio iniquum magis videbatur, quam novum. De genere poenae diu disputatum est, quid illum pati oporteret. 3. Erant qui dicerent, si uni Dii laturam fecissent, Tantalum siti periturum, nisi illi succurreretur: non unquam Sisyphum onere relevari; aliquando Ixionis miseri rotam sufflaminandam. Non placuit ulli ex veteranis missionem dari, ne vel Claudius unquam simile speraret. Placuit novam poenam excogitari debere, instituendum illi laborem irritum, et alicuius cupiditatis species sine fine et effectu. Tum Aeacus iubet illum alea ludere pertuso fritillo. Et iam coeperat fugientes semper tesseras quaerere, et nihil proficere.

XV. *Nam quotiens missurus erat resonante fritillo,*
Utraque subducto fugiebat tessera fundo:
Cumque recollectos auderet mittere talos,
Lusuro similis semper, semperque petenti,
Decepere fidem: refugit, digitosque per ipsos
Fallax assiduo dilabitur alea furto.
Sic quum iam summi tanguntur culmina montis,
Irrita Sisyphio volvuntur pondera collo.

Apparuit subito C. Caesar, et petere illum in servitutem coepit: producit testes, qui illum viderant ab illo flagris, ferulis, colaphis vapulantem. Adiudicatur C. Caesari: illum Aeacus donat. Is Menandro liberto suo tradidit, ut a cognitionibus ei esset,

INDEX RERUM.

(Numerus prior tomum, posterior paginam exhibet.)

A.

C.

Q 2

F.

M.

O.

INDEX RERUM.

U 2

INDEX
LOCORUM EX POETIS
CITATORUM.

VOLUMINE PRIMO.

VOLUMINE SECUNDO.

VOLUMINE TERTIO.

VOLUMINE QUARTO.

— *Pag*. 113. Virg. Georg. ...
Pag. 136. Virg. Aen. 12, 646. — *Pag*. 143.
Pag. 146. Virg. Aen. 3, 282. — *Pag*. 149. Virg
151. Virg. Aen. 1, 458. — *Pag*. 155. Lucr.
Virg. Aen. 6, 274. — *Pag*. 163. Virg. Georg
Virg. Georg. 3, 66. — *Pag*. 166. Virg. Geo
172. Lucr. 2, 54. — *Pag*. 189. Virg. Georg.
Virg. Aen. 1, 327. — *Pag*. 193. Ovid. Met.
Horat. Serm. 1, 2, 113. — *Pag*. 216. Hor. Se
223. Virg. Georg. 1, 250. — *Pag*. 231. Virg.

VOLUMINE QUIN

Pag. 3. Virg. Aen. 5, 404. — *Pag*. 11. O
18. Virg. Georg. 1, 380. — *Pag*. 22. Virg.
24. Virg. Georg. 1, 367. — *Pag*. 30. Virg. Ec
Met. 3, 305. — *Pag*. 68. Ov. Met. 3, 407. Vir
80. Ov. Met. 10, 2. et 15, 321. et 15, 330. –
15, 276. — *Pag*. 86. Virg. Ecl. 10, 4. — *Pa*
304. 285. 290. — *Pag*. 90. Ov. Met. 1, 273. –
313. Ov. Met. 1, 241. — *Pag*. 100. Tibull. I
errorem Ovidio tribuit. — *Pag*. 107. Ovid.
Lucret. 1, 314. — *Pag*. 115. Virg. Ecl. 2,
Met. 1, 388. — *Pag*. 125. Ovid. Met. 1, 61.
Pag. 144. Virg. Aen. 6, 256. — *Pag*. 147.
Pag 148. Virg. Aen. 1, 55. et 1, 53. — *Pa*
525. — *Pag*. 155. Virg. Aen. 3, 77. — *Pa*
414. — *Pag*. 169. Ovid. Met. 2, 71. — *Pag*

[redacted]

L. ANNAEI SENECAE

TRAGOEDIAE.

AD

OPTIMORUM LIBRORUM FIDEM

ACCURATE EDITAE.

DITIONIS STEREOTYPAE C. TAUCHNITIANAE

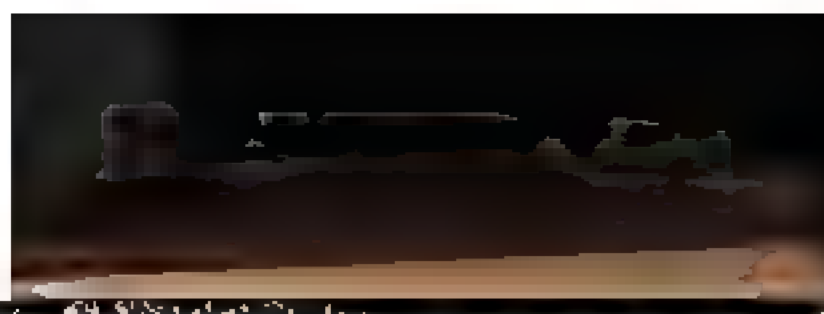
NOVA IMPRESSIO.

LIPSIAE

SUMPTIBUS OTTONIS HOLTZE.

1872.

LIPSIAE.
Impresserunt Metzger & Wittig.

[redacted]

HERCULES

FURENS.

DRAMATIS PERSONAE.

JUNO.
HERCULES.
LYCUS.
MEGARA
AMPHITRYON.
THESEUS.
CHORUS THEBANORUM.

ARGUMENTUM.

Lycus a Creonte, Herculis socero, rege Thebano, propter scelera in exsilium missus, absente iam Hercule apud Inferos, ut inde Eurysthei iussu peteret Cerberum (ubi et Theseum in vinculis detentum, qui cum Pirithoo descenderat ad rapiendam Proserpinam, liberavit) occasionem oblatam arripit, et, per seditionem Creonte cum duobus filiis caeso, regnum Thebanum occupat. Megaram Herculis uxorem ad nuptias sollicitat, abnuenti vim parat. Opportune reversus, Hercules Lycum ceterosque illius factionis interficit. Haec tam feliciter gesta Iuno non ferens immittit illi furorem, quo correptus uxorem suam cum liberis interficit. Quod ubi ad se reversus intellexit, doloris impatientiâ vix Amphitryonis atque Thesei precibus detentus, ne sibi mortem inferret, cum Theseo Athenas purgandus proficiscitur.

ALIUD ARGUMENTUM
HIERONYMI BALBI.

Maximus Alcides Stygio remeabat ab orbe
Victor, Tartareumque canem sub vincla trahebat.
Sed Iuno, irarum nondum veterumque dolorum
Immemor, anguiferam nigranti sede Megaeram
Excitat: illa faces Phlegethontis ab amne petitas
Corpus in Herculeum iacit, instillatque venenum.
Tum vero Alcides, furiis accensus amaris,
Saevit, inops animi, et geminos cum coniuge natos
(Proh scelus!) ante aras indignâ morte peremit.
Ast ubi Gorgoneos male sanâ mente furores
Expulit, et dirum novit mens conscia crimen.
Ingemit, invisam cupiens abrumpere vitam.

[redacted]

ACTUS PRIMUS.

IUNO sola.

no Jovis furta, pellices, nothos, Herculem autem ma-
stomachatur, qui ab Inferis reversus obiectâ insaniâ
s et liberos occidit.

›r Tonantis (hoc enim solum mihi
n relictum est), semper alienum Jovem
npla summi vidua deserui aetheris
nque, coelo pulsa, pellicibus dedi
ı colenda est: pellices coelum tenent.
Arctos altâ parte glacialis poli
ne classes sidus Argolicas agit;
quâ tepenti vere laxatur dies,
e per undas vector Europae nitet;
timendum ratibus ac ponto gregem
n vagantes exserunt Atlantides.
minaci hinc terret Orion deos:
ue Perseus aureus stellas habet.
lara gemini signa Tyndaridae micant,
sque natis mobilis tellus stetit.
›se tantum Bacchus, aut Bacchi parens,
: Superos: ne qua pars probro vacet,
us puellae serta Gnossiacae gerit.
tera querimur: una me dira ac fera
ına nuribus sparsa tellus impiis
:s novercam fecit? Escendat licet,
que victrix teneat Alcmene locum;
ırque natus astra promissa occupet,
ıs ortus mundus impendit diem,
ısque *Eoo Phoebus* effulsit mari,
re mersum iussus Oceano iubar

Non sic abibunt odia: vivaces aget
Violentus iras animus, et saevus dolor
Aeterna bella pace sublatâ geret. —
Quae bella? Quidquid horridum tellus creat
Inimica; quidquid pontus aut aër tulit
Terribile, dirum, pestilens, atrox, ferum;
Fractum atque domitum est; superat et crescit malis,
Irâque nostrâ fruitur; in laudes suas
Mea vertit odia. Dum nimis saeva impero:
Patrem probavi, gloriae feci locum.
Quâ Sol reducens, quâque deponens diem
Binos propinquâ tingit Aethiopas face,
Indomita virtus colitur, et toto deus
Narratur orbe. Monstra iam desunt mihi;
Minorque labor est Herculi iussa exequi,
Quam mihi iubere; laetus imperia excipit.
Quae fera tyranni iussa violento queant
Nocere iuveni? Nempe pro telis gerit,
Quae timuit et quae fudit: armatus venit
Leone et hydra. Nec satis terrae patent:
Effregit ecce! limen inferni Iovis,
Et opima victi regis ad Superos refert.
Parum est reverti: foedus Umbrarum perit.
Vidi ipsa, vidi, nocte discussâ Inferum
Et Dite domito, spolia iactantem patri
Fraterna. Cur non victum et oppressum trahit
Ipsum catenis paria sortitum Iovi,
Ereboque capto potitur et retegit Styga?
Patefacta ab imis Manibus retro via est,
Et sacra dirae Mortis in aperto iacent.
At ille, rupto carcere Umbrarum, ferox
De me triumphat, et superbificâ manu
Atrum per urbes ducit Argolicas canem.
Viso labantem Cerbero vidi diem,
Pavidumque solem; me quoque invasit tr

[redacted]

Et terna monstri colla devicti intuens,
Timui imperasse. Levia sed nimium queror;
Coelo timendum est, regna ne summa occupet,
Qui vicit ima. Sceptra praeripiet patri,
Nec in astra lentâ veniet, ut Bacchus, viâ:
Iter ruinâ quaeret, et vacuo volet
Regnare mundo. Robore experto tumet,
Et posse coelum viribus vinci suis
Didicit ferendo: subdidit mundo caput,
Nec flexit humeros molis immensae labor,
Mediusque collo sedit Herculeo polus;
Immota cervix sidera et coelum tulit,
Et me prementem. Quaerit ad Superos viam.
Perge, Ira, perge, et magna meditantem opprime!
Congredere! manibus ipsa dilacera tuis!
Quid tanta mandas odia? Discedant ferae;
Ipse imperando fessus Eurystheus vacet;
Titanas ausos rumpere imperium Iovis
Emitte; Siculi verticis laxa specum:
Tellus gigante Doris excusso tremens
Supposita monstri colla terrifici levet;
Sublimis alias Luna concipiat feras.
Sed vicit ista. Quaeris Alcidae parem?
Nemo est, nisi ipse: bella iam secum gerat.
Adsint ab imo Tartari fundo excitae
Eumenides; ignem flammeae spargant comae;
Viperea saevae verbera incutiant manus.
I nunc, superbe, coelitum sedes pete!
Humana temne! Iam Styga et Manes, ferox,
Fugisse credis? Hic tibi ostendam Inferos!
Revocabo in altâ conditam caligine
Ultra nocentum exilia discordem deam,
Quam munit ingens montis oppositi specus!
Educam et imo Ditis e regno extraham,
Quidquid *relictum est! Veniat* invisum Scelus,
Suumque lambens sanguinem Impietas ferox,

Hoc agite : poenas petite viola
Concutite pectus! acrior ment
Quam qui caminis ignis Aetna
Ut possit animum captus Alcid
Magno furore percitus: nobis
Insaniendum est. Iuno, cur
Me, me, sorores, mente deie
Versate primam, facere si qui
Dignum noverca. Iam odia
Gnatos reversus videat incol
Manuque fortis redeat. Inve
Invisa quo nos Herculis virtu
Me pariter et se vincat, et cu
Ab Inferis reversus. Hic pr
Iove esse genitum. Stabo,
Emissa nervo tela, librabo m
Regam furentis arma, pugna
Tandem favebo. Scelere p
Admittat illas genitor in coel
    Movenda iam sunt bella
Ortuque Titan lucidus croc

[redacted]

Cogit nitidum Phosphoros agmen;
Signum celsi glaciale poli
Septem stellis Arcades ursae
Lucem verso temone vocant;
Iam caeruleis evectus aquis
Titan summâ prospicit Oetâ;
Iam Cadmeïs inclyta Bacchis
Adspersa die dumeta rubent,
Phoebique fugit reditura soror
Labor exoritur durus, et omnes
Agitat curas, aperitque domos.
Pastor gelidâ cana pruinâ
Grege dimisso pabula carpit,
Ludit prato liber aperto
Nondum ruptâ fronte iuvencus;
Vacuae reparant ubera matres;
Errat cursu levis incerto
Molli petulans hoedus in herbâ;
Pendet summo stridula ramo
Pennasque novo tradere soli
Gestit, querulos inter nidos
Thracia pellex: turbaque circa
Confusa sonat, murmure mixto
Testata diem; carbasa ventis
Credit dubius navita vitae,
Laxos aurâ complente sinus;
Hic, exesis pendens scopulis,
Aut deceptos instruit hamos;
Aut suspensus spectat pressâ
Praemia dextrâ: sentit tremulum
Linea piscem
Haec, innocuae quibus est vitae
Tranquilla quies, et laeta suo
Parvoque domus, *spes et in agris.*
Turbine magno Spes sollicitae
Urbibus errant trepidique Metus

Ille superbos aditus regum
Durasque fores, expers somni,
Colit; hic nullo fine beatas
Componit opes, gazis inhians,
Et congesto pauper in auro est.
Illum populi favor attonitum,
Fluctuque magis mobile vulgus,
Aurâ tumidum tollit inani:
Hic, clamosi rabiosa fori
Iurgia vendens, improbus iras
Et verba locat. Novit paucos
Secura quies, qui, velocis
Memores aevi, tempora nunquam
Reditura tenent. Dum fata sinunt,
Vivite laeti: properat cursu
Vita citato, volucrique Die
Rota praecipitis vertitur anni.
Durae peragunt pensa Sorores,
Nec sua retro fila revolvunt.
At gens hominum fertur rapidis
Obvia fatis, incerta sui;
Stygias ultro quaerimus undas.
Nimium, Alcide, pectore forti
Properas moestos visere Manes:
Certo veniunt ordine Parcae.
Nulli iusso cessare licet,
Nulli scriptum proferre diem:
Recipit populus urna citatos.
Alium multis gloria terris
Tradat, et omnes fama per urbes
Garrula laudet, coeloque parem
Tollat et astris; alius curru
Sublimis eat: me mea tellus
Lare secreto tutoque tegat.
Venit ad pigros cana senectus;
Humilique loco, sed certa, sedet

Sordida parvae fortuna domus
Alte virtus animosa cadit.
Sed moesta venit crine soluto
Megara, parvum comitata gregem,
Tardusque senio graditur Alcidae parens.

ACTUS SECUNDUS.

MEGARA, AMPHITRYON.

Megara absentiam Herculis deflet enumeratis ipsius aerumnis. Lyci vim et insolentiam conqueritur. Despondentem animum Megaram et desperantem consolatur Amphitryon.

MEG. O magne Olympi rector et mundi arbiter,
Iam statue tandem gravibus aerumnis modum,
Finemque cladi! Nulla lux unquam mihi
Secura fulsit; finis alterius mali
Gradus est futuri. Protinus reduci novus
Paratur hostis. Antequam laetam domum
ontingat, aliud iussus ad bellum meat.
ec ulla requies, tempus aut ullum vacat,
i dum iubetur. Sequitur a primo statim
esta Iuno: numquid immunis fuit
antis aetas? Monstra superavit prius,
am nosse posset. Gemina cristati caput
ues ferebant ora; quos contra obvius
avit infans; igneos serpentium
os remisso lumine ac placido intuens,
serenis vultibus nodos tulit,
mida tenerâ guttura elidens manu,
it hydrae. Maenali pernix fera,
decorum praeferens auro caput,
sa *cursu est.* Maximus Nemeae timor
lacertis gemuit Herculeis leo.

Quid stabula memorem dira Bistonii gregis,
Suisque regem pabulum armentis datum?
Solitumque densis hispidum Erymanthi iugis
Arcadia quatere nemora Maenalium suem?
Taurumque centum non levem populis metum?
Inter remotos gentis Hesperiae greges
Pastor triformis littoris Tartessii
Peremtus, acta est praeda ab occasu ultimo;
Notum Cithaeron pavit Oceano pecus.
Penetrare iussus solis aestivi plagas,
Et adusta medius regna quae torret dies,
Utrimque montes solvit: abrupto obiice
Latam ruenti fecit Oceano viam.
Post haec, adortus nemoris opulenti domos,
Aurifera vigilis spolia serpentis tulit.
Quid? saeva Lernae monstra, numerosum malum
Non igne demum vicit et docuit mori?
Solitasque pennis condere obductis diem
Petiit ab ipsis nubibus Stymphalidas?
Non vicit illum caelibis semper tori
Regina gentis vidua Thermodontiae:
Nec ad omne clarum facinus audaces manus
Stabulis fugavit turpis Augiae labor.
Quid ista prosunt? Orbe defenso caret.
Sensere terrae pacis auctorem suae
Abesse terris. Prosperum ac felix scelus
Virtus vocatur; sontibus parent boni;
Ius est in armis, opprimit leges timor.
Ante ora vidi nostra truculentâ manu
Gnatos paterni cadere regni vindices,
Ipsamque Cadmi nobilis stirpem ultimam
Occidere; vidi regium capitis decus
Cum capite raptum. Quis satis Thebas fleat?
Ferax deorum terra, quem dominum tremis,
E cuius arvis eque foecundo sinu
Stricto iuventus orta cum ferro stetit;

que muros natus Amphion Iove
it, canoro saxa modulatu trahens;
ius urbem non semel divûm parens
relicto venit? Haec, quae coelites
pit, et quae fecit, et (fas sit loqui)
sse faciet, sordido premitur iugo!
ea proles civitasque Amphionis,
decidistis? tremitis ignavum exulem,
carentem finibus, nostris gravem?
celera terrâ quique persequitur mari,
eva iustâ sceptra confringit manu,
servit absens, fertque quae ferri vetat,
tque Thebas exul Herculeas Lycus.
on tenebit: aderit et poenas petet,
usque ad astra emerget! Inveniet viam,
aciet! Adsis sospes et remees, precor,
emque venias victor ad victam domum!
ge, coniux, atque dispulsas manu
pe tenebras! Nulla si retro via,
clausum est: orbe diducto redi,
quid atrâ nocte possessum latet,
ecum! Dirutis qualis iugis
citato flumini quaerens iter
stetisti, scissa cum vasto impetu
Tempe (pectore impulsus tuo
et illuc cecidit, et rupto aggere
rrit Thessalus torrens viâ):
ntes, liberos, patriam petens,
erum terminos tecum efferens;
avida tot per annorum gradus
etas, redde; et oblitos sui
vidos ante te populos age.
nt spolia, si tantum refers,
eratum est. Magna sed nimium loquor
sortis. *Unde* illum mihi,
dexteram amplectar, diem,

Reditusque lentos nec mei memores querar?
Tibi, o deorum ductor, indomiti ferent
Centena tauri colla; tibi, frugum potens,
Secreta reddam sacra; tibi mutâ fide
Longas Eleusin tacita iactabit faces
Tum restitutas fratribus rebor meis
Animas, et ipsum regna moderantem sua
Florere patrem. Si qua te maior tenet
Clausum potestas: sequimur. Aut omnes tuo
Defende reditu sospes, aut omnes trahe! —
Trahes, nec ullus eriget fractos deus.
AMPH. O socia nostri sanguinis, castâ fide
Servans torum natosque magnanimi Herculis,
Meliora mente concipe, atque animum excita!
Aderit profecto, qualis ex omni solet
Labore, maior. MEG. Quod nimis miseri volunt,
Hoc facile credunt. AMPH. Imo quod metuunt nimis,
Nunquam moveri posse nec tolli putant:
Prona est timori semper in peius fides.
MEG. Demersus ac defossus et toto insuper
Oppressus orbe, quam viam ad Superos habet!
AMPH. Quam tunc habebat, cum per arentem plagam
Et fluctuantes more turbati maris
Abiit arenas, bisque discedens fretum
Et bis recurrens; cumque desertâ rate
Deprensus haesit syrtium brevibus vadis,
Et puppe fixâ maria superavit pedes.
MEG. Iniqua raro maximis virtutibus
Fortuna parcit. Nemo se tuto diu
Periculis offerre tam crebris potest.
Quem saepe transit casus, aliquando invenit
Sed ecce! saevus ac minas vultu gerens
Et qualis animo est, talis incessu venit,
Alienâ dextrâ sceptra concutiens Lycus.

[redacted]

TS. MEGARA. AMPHITRYON.

*Thebis a Creonte in exilium missus, Hercule ad In-
to, caeso Creonte cum filiis, quo regnum occupatum
Megarae nuptias ambit, abnuenti vim minatur.*

bis regens opulenta Thebanae loca,
uidquid uberi cingit solo
hocis, quidquid Ismenos rigat,
Cithaeron vertice excelso videt,
ıdens Isthmos exilis freta,
a patriae iura possideo domus
eres: nobiles non sunt mihi
ltis inclytum titulis genus;
virtus. Qui genus iactat suum,
dat. Rapta sed trepidâ manu
btinentur; omnis in ferro est salus.
bus tenere te invitis scias,
ıetur ensis. Alieno in loco
ile regnum est; una sed nostras potest
ires, iuncta regali face
jue, Megara: ducet e genere inclyto
olorem nostra. Non equidem reor
cuset ac meos spernat toros.
npotenti pertinax animo abnuet
e omnem penitus Herculeam domum.
:tum ac sermo popularis premet?
regni posse ad invidiam pati.
igitur: fors dedit nobis locum:
psa, tristi vestis obtentu caput
xta praesides adstat deos,
adhaeret verus Alcidae sator.
lnam iste, nostri generis exitium ac lues,
t? Quid tentat? LYC. O clarum trahens
omen *regiâ, facilis* mea
aure verba patienti excipe.

Si aeterna semper odia mortales gerant,
Nec coeptus unquam cedat ex animis furor,
Sed arma felix teneat, infelix paret:
Nihil relinquent bella; tum vastis ager
Squalebit arvis; subditâ tectis face
Altus sepultas obruet gentes cinis.
Pacem reduci velle victori expedit,
Victo necesse est: particeps regno ven
Sociemur animis! pignus hoc fidei cape:
Continge dextram! — Quid truci vultu siles?

MEG. Egone ut parentis sanguine adspersam manum
Fratrumque geminâ caede contingam? Prius
Extinguet Ortus, referet Occasus diem
Pax ante fida nivibus et flammis erit,
Et Scylla Siculum iunget Ausonio latus;
Priusque multo vicibus alternis fugax
Euripus undâ stabit Euboïcâ piger.
Patrem abstulisti, regna, germanos, larem,
Patriam: quid ultra est? Una res superest mihi,
Fratre ac parente carior, regno ac lare:
Odium tui, quod esse cum populo mihi
Commune doleo: pars quota ex illo mea est?
Dominare tumidus! spiritus altos gere!
Sequitur superbos ultor a tergo deus.
Thebana novi regna. Quid matres loquar
Passas et ausas scelera? quid geminum nefas,
Mixtumque nomen coniugis, gnati, patris?
Quid bina fratrum castra? quid totidem rogos?
Riget superba Tantalis luctu parens,
Moestusque Phrygio manat in Sipylo lapis.
Quin ipse, torvum subrigens cristâ caput,
Illyria Cadmus regna permensus fugâ,
Longas reliquit corporis tracti notas.
Haec te manent exempla. Dominare, ut lubet,
Dum solita regni fata te nostri vocent.

LYC. Agedum, efferatas, rabida, voces amove,
Et disce regum imperia ab Alcide pati.
Ego rapta quamvis sceptra victrici geram
Dextrâ, regamque cuncta sine legum metu,
Quas arma vincunt: pauca pro causâ loquar
Nostrâ. Cruento cecidit in bello pater?
Cecidere fratres? Arma non servant modum,
Nec temperari facile nec reprimi potest
Stricti ensis ira; bella delectat cruor. —
Sed ille regno pro suo, nos improbâ
Cupidine acti. — Quaeritur belli exitus,
Non causa. Sed nunc pereat omnis memoria.
Cum victor arma posuit, et victum decet
Deponere odia. Non ut inflexo genu
Regnantem adores, petimus; hoc ipsum placet,
Animo ruinas quod capis magno tuas.
Es rege coniux digna: sociemus toros.
MEG. Gelidus per artus vadit exsangues tremor.
Quod facinus aures pepulit? Haud equidem horrui,
Cum pace ruptâ bellicus muros fragor
Circumsonaret; pertuli intrepide omnia:
Thalamos tremisco; capta nunc videor mihi.
Gravent catenae corpus, et longâ fame
Mors protrahatur lenta: non vincet fidem
Vis ulla nostram; moriar, Alcide, tua!
LYC. Animosne mersus Inferis coniux facit?
MEG. Inferna tetigit, posset ut supera adsequi.
LYC. Telluris illum pondus immensae premit.
MEG. Nullo premetur onere, qui coelum tulit.
LYC. Cogére. MEG. Cogi qui potest, nescit mori.
LYC. Effare, thalamis quod novis potius parem
Regale munus? MEG. Aut tuam mortem, aut meam.
LYC. Moriére, demens? MEG. Coniugi occurram meo.
LYC. Sceptrone nostro potior est famulus tibi?
MEG. Quot iste famulus tradidit reges neci!

LYC. Cur ergo regi servit, et patitur iugum?
MEG. Imperia dura tolle, quid virtus erit?
LYC. Obici feris monstrisque virtutem putas?
MEG. Virtutis est domare, quae cuncti pavent,
LYC. Tenebrae loquentem magna Tartareae premunt.
MEG. Non est ad astra mollis e terris via.
LYC. Quo patre genitus coelitum sperat domos?
AMPH. Miseranda coniux Herculis magni sile:
Partes meae sunt reddere Alcidae patrem
Genusque verum. Post tot ingentis viri
Memoranda facta, postque pacatum manu,
Quodcunque Titan ortus et labens videt,
Post monstra tot perdomita, post Phlegram impio
Sparsam cruore, postque defensos deos,
Nondum liquet de patre? mentimur Iovem?
Iunonis odio crede. LYC. Quid violas Iovem?
Mortale coelo non potest iungi genus.
AMPH. Communis ista pluribus causa est deis.
LYC. Famuline fuerant ante quam fierent dei?
AMPH. Pastor Pheraeos Delius pavit greges....
LYC. Sed non per omnes exul erravit plagas....
AMPH. Quem profuga terra mater errante edidit.
LYC. Non monstra saevas Phoebus aut timuit feras.
AMPH. Primus sagittas imbuit Phoebi draco.
LYC. Quam gravia parvus tulerit ignoras mala!
AMPH. E matris utero fulmine eiectus puer
Mox fulminanti proximus patri stetit.
Quid, qui gubernat astra, qui nubes quatit?
Non latuit infans rupis Idaeae specu?
Sollicita tanti pretia natales habent,
Semperque magno constitit nasci deum.
LYC. Quemcunque miserum videris, hominem scias.
AMPH. Quemcunque fortem videris, miserum neges.

LYC. Fortem vocemus, cuius ex humeris leo,
Donum puellae factus, et clava excidit,
Fulsitque pictum veste Sidoniâ latus?
Fortem vocemus, cuius horrentes comae
Maduere nardo? Laude qui notas manus
Ad non virilem tympani movit sonum
Mitrâ ferocem barbarâ frontem premens?
AMPH. Non erubescit Bacchus effusos tener
Sparsisse crines, nec manu molli levem
Vibrare thyrsum, cum parum forti gradu
Auro decorum syrma barbarico trahit:
Post multa virtus opera laxari solet.
LYC. Teuthrantis hoc fatetur eversi domus,
Pecorumque ritu virginum oppressi greges.
Hoc nulla Iuno, nullus Eurystheus iubet:
Ipsius haec sunt opera. AMPH. Non nosti omnia:
Ipsius opus est caestibus fractus suis
Eryx, et Eryci iunctus Antaeus Libys,
Et qui hospitali caede manantes foci
Bibere iustum sanguinem Busiridis.
Ipsius opus est, vulneri et ferro obvius,
Mortem coactus integer Cycnus pati;
Nec unus unâ Geryon victus manu.
Eris inter istos, qui tamen nullo stupro
Laesere thalamos. LYC. Quod Iovi, hoc regi licet:
Iovi dedisti coniugem: regi dabis,
Et te magistro non novum hoc discet nurus,
Etiam viro probante meliorem sequi.
Sin copulari pertinax taedis negat:
Vel ex coactâ nobilem partum feram.
MEG. Umbrae Creontis et penates Labdaci,
Et nuptiales impii Oedipodae faces,
Nunc solita vestro fata coniugio date!
Nunc, nunc, cruentae regis Aegypti nurus,
Adeste, *multo sanguine infectae* manus!
Deest una numero Danaïs: explebo nefas.

LYC. Coniugia quoniam pervicax nostra abnuis,
Regemque terres: sceptra quid possint, scies.
Complectere aras: nullus eripiet deus
Te mihi; nec, orbe si remolito queat
Ad supera victor numina, Alcides, vehi.
Congerite silvas! templa supplicibus suis
Iniecta flagrent! coniugem et totum gregem
Consumat unus igne subiecto rogus!
AMPH. Hoc munus a te, genitor Alcidae, peto,
Rogare quod me deceat: ut primus cadam.
LYC. Qui morte cunctos luere supplicium iubet,
Nescit tyrannus esse. Diversa inroga:
Miserum veta perire, felicem iube.
Ego, dum cremandis trabibus adcrescit rogus,
Sacro regentem maria votivo colam.
AMPH. Proh numinum vis summa, proh coelestium
Rector parensque, cuius excussis tremunt
Humana telis, impiam regis feri
Compesce dextram! — Quid deos frustra precor?
Ubicunque es, audi, gnate! — Cur subito labant
Agitata motu templa? cur mugit solum?
Infernus imo tonuit e fundo fragor.
Audimur: est, est sonitus Herculei gradus!

CHORUS THEBANORUM.

Actoris partes Chorus officiumque viriliter defendit, precibus Amphitryonis adspirans Herculis reditum vovet, idque arguit Orphei exemplo.

O fortuna viris invida fortibus,
Quam non aequa bonis praemia dividis!
„Eurystheus facile regnet in otio;
„Alcmenâ genitus bella per omnia
„Monstris exagitet coeliferam manum:
„Serpentis resecet colla feracia;
„Deceptis referat mala sororibus,

[redacted]

„Cum somno dederit pervigiles genas
„Pomis divitibus praepositus draco.“
Intravit Scythiae multivagas domos,
Et gentes patriis sedibus hospitas;
Calcavitque freti terga rigentia,
Et mutis tacitum littoribus mare.
Illic dura carent aequora fluctibus;
Et quà plena rates carbasa tenderant,
Intonsis teritur semita Sarmatis.
Stat pontus vicibus mobilis annuis,
Navem nunc facilis, nunc equitem, pati.
Illic, quae viduis gentibus imperat,
Aurato religans ilia balteo,
Detraxit spolium nobile corpori
Et peltam et nivei vincula pectoris,
Victorem posito suspiciens genu.
Quà spe praecipites actus ad Inferos,
Audax ire vias irremeabiles,
Vidisti Siculae regna Proserpinae?
Illic nulla Noto, nulla Favonio
Consurgunt tumidis fluctibus aequora;
Non illic geminum Tyndaridae genus
Succurunt timidis sidera navibus:
Stat nigro pelagus gurgite languidum;
Et cum Mors avidis pallida dentibus
Gentes innumeras Manibus intulit,
Uno tot populi remige transeunt.
Evincas utinam iura ferae Stygis,
Parcarumque colos non revocabiles!
Hic qui rex populis pluribus imperat,
Bello cum peteres Nestoream Pylon,
Tecum conseruit pestiferas manus,
Telum tergeminà cuspide praeferens;
Effugit *tenui vulnere saucius*,
Et mortis dominus pertimuit mori.
Fatum rumpe manu: tristibus Inferis

Prospectus pateat lucis, et invius
Limes det faciles ad Superos vias!
Immites potuit flectere cantibus
Umbrarum dominos et prece supplici
Orpheus, Eurydicen dum repetit suam.
Quae silvas et aves saxaque traxerat,
Ars, quae praebuerat fluminibus moras,
Ad cuius sonitum constiterant ferae:
Mulcet non solitis vocibus Inferos,
Et surdis resonat clarius in locis.
Deflent Eurydicen Threïciae nurus?
Deflent et lacrimis difficiles dei,
Et, qui fronte nimis crimina tetricâ
Quaerunt, ac veteres excutiunt reos,
Flentes Eurydicen iuridici sedent.
Tandem mortis, ait „Vincimur,“ arbiter:
„Evade ad Superos; lege tamen datâ:
„Tu post terga tui perge viri comes;
„Tu non ante tuam respice coniugem,
„Quam cum clara deos obtulerit dies,
„Spartanique aderit ianua Taenari.“
Odit verus amor nec patitur moras:
Munus dum properat cernere, perdidit.
Quae vinci potuit regia cantibus,
Haec vinci poterit regia viribus.

ACTUS TERTIUS.

HERCULES.

Solem ceterosque deos precatur veniam Hercules, quod iussus Cerberum Superis invisum traxerit.

O lucis almae rector et coeli decus,
Qui alterna curru spatia flammifero ambiens,

[redacted]

Illustre laetis exseris terris caput,
Da, Phoebe, veniam, si quid illicitum tui
Videre vultus: iussus in lucem extuli
Arcana mundi. Tuque, coelestûm arbiter
Parensque, visus fulmine opposito tege;
Et tu, secundo maria qui sceptro regis,
Imas pete undas! Quisquis ex alto adspicit
Terrena, facie pollui metuens novâ,
Aciem reflectat, oraque in coelum erigat,
Portenta fugiens. Hoc nefas cernant duo,
Qui advexit et quae iussit. In poenas meas
Atque in labores non satis terrae patent:
Iunonis odio vidi inaccessa omnibus,
Ignota Phoebo, quaeque deterior polus,
Obscura diro spatia concessit Iovi;
Et, si placerent tertiae sortis loca,
Regnare potui. Noctis aeternae chaos
Et nocte quiddam gravius, et tristes deos
Et fata, vici; morte contemtâ redî.
Quid restat aliud? Vidi et ostendi Inferos.
Da, si quid ultra est. Tam diu pateris manus
Cessare nostras, Iuno? Quae vinci iubes?
Sed templa quare miles infestus tenet,
Limenque sacrum terror armorum obsidet?

MEGARA, AMPHITRYON, HERCULES, THESEUS.

Herculem reducem gratatur Amphitryon. Illi quaerenti narrat, quo in loco res sint. Dum Hercules proficiscitur ad occidendum Lycum, Theseus rogatus ab Amphitryone exponit, quae apud Inferos gesserit Hercules.

AMPH. Utrumne visus vota decipiunt meos,
An ille domitor orbis et Graiûm decus
Tristi silentem nubilo liquit domum?
Estne ille natus? Membra laetitia stupent.

O gnate, certa, at sera, Thebarum salus,
Teneone in auras editum, an vanâ fruor
Deceptus umbrâ? tune es? — Agnosco toros
Humerosque, et alto nobilem trunco manum.
HERC. Unde iste, genitor, squalor, et lugubribus
Amicta coniux? Unde tam foedo obsiti
Paedore nati? quae domum clades gravat?
AMPH. Socer est peremtus; regna possedit Lycus;
Gnatos, parentem, coniugem leto petit.
HERC. Ingrata tellus, nemo ad Herculeae domus
Auxilia venit? vidit hoc tantum nefas
Defensus orbis? Cur diem questu tero?
Mactetur hostis. THES. Hanc ferat virtus notam,
Fiatque summus hostis Alcidae Lycus?
Ad hauriendum sanguinem inimicum feror.
HERC. Theseu, resiste: ne qua vis subita ingruat.
Me bella poscunt. Differ amplexus, parens;
Coniuxque, differ: nunciet Diti Lycus,
Me iam redisse. THES. Flebilem ex oculis fuga,
Regina, vultum; tuque nato sospite
Lacrimas cadentes reprime: si novi Herculem,
Lycus Creonti debitas poenas dabit.
Lentum est, dabit: dat; hoc quoque est lentum: dedit,
AMPH. Votum secundet, qui potest, nostrum deus,
Rebusque lapsis adsit! O magni comes
Magnanime nati, pande virtutum ordinem:
Quam longa moestos ducat ad Manes via;
Ut vincla tulerit dura Tartareus canis.
THES. Memorare cogis acta securae quoque
Horrenda menti. Vix adhuc certa est fides
Vitalis aurae, torpet acies luminum,
Hebetesque visus vix diem insuetum ferunt.
AMPH. Pervince, Theseu, quidquid alto in pectore
Remanet pavoris, neve te fructu optimo
Frauda laborum. Quae fuit durum pati,

[redacted]

Meminisse dulce est: fare casus horridos.
THES. Fas omne mundi, teque dominantem, precor,
Regno capaci; teque, quam totâ irrita
Quaesivit Aetnâ mater: ut iura abdita
Et operta terris liceat impune eloqui.
Spartana tellus nobile attollit iugum,
Densis ubi aequor Taenarus silvis premit;
Hic ora solvit Ditis invisi domus,
Hiatque rupes alta, et immenso specu
Ingens vorago faucibus vastis patet,
Latumque pandit omnibus populis iter.
Non caeca tenebris incipit primo via:
Tenuis relictae lucis a tergo nitor
Fulgorque dubius solis afflicti cadit,
Et ludit aciem. Nocte sic mixtâ solet
Praebere lumen primus aut serus dies.
Hinc ampla vacuis spatia laxantur locis,
In quae omne mersum pereat humanum genus.
Nec ire labor est: ipsa deducit via.
Ut saepe puppes aestus invitas rapit:
Sic pronus aër urget atque avidum chaos,
Gradumque retro flectere haud unquam sinunt
Umbrae tenaces. Intus immensi sinus
Placido quieta labitur Lethe vado,
Demitque curas; neve remeandi amplius
Pateat facultas, fletibus multis gravem
Involvit amnem, qualis incertâ vagus
Maeander unda ludit, et cedit sibi
Instatque, dubius, littus an fontem petat.
Palus inertis foeda Cocyti iacet.
Hic vultur, illic luctifer bubo gemit,
Omenque triste resonat infaustae strigis;
Horrent opacâ fronde nigrantes comae,
Taxo imminente; *quam tenet* segnis Sopor,
Famesque moesta tabido rictu iacens;
Pudorque serus conscios vultus tegit;

Metus, Pavorque, Funus, et frendens Dolor,
Aterque Luctus sequitur, et Morbus tremens,
Et cincta ferro Bella; in extremo abdita
Iners Senectus adiuvat baculo gradum.
AMPH. Estne aliqua tellus Cereris aut Bacchi ferax?
THES. Non prata viridi laeta facie germinant;
Nec adulta leni fluctuat Zephyro seges;
Non ulla ramos silva pomiferos habet:
Sterilis profundi vastitas squalet soli,
Et foeda tellus torpet aeterno situ,
Rerumque moestus finis et mundi ultima;
Immotus aër haeret, et pigro sedet
Nox atra mundo; cuncta moerore horrida,
Ipsâque Morte peior est Mortis locus.
AMPH. Quid? ille, opaca qui regit sceptro loca,
Quâ sede positus temperat populos leves?
THES. Est in recessu Tartari obscuro locus,
Quem gravibus umbris spissa caligo adligat.
A fonte discors manat hinc uno latex:
Alter quieto similis (hunc iurant dei),
Tacente sacram devehens fluvio Styga:
At hic tumultu rapitur ingenti ferox,
Et saxa fluctu volvit, Acheron, invius
Renavigari. Cingitur duplici vado
Adversa Ditis regia, atque ingens domus
Umbrante luco tegitur. Hic vasto specu
Pendent tyranni limina; hac umbris iter;
Haec porta regni. Campus hanc circa iacet,
In quo superbo digerit vultu sedens
Animas recentes. Dira maiestas deo,
Frons torva, fratrum quae tamen speciem gerat
Gentisque tantae: vultus est illi Iovis,
Sed fulminantis. Magna pars regni trucis
Est ipse dominus, cuius adspectum timet,
Quidquid timetur. AMPH. Verane est fama, inferis
Tam sera reddi iura, et oblitos sui

[redacted]

eris nocentes debitas poenas dare?
s iste veri rector atque aequi arbiter?
s. Non unus altâ sede quaesitor sedens
cia trepidis sera sortitur reis.
ur illo Gnossius Minos foro;
damanthus illo; Thetidis hoc audit socer.
d quisque fecit, patitur: auctorem scelus
etit, suoque premitur exemplo nocens.
cruentos carcere includi duces,
mpotentis terga plebeiâ manu
di tyranni. Quisquis est placide potens,
inusque vitae servat innocuas manus,
ncruentum mitis imperium regit,
naeque parcit: longa permensus diu
cis aevi spatia, vel coelum petit,
laeta felix nemoris Elysii loca,
x futurus. Sanguine humano abstine,
unque regnas: scelera taxantur modo
ore vestra. AMPH. Certus inclusos tenet
us nocentes? utque fert fama, impios
plicia vinclis saeva perpetuis domant?
s. Rapitur volucri tortus Ixion rota;
ice saxum grande Sisyphiâ sedet;
mne medio faucibus siccis senex
atur undas: adluit mentum latex;
mque cum iam saepe decepto dedit,
t unda in ore; poma destituunt famem;
bet volucri Tityos aeternas dapes;
sque frustra Danaïdes plenas gerunt;
nt furentes impiae Cadmeïdes;
etque mensas avida Phineas avis.
H. Nunc ede nati nobilem pugnam mei.
ui volentis munus an spolium refert?
s. Ferale tardis *imminet* saxum vadis,
ent ubi undae, segne torpescit fretum.
servat amnem cultu et adspectu horridus,

Pavidosque Manes squalidus gestat, senex.
Impexa pendet barba; deformem sinum
Nodus coërcet; concavae lurent genae,
Regit ipse conto portitor longo ratem.
Hic onere vacuam littori puppim adplicans
Repetebat umbras: poscit Alcides viam,
Cedente turba. Dirus exclamat Charon:
„ Quo pergis audax? Siste properantem gradum!"
Non passus ullas gnatus Alcmena moras.
Proprio coactum navidam conto domat,
Scanditque puppem. Cymba populorum capax
Succubuit uni: sidit, et gravior ratis
Utrimque Lethen latere titubanti bibit.
Tum victa trepidant monstra, Centauri truces,
Lapithaeque multo in bella succensi mero.
Stygiae paludis ultimos quaerens sinus,
Foecunda mergit capita Lernaeus labos.
Post haec avari Ditis adparet domus.
Hic saevus umbras territat Stygius canis,
Qui trina vasto capita concutiens sono
Regnum tuetur. Sordidum dabo caput
Lambunt colubrae; viperis horrent iubae;
Longusque tortâ sibilat caudâ draco;
Par ira formae. Sensit ut motus pedum
Attollit hirtas angue vibrato comas,
Missumque captat aure subrecta sonum,
Sentire et umbras solitus. Ut propior stetit
Iove natus: antro sedit incertus canis,
Et uterque timuit. Ecce! latratu gravi
Loca muta terret; sibilat totos minax
Serpens per armos; vocis horrendae fragor
Per ora missus terna felices quoque
Exterret umbras. Solvit a laevâ feros
Tunc ipse rictus, et Cleonaeum caput
Opponit, ac se tegmine ingenti clepit;
Victrice magnum dextera robur gerens

[redacted]

Huc nunc et illuc verbere adsiduo rotat,
Ingeminat ictus. Domitus infregit minas
Et cuncta lassus capita submisit canis,
Antroque toto cessit. Extimuit sedens
Uterque solio dominus, et duci iubet;
Me quoque petenti munus Alcidae dedit.
Tunc gravia monstri colla permulcens manu
Adamante texto vinxit. Oblitus sui
Custos opaci pervigil regni canis
Componit aures timidus, et patiens trahi,
Herumque fassus, ore submisso obsequens,
Utrumque cauda pulsat anguifera latus.
Postquam est ad oras Taenari ventum, et nitor
Percussit oculos lucis ignotae bono,
Resumit animos vinctus; et vastas furens
Quassat catenas; pene victorem abstulit,
Pronumque retro vexit et movit gradu.
Tunc et meas respexit Alcides manus:
Geminis uterque viribus tractum canem,
Ira furentem et bella tentantem irrita,
Intulimus orbi. Vidit ut clarum aethera,
Et pura nitidi spatia conspexit poli,
[Oborta nox est, lumina in terram dedit,]
Compressit oculos et diem invisum expulit
Aciemque retro flexit, atque omni petit
Cervice terram; tum sub Herculea caput
Abscondit umbra.
Densa sed laeto venit
Clamore turba, frontibus laurum gerens,
Magnique meritas Herculis laudes canit.

CHORUS THEBANORUM.

Chorus Herculis victoriam ex inferis reportatam canit, et ceteras illius laudes admiscet.

Natus Eurystheus properante partu

Iusserat mundi penetrare fundum:
Deerat hoc solum numero laborum,
Tertiae regem spoliare sortis.
Ausus est coecos aditus inire,
Ducit ad Manes via qua remotos
Tristis, et silva meduenda nigra,
Sed frequens magna comitante turba.
Quantus incedit populus per urbes
Ad novi ludos avidus theatri:
Quantus Elëum ruit ad Tonantem,
Quinta cum sacrum revocavit aestas;
Quanta, cum longae redit hora nocti,
Crescere et somnos cupiens quietos
Libra Phoebeos tenet aequa currus,
Turba secretam Cererem frequentat,
Et citi tectis properant relictis
Attici noctem celebrare mystae:
Tanta per campos agitur silentes
Turba; pars tarda gradiens senecta
Tristis, et longa satiata vita;
Pars adhuc currit melioris aevi,
Virgines nondum thalamis iugatae,
Et comis nondum positis ephebi,
Matris et nomen modo doctus infans.
His datum solis, minus ut timerent,
Igne praelato relevare noctem.
Ceteri vadunt per opaca tristes;
Qualis est nobis animus, remota
Luce cum moestus sibi quisque sentit
Obrutum tota caput esse terra:
Stat chaos densum tenebraeque turpes,
Et color noctis malus, ac silentis
Otium mundi vacuaeque nubes.
Sera nos illo referat senectus!
Nemo ad id sero venit, unde nunquam,
Cum semel venit, poterit reverti.

[redacted]

Quid iuvat durum properare fatum?
Omnis haec magnis vaga turba terris
Ibit ad Manes, facietque inerti
Vela Cocyto. Tibi crescit omne,
Et quod Occasus videt, et quod Ortus:
Parce venturis: tibi, Mors, paramur.
Sis licet segnis: properamus ipsi.
Prima quae vitam dedit hora, carpit.
Thebis laeta dies adest:
Aras tangite supplices!
Pingues caedite victimas!
Permixtae maribus nurus
Solemnes agitent choros!
Cessent deposito iugo
Arvi fertilis incolae!
Pax est Herculea manu
Auroram inter et Hesperum
Et qua sol medium tenens
Umbras corporibus negat.
Quodcunque adluitur solum
Longo Tethyos ambitu,
Alcidae domuit labor.
Transvectus vada Tartari,
Pacatis redit Inferis.
Iam nullus superest timor
Nil ultra iacet Inferos.
Stantes, sacrificus, comas
Dilecta tege populo!

ACTUS QUARTUS.

HERCULES, THESEUS, AMPHITRYON, MEGARA.

Hercules a caede Lyci reversus advocatis diis sacra facturus in furorem vertitur, et suam uxorem cum liberis occidit, deinde in somnum labitur.

HERC. Ultrice dextra fusus adverso Lycus
Terram cecidit ore; tum quisquis comes
Fuerat tyranni, iacuit et poenae comes.
Nunc sacra patri victor et Superis feram,
Caesisque meritas victimis aras colam.
Te, te, laborum socia et adiutrix, precor,
Belligera Pallas, cuius in laeva ciet
Aegis feroces ore saxifico minas!
Adsit Lycurgi domitor et rubri maris,
Tectam virenti cuspidem thyrso gerens;
Geminumque numen, Phoebus et Phoebi soror,
Soror sagittis aptior, Phoebus lyrae;
Fraterque quisquis incolit coelum meus,
Non ex noverca frater, huc adpellite
Greges opimos! Quidquid Indorum seges,
Arabesque odoris quidquid arboribus legunt,
Conferte in aras: pinguis exundet vapor.
Populea nostras arbor exornet comas;
Te ramus oleae fronde gentili tegat,
Theseu. Tonantem nostra adorabit manus;
Tu conditores urbis, et silvestria
Trucis antra Zethi, nobilis Dircen aquae,
Laremque regis advenae Tyrium coles.
Date tura flammis! AMPH. Gnate, manantes prius
Manus cruenta caede et hostili expia.
HERC. Utinam cruorem capitis invisi deis
Libare possem! Gratior nullus liquor

Tinxisset aras: victima haud ulla amplior
Potest magisque opima mactari Iovi,
Quam rex iniquus. AMPH. Finiat genitor tuos
Opta labores; detur aliquando otium
Quiesque fessis. HERC. Ipse concipiam preces
Iove meque dignas. Stet suo coelum loco
Tellusque et aether; astra inoffensos agant
Aeterna cursus; alta pax gentes alat;
Ferrum omne teneat ruris innocui labor,
Ensesque lateant; nulla tempestas fretum
Violenta turbet; nullus irato Iove
Exiliat ignis; nullus hiberna nive
Nutritus agros amnis eversos trahat;
Venena cessent: nulla nocituro gravis
Succo tumescat herba; non saevi ac truces
Regnent tyranni. Si quod etiamnum est scelus
Latura tellus, properet; et si quod parat
Monstrum, meum sit. Sed quid hoc? Medium diem
Cinxere tenebrae; Phoebus obscuro meat
Sine nube vultu! Quis diem retro fugat,
Agitque in ortus? unde nox atrum caput
Ignota profert? unde tot stellae polum
Implent diurnae? Primus en! noster labor
Coeli refulget parte non minima, Leo,
Iraque totus fervet et morsus parat.
Iam rapiet aliquod sidus: ingenti minax
Stat ore, et ignes efflat, et rutilat, iubam
Cervice iactans. Quidquid autumnus gravis
Hiemsque gelido frigida spatio refert,
Uno impetu transiliet, et verni petet
Frangetque Tauri colla. AMPH. Quod subitum hoc malum est?
Quo, gnate, vultus huc et huc acres refers,
Acieque falsum turbida coelum vides?
HERC. *Perdomita tellus, tumida* cesserunt freta;
Inferna nostros regna sensere impetus:

Immune coelum est, dignus Alcidae labor.
In alta mundi spatia sublimis ferar.
Petatur aether: astra promittit pater.
Quid, si negaret? Non capit terra Herculem,
Tandemque Superis reddit. En! ultro vocat
Omnis deorum coetus, et laxat fores,
Una vetante. Recipis, et reseras polum,
An contumacis ianuam mundi traho?
Dubitatur etiam? Vincla Saturno exuam,
Contraque patris impii regnum impotens
Avum resolvam! bella Titanes parent
Me duce furentes! saxa cum silvis feram,
Rapiamque dextra plena Centauris iuga!
Iam monte gemino limitem ad Superos agam!
Videat sub Ossa Pelion Chiron suum;
In coelum Olympus, tertio positus gradu,
Perveniet, aut mittetur. AMPH. Infandos procul
Averte sensus; pectoris sani parum,
Magni tamen, compesce dementem impetum.
HERC. Quid hoc? Gigantes arma pestiferi movent
Profugit umbras Tityos, ac, lacerum gerens
Et inane pectus, quam prope a coelo stetit!
Labat Cithaeron, alta Pallene tremit,
Macetumque Tempe. Rapuit hic Pindi iuga;
Hic rapuit Oeten; saevit horrendum Mimas;
Flammifera Erinnys verbere excusso sonat,
Rogisque adustas propius ac propius sudes
In ora tendit; saeva Tisiphone, caput
Serpentibus vallata, post raptum canem
Portam vacantem clausit opposita face. —
Sed ecce! proles regis inimici latet,
Lyci nefandum semen! Inviso patri
Haec dextra iam vos reddet! Excutiat leves
Nervus sagittas! Tela sic mitti decet
Herculea. AMPH. Quo se coecus impegit furor!
Vastum coactis flexit arcum cornibus,

[redacted]

Pharetramque solvit; stridet emissa impetu
Arundo: medio spiculum collo fugit
Vulnere relicto. HERC. Ceteram prolem eruam
Omnesque latebris. Quid moror? maius mihi
Bellum Mycenis restat: ut Cyclopea
Eversa manibus saxa nostris concidant.
Huc eat et illuc aula disiecto obiice,
Rumpatque postes; columen impulsum labet! —
Perlucet omnis regia: hic video abditum
Natum scelesti patris! AMPH. En, blandas manus
Ad genua tendens, voce miseranda rogat!
Scelus nefandum, triste, et adspectu horridum:
Dextra precantem rapuit, et circa furens
Bis ter rotatum misit; ast illi caput
Sonuit; cerebro tecta disperso madent.
At misera, parvum protegens gnatum sinu,
Megara furenti similis e latebris fugit.
HERC. Licet Tonantis profuga condaris sinu,
Petet undecunque temet haec dextra, et feret.
AMPH. Quo, misera, pergis? quam fugam aut latebram petis?
Nullus salutis Hercule infesto est locus:
Amplectere ipsum potius et blanda prece
Lenire tenta. MEG. Parce iam, coniux, precor!
Agnosce Megaram! Gnatus hic vultus tuos
Habitusque reddit. Cernis, ut tendat manus?
HERC. Teneo novercam! Sequere! da poenas mihi,
Iugoque pressum libera turpi Iovem!
Sed ante matrem parvulum hoc monstrum occidat.
MEG. Quo tendis, amens? sanguinem fundes tuum?
AMPH. Pavefactus *infans* igneo vultu patris
Perit ante vulnus: spiritum eripuit timor.
In coniugem nunc clava libratur gravis.

Perfregit ossa; corpori trunco caput
Abest, nec usquam est. Cernere hoc audes, nimis
Vivax senectus? Si piget luctus, habes
Mortem paratam. Pectus in tela indue;
Vel stipitem istum, caede monstrorum illitum,
Converte: falsum ac nomini turpem tuo
Remove parentem, ne tuae laudi obstrepat.
THES. Quo te ipse, senior, obvium morti ingeris?
Quo pergis amens? Profuge et obtectus late,
Unumque manibus aufer Herculeïs scelus.
HERC. Bene habet: pudendi regis excisa est domus.
Tibi hunc dicatum, maximi coniux Iovis,
Gregem cecidi. Vota persolvi libens
Te digna; et Argos victimas alias dabit.
AMPH. Nondum litasti, gnate: consumma sacrum,
Stat, ecce, ad aras hostia; exspectat manum
Cervice prona; praebeo, occurro, insequor:
Macta! Quid hoc est? Errat acies luminum,
Visusque moeror hebetat. An video Herculis
Manus trementes? Vultus in somnum cadit,
Et fessa cervix capite submisso labat;
Flexo genu iam totus ad terram ruit,
Ut caesa silvis ornus, aut portus mari
Datura moles. Vivis, an leto dedit
Idem, tuos qui misit ad mortem, furor?
Sopor est: reciprocos spiritus motus agit.
Detur quieti tempus: ut somno gravi
Vis victa morbi pectus oppressum levet.
Removete, famuli, tela, ne repetat furens.

CHORUS THEBANORUM.

Deos, sidera et elementa, quae lymphatis, lunaticis et mente captis dominantur, in luctum, commiserationem et auxilium Herculis Chorus advocat; somnum, qui furorem sedare solet, precatur, ut gravi sopore pressum Herculem menti restituat; pueros denique caesos deflet.

Lugeat aether, magnusque parens
Aetheris alti, tellusque ferax,
Et vaga ponti mobilis unda
Tuque ante omnes, qui per terras
Tractusque maris fundis radios,
Noctemque fugas ore decoro,
Fervide Titan! Obitus pariter
Tecum Alcides vidit et ortus,
Novitque tuas utrasque domos.
Solvite tantis animum monstris,
Solvite, Superi! rectam in melius
Flectite mentem! tuque, o domitor
Somne malorum, requies animi,
ars humanae melior vitae,
olucer, matris genus Astraeae,
rater durae languide Mortis,
eris miscens falsa, futuri
rtus et idem pessimus auctor,
ter o rerum, portus vitae,
cis requies, noctisque comes,
par regi famuloque venis:
idus fessum lenisque fove
idum leti genus humanum
s longam discere mortem:
ne devictum torpore gravi.
r indomitos adliget artus;
orva *prius pectora linquat,*
mens repetat pristina cursum.
s humi saeva feroci

Pondera dextra, motu iactans
Brachia vano, nec adhuc omnes
Expulit aestus; sed ut ingenti
Vexata Noto servat longos
Unda tumultus, et iam vento
Cessante tumet. Pelle insanos
Fluctus animi: redeat pietas
Virtusque viro. Vel sit potius
Mens vesano concita motu;
Error coecus, qua coepit, eat.
Solus te iam praestare potest
Furor insontem. Proxima puris
Sors est manibus nescire nefas.
Nunc Herculeis percussa sonent
Pectora palmis; mundum solito
Ferre lacertos verbera pulsent
Victrice manu: gemitus vastos
Audiat aether, audiat atri
Regina poli, vastisque ferox
Qui colla gerit vincta catenis,
Imo latitans Cerberus antro;

[redacted]

ra fortes, stipesque potens
s oneret pectora nodis;
gant tantos arma dolores.
vos, patriae laudis comites,
saevos vulnere reges;
Argiva membra palaestra
ere docti, fortes caestu
esque manu; iam tamen ausi
m Scythicis leve corytis
um certa librare manu,
sque fuga figere cervos,
lumque ferae terga iubatae,
d Stygios, umbrae, portus,
innocuae, quas in primo
ne vitae scelus oppressit
iusque furor!
infaustum genus, o pueri
per iter triste laboris!
ratos visite reges!

ACTUS QUINTUS.

RCULES, AMPHITRYON, THESEUS.

lercules experrectus et menti restitutus, postquam suos a rfectos comperit, manus sibi inferre parat; patris previctus sibi parcit, Athenasque Thesei consilio purgandus iscitur.

s hic locus, quae regio, quae mundi plaga?
ium? sub ortu solis, an sub cardine
ialis Ursae? numquid Hesperii maris
ema tellus hunc dat Oceano modum?
trahimus auras? quod solum fesso subest?
rediimus. Unde prostrata a domo

Video cruenta corpora? an nondum exuit
Simulacra mens inferna? Post reditus quoque
Oberrat oculos turba feralis meos.
Pudet fateri: paveo nescio quid; mihi
Nescio quod animus grande praesagit malum.
Ubi est parens? ubi illa natorum grege
Animosa coniux? cur latus laevum vacat
Spolio leonis? quonam abit tegimen meum,
Idemque somno mollis Herculeo torus?
Ubi tela? ubi arcus? arma quis vivo mihi
Detrahere potuit? spolia quis tanta abstulit?
Ipsumque quis non Herculis somnum horruit?
Libet meum videre victorem, libet!
Exsurge, Virtus, quem novum coelo pater
Genuit relicto; cuius in foetu stetit
Nox longior, quam nostra! — Quod cerno nefas?
Gnati cruenta caede confecti iacent:
Peremta coniux. Quis Lycus regnum obtinet,
Quis tanta Thebis scelera moliri ausus est
Hercule reverso? Quisquis Ismeni loca,
Actaea quisquis arva, qui gemino mari
Pulsata Pelopis regna Dardanii colis,
Succurre! saevae cladis auctorem indica!
Ruat ira in omnes: hostis est, quisquis mihi
Non monstrat hostem. Victor Alcidae, lates?
Procede, seu tu vindicas currus truces
Thracis cruenti: sive Geryonae pecus,
Libyaeve dominos! nulla pugnandi mora est.
En, nudus adsto! vel meis armis licet
Petas inermem. Cur meos Theseus fugit
Paterque vultus? ora cur condunt sua?
Differte fletus! Quis meos dederit neci
Omnes simul, profare! — Quid, genitor, siles?
At tu ede, Theseu; sed tua, Theseu, fide.
Uterque tacitus ora pudibunda obtegit,
*Furtim*que lacrimas fundit. In tantis malis

[redacted]

Quid est pudendum? numquid Argivae impotens
Dominator urbis, numquid infestum Lyci
Pereuntis agmen clade nos tanta obruit?
Per te meorum facinorum laudem precor,
Genitor, tuique nominis semper mihi
Numen secundum: fare, quis fudit domum?
Cui praeda iacui? AMPH. Tacita sic abeant mala.
HERC. Ut inultus ego sim? AMPH. Saepe vindicta obfuit.
HERC. Quisquamne segnis tanta toleravit mala?
AMPH. Maiora quisquis timuit. HERC. His etiam, pater,
Quidquam timeri maius aut gravius potest?
AMPH. Cladis tuae pars ista, quam nosti, quota est?
HERC. Miserere, genitor! supplices tendo manus.
Quid hoc? manus refugit. Hic errat scelus.
Unde hic cruor? Quid? illa puerili madens
Arundo leto? — Tincta Lernaea nece
Iam tela video nostra: non quaero manum:
Quis potuit arcum flectere, aut quae dextera
Sinuare nervum iusta cedentem mihi?
Ad vos revertor, genitor. Hoc nostrum est scelus?
Tacuere: nostrum est. AMPH. Luctus est istic tuus,
Crimen novercae; casus hic culpa caret.
HERC. Nunc parte ab omni, genitor, iratus tona,
Oblite nostri; vindica sera manu
Saltem nepotes; stelliger mundus sonet,
Flammasque et hic et ille iaculetur polus;
Rupes ligatum Caspiae corpus trahant
Atque ales avida! cur Prometheï vacant
Scopuli? Paretur vertice immenso feras
Volucresque pascens Caucasi abruptum latus,
Nudumque silvis! illa, quae pontum Scythen,
Symplegas, arctat, hinc et hinc vinctas manus

ger
Cruore corpus impio sparsum
Sic, sic agendum est: Inferis r
AMPH. Nondum tumultu pect
Mutavit iras, quodque habet p
In se ipse saevit. HERC. Dira
Et Inferorum carcer et sonti pl
Decreta turbae, et si quod exil
Ulterius Erebo, Cerbero ignot
Huc me abde tellus! Tartari ad
Mansurus ibo. Pectus o nimiun
Quis vos per omnem, liberi, sp
Deflere digne poterit? hic duru
Lacrimare vultus nescit. Huc
Date huc sagittas, stipitem huc
Tibi tela frangam nostra; tibi n
Rumpemus arcus, ac tuis stipes
Ardebit umbris; ipsa Lernaeis f
Pharetra telis in tuos ibit rogos.
Dent arma poenas! vos quoque
Cremabo taedis, o novercales m

[redacted]

Referte manibus tela; si remanet furor:
Pater, recede; mortis inveniam viam.
AMPH. Per sancta generis sacra, per ius nominis
Utrumque nostri, sive me altorem vocas
Seu tu parentem, perque venerandos piis
Canos: senectae parce desertae, precor,
Annisque fessis! unicum lapsae domus
Firmamen, unum lumen adflicto malis
Temet reserva! Nullus ex te contigit
Fructus laborum: semper aut dubium mare,
Aut monstra timui; quisquis in toto furit
Rex saevus orbe, manibus aut aris nocens,
A me timetur; semper absentis pater
Fructum tui tactumque et adspectum peto.
HERC. Cur animam in ista luce detineam amplius
Morerque, nihil est: cuncta iam amisi bona,
Mentem, arma, famam, coniugem, gnatos, manus;
Etiam furorem: nemo polluto queat
Animo mederi: morte sanandum est scelus.
AMPH. Perimes parentem? HERC. Facere ne possim, occidam.
AMPH. Genitore coram? HERC. Cernere hunc docui nefas.
AMPH. Memoranda potius omnibus facta intuens
Unius a te criminis veniam pete.
HERC. Veniam dabit sibi ipse, qui nulli dedit?
Laudanda feci iussus; hoc unum meum est.
Succurre, genitor, sive te pietas movet,
Seu triste fatum, sive violatae decus
Virtutis: effer arma! vincatur mea
Fortuna dextra. THES. Sunt quidem patriae preces
Satis efficaces; sed tamen nostro quoque
Moveare fletu. *Surge*, et adversa impetu
Perfringe solito! nunc tuum nulli imparem
Animum malo resume! nunc magna tibi

Oberrat. Agedum, dextra, conar
Ingens opus, labore bisseno ampli
Ignava, cessas, fortis in pueros m
Pavidasque matres? Arma nisi dan
Aut omne Pindi Thracis exscindan
Bacchique lucos, et Cithaeronis iu
Mecum cremabo; aut tota cum dor
Dominisque tecta, cum deis templa
Thebana, supra corpus excipiam m
Atque urbe versa condar; et, si for
Leve pondus humeris moenia immi
Septemque opertus non satis portis
Onus omne, media parte quod mun
Dirimitque Superos, in meum verta
AMPH. Reddo arma. HERC. Vox
nitore Herculis.
Hoc, en, peremtus spiculo cecidit p
AMPH. Hoc Iuno telum manibus en
HERC. Hoc nunc ego utar. AMPH.
miserum metu
Cor palpitat. corpu[illegible]

[redacted]

vis, aut occidis: hanc animam levem,
mque senio, nec minus quassam malis,
primo teneo. — Tam tarde patri
dat aliquis? Non feram ulterius moram:
; ferro pectus impresso induam!
iic iacebit Herculis sani scelus.
:. Iam parce, genitor, parce! Iam revoca manum!
mbe, virtus! perfer imperium patris!
l labores hic quoque Herculeos labor
ius. Artus adleva adflictos solo,
u, parentis: dextra contactus pios
'ata refugit. AMPH. Hanc manum amplector libens;
ixus ibo; pectori hanc aegro admovens
ı dolores. HERC. Quem locum profugus petam?
e recondam, quave tellure obruar?
Tanais, aut quis Nilus, aut quis Persica
itus unda Tigris, aut Rhenus ferox,
ve Ibera turbidus gaza fluens,
'e dextram poterit? Arctoum licet
is in me gelida transfundat mare,
a Tethys per meas currat manus:
bit altum facinus. In quas impius
ı recedes? ortum an occasum petes?
e notus perdidi exilio locum.
'ugit orbis; astra transversos agunt
ıa cursus; ipse Titan Cerberum
'e vultu vidit. O fidum caput,
u, latebram quaere longinquam, abditam;
amque semper sceleris alieni arbiter
nocentes: gratiam meritis refer
que nostris: *redde me* infernis, precor,
ı *reductum, meque* subiectum tuis

[redacted]

Y E S T E S.

RAMATIS PERSONAE.

TES.

S.

LUS.

RA.

ENES THYESTIS F.

S SENUM MYCENAEORUM.

LUS THYESTIS F. } Mutae personae.
THYESTIS F.

ES, NUNCIUS.

missis suis filiis, velle se in gratiam redire su gni parte reditum illi persuadet. Tres Thye obsides acceperat, ad aras immolatos, part elixos patri nescienti epulandos apponit, mixt rem illi praebet. Sub finem nefandi convivii (deret, refugit) capita illi et manus filiorum dapes absumserit, narrat, insultans fratris luc precationibus.

ALIUD ARGUMEN

HIERONYMI BALBI

Sedibus expulsus patriis regnoque Thyest
Dignas infando pendebat crimine poenas:
Namque olim, furiis foedoque incensus am
Fraternum invasit thalamum et vetitos hy
Necdum Atrei mens dira odiis expleta qu
Saevit, et ingentes acuit dolor improbus
Accinctusque dolis fratrem remeare Myce
Iussit, et in regno simulata pace locavit.
Proh scelus indignum! parvos mactare ne

ACTUS PRIMUS.

UMBRA TANTALI, MEGAERA.

Adducitur ab Inferis Tantalus a Furia, cogiturque miscere nefaria odia inter suos ex Pelope nepotes Atreum et Thyestem.

TANT. Quis me Inferorum sede ab infausta extrahit,
Avido fugaces ore captantem cibos?
Quis male deorum Tantalo visas domos
Ostendit iterum? Peius inventum est siti
Arente in undis aliquid, et peius fame
Hiante semper? Sisyphi numquid lapis
Gestandus humeris lubricus nostris venit?
Aut membra celeri differens cursu rota?
Aut poena Tityi, qui specu vasto patens
Visceribus atras pascit effossis aves,
Et nocte reparans, quidquid amisit die,
Plenum recenti pabulum monstro iacet?
In quod malum transcribor? O quisquis nova
Supplicia functis durus umbrarum arbiter
Disponis, addi si quid ad poenas potest,
Quod ipse custos carceris diri horreat,
Quod moestus Acheron paveat, ad cuius metum
Nos quoque tremamus, quaere: iam nostra subit
E stirpe turba, quae suum vincat genus,
Ac me innocentem faciat, et inausa audeat.
Regione quidquid impia cessat loci,
Complebo; nunquam stante Pelopea domo
Minos vacabit. MEG. Perge, detestabilis
Umbra, et penates *impios furiis* age!
Certetur *omni scelere, et* alterna vice
Stringantur enses. Ne sit irarum modus

Crescat. Superbis [illegible]
Repetantque profugos; dubia viol
Fortuna reges inter incertos labet:
Miser ex potente fiat, ex misero p
Fluctuque regnum casus adsiduo f
Ob scelera pulsi, cum dabit patria
In scelera redeant; sintque tam in
Quam sibi. Nihil sit, ira quod veti
Fratrem expavescat frater, et gna
Gnatusque patrem; liberi pereant
Peius tamen nascantur; immineat
Infesta coniux; bella trans pontun
Effusus omnes irriget terras cruor
Supraque magnos gentium exulte
Libido victrix; impia stuprum in
Levissimum sit fratris: et fas et fi
Iusque omne pereat. Non sit a ve
Immune coelum. Cur micant stell
Flammaeque servant debitum m
Nox atra fiat! Excidat coelo die
Misce penates; odia, caedes, fu

[redacted]

va venies. Liberum dedimus diem,
ıque ad ista solvimus mensas famem:
a exple; mixtus in Bacchum cruor
ante te potetur. Inveni dapes,
ipse fugeres. Siste! quo praeceps ruis?
r. Ad stagna et amnes et recedentes aquas,
sque ab ipsis arboris plenae fugas.
in atrum carceris liceat mihi
e; liceat, si parum videor miser,
re ripas: alveo medius tuo,
ethon, relinquar, igneo cinctus freto.
ınque poenas lege fatorum datas
uberis; quisquis exeso iaces
us sub antro, iamque venturi times
is ruinam; quisquis avidorum feros
s leonum et dira Furiarum agmina
citus horres; quisquis immissas faces
ıstus abigis: Tantali vocem excipe
rantis ad vos! credite experto mihi:
e poenas! Quando continget mihi
ere Superos? MEG. Ante perturba domum,
que tecum proelia et ferri malum
us amorem; concute insano ferum
s tumultu. TANT. Me pati poenas decet,
sse poenam. Mittor, ut dirus vapor
re rupta, vel gravem populis luem
ura pestis. Ducam in horrendum nefas
nepotes? Magne divorum parens
rque, quamvis pudeat, ingenti licet
a poena lingua crucietur loquax:
oc tacebo: moneo, ne sacra manus
e caede, neve furiali malo
rgite aras! Stabo et arcebo scelus.
ora terres verbere, et tortos ferox
is angues? *quid* famem fixam intimis
medullis? Flagrat incensum siti

Domus, et

Actum est abunde. Gradere ad
Amnemque notum: iam tuum moestae
Terrae gravantur. Cernis, ut fontes li
Introrsus actus linquat, ut ripae vace
Ventusque raras igneus nubes ferat?
Pallescit omnis arbor, ac nudus stetit
Fugiente pomo ramus; et qui fluctibu
Illinc propinquis Isthmos atque illinc f
Vicina gracili dividens terra vada,
Longe remotos latus exaudit sonos.
Iam Lerna retro cessit, et Phoronide
Latuere venae; nec suas profert sace
Alpheos undas, et Cithaeronis iuga
Stant parte nulla cana, deposita nive
Timentque veterem nobilis Argi sitim.
En! ipse Titan dubitat, an iubeat seq
Cogatque habenis ire periturum diem

CHORUS.

Quas, cum Sarmaticus tempore frigido
In summis Boreas composuit iugis,
Aestas veliferis solvit Etesiis
(Quem tangit gelido flumine lucidus
Alpheos, stadio notus Olympico):
Advertat placidum numen, et arceat,
Alternae scelerum ne redeant vices,
Neu succedat avo deterior nepos,
Et maior placeat culpa minoribus.
Tandem lassa feros exuat impetus
Sicci progenies impia Tantali.
Peccatum satis est. Fas valuit nihil
Ad commune nefas. Proditus occidit
Deceptor domini Myrtilus, et fide
Vectus, qua tulerat, nobile reddidit
Mutato pelagus nomine. Notior
Nulla est Ioniis fabula navibus.
Exceptus gladio parvulus impio
Dum currit patrium gnatus ad osculum,
Immatura focis victima concidit,
Divisusque tua est, Tantale, dextera;
Mensas ut strueres hospitibus deis.
Hos aeterna fames prosequitur cibos,
Hos aeterna sitis; nec dapibus feris
Decerni potuit poena decentior.
Stat lusus vacuo gutture Tantalus:
Impendet capiti plurima noxio
Phineis avibus praeda fugacior;
Hinc illinc gravidis frondibus incubat
Et curvata suis foetibus, ac tremens
Alludit patulis arbor hiatibus.
Haec, quamvis avidus nec patiens morae,
Deceptus toties tangere negligit,
Obliquatque oculos, oraque comprimit,
Inclusisque famem dentibus alligat;
Sed tunc divitias omne nemus suas

Autumnus rapitur silvaque
Instat deinde sitis non levior fa
Qua cum percaluit sanguis et i
Exarsit facibus: stat miser obv
Fluctus ore vocans, quos profu
Avertit, sterili deficiens vado,
Conantemque sequi, deserit; h
Altum de rapido gurgite pulve

ACTUS SECUN

ATREUS, SATE

Atreus, ulciscendi fratrem certus, salellite deliberat, quem honesta cons piam tandem et infandam ultionis rati

ATR. Ignave, iners, enervi
Probrum tyranno rebus in s
Inulte, post tot scelera, post
mptum, quest

[redacted]

Tegit ac tuetur, clade funesta occidat.
Haec ipsa pollens inclyti Pelopis domus
Ruat vel in me, dummodo in fratrem ruat.
Age, anime, fac, quod nulla posteritas probet,
Sed nulla taceat! aliquod audendum est nefas
Atrox, cruentum; tale, quod frater meus
Suum esse malit. Scelera non ulcisceris,
Nisi vincis. — Ecquid esse tam saevum potest,
Quod superet illum? numquid abiectus iacet?
Numquid secundis patitur in rebus modum,
Fessis quietem? Novi ego ingenium viri
Indocile: flecti non potest, frangi potest.
Proin, antequam se firmet aut vires paret,
Petatur ultro: ne quiescentem petat.
Aut perdet, aut peribit; in medio est scelus
Positum occupanti. SAT. Fama te populi nihil
Adversa terret? ATR. Maximum hoc regni bonum est,
Quod facta domini cogitur populus sui
Tam ferre, quam laudare. SAT. Quos cogit metus
Laudare, eosdem reddit inimicos metus.
At qui favoris gloriam veri petit,
Animo magis quam voce laudari volet.
ATR. Laus vera et humili saepe contingit viro;
Non nisi potenti falsa. Quod nolunt, velint.
SAT. Rex velit honesta: nemo non eadem volet.
ATR. Ubicunque tantum honesta dominanti licent,
Precario regnatur. SAT. Ubi non est pudor,
Nec cura iuris, sanctitas, pietas, fides:
Instabile regnum est. ATR. Sanctitas, pietas, fides,
Privata bona sunt; qua iuvat, reges eant.
SAT. Nefas nocere vel malo fratri puta.
ATR. Fas est in illo, quidquid in fratre est nefas:
Quid enim reliquit crimine intactum, aut ubi
Sceleri *pepercit? Coniugem* stupro abstulit,
Regnumque furto. Specimen antiquum imperi

Possessor huius
Fortuna sequitur. Tuta seposita s
In parte carpit prata, quae claudit
Fatale saxeo pascuum muro tegen
Hunc, facinus ingens ausus, adsum
Consorte nostri perfidus thalami a
Hinc omne cladis mutuae fluxit m
Per regna trepidus exul erravit; n
Pars nulla generis tuta ab insidiis
Corrupta coniux, imperi quassa es
Domus aegra, dubius sanguis est;
Nisi frater hostis. Quid stupes? T
Animoque sume Tantalum, et Pel
Ad haec manus exempla poscuntu
Profare, dirum qua caput macte
SAT. Ferro peremtus spiritum in
ATR. De fine poenae loqueris; e
Perimat tyrannus lenis; in regno
Mors impetratur. SAT. Nulla te
ATR. Excede, Pietas, si modo i
Unquam fuisti! Dira Furiarum c

[redacted]

pso Thyeste. SAT. Maius hoc ira est malum.
Fateor. Tumultus pectora attonitus quatit,
sque volvit; rapior, et quo nescio;
pior. Imo mugit e fundo solum,
dies serenus, ac totis domus
:ta tectis crepuit, et moti lares
e vultum: fiat hoc, fiat nefas,
di, timetis. SAT. Facere quid tandem paras?
Nescio quid animus maius et solito amplius
ue fines moris humani tumet,
ue pigris manibus. Haud quid sit scio;
ande quiddam est. Ita sit! hoc, anime, occupa!
n est Thyeste facinus, et dignum Atreo:
ie faciat. — Vidit infandas domus
a mensas. — Fateor, immane est scelus;
cupatum: maius hoc aliquid dolor
it. Animum Daulis inspira parens,
ue! Causa est similis: adsiste, et manum
ɜ nostram! — Liberos avidus pater
asque laceret, et suos artus edat.
st! abunde est! hic placet poenae modus
per. Ubinam est? tam diu cur innocens
ur Atreus? Tota iam ante oculos meos
caedis errat, ingesta orbitas
patris. Anime, quid rursus times,
ɜ rem subsidis? Audendum est, age!
:st in isto scelere praecipuum nefas,
se faciet. SAT. Sed quibus captus dolis
s dabit, perductus, in laqueos pedem?
ı credit cuncta. ATR. Non poterat capi,
pere vellet. Regna nunc sperat mea.
e minanti fulmen occurret Iovi;
e subibit gurgitis tumidi minas,
nque Libycae Syrtis intrabit fretum;
?, quod esse maximum retur malum,

Ex parte dominus. Si nimis duru
Spernet Thyestes: liberos eius r
Malisque fessos gravibus et facil
Praecommovebunt. Hinc vetus
Illinc egestas tristis ac durus lab
Quamvis rigentem tot malis subig
SAT. Iam tempus illi fecit aerum
ATR. Erras: malorum sensus ad
Leve est miserias ferre, perferre
SAT. Alios ministros consili tristi
Peiora iuvenes facile praecepta a
In patre facient, quidquid in patr
Saepe in magistrum scelera redie
ATR. Ut nemo doceat fraudis et
Regnum docebit. Ne mali fiant,
Nascuntur istud. Quod vocas sa
Agique dire credis et nimium imp
Fortasse et illic agitur. SAT. Han
Gnati parari? Tacita tam rudibus
Non est in annis; detegent forsan
Tacere multis discitur vitae malis

[redacted]

Pater est. Eatur. — Multa sed trepidus solet
Detegere vultus; magna nolentem quoque
Consilia produnt: nesciant, quantae rei
Fiant ministri. Nostra tu coepta occules.
SAT. Haud sum monendus: ista nostro in pectore
Fides timorque, sed magis claudet fides.

CHORUS.

A dissidiis fratrum, qui ad tempus minas componunt, sumta occasione, Chorus regum ambitionem taxat, quis vere rex sit docet, vitam denique latentem collaudat.

Tandem regia nobilis,
Antiqui genus Inachi,
Fratrum composuit minas.
Quis vos exagitat furor,
Alternis dare sanguinem
Et sceptrum scelere adgredi?
Nescitis, cupidi arcium,
Regnum quo iaceat loco.
Regem non faciunt opes,
Non vestis Tyriae color,
Non frontis nota regiae,
Non auro nitidae fores:
Rex est, qui posuit metus
Et diri mala pectoris,
Quem non ambitio impotens
Et nunquam stabilis favor
Vulgi praecipitis movet,
Non quiquid fodit Occidens,
Aut unda Tagus aurea
Claro devehit alveo;
Non quidquid Libycis terit
Fervens area messibus;
Quem non concutiet cadens
Obliqui via fulminis,

Infra se videt omnia,
Occurritque suo libens
Fato, nec queritur mori.
Reges conveniant licet,
Qui sparsos agitant Dahas,
Qui rubri vada litoris,
Et gemmis mare lucidum
Late sanguineum tenent,
Aut qui Caspia fortibus
Recludunt iuga Sarmatis;
Certet, Danubii vadum
Audet qui pedes ingredi,
Et (quocunque loco iacent)
Seres vellere nobiles:
Mens regnum bona possidet.
Nil ullis opus est equis;
Nil armis et inertibus
Telis, quae procul ingerit
Parthus, cum simulat fugas:
Admotis nihil est opus
Urbes sternere machinis,
Longe saxa rotantibus;

[redacted]

Nullis nota Quiritibus
Aetas per tacitum fluat.
Sic cum transierint mei
Nullo cum strepitu dies,
Plebeius moriar senex.
Illi mors gravis incubat,
Qui, notus nimis omnibus,
Ignotus moritur sibi.

ACTUS TERTIUS.

THYESTES, PLISTHENES,

TANTALUS iunior et / *FRATER tertius* } Mutae personae

Thyesti a fratre Atreo per huius filios revocato, redeuntique in patriam, non sine diffidentia ac mente malum praesagiente, revertendi fiduciam addunt ipsius filii.

THY. Optata patriae tecta et Argolicas opes,
Miserisque summum ac maximum exulibus bonum,
Tractum soli natalis et patrios deos
(Si sunt tamen di) cerno, Cyclopum sacras
Turres, labore maius humano decus,
Celebrata iuveni stadia, per quae nobilis
Palmam paterno non semel curru tuli.
Occurret Argos, populus occurret frequens;
Sed nempe et Atreus. Repete silvestres fugas
Saltusque densos potius et mixtam feris
Similemque vitam! Clarus hic regni nitor
Fulgore non est quod oculos falso auferat.
Cum quod datur *spectabis*, et dantem adspice!
Modo *inter illa, quae putant* cuncti aspera,
Fortis fui laetusque; nunc contra in metus

THY. Quid, anime, pendes, qui
Tam facile torques? Rebus ince
Fratri atque regno, credis, ac n
Iam victa, iam mansueta, et aer
Bene collocatas? Esse iam mise
Reflecte gressum, dum licet, teq
PLISTH. Quae causa cogit, gen
c
Referre visa? cur bonis tantis si
Subducis? Ira frater abiecta red
Partemque regni reddit, et lace
Componit artus, teque restituit
THY. Causam timoris, ipse qua
Nihil timendum video; sed time
Placet ire; pigris membra sed ge
Alioque quam quo nitor abductu
Sic concitatam remige et velo ra
Aestus, resistens remigi et velo,
PLISTH. Evince, quidquid obst
ped
Reducemque quanta praemia exs

[redacted]

Obstare nulli, capere securas dapes
Humi iacentem! Scelera non intrant casas,
Tutusque mensa capitur angusta cibus;
Venenum in auro bibitur. Expertus loquor:
Malam bonae praeferre fortunam licet.
Non vertice alti montis impositam domum
Et eminentem civitas humilis tremit,
Nec fulget altis splendidum tectis ebur,
Somnosque non defendit excubitor meos;
Non classibus piscamur et retro mare
Iacta fugamus mole; non ventrem improbum
Alimus tributo gentium: nullus mihi
Ultra Getas metatur et Parthos ager;
Non ture colimur, nec meae, excluso Iove,
Ornantur arae; nulla culminibus meis
Imposita mutat silva, nec fumant manu
Succensa multa stagna, nec somno dies,
Bacchoque nox iungenda pervigili datur:
Sed non timemur; tuta sine telo est domus,
Rebusque parvis alta praestatur quies.
Immane regnum est posse sine regno pati.
PLIST. Nec abnuendum est, si dat imperium deus.
THY. Nec adpetendum. PLIST. Frater, ut regnes, rogat.
THY. Rogat? Timendum est. Errat hic aliquis dolus.
PLIST. Redire pietas, unde submota est, solet,
Reparatque vires iustus amissas amor.
THY. Amat Thyesten frater? Aethereas prius
Perfundet Arctos pontus, et Siculi rapax
Consistet aestus unda, et Ionio seges
Matura pelago surget, et lucem dabit
Nox atra terris; ante cum flammis aquae,
Cum morte vita, cum mari ventus fidem
Foedusque iungent. PLIST. Quam tamen fraudem times?
THY. Omnem: timori quem meo statuam modum?

Serum est cavendi tempus in med
THY. Eatur. Unum genitor hoc
Ego vos sequor, non duco. PLIS
Bene cogitata. I! — Perge non d

ATREUS, THYEST

TANTALUS F. et } Mu
TERTIUS FRATER }

Tacite sibi applaudit Atreus, irretitum fr
procedit, et simulata in gratiam reditione tu

ATR. Plagis tenetur clusa disposi
Et ipsum, et una generis invisi ind
Iunctam parenti cerno. Iam tuto i
Versantur odia: venit in nostras m
Tandem Thyestes; venit, et totus
Vix tempero animo, vix dolor fren
Sic, cum feras vestigat et longo sa
Loro tenetur Umber, ac presso vi
Scrutatur ore, dum procul lento su
Odore sentit: paret, et tacito locu

Colantur; animis odia damnata excidant.
THY. Diluere possem cuncta, nisi talis fores.
Sed fateor, Atreu, fateor, admisi omnia,
Quae credidisti. Pessimam causam meam
Hodierna pietas fecit. Est prorsus nocens,
Quicunque visus tam bono fratri est nocens.
Lacrimis agendum est: supplicem primus vides;
Hae te precantur pedibus intactae manus:
Ponatur omnis ira, et ex animo tumor
Erasus abeat. Obsides fidei accipe
Hos innocentes! ATR. Frater, a genubus manus
Aufer, meosque potius amplexus pete!
Vos quoque, senum praesidia, tot iuvenes, meo
Pendete collo! Squalidam vestem exue,
Oculisque nostris parce, et ornatus cape
Pares meis, laetusque fraterni imperi
Capesse partem! Maior haec laus est mea,
Fratri paternum reddere incolumi decus.
Habere regnum casus est; virtus dare.
THY. Di paria, frater, pretia pro tantis tibi
Meritis rependant. Regiam capitis notam
Squalor recusat noster, et sceptrum manus
Infausta refugit. Liceat in media mihi
Latere turba. ATR. Recipit hoc regnum duos.
THY. Meum esse credo, quidquid est, frater, tuum.
ATR. Quis influentis dona fortunae abnuit?
THY. Expertus est quicunque, quam facile effluant.
ATR. Fratrem potiri gloria ingenti vetas?
THY. Tua iam peracta gloria est; restat mea:
Respuere certum est regna consilium mihi.
ATR. Meam relinquam, nisi tuam partem accipis.
THY. Accipio. Regni nomen impositi feram;
Sed iura et arma servient mecum tibi.
ATR. Imposita capiti vincla venerando gere;
Ego destinatas *victimas* Superis dabo.

ac serenitas tempestatem secuta.

Credat hoc quisquam ? ferus ille et ac
Nec potens mentis, truculentus Atreus
Fratris adspectu stupefactus haesit,
Nulla vis maior pietate vera est.
Iurgia externis inimica durant;
Quos amor verus tenuit, tenebit.
Ira cum magnis agitata causis
Gratiam rupit, cecinitque bellum;
Cum leves frenis sonuere turmae,
Fulsit hinc illinc agitatus ensis,
Quem movet crebro furibundus ictu
Sanguinem Mavors cupiens recentem:
Opprimit ferrum, manibusque iunctis
Ducit ad pacem Pietas negantes.
Otium tanto subitum e tumultu
Quis deus fecit? Modo per Mycenas
Arma civilis crepuere belli;
Pallidae natos tenuere matres;
Uxor armato timuit marito,
Cum manum invitus sequeretur ensis,

Alta pax urbi revocata laetae est
Sic, ubi ex alto tumuere fluctus,
Bruttium Coro feriente pontum,
Scylla pulsatis resonat cavernis;
Ac mare in portu timuere nautae,
Quod rapax haustum revomit Charybdis;
Et ferus Cyclops metuit parentem
Rupe ferventis residens in Aetnae,
Ne superfusis violetur undis
Ignis aeternis resonans caminis;
Et putat mergi sua posse pauper
Regna Laërtes Ithaca tremente.
Si suae ventis cecidere vires,
Mitius stagno pelagus recumbit:
Alta, quae navis timuit secare
Hinc et hinc fusis spatiosa velis,
Strata ludenti patuere cymbae;
Et vacat mersos numerare pisces
Hic, ubi ingenti modo sub procella
Cyclades pontum timuere motae.
Nulla sors longa est: dolor ac voluptas
Invicem cedunt; brevior voluptas.
Ima permutat levis hora summis.
Ille, qui donat diadema fronti,
Quem genu nixae tremuere gentes,
Cuius ad nutum posuere bella
Medus et Phoebi propioris Indus
Et Dahae Parthis equitem minati,
Anxius sceptrum tenet, et moventes
uncta divinat, metuitque casus
obiles rerum dubiumque tempus.
os, quibus rector maris atque terrae
s dedit magnum necis atque vitae,
nite inflatos tumidosque vultus:
idquid a vobis minor extimescit,
ior hoc vobis dominus minatur.

Nemo desperet meliora lapsis:
Miscet haec illis, prohibetque (
Stare fortunam; rotat omne fat
Nemo tam divos habuit favente
Crastinum ut posset sibi pollice
Res deus nostras celeri citatas
Turbine versat.

ACTUS QUART

NUNTIUS, CHOR

Crudele Atrei facinus et epulas nefan nebantur Thyestae sui liberi, digna, quae e sublata intus gererentur, narrat nuntii fac

NUNT. Quis me per auras turbo

Atraque nube involvet, ut tantun
Eripiat oculis? O domus Pelopi q
Et Tantalo pudenda! CHOR. Qu
NUNT. Quaenam ista regio est. .

Illo procellae, ferte, quo fertur dies
Hinc raptus! CHOR. Animos gravius incertos tenes
Quid sit, quod horres, ede, et auctorem indica.
Non quaero, quis sit, sed uter. Effare ocius!
NUNT. In arce summa Pelopiae pars est domus
conversa ad Austros, cuius extremum latus
Aequale monti crescit, atque urbem premit
Et contumacem regibus populum suis
Habet sub ictu; fulget hic turbae capax
Immane tectum, cuius auratas trabes
Variis columnae nobiles maculis ferunt.
Post ista vulgo nota, quae populi colunt,
In multa dives spatia discedit domus.
Arcana in imo regia secessu patet,
Alta vetustum valle compescens nemus,
Penetrale regni; nulla qua laetos solet
Praebere ramos arbor, aut ferro coli;
Sed taxus et cupressus et nigra ilice
Obscura nutat silva, quam supra eminens
Despectat alte quercus, et vincit nemus.
Hinc auspicari regna Tantalidae solent,
Hinc petere lapsis rebus et dubiis opem.
Adfixa inhaerent dona, vocales tubae,
Fractique currus, spolia Myrtoi maris,
Victaeque falsis axibus pendent rotae,
Et omne gentis facinus; hoc Phrygius loco
Fixus tiaras Pelopis, hic praeda hostium.
Et de triumpho picta barbarico chlamys
Fons stat sub umbra tristis, et nigra piger
Haeret palude. Talis est dirae Stygis
Deformis unda, quae facit coelo fidem.
Hic nocte coeca gemere ferales deos
Fama est; catenis lucus excussis sonat,
Ululantque *Manes. Quidquid* audire est metus,
Illic videtur: errat antiquis vetus
Emissa bustis turba, et insultant loco

Maiora notis monstra; quin tota solet
Micare flamma silva, et excelsae trabes
Ardent sine igni. Saepe latratu nemus
Trino remugit; saepe simulacris domus
Attonita magnis. Nec dies sedat metum;
Nox propria luco est, et superstitio Inferum
In luce media regnat. Hinc orantibus
Responsa dantur certa, cum ingenti sono
Laxantur adyto fata, et immugit specus
Vocem deo solvente. Quo postquam furens
Intravit Atreus, liberos fratris trahens:
Ornantur arae. Quis queat digne eloqui?
Post terga iuvenum nobiles revocat manus,
Et moesta vitta capita purpurea ligat;
Non tura desunt, non sacer Bacchi liquor,
Tangensve fusa victimam culter mola.
Servatur omnis ordo, ne tantum nefas
Non rite fiat. CHOR. Quis manum ferro admovet
NUNT. Ipse est sacerdos; ipse funesta prece
Letale carmen ore violento canit;
Stat ipse ad aras; ipse devotos neci
Contrectat, et componit, et ferro admovet;
Attendit ipse: nulla pars sacri perit.
Lucus tremiscit; tota succusso solo
Nutavit aula, dubia, quo pondus daret,
Ac fluctuanti similis; e laevo aethere
Atrum cucurrit limitem sidus trahens;
Libata in ignes vina mutato fluunt
Cruenta Baccho; regium capiti decus
Bis terque lapsum est; flevit in templis ebur.
Movere cunctos monstra; sed solus sibi
Immotus Atreus constat, atque ultro deos
Terret minantes. Iamque dimissa mora
Adsiluit aris, torvum et obliquum intuens.
Ieiuna silvis qualis in Gangeticis
Inter iuvencos tigris erravit duos,

[redacted]

Utriusque praedae cupida (quo primos ferat
Incerta morsus, flectit huc rictus suos,
Illo reflectit, et famem dubiam tenet),
Sic dirus Atreus capita devota impiae
Speculatur irae. Quem prius mactet sibi,
Dubitat; secunda deinde quem caede immolet.
Nec interest; sed dubitat, et saevum scelus
Iuvat ordinare. CHOR. Quem tamen ferro occupat?
NUNT. Primus locus (ne deesse pietatem putes)
Avo dicatur; Tantalus prima hostia est.
CHOR. Quo iuvenis animo, quo tulit vultu necem?
NUNT. Stetit sui securus, et non est preces
Perire frustra passus. Ast illi ferus
In vulnere ensem abscondit, et penitus premens
Iugulo manum commisit. Educto stetit
Ferro cadaver; cumque dubitasset diu,
Hac parte, an illa caderet, in patruum cadit.
Tunc ille ad aras Plisthenem saevus trahit
Adicitque fratri; colla percussa amputat;
Cervice caesa truncus in pronum ruit,
Querulum cucurrit murmure incerto caput.
CHOR. Quid deinde gemina caede perfunctus facit?
Puerone parcit? an scelus sceleri ingerit?
NUNT. Silva iubatus qualis Armenia leo
In caede multa victor armento incubat
(Cruore rictus madidus et pulsa fame
Non ponit iras: hinc et hinc tauros premens
Vitulis minatur, dente iam lasso piger):
Non aliter Atreus saevit atque ira tumet;
Ferrumque gemina caede perfusum tenens,
Oblitus in quem rueret, infesta manu
Exegit ultra corpus. At pueri statim
Pectore receptus ensis in tergo extitit.
Cadit ille, et aras sanguine extinguens suo,
Per utrumque vulnus moritur. CHOR. O saevum
scelus!

Lanianda forsan corpora, atqu
NUNT. Utinam arcuisset! Ne te
Ne solvat ignis, avibus epuland
Ferisque triste pabulum saevis t
Votum est sub hoc, quod esse s
Pater insepultos spectet. O nu
Credibile in aevo, quodque post
Erepta vivis exta pectoribus tre
Spirantque venae, corque adhuc
At ille fibras tractat, ac fata insp
Et adhuc calentes viscerum vena
Postquam hostiae placuere: secu
Iam fratris epulis. Ipse divisum
In membra corpus: amputat tru
Humeros patentes et lacertorum
Denudat artus dirus atque ossa
Tantum ora servat et datas fidei
Haec verubus haerent viscera, e
Stillant caminis; illa flammatus l
Candente aheno, iactat. Impos
Transiluit ignis, inque trepidant
Bis ter

[redacted]

t fluente madidus unguento comam,
risque vino. Saepe praeclusae cibum
ıere fauces. In malis unum hoc tuis
ım est, Thyesta, quod mala ignoras tua;
et hoc peribit. Verterit currus licet
ipse Titan obvium ducens iter,
ebrisque facinus obruat tetrum novis
missa ab ortu tempore alieno gravis:
en videndum est; tota patefient mala.

CHORUS.

'idens Chorus solem retrocedere obstupescit, veritus, ne
uta mundi machina omnia in antiquum chaos recidant.

terrarum Superumque parens,
s ad ortus noctis opacae
ıs omne fugit, quo vertis iter,
oque diem perdis Olympo?
Phoebe, tuos rapis adspectus?
lum serae nuntius horae
urna vocat lumina Vesper
lum Hesperiae flexura rotae
: emeritos solvere currus:
lum in noctem vergente die
ia misit buccina signum;
et ad subitae tempora coenae
lum fessis bubus arator.
te aetherio pepulit cursu?
causa tuos limite certo
cit equos? numquid aperto
ere Ditis victi tentant
gigantes? numquid Tityos
ore fesso renovat veteres
ius iras? *num reiecto*
explicuit monte Typhoeus?
uid struitur via Phlegraeos

[redacted]

Alta per hostes, et Thessalicum
Thressa premitur Pelion Ossa?
Solitae mundi periere vices:
Nihil Occasus, nihil Ortus erit.
Stupet, Eoos adsueta deo
Tradere frenos, genitrix primae
Roscida lucis, perversa sui
Limina regni; nescit fessos
Tingere currus, nec fumantes
Sudore iubas mergere ponto.
Ipse insueto novus hospitio
Sol auroram videt occiduus,
Tenebrasque iubet surgere nondum
Nocte parata. Non succedunt
Astra, nec ullo micat igne polus,
Nec Luna graves digerit umbras.
Sed quidquid id est, utinam nox sit!
Trepidant, trepidant pectora magno
Percussa metu, ne fatali
Cuncta ruina quassata labent,
Iterumque deos hominesque premat
Deforme chaos,
Iterum terras et mare et ignes
Et vaga picti sidera mundi
Natura tegat.
Non aeternae facis exortu
Dux astrorum secula ducens
Dabit aestatis brumaeque notas.
Non Phoebeis obvia flammis
Demet Nocti Luna timores,
Vincetque sui fratris habenas,
Curvo brevius limite currens.
Ibit in unum congesta sinum
Turba deorum.
Hic, qui sacris pervius astris
Secat obliquo tramite zonas,

Flectens longos Signifer annos,
Lapsa videbit sidera labens.
Hic, qui nondum vere benigno
Reddit Zephyro vela tepenti,
Aries praeceps ibit in undas,
Per quas pavidam vexerat Hellen.
Hic, qui nitido Taurus cornu
Praefert Hyadas, secum Geminos
Trahet et curvi brachia Cancri.
Leo flammiferis aestibus ardens
Iterum e coelo cadet Herculeus,
Cadet in terras Virgo relictas,
Iustaeque cadent pondera Librae,
Secumque trahent Scorpion acrem;
Et, qui nervo tenet Haemonio
Pennata senex spicula Chiron,
Rupto perdet spicula nervo.
Pigram referens hiemem gelidus
Cadet Aegoceros, frangetque tuam,
Quisquis es, Urnam. Tecum excedent
Ultima coeli sidera Pisces;
Monstraque nunquam perfusa mari
Merget condens omnia gurges;
Et qui medias dividit Ursas,
Fluminis instar, lubricus Anguis,
Magnoque minor iuncta Draconi
Frigida duro Cynosura gelu,
Custosque sui tardus plaustri
Iam non stabilis ruet Arctophylax.
Nos e tanto visi populo
Digni, premeret quos everso
Cardine mundus;
In nos aetas ultima venit.
O nos dura *sorte creatos,*
Seu perdidimus solem miseri,
Sive expulimus!

Abeant questus; discede, Timor!
Vitae est avidus, quisquis non vult
Mundo secum moriente mori.

ACTUS QUINTUS.

ATREUS.

Exultans impius Atreus nefariam de fratre vindictam si gratulatur, dirisque appositis dapibus de natorum sanguin praebendo deliberat.

Aequalis astris gradior, et cunctos super
Altum superbo vertice attingens polum!
Nunc decora regni teneo, nunc solium patris.
Dimitto Superos: summa votorum attigi.
Bene est; abunde est; iam sat est etiam mihi.
Sed cur satis sit? pergam, et implebo patrem
Funere suorum. Ne quid obstaret pudor,
Dies recessit: perge, dum coelum vacat.
Utinam quidem tenere fugientes deos
Possem, et coactos trahere, ut ultricem dapem
Omnes viderent! Quod sat est, videat pater.
Etiam die nolente discutiam tibi
Tenebras, miseriae sub quibus latitant tuae.
Nimis diu conviva securo iaces
Hilarique vultu; iam satis mensis datum est,
Satisque Baccho; sobrio tanta ad mala
Opus est Thyeste. Turba famularis fores
Templi relaxa; festa patefiat domus.
Libet videre, capita natorum intuens
Quos det colores, verba quae primus dolor
Effundat, aut ut spiritu expulso stupens
Corpus rigescat. Fructus hic operis mei est.
Miserum videre nolo; sed, dum fit miser. —
Aperta multa tecta collucent face.

[redacted]

ınus ipse purpurae atque auro incubat,
;ravatum fulciens laeva caput.
ıt. O me coelitum excelsissimum,
ıque regem! vota transcendi mea!
est, capaci ducit argento merum.
'ce potu: restat etiamnum cruor
ıstiarum. Veteris hunc Bacchi color
ıdet. Hoc haec mensa claudatur scypho.
n suorum sanguinem genitor bibat;
bibisset. Ecce, iam cantus ciet
que voces, nec satis menti imperat.

THYESTES.

yestis epulantis cantus: quo invitat se ad laetitiam, ımen mens ejus praesaga mali non admittit.

a longis hebetata malis,
llicitas ponite curas!
moeror, fugiatque pavor.
trepidi comes exilii
egestas, rebusque gravis
adflictis. Magis unde cadas,
quo, refert. Magnum, ex alto
e lapsum stabilem in plano
gressum; magnum, ingenti
malorum pressum fracti
'a regni non inflexa
: pati, nec degenerem
ıque malis rectum impositas
uinas. Sed iam saevi
fati pelle, ac miseri
re in omni dimitte notas;
t vultus ad laeta boni;
m ex animo mitte Thyesten! —
ım hoc *miseros sequitur* vitium
m rebus credere laetis.
'elix Fortuna licet,

Tamen adflictos gaudere piget.
Quid me revocas, festumque vetas
Celebrare diem? quid flere iubes
Nulla surgens dolor ex causa?
Quis me prohibet flore recenti
Vincire comam? Prohibet, prohibet!
Vernae capiti fluxere rosae;
Pingui madidus crinis amomo
Inter subitos stetit horrores;
Imber vultu nolente cadit;
Venit in medias voces gemitus.
Moeror lacrimas amat adsuetas;
Flendi miseris dira cupido est.
Libet infaustos mittere questus;
Libet et Tyrio saturas ostro
Rumpere vestes; ululare libet!
Mittit luctus signa futuri
Mens, ante sui praesaga mali.
Instat nautis fera tempestas,
Cum sine vento tranquilla tument. —
Quos tibi luctus quosve tumultus
Fingis, demens?
Credula praesta pectora fratri!
Iam, quidquid id est, vel sine causa,
Vel sero times. — Nolo infelix;
Sed vagus intra terror oberrat,
Subitos fundunt oculi fletus,
Nec causa subest. Dolor, an metus est?
An habet lacrimas magna voluptas? —

ATREUS, THYESTES.

Atreus, festivitatem simulans, fratrem ad poculum i Cupienti illi videre liberos, quo plenius gauderet, ostendit et palmas, et quid actum sit aperit; hinc dolor, ira, co execrationes ortae.

ATR. Festum diem, germane, consensu p

[redacted]

›remus: hic est, sceptra qui firmet mea,
amque pacis adliget certae fidem.
. Satias dapis me, nec minus Bacchi tenet.
re cumulus hic voluptatem potest,
m meis gaudere felici datur.
Hic esse natos crede in amplexu patris.
unt eruntque; nulla pars prolis tuae
subtrahetur. Ora, quae exoptas, dabo,
mque turba iam sua implebo patrem.
beris, ne metue! Nunc mixti meis
ıda mensae sacra iuvenilis colunt;
ıccientur. Poculum infuso cape
lle Baccho! THY. Capio fraternae dapis
ım. Paternis vina libentur deis,
hauriantur. Sed quid hoc? Nolunt manus
re; crescit pondus, et dextram gravat;
›tus ipsis Bacchus a labris fugit,
que rictus ore decepto effluit.
psa trepido mensa subsiluit solo!
ıcet ignis. Ipse quin aether gravis
diem noctemque desertus stupet.
hoc? magis magisque concussi labant
exa coeli; spissior densis coit
› tenebris, noxque se in noctem addidit;
omne sidus. Quidquid est, fratri, precor,
sque parcat; omnis in vile hoc caput
: procella! Redde iam gnatos mihi!
Reddam, et tibi illos nullus eripiet dies.
Quis hic tumultus viscera exagitat mea?
tremuit intus? Sentio impatiens onus,
ıque gemitu non meo pectus gemit.
e, nati! genitor infelix vocat;
e! visis fugiet hic vobis dolor. —
obloquuntur? ATR. Expedi amplexus, pater:
e. Natos ecquid agnoscis tuos?
gnosco fratrem. Sustines tantum nefas

Uterque iam debuimus: hinc
Et hinc revulsis, si quid infra
Avosque nostros, huc tuam i
Demitte vallem, nosque defo
Acheronte toto! noxiae supra
Animae vagentur nostrum, e
Phlegethon arenas igneus tot
Exitia supra nostra violentus
Immota, tellus, pondus ignav
Fugere Superi. ATR. At accip
Diu expetitos! Nulla per frat
Fruere, osculare, divide amp
TH. Hoc foedus? haec est gratia
Sic odia ponis? Non peto, in
Gnatos ut habeam; scelere qu
Odioque possit, frater hoc fra
Sepelire liceat. Redde, quod
Uri. Nihil te genitor habiturus
Sed perditurus. ATR. Quidqui
Superest, habebis; quodque no
THY. Utrumne saevis pabulum

Da, frater, ensem (sanguinis multum mei
Habet ille): ferro liberis detur via. —
Negatur ensis? Pectora illiso sonent
Contusa planctu! ATR. Sustine, infelix, manum:
Parcamus umbris. THY. Tale quis vidit nefas?
Quis inhospitalis Caucasi rupem asperam
Heniochus habitans? quisve Cecropiis metus
Terris Procrustes? Genitor, en, natos premo,
Premorque natis! Sceleris est aliquis modus.
ATR. Sceleri modus debetur, ubi facias scelus;
Non, ubi reponas. Hoc quoque exiguum est mihi.
Ex vulnere ipso sanguinem calidum in tua
Diffundere ora debui: ut viventium
Biberes cruorem. Verba sunt irae data,
Dum propero: ferro vulnera impresso dedi;
Cecidi ad aras; caede votiva focos
Placavi, et artus corpore exanimo amputans
In parva carpsi frusta, et haec ferventibus
Demersi ahenis; illa lentis ignibus
Stillare iussi; membra nervosque abscidi
Viventibus, gracilique traiectas veru
Mugire fibras vidi, et adgessi manu
Mea ipse flammas. Omnia haec melius pater
Fecisse potuit; cecidit incassum dolor:
Scidit ore natos impio, sed nesciens,
Sed nescientes. THY. Clusa littoribus vagis
Audite maria! vos quoque audite hoc scelus,
Quocunque, di, fugistis! audite, Inferi!
Audite, Terrae! Noxque Tartarea gravis
Et atra nube, vocibus nostris vaca!
Tibi sum relictus; sola tu miserum vides,
Tu quoque sine astris. Vota non faciam improba:
Pro me nihil precabor: ecquid iam potest
Pro me esse? vobis vota prospicient mea.
Tu, *summe coeli rector*, aetheriae potens
Dominator aulae, nubibus totum horridis

Ignesque torque! vindica
Iaculare flammas: lumen erept
Fulminibus exple. Causa, ne d
Utriusque mala sit; si minus, m
Me pete! trisulco flammeam te
Per pectus hoc transmitte! si
Humare, et igni tradere extre
Ego sum cremandus. Si nihil S
Nullumque telis impios numen
Aeterna nox permaneat, et ten
Immensa longis scelera! Nil, T
Si perseveras. ATR. Nunc mea
Nunc parta vera est palma. Pe
Nisi sic doleres. Liberos nasc
Nunc credo, castis nunc fidem
THY. Quid liberi meruere? ATR.
THY. Gnatos parenti! ATR. Fa
iu
Certos. THY. Piorum praeside
ATR. Quid? coniugales? THY
sat sc

HOENISSAE.

DRAMATIS PERSONAE.

OEDIPUS.
ANTIGONE
NUNTIUS.
IOCASTA.
POLYNICES.

pertaeso ducem se viae oneri, ...
multis precibus tandem exorat. Cuius interea
et Polynicem, violato regnandi per vices foeder
tes arma, incassum laborat mater Iocasta in gr
Desunt mutilae huic Tragoediae cetera.

ALIUD ARGUMENT

HIERONYMI BALBI.

Hauserat obscuras damnata luce tenebras
Oedipodes, tristemque animam sub nocte p
Natorum interea dominandi dira cupido
Occupat haec mentes: Thebanaque regna tu
Alternis statuunt vicibus. Iamque annua iu
Ille dabat populo; hic patriis semotus ab o
Argolicas urbes externaque tecta petebat.
Iam vagus exactum sol circumvolverat ann
Sceptra exul repetit; negat ille excedere r
Perfidus: arma parant: tristi concurrere b
Praeceps ira iubet. Cruor undique et und
Cernitur, hostilique exundant sanguine r

[redacted]

ACTUS PRIMUS.

OEDIPUS, ANTIGONE.

Oedipum ab instituta morte revocat, persuadetque filia
ntigone dux patris coeci

EDIP. Coeci parentis regimen, ac fessi unicum
atris levamen, gnata, quam tanti est mihi
enuisse vel sic, desere infaustum patrem!
ı recta quid deflectis errantem gradum?
ermitte labi! Melius inveniam viam,
uam quaero, solus, quae me ab hac vita extrahat,
t hoc nefandi capitis adspectu levet
oelum atque terras. Quantulum hac egi manu?
on video noxae conscium nostrae diem;
ed videor. Hinc iam solve inhaerentem manum,
t patere coecum, qua volet, ferri pedem!
ıo, ibo, qua praerupta protendit iuga
eus Cithaeron; qua peragrati celer
er saxa montis iacuit Actaeon, suis
ova praeda canibus; qua per obscurum nemus
lvamque opacae vallis instinctas deo
git sorores mater, et gaudens malo
ibrante fixum praetulit thyrso caput;
el qua cucurrit corpus invisum trahens
ethi iuvencus, qua per horrentes rubos
auri ferocis sanguis ostentat fugas;
el qua alta maria vertice immenso premit
inora rupes, qua scelus fugiens ferum,
ıvumque faciens, *mater* insiluit freto,
ersura natum seque! Felices, quibus
rtuna melior tam bonas matres dedit!

Ubi debui ...
Semper cruente, saeve, cru
Cum occidis, et cum parcis! Olim
Est hoc cadaver: perage mandatum
Iam et matris. Animus gestit antiqu
Supplicia. Quid me, gnata, pestife
Amore vinctum? quid tenes? Geni
Sequor, sequor! iam parce! Sangu
Insigne regni Laius rapti furit,
Et, ecce, inanes manibus infestis p
Foditque vultus! Gnata, genitoren
Ego video. Tandem spiritum inimi
Desertor animi, fortis in partem tu
Omitte poenae languidas longae m
Mortemque totam admitte! Quid s
Quod vivo? Nullum facere iam po
Possum miser: praedico, discede
Discede, virgo: timeo post matre
ANT. Vis nulla, genitor, a tuo no
Corpore resolvet; nemo me comit
Eripiet unquam. Labdaci clara
Opulenta ferro regna germani pet

[redacted]

lana tendis? vado. Praerupta adpetis?
obsto, sed praecedo. Quovis utere
e me! Duobus omnis eligitur via.
re sine me non potes, mecum potes.
alta rupes arduo surgit iugo,
ctatque longe spatia subiecti maris;
hanc petamus? Nudus hic pendet silex.
scissa tellus faucibus ruptis hiat;
hanc petamus? Hic rapax torrens cadit,
esque lapsi montis exesas rotat;
unc ruamus. Dum prior, quo vis, eo;
deprecor, non hortor. Extingui cupis,
imque, genitor, maximum mors est tibi?
oreris, antecedo; si vivis, sequor.
flecte mentem, pectus antiquum advoca,
asque magno robore aerumnas doma!
ste: tantis in malis vinci mori est.
IP. Unde in nefanda specimen egregium domo?
ista generi virgo dissimilis suo?
una, credis? aliquis est ex me pius.
esset unquam (fata bene novi mea),
ut noceret. Ipsa se in leges novas
ra vertet, regeret in fontem citas
lutus undas amnis, et noctem adferet
bea lampas, Hesperus faciet diem.
l miserias aliquid accedat meas,
uoque erimus. Unica Oedipodae est salus
esse salvum. Liceat ulcisci patrem
c inultum. Dextra, quid cessas iners
ere poenas? Quidquid exactum est adhuc,
i dedisti. Mitte genitoris manum
osa virgo: funus extendis meum,
asque vivi ducis exequias patris.
ando terra corpus invisum tege!
as *honesta mente; pietatem* vocas,
m insepultum trahere. Qui cogit mori

Meae penes me est. Regna deser
Regnum mei retineo. Si fida es c
Ensem parenti trade; sed notum n
Ensem paterna. Tradis, an nati t
Cum regno et illum? Faciet, ubicu
Ibi sit; relinquo; natus hunc habea
Sed uterque. Flammas potius et v
Compone; in altos ipse me immitt
Haerebo ad ignes, funebrem esce
Pectusque solvam durum, et in ci
Hoc, quidquid in me vivit. — Ubi sa
Duc, ubi sit altis prorutum saxis
Ubi curva rapidus ducat Ismenos
Duc, ubi ferae sint, ubi fretum,
locus
Si dux es! Illuc ire morituro pla
Ubi sedit alta rupe semifero dolo
Sphinx ore nectens. Dirige huc
Hic siste patrem! Dira ne sedes
Monstrum repone maius! Hoc s
Obcura nostrae verba fortunae l
Quisquis As

[redacted]

imile posuit? quid tam inextricabile?
ner, patrisque rivalis sui,
' suorum liberum, et fratrum parens.
ria partu liberos peperit viro,
i nepotes. Monstra quis tanta explicet?
se, victae spolia qui Sphingis tuli,
bo, fati tardus interpres mei. —
erdis ultra verba? quid pectus ferum
e tentas precibus? Hoc animo sedet,
ere hanc cum morte luctantem diu
m, et tenebras petere: nam sceleri haec meo
alta nox est; Tartaro condi iuvat,
uid ultra Tartarum est. Tandem libet,
olim oportet. Morte prohiberi haud queo.
n negabis? noxias lapso vias
, et arctis colla laqueis inseri
ebis? herbas, quae ferunt letum, auferes?
ta tandem cura proficiet tua?
mors est. Optime hoc cavit deus.
e vitam nemo non homini potest;
o mortem: mille ad hanc aditus patent.
ero: dextra noster et nuda solet
nimus uti. Dextra, nunc toto impetu,
olore, viribus totis veni!
stino unum vulneri nostro locum:
nocens sum: qua voles, mortem exige!
e corpus, corque tot scelerum capax
; totos viscerum nuda sinus!
m incitatis ictibus guttur sonet,
eve fixis unguibus venae fluant.
ige iras, quo soles; haec vulnera
a multo sanguine ac tabo irriga;
trahe animam, duram, inexpugnabilem!
parens, ubicunque poenarum arbiter
mearum (non ego hoc tantum scelus
iari credidi poena satis

Libavit haustu, vixque
Eduxit oculos. Haeret etiam
Ille animus, haeret, cum recus
Pressere vultus. Audies verum
Minus eruisti lumina audacter t
Quam praestitisti. Nunc manu
Hac parte mortem perage, qua
ANT. Pauca, o parens magna
pr
Ut verba natae mente placata a
Non te ut reducam veteris ad s
Habitumque regni flore pollent
Peto; ast ut iras, tempore aut
Fractas, remisso pectore ac pl
Et hoc decebat roboris tanti vi
Non esse sub dolore, nec victu
Dare terga. Non est, ut puta
Timere vitam, sed malis ingen
Obstare, nec se vertere ac ret
Qui fata proculcavit, ac vitae l
Proiecit atque abscidit, et cas

Et hoc magis te, genitor, insontem voca,
Quod innocens es dis quoque invitis. Quid est,
Quod te efferarit, quod novos subfixerit
Stimulos dolori? quid te in infernas agit
Sedes? quid ex his pellit? Ut careas die? —
Cares. — Ut altis nobilem muris domum
Patriamque fugias? — Patria tibi vivo perit. —
Gnatos fugis, matremque? — Ab aspectu omnium
Fortuna te submovit; et quidquid potest
Auferre cuiquam mors, tibi hoc vita abstulit;
Regni tumultus, turba fortunae prior
Abscessit a te iussa. Quem, genitor, fugis?
OEDIP. Me fugio; fugio conscium scelerum omnium
Pectus; manumque hanc fugio et hoc coelum et deos
Et dira fugio scelera, quae feci innocens.
Ego hoc solum, frugifera quo surgit Ceres,
Premo? has ego auras ore pestifero traho?
Ego laticis haustu satior, aut ullo fruor
Almae parentis munere? ego castam manum,
Nefandus, incestificus, execrabilis,
Attrecto? ego ullos aure concipio sonos,
Per quos parentis nomen aut nati audiam?
Utinam quidem rescindere has quirem vias,
Manibusque adactis omne, qua voces meant,
Aditusque verbis tramite angusto patet,
Eruere possem, gnata! iam sensum tui,
Quae pars meorum es criminum, infelix pater
Fugissem. Inhaeret ac recrudescit nefas
Subinde; et aures ingerunt, quidquid mihi
Donastis oculi. Cur caput tenebris grave
Non mitto ad umbras Ditis aeternas? quid hic
Manes meos detineo? quid terram gravo?
Mixtusque Superis erro? quid restat mali?
Regnum, parentes, liberi, virtus quoque,
Et ingeni *sollertis eximium* decus
Periere: cuncta sors mihi infesta abstulit.

Uterique nondum solveram cu
Et iam timebar. Protinus quos
Nox occupavit, et novae luci ab
Mors me antecessit. Aliquis int
Materna letum praecoquis fati t
Sed numquid et peccavit? Abst
Dubiumque an essem, sceleris i
Deus egit. Illo teste damnavit
Calidoque teneros transuit ferro
Et in alta nemora pabulum misi
Avibusque saevis, quas Cithaero
Cruore saepe regio tinctas alit.
Sed quem deus damnavit, abiec
Mors quoque refugit. Praestit
Genitorem adortus impia stravi
Hoc aliqua pietas redimet? — (
Sed matrem amavi. Proloqui
Taedasque nostras; has quoque
Te coge poenas. Facinus igno
Inusitatum effare, quod populi
Quod esse factum nulla non aet

Armavit aliis. Optime regni mei
Fatum ipse novi: nemo sine sacro feret
Illud cruore. Magna praesagit mala
Paternus animus. Iacta iam sunt semina
Cladis futurae: spernitur pacti fides;
Hic occupato cedere imperio negat;
Ius ille et icti foederis testes deos
Invocat, et Argos exul atque urbes movet
Graias in arma. Non levis fessis venit
Ruina Thebis: tela, flammae, vulnera
Instant, et istis si quod est maius malum:
Ut esse genitos nemo non ex me sciat.
ANT. Si nulla, genitor, causa vivendi tibi est,
Haec una abunde est, ut pater gnatos regas
Graviter furentes. Tu impii belli minas
Avertere unus, tuque vecordes potes
Inhibere iuvenes, civibus pacem dare,
Patriae quietem, foederi laeso fidem.
Vitam tibi ipse si negas, multis negas.
OEDIP. Illis parentis ullus aut aequi est amor,
Avidis cruoris, imperi, armorum, doli,
Diris, scelestis, breviter ut dicam: meis?
Certant in omne facinus, et pensi nihil
Ducunt, ubi illos ira praecipites agat;
Nefasque nullum, per nefas nati, putant.
Non patris illos tangit adflicti pudor,
Non patria; regno pectus attonitum furit.
Scio, quo ferantur, quanta moliri parent;
Ideoque leti quaero maturam viam,
Morique propero, dum in domo nemo est mea
Nocentior me. Gnata, quid genubus meis
Fles advoluta? quid prece indomitum domas?
Unum hoc habet Fortuna, quo possim capi,
Invictus aliis: sola *tu adfectus* potes
Mollire duros, sola pietatem in domo
Docere nostra. *Nil grave* aut miserum est mihi,

Quae saeva furto
Iubente te praebebit alitibus iecu
Iubente te vel vivet. . . . .

ACTUS SECUNI

NUNTIUS, OEDIPUS,

Nuntius, a Thebanis missus, Oedipum componat filios. Abnuit Oedipus, et in si diras imprecatur.

NUNT. Exemplum in ingens r
Thebae, paventes arma frateri
Rogantque tectis arceas patriis
Non sunt minae; iam propius a
Nam regna repetens frater et p
In bella cunctos Graeciae popı
Septena muros castra Theban
Succurre; prohibe pariter et l

[redacted]

iuvet vixisse! Facietis, scio:
is orti. Scelere defungi haud levi
tato tanta nobilitas potest.
ırma! facibus petite penetrales deos,
nque flamma metite natalis soli!
e cuncta, rapite in exitium omnia!
:e passim moenia, in planum date!
is deos obruite; maculatos lares
:e! ab imo tota considat domus!
ɔncremetur! primus a thalamis meis
t ignis! ANT. Mitte violentum impetum
ı, ac te publica exorent mala,
que placidae liberis pacis veni.
. Vides modestae deditum menti senem,
ıeque amantem pacis ad partes vocas?
animus ira, fervet immensum dolor,
ue, quam quod casus et iuvenum furor
r, aliquid cupio. Non satis est adhuc
ıellum: frater in fratrem ruat;
c sat est: quod debet, ut fiat nefas
'e nostro, quod meos deceat toros:
rma patri! — Nemo me ex his eruat
latebo rupis exesae cavo,
ıe densa corpus abstrusum tegam.
ıcupabor verba rumoris vagi,
'a fratrum bella, quod possum, audiam.

ACTUS TERTIUS.

Ἀκέφαλος.

ASTA, ANTIGONE, NUNTIUS.

ta, audito in procinctu stare utramque aciem propere
lios (si fieri possit) in gratiam reductura.

Felix Agave: facinus horrendum manu

Feci nocentes. Hoc quoqu
Peperi nocentes. Deerat a
Ut et hostem amarem. Bru
Et tertia iam falce decubuit
Ut exul errat gnatus et patri
Profugusque regum auxilia
Gener est Adrasti, cuius im
Quod cingit Isthmos, regitu
Septemque secum regna ad
Genero. Quid optem, quidve
Regnum reposcit. Causa re
Mala sic petentis. Vota qu
Utrimque natum video: nil p
Pietate salva facere; quodcu
Optabo nato, fiet alterius m
Sed utrumque quamvis diliga
Quo causa melior sorsque de
Inclinat animus, semper infi
Miseros magis fortuna concil
NUNT. Regina, dum tu flebil

Frons prima telis; aurea clarum nota
Nomen ducum vexilla praescriptum ferunt.
I, redde amorem fratribus, pacem omnibus,
Et impia arma matris opposita impedi!
ANT. Perge, o parens, et concita celerem gradum!
Compesce tela; fratribus ferrum excute;
Nudum inter enses pectus infestos tene;
Aut solve bellum, mater, aut prima excipe!
IOC. Ibo, ibo, et armis obvium opponam caput;
Stabo inter arma. Petere qui fratrem volet,
Petat ante matrem. Tela, qui fuerit pius,
Rogante ponat matre; qui non est pius,
Incipiat a me. Fervidos iuvenes anus
Tenebo. Nullum teste me fiet nefas;
Aut si aliquod et me teste committi potest,
Non fiet unum. ANT. Signa collatis micant
Vicina signis; clamor hostilis fremit.
Scelus in propinquo est: occupa, mater, preces.
Et ecce! motos fletibus credas meis
Sic agmen armis segne compositis venit.
NUNT. Procedit acies tarda, sed properant duces.
IOC. Quis me procellae turbine insano vehens
Volucer per auras ventus aetherias aget?
Quae Sphinx, vel atra nube subtexens diem
Stymphalis, avidis praepetem pennis feret?
Aut quae per altas aëris rapiet vias
Harpyia, saevi regis observans famem,
Et inter acies proiciet raptam duas?
NUNT. Vadit furenti similis, aut etiam furit!
Sagitta qualis Parthica velox manu
Excussa fertur; qualis insano ratis
Premente vento rapitur; aut qualis cadit
Delapsa coelo stella, cum stringens polum
Rectam citatis ignibus *rumpit* viam
Attonita *cursu fugit, et binas* statim
Diduxit acies. *Victa* *maternâ* prece

Rogat abnuentes,
Negare matri, qui diu dubitat, pot

ACTUS QUART

IOCASTA, POLYNICES,

Iocasta utrumque filium serio precatur, ... Eteoc in gratiam et amorem redire velint.

IOC. In me arma et ignes vertite!
Unam iuventus, quaeque ab Inac
Animosa muro, quaeque Theban
Descendit arce! civis atque hosti
Hunc petite ventrem, qui dedit f
Haec membra passim spargite a
Ego utrumque peperi. Ponitis
An dico, et ex quo? Dexteras m
Date, dum piae sunt! Error inv
Fecit nocentes; omne Fortunae

[redacted]

In utramque partem ducor adfectu pari.
Hic abfuit; sed pacta si fratrum valent,
Nunc alter aberit. Ergo iam nunquam duos,
Nisi sic, videbo? Iunge complexus prior
Tu, qui, labores totque perpessus mala,
Longo parentem fessus exilio vides!
Accede propius; clude vagina impium
Ensem, et trementem iamque cupientem excuti
Hastam solo defige! Maternum tuo
Coire pectus pectori clypeus vetat:
Hunc quoque repone. Vinculo frontem exue,
Tegimenque capitis triste belligeri leva,
Et ora matri redde! Quo vultus refers,
Acieque pavida fratris observas manum?
Adfusa totum corpus amplexu tegam:
Tuo cruori per meum fiet via.
Quid dubius haeres? an times matris fidem?
POL. Timeo: nihil iam iura naturae valent.
Post ista fratrum exempla ne matri quidem
Fides habenda est. IOC. Redde iam capulo manum,
Adstringe galeam, laeva se clypeo ingerat;
Dum frater exarmatur, armatus mane.
Tu pone ferrum, causa qui es ferri prior.
Si pacis odium est, furere si bello placet:
Inducias te mater exiguas rogat,
Ferat ut reverso post fugam gnato oscula
Vel prima, vel suprema. Dum pacem peto,
Audite inermes: ille te, tu illum times;
Ego utrumque, sed pro utroque. Quid strictum abnuis
Recondere ensem? Qualibet gaude mora:
Id gerere bellum cupitis, in quo est optimum
Vinci. Vereris fratris infesti dolos?
Quoties necesse est fallere aut falli a suis,
Patiare potius ipse, quam facias, scelus.
Sed ne verere: mater insidias et hinc

Sed ante
Petita votis ora. Te profugum sol
Patrio penates regis externi tegunt
Te maria tot diversa, tot casus vag
Egere: non te duxit in thalamos pa
Comitata primos, nec sua festas m
Ornavit aedes, nec sua laetas faces
Vitta revinxit; dona non auro gra
Gazas socer, non arva, non urbes
Dotale bellum est. Hostium es f
Patria remotus, hospes alieni lari
Externa consecutus, expulsus tui
Sine crimine exul. Ne quid e fati
Deesset paternis, hoc quoque ex i
Errasse thalamis. Gnate, post r
Remisse soles; gnate suspensae n
Et spes parentis, cuius adspectur
Semper rogavi; cum tuus reditus
Tantum esset erepturus adventu
Quantum daturus: „Quando pro
Dixi, „timere?“ Dixit irridens de
Ipsum timebis. Nempe nisi bell

Quam quod miser videre non potuit pater!
Licet timore facinoris tanti vacem,
Videamque iam nil tale, sum infelix tamen,
Quod paene vidi. Per decem mensum graves
Uteri labores, perque pietatem inclitae
Precor sororis, et per irati sibi
Genas parentis, scelere quas nullo nocens,
Erroris a se dira supplicia exigens,
Hausit: nefandas moenibus patriis faces
Averte; signa bellici retro agminis
Flecte! ut recedas, magna pars sceleris tamen
Vestri peracta est: vidit hostili grege
Campos repleri patria; fulgentes procul
Armis catervas vidit. Equitatu levi
Cadmea frangi prata, et excelsos rotis
Volitare proceres; igne flagrantes trabes
Fumare, cineri quae petunt nostras domos;
Fratresque (facinus quod novum et Thebis fuit)
In se ruentes — totus hoc exercitus,
Hoc utrinque populus omnis, hoc vidit soror,
Genitrixque vidi: nam pater debet sibi,
Quod ista non spectavit. Occurrat tibi
Nunc Oedipus, quo iudice erroris quoque
Poenae petuntur. Ne, precor, ferro erue
Patriam ac penates; neve, quas regere expetis,
Everte Thebas! Quis tenet mentem furor?
Patriam petendo perdis? ut fiat tua,
Vis esse nullam? Quin tuae causae nocet
Ipsum hoc, quod armis uris infestis solum,
Segetesque adultas sternis, et totos fugam
Edis per agros: nemo sic vastat sua.
Quae corripi igne, quae meti gladio iubes,
Aliena credis? Rex sit e vobis uter,
Manente regno *quaerite.* Haec telis petes
Flammisque tecta? poteris has Amphionis
Quassare moles, nulla quas struxit manus,

Matres ab ipso
Saevus catena miles imposita trahe
Ut adulta virgo mixta captivo greg
Thebana nuribus munus Argolicis
An et ipsa palmas vincta post tergu
Mater triumphi praeda fraterni vel
Potesne cives laetus exitio datos
Videre passim? moenibus caris pc
Hostem admovere? sanguine et fl
Implere Thebas? Tam ferum et d
Saevumque in iras pectus, et non
Quid sceptra facient? Pone vesar
Animi tumores, teque pietati refe
POL. Ut profugus errem semper?
Opemque gentis hospes externae
Quid paterer aliud, si fefellissem
Si peierassem? Fraudis alienae d
Poenas, at ille praemium scelert
Iubes abire: matris imperio obse
Da, quo revertar. Regia frater
Habitet superbus; parva me abs
Hanc date repulso! Liceat exigı

[redacted]

Et qua trahens opulenta Pactolus vada
Inundat auro rura. Nec laetis minus
Maeandros arvis flectit errantes aquas;
Rapidusque campos fertiles Hebrus secat.
Hinc grata Cereri Gargara et dives solum,
Quod Xanthus ambit nivibus Idaeis tumens;
Hinc, qua relinquit nomen, Ionii maris
Fauces Abydo Sestos opposita premit.
Aut, qua latus iam propius Orienti dedit,
Tutamque crebris portubus Lyciam videt:
Haec regna ferro quaere; in hos populos ferat
Socer arma fortis; has paret sceptro tuo
Tradatque gentes. Hoc adhuc regimen puta
Tenere patrem. Melius exilium est tibi,
Quam reditus iste: crimine alieno exulas,
Tuo redibis. Melius istis viribus
Nova regna nullo scelere maculata adpetes.
Quin ipse frater, arma comitatus tua,
Tibi militabit. Vade et id bellum gere,
In quo pater materque pugnanti tibi
Favere possint! regna cum scelere omnibus
Sunt exiliis graviora. Nunc belli mala
Propone, dubias Martis incerti vices.
Licet omne tecum Graeciae robur trahas;
Licet arma longe miles ac late explicet;
Fortuna belli semper ancipiti in loco est.
Quodcunque Mars decrevit: exaequat duos,
Licet impares sint, gladius, et spes et metus
Sors coeca versat. Praemium incertum petis,
Certum scelus. Favisse fac votis deos
Omnes tuis: cessere et aversi fugam
Petiere cives; clade funesta iacent;
Obtexit agros miles. Exultes licet,
Victorque *fratris spolia* deiecti geras
Frangenda palma est. Quale tu hoc bellum putas
In quo execrandum victor admittit nefas,

IOC. Ne
Regnabit. POL. Haecne
bitas, avo
Patrique crede; Cadmus hoc dicet t
Cadmique proles. Sceptra Thebar
Impune nulli gerere; nec quisquam
Rupta tenebat illa. Iam numeres li
Fratrem inter istos. POL. Numero.
tanti mihi
Cum regibus iacere. Te turbae ex
Adscribo. POL. Regna, dummod
ETE. Regnare non vult, esse qui in
Simul ista mundi conditor posuit de
Odium atque regnum. Regis hoc n
Odia ista premere. Multa domina
Amor suorum; plus in iratos licet.
POL. Qui vult amari, languida reg
Invisa nunquam imperia retinentur
ETE. Praecepta melius imperi reg
Exilia tu dispone. Pro regno veli
Patriam, penates, coniugem flam
Imperia pretio quolibet constant

HIPPOLYTUS.

DRAMATIS PERSONAE.

HIPPOLYTUS.

PHAEDRA.

THESEUS.

CHORUS CIVIUM ATHENIENSIUM.

NUNTIUS.

NUTRIX.

FAMULI.

Theseo reduci privignum oblati per vim
credulus filio, qui domo fugerat, e votis q
tus, absenti mortem imprecatur. Ratum
emisso tauro marino, qui equos Hippolyt
vepres et saxa distractus auriga dilaniat
male sibi conscia mulier, scelus suum fals
ritum confessa gladio se transfigit. Thes
lugens, iramque suam detestatus, collect
nit.

ALIUD ARGUM

HIERONYMI BA

Pirithoum Theseus Stygia comitatus
Tartareo dominam cupiens abducere
Concipit interea validas in pectore f
Phaedra furens, vetito privigni et c
Ille novercalem generosa mente furo
Sustinet, et tenerum servat sine lab
Nusquam tuta homini probitas: heu!
Thesidem insimulat fallaci corde no
Hippolyte infelix, saevo damnatus

[redacted]

ACTUS PRIMUS.

HIPPOLYTUS.

*ippolytus varia loca et munera ministris et venationis
bus dispertit; Dianamque venationis deam invocat.*

ımbrosas cingite silvas,
ıaque montis iuga Cecropii!
i planta lustrate vagi,
saxoso loca Parnethi
cta iacent; quae Thriasiis
ıus amnis rapida currens
ɛrat unda! scandite colles
er canos nive Riphaea!
hac alii, qua nemus alta
ur alno; qua prata iacent,
rorifera mulcens aura
yrus vernas evocat herbas;
er graciles lenis Ilissus,
ıeander super aequales,
ur agros piger, et steriles
maligno radit arenas!
qua Marathon tramite laevo
s aperit; qua comitatae
bus parvis nocturna petunt
la foetae! vos, qua, tepidis
tus austris, frigora mollit
s Acharneus! alius rupem
s Hymetti, parvas alius
t Aphidnas. Pars illa diu
t immunis, qua curvati
ra ponti Sunion urget.
ɔm tangit gloria silvae,
hunc Phlyeus: hic versatur

At Spartanos (genus est audax
Avidumque ferae) nodo cauti
Propiore liga. Veniet tempu
Cum latratu cava saxa sonent
Nunc dimissi nare sagaci
Captent auras, lustraque pre
Quaerant rostro, dum lux dul
Dum signa pedum roscida tell
Impressa tenet. Alius raras
Cervice gravi portare plagas,
Alius teretes properet laqueo
Picta rubenti linea penna
Vano cludat terrore feras.
Tibi libretur missile telum.
Tu grave dextra laevaque sin
Robur lato dirige ferro.
Tu praecipites clamore feras
Subsessor ages; tu iam victo
Curvo solves viscera cultro.
Ades en comiti, diva virago,
Cuius regno pars terrarum

[redacted]

llosi terga bisontes,
ue feri cornibus uri.
ɹid solis pascitur arvis,
lud inops novit Garamas,
lud Arabs divite silva,
:rocis iuga Pyrenes,
[yrcani celant saltus,
ɪque vagus Sarmata campis:
metuit, Diana, tuos.
gratus numina cultor
n saltus:
vinctas tenuere feras
aqueum rupere pedes,
· plaustro praeda gementi;
'ostra canes sanguine multo
ɪnda gerunt, repetitque casas
a longo turba triumpho.
va, faves;
ɪı arguti misere canes:
in silvas. Hac, hac pergam,
ıa longum compensat iter!

PHAEDRA, NUTRIX.

ıaedra amore Hippolyti ardere se fatetur apud nutricem eam a tam nefando amore dehortantem.

magna vasti Creta dominatrix freti,
per omne littus innumerae rates
re pontum, quidquid Assyria tenus
e Nereus pervium rostris secat,
e in penates obsidem invisos datam,
ue nuptam, degere aetatem in malis
ɪisque cogis? Profugus en! coniux abest,
atque nuptae, quam *solet*, Theseus fidem.
per *altas invii retro lacus*
enebras miles audacis proci

Solvere curis. ...
Et ardet intus, qualis Aetnaeo v
Exundat antro. Palladis telae
Et inter ipsas pensa labuntur m
Non colere donis templa votivis
Non inter aras, Atthidum mixt
Iactare tacitis conscias sacris fa
Nec adire castis precibus aut ri
Adiudicatae praesidem terrae d
Iuvat excitatas consequi cursu
Et rigida molli gaesa iaculari m
Quo tendis, anime? quid furens
Fatale miserae matris agnosco
Peccare noster novit in silvis a
Genitrix, tui me miseret: infan
Correpta, pecoris efferi saevun
Audax amasti. Torvus, impat
Adulter ille, ductor indomiti g
Sed amabat aliquid: quis mea
Aut quis iuvare Daedalus flam
Non, si ille remeet arte Mops

[redacted]

: flammas, neve te dirae spei
ıbsequentem. Quisquis in primo obstitit,
ue amorem, tutus ac victor fuit;
diendo dulce nutrivit malum,
usat ferre, quod subiit, iugum.
fugit, quam durus et veri insolens
flecti regius nolit tumor.
ıque dederit exitum casus, feram:
facit vicina libertas senem.
primum est velle, nec labi via;
ıt secundus, nosse peccandi modum.
era, pergis? quid domum infamem adgravas,
jue matrem? maius est monstro nefas:
nstra fato, moribus scelera imputes.
maritus supera non cernit loca,
sse facinus credis, et vacuum metu:
Teneri crede Lethaeo abditum
profundo, et ferre perpetuam Styga:
, lato maria qui regno premit,
ue reddit iura centenis pater?
ıntum facinus occultum sinet?
ırentum est cura. Credamus tamen
oque tegere nos tantum nefas:
, rebus lumen infundens suum,
arens? quid ille, qui mundum quatit,
corusca fulmen Aetnaeum manu,
orum? credis hoc posse effici,
entes omnia ut lateas avos?
ecundus numinum abscondat favor
efandos, utque contingat stupro
nagnis sceleribus semper fides:
ına praesens, consciae noctis pavor,
ue culpa plenus et semet timens?
iqua tutum, nulla securum tulit.
e *amoris impii flammas*, precor,
, *quod non ulla tellus* barbara

Cur monstra cessant? aula cur fra
Prodigia toties orbis insueta audie
Natura toties legibus cedet suis,
Quoties amabit Cressa? PH. Quae
Vera esse, nutrix; sed furor cogit
Peiora. Vadit animus in praecep
Remeatque, frustra sane consilia
Sic cum gravatam navita adversa
Propellit unda, cedit in vanum la
Et victa prono puppis aufertur v
Quid ratio possit? Vicit ac regna
Potiensque tota mente dominatu
Hic, volucer, omni pollet in terr
Laesumque flammis torret indom
Gradivus istas belliger sensit fac
Opifex trisulci fulminis sensit de
Et, qui furentes semper Aetnaei
Versat caminos, igne tam parvo
Ipsumque Phoebum, tela qui ne
Figit sagitta certior missa puer,
Volitatque coelo pariter et terr

[redacted]

Venerisque numen finxit atque arcus dei.
Quisquis secundis rebus exultat nimis,
Fluitque luxu, semper insolita adpetit.
Tunc illa magnae dira fortunae comes
Subit libido: non placent suetae dapes,
Non tecta sani moris, aut vilis cibus.
Cur in penates rarius tenues subit
Haec delicatas eligens pestis domos?
Cur sancta parvis habitat in tectis Venus,
Mediumque sanos vulgus adfectus tenet,
Et se coercent modica? Contra divites
Regnoque fulti plura, quam fas est, petunt?
Quod non potest, vult posse, qui nimium potest.
Quid deceat alto praeditam solio, vides:
Metue ac verere sceptra remeantis viri.
PH. Amoris in me maximum regnum puto,
Reditusque nullos metuo: non unquam amplius
Convexa tetigit supera, qui mersus semel
Adiit silentem nocte perpetua domum.
NUTR. Ne crede Diti. Cluserit regnum licet,
Canisque diras Stygius observet fores:
Solus negatas invenit Theseus vias.
PH. Veniam ille amori forsitan nostro dabit.
NUTR. Immitis etiam coniugi castae fuit:
Experta saevam est barbara Antiope manum.
Sed posse flecti coniugem iratum puta:
Quis huius animum flectet intractabilem?
Exosus omne feminae nomen fugit,
Immitis annos coelibi vitae dicat,
Connubia vitat: genus Amazonium scias.
PH. Hunc in nivosi collis haerentem iugis,
Et aspera agili saxa calcantem pede,
Sequi per alta nemora, per montes, placet!
NUTR. Resistet ille, seque mulcendum dabit,
Castosque *ritus venere non* casta exuet?
Tibi ponet odium, cuius odio forsitan

NUTR. Genus ...
metu

NUTR. Aderit maritus ... PH. N
comes.
NUTR. Aderitque genitor. PH. Mitis A
NUTR. Per has senectae splendidas
Fessumque curis pectus et cara ube
Precor, furorem siste teque ipsa ad
Pars sanitatis velle sanari fuit.
PH. Non omnis animo cessit ingenu
Paremus, altrix. Qui regi non vult
Vincatur. Haud te, fama, macula
Haec sola ratio est, unicum effugiu
Virum sequamur, morte praeverta
NUTR. Moderare, alumna, mentis eff
Animos coerce! Dignam ob hoc vit
Quod esse temet autumas dignam
PH. Decreta mors est: quaeritur
Laqueone vitam finiam, an ferro
An missa praeceps arce Palladia c
Pro castitatis vindice armemus m

[redacted]

Tentemus animum tristem et intractabilem.
Meus iste labor est adgredi iuvenem ferum,
Mentemque saevam flectere immitis viri.

CHORUS.

Omnia amori cedere, homines omnis loci, aetatis, conditionis, ipsos deos superos ac inferos, quin et bruta animalia terrestria, aquatilia, aëria.

Diva, non miti generata ponto,
Quam vocat matrem geminus Cupido,
Impotens flammis simul et sagittis,
Iste lascivus Puer ac renidens
Tela quam certo moderatur arcu!
[Labitur totas furor in medullas,
Igne furtivo populante venas.]
Non habet latum data plaga frontem,
Sed vorat tectas penitus medullas.
Nulla pax isti Puero: per orbem
Spargit effusas agilis sagittas;
Quaeque nascentem videt ora solem,
Quaeque ad Hesperias iacet ora metas,
Si qua ferventi subiecta Cancro est,
Si qua Parrhasiae glacialis Ursae
Semper errantes patitur colonos,
Novit hos aestus. Iuvenum feroces
Concitat flammas, senibusque fessis
Rursus extinctos revocat calores;
Virginum ignoto ferit igne pectus·
Et iubet coelo Superos relicto
Vultibus falsis habitare terras.
Thessali Phoebus pecoris magister
Egit armentum, positoque plectro
Impari tauros *calamo vocavit.*
Induit formas quoties minores
Ipse, qui coelum nebulasque ducit!

Pro sua vector timidus rapina.
Arsit obscuri dea clara mundi
Nocte deserta nitidosque fratri
Tradidit currus aliter regendos
Ille nocturnas agitare bigas
Discit, et gyro breviore flecti;
Nec suum tempus tenuere noct
Et dies tardo remeavit ortu,
Dum tremunt axes graviore cur
Natus Alcmena posuit pharetra
Et minax vasti spolium leonis,
Passus aptari digitis zmaragdo
Et dari legem rudibus capillis;
Crura distincto religavit auro,
Luteo plantas cohibente socco
Et manu, clavam modo qua ge
Fila deduxit properante fuso.
Vidit Persis, ditique ferox
Lydia regno, deiecta feri
Terga leonis; humerisque, qui
Sederat alti regia coeli,

Flammamque nequit relevare mari;
Ignes sentit genus aligerum.
Venere instincti quam magna gerunt
Grege pro toto bella iuvenci!
Si coniugio timuere suo,
Poscunt timidi proelia cervi,
Et mugitu dant concepti
Signa furoris. Tunc virgatas
India tigres decolor horret;
Tunc vulnificos acuit dentes
Aper, et toto spumeus ore est.
Poeni quatiunt colla leones,
Cum movit amor. Tum silva gemit
Murmure saevo.
Amat insani bellua ponti,
Lucaeque boves. Vindicat omnes
Natura sibi; nihil immune est;
Odiumque perit, cum iussit amor;
Veteres cedunt ignibus irae.
Quid plura canam?
Vincit saevas cura novercas.

ACTUS SECUNDUS.

CHORUS, NUTRIX, PHAEDRA.

Amoris morbum, impatientiam et aestum conqueritur nutrix. Mox ipsa prodit Phaedra mutatis vestibus in cinctum Amazonis seu venatricis, ut Hippolyto placeat.

CHOR. Altrix, *profare,* quid feras? quonam in loco est
Regina? saevis ecquis est flammis modus?

Artusque varie iactat incertus dolor.
Nunc, ut soluto, labitur, moriens gra
Et vix labante sustinet collo caput;
Nunc se quieti reddit, et somni imm
Noctem querelis ducit. Attolli iubet
Iterumque poni, corpus; et solvi co
Rursusque fingi. Semper impatiens
Mutatur habitus. Nulla iam Cereri
Cura, aut salutis. Vadit incerto pe
Iam viribus defecta. Non idem vig
Non ora tingens nitida purpureus r
Populatur artus cura; iam gressus t
Tenerque nitidi corporis cecidit de
Et, qui ferebant signa Phoebeae fa
Oculi nihil gentile nec patrium mic
Lacrimae cadunt per ora, et adsidu
Rore irrigantur, qualiter Tauri iug
Tepido madescunt imbre percussa
Sed, en, patescunt regiae fastigia!
Reclinis ipsa sedis auratae toro
Solitos amictus mente non sana ab

Ventos sequantur. Laeva se pharetrae dabit:
Hastile vibret dextra Thessalicum manus.
Talis severi mater Hippolyti fuit.
Qualis, relictis frigidi ponti plagis,
Egit catervas, Atticum pulsans solum,
Tanaitis aut Maeotis, et nodo comas
Coegit emisitque, lunata latus
Protecta pelta: talis in silvas ferar!
NUTR. Sepone questus: non levat miseros dolor;
Agreste placa virginis numen deae.
Regina nemorum, sola quae montes colis,
Et una solis montibus coleris dea,
Converte tristes ominum in melius minas!
O magna silvas inter et lucos dea,
Clarumque coeli sidus et noctis decus,
Cuius relucet mundus alterna face,
Hecate triformis, en, ades coeptis favens!
Animum rigentem tristis Hippolyti doma!
Amare discat, mutuos ignes ferat,
Det facilis aures! Mitiga pectus ferum;
nnecte mentem. Torvus, aversus, ferox,
iura Veneris redeat. Huc vires tuas
tende. Sic te lucidi vultus ferant,
nube rupta cornibus puris eas.
te, regentem frena nocturni aetheris,
trahere nunquam Thessali cantus queant,
lusque de te gloriam pastor ferat.
s invocata; iam faves votis, dea:
m intuor solemne venerantem sacrum,
o latus comitante. Quid dubitas? dedit
pus locumque casus: utendum artibus.
idamus? Haud est facile mandatum scelus
e; verum iusta, qui reges timet,
nat; omne pellat ex animo decus:
est minister regii imperii pudor.

HIPP. Quid nuc se...
O fida nutrix, turbidam frontem ger
Et moesta vultus? Sospes est certe
Sospesque Phaedra, stirpis et gemi
NUTR. Metus remitte: prospero reg
est,
Domusque florens sorte felici viget.
Sed tu beatis mitior rebus veni:
Namque anxiam me cura sollicitat tu
Quod te ipse poenis gravibus infestu
Quem fata cogunt, ille cum venia est
At si quis ultro se malis offert volens
Seque ipse torquet, perdere est dign
Quis nescit uti. Potius annorum m
Mentem relaxa: noctibus festis face
Attolle; curas Bacchus exoneret gr
Aetate fruere: mobili cursu fugit.
Nunc facile pectus, grata nunc iuv
Exultet animus. Cur toro viduo i
Tristem iuventam solve; nunc lusu
Effunde habenas; optimos vitae di
Effluere prohibe! Propria descript

[redacted]

Si nobilem animum vegeta libertas alit.
Truculentus et silvester et vitae inscius,
Tristem iuventam Venere deserta colis.
Hoc esse munus credis indictum viris,
Ut dura tolerent, cursibus domitent equos,
Et saeva bella Marte sanguineo gerant?
Providit ille maximus mundi parens,
Cum tam rapaces cerneret Fati manus,
Ut damna semper sobole repararet nova.
Excedat, agedum, rebus humanis Venus,
Quae supplet ac restituit exhaustum genus:
Orbis iacebit squalido turpis situ;
Vacuum sine ullis classibus stabit mare;
Alesque coelo deerit, et silvis fera,
Solis et aër pervius ventis erit.
Quem varia leti genera mortalem trahunt
Carpuntque turbam, pontus, et ferrum, et do
Sed fata credas deesse: sic atram Styga
Iam petimus ultro. Coelibem vitam probet
Sterilis iuventus: hoc erit, quidquid vides,
Unius aevi turba, et in semet ruet.
Proinde vitae sequere Naturam ducem:
Urbem frequenta, civium coetus cole.
HIPP. Non alia magis est libera et vitio carens,
Ritusque melius vita quae priscos colat,
Quam quae relictis moenibus silvas amat.
Non illum avarae mentis inflammat furor,
Qui se dicavit montium insontem iugis;
Non aura populi et vulgus infidum bonis,
Non pestilens invidia, non fragilis favor.
Non ille regno servit, aut, regno imminens,
Vanos honores sequitur, aut fluxas opes
Spei metusque liber. Haud illum niger
Edaxque Livor dente *degeneri* petit;
Nec *scelera populos inter* atque urbes sita
Norit; nec omnes conscius strepitus pavet,

Innocuus errat. Callidas
Struxisse fraudes novit; et fes
Labore, niveo corpus Ilisso f
Nunc ille ripam celeris Alphei
Nunc nemoris alti densa meta
Ubi Lerna puro gelida perluc
Sedemque mutat. Hic aves
Ramique ventis lene percussi
Veteresque fagi. Iuvit aut a
Pressisse ripas, caespite aut
Duxisse somnos, sive fons la
Defundit undas, sive per flore
Fugiente dulcis murmurat riv
Excussa silvis poma compesc
Et fraga parvis vulsa dumetis
Faciles ministrant. Regios l
Est impetus fugisse. Sollici
Auro superbi; quam iuvat nu
Captasse fontem! Certior so
Secura duro membra versan
Non in recessu furta et obsc

[redacted]

que turri cinxerant urbes latus.
'ma saeva miles aptabat manu
rta clusas fregerat saxo gravi
ι portas; iussa nec dominum pati
ferebat terra servitium bove:
va per se foeta poscentes nihil
: gentes; silva nativas opes,
ca dederunt antra nativas domos.
: foedus impius lucri furor
praeceps, quaeque succensas agit
mentes; venit imperii sitis
a; factus praeda maiori minor;
re vires esse. Tum primum manu
: nuda, saxaque et ramos rudes
e in arma. Non erat gracili levis
ı ferro cornus, aut longo latus
ne cingens ensis, aut crista procul
comantes: tela faciebat dolor.
: artes bellicus Mavors novas
e formas mortis. Hinc terras cruor
omnes fusus, et rubuit mare.
:elera demto fine per cunctas domos
ullum caruit exemplo nefas;
e frater, dextera nati parens
, maritus coniugis ferro iacet,
ıntque foetus impiae matres suos.
novercas. Mitius nihil est feris.
x malorum femina; haec scelerum artifex
t animos, cuius incestae stupris
t tot urbes, bella tot gentes gerunt,
a ab imo regna tot populos premunt.
ur aliae: sola coniux Aegei
reddit feminas dirum genus.
Cur omnium fit culpa paucarum scelus?
Detestor omnes, horreo, fugio, execror.
', sit natura, sit dirus furor

Et odia mutat. Regna [redacted]
Illae feroces sentiunt Veneris
Testaris istud unicus gentis p
HIPP. Solamen unum matris
Odisse quod iam feminas omn
NUTR. Ut dura cautes undiqu
Resistit undis, et lacessentes
Longe remittit, verba sic spe
Sed Phaedra praeceps graditu
Quo se dabit fortuna? quo ve
Terrae repente corpus exanin
Et ora morti similis obduxit c
Attolle vultus, dimove vocis r
Tuus en, alumna, temet Hip

PHAEDRA, HIPPOLYT

FAMULI

Iuvenis pudicitiam omni arte opp
fraudem itaque confugiunt et calumni

[redacted]

n iugali crimen abscondam face.
ta quaedam scelera successus facit.
:ipe, anime! — Commodes paulum, precor,
tus aures. Si quis est, abeat, comes.
En, locus ab omni liber arbitrio vacat!
ed ora coeptis transitum verbis negant.
agna vocem emittit, at maior tenet.
stor omnes, coelites, hoc, quod volo,
lle!
Animusne cupiens aliquid effari nequit?
urae leves loquuntur, ingentes stupent
Committe curas auribus, mater, meis.
atris superbum est nomen et nimium potens;
s humilius nomen adfectus decet.
l sororem, Hippolyte, vel famulam voca·
amque potius: omne servitium feram.
e, per altas ire si iubeas nives,
: gelatis ingredi Pindi iugis;
i per ignes ire et infesta agmina,
r paratis ensibus pectus dare.
ta recipe sceptra, me famulam accipe:
peria regere, me decet iussa exequi.
re non est regna tutari urbium;
i iuventae flore primaevo viges,
aterno fortis imperio rege.
eceptam supplicem ac servam tege!
re viduae! HIPP. Summus hoc omen deus
t! aderit sospes actutum parens.
egni tenacis dominus et tacitae Stygis,
relictos fecit ad Superos viam.
ni remittet ille raptorem sui?
rte amori placidus et Pluton sedet.
Illum quidem aequi coelites reducem
dabunt.
m *tenebit vota in incerto* deus:
caros debita fratres colam,

PH. Quod in novercam cadere vix
HIPP. Ambigua voce verba perpl
Effare aperte. PH. Pectus insanu
Amorque torret. Intimis saevus
Visceribus ignis mersus, et vena
Ut agilis altas flamma, percurrit
HIPP. Amore nempe Thesei cas
PH. Hippolyte, sic est: Thesei v
Illos priores, quos tulit quondam
Cum prima puras barba signare
Monstrique coecam Gnossii vidi
Et longa curva fila collegit via
Quis tum ille fulsit! Presserant
Et ora flavus tenera tingebat P
Inerant lacertis mollibus fortes
Tuaeque Phoebes vultus, aut P
Tuusve potius. Talis, en, tali
Cum placuit hosti; sic tulit cel
In te magis refulget incomtus d
Est genitor in te totus; et torv
... matris miscet ex a

[redacted]

abe nulla, et intacta, innocens;
· uni. Certa descendi ad preces:
dolori faciet aut vitae dies.
mantis! HIPP. Magne regnator deum,
s audis scelera? tam lentus vides?
saeva fulmen emittes manu,
·enum est? Omnis impulsus ruat
atris nubibus condat diem·
·tro sidera obliquos agant
rsus! tuque sidereum caput,
tan, ne nefas stirpis tuae
luci, merge, et in tenebras fuge!
·, divum rector atque hominum, vacat
risulca mundus ardescit face?
·! me figo! me velox cremet
s ignis! sum nocens; merui mori:
ercae. — Dignus en stupris ego
: tanto visus? ego solus tibi
cilis? hoc meus meruit rigor?
·incens omne femineum genus!
·usa matre monstrifera malum,]
·eior! Illa se tantum stupro
·vit, et tamen tacitum diu
ormi partus exhibuit nota,
matris arguit vultu truci
infans. Ille te venter tulit.
·rque prospero fato dati,
it et peremit et leto dedit
usque! Genitor, invideo tibi:
overca maius hoc, maius malum est.
a nostrae fata cognosco domus:
·etimus; sed mei non sum potens.
ignes, per mare insanum sequar,
et amnes, unda quos torrens rapit;
·*gressus tuleris*, hac amens agar!
·*erbe, genubus* advolvor tuis

Sanas furentem. Malus hoc
Salvo ut pudore manibus imı
HIPP. Abscede! vive: ne qu
Contactus ensis deserat cast
Quis eluet me Tanais? aut
Maeotis undis Pontico incun
Non ipse toto magnus Oceai
Tantum expiarit sceleris.
PH. Deprensa culpa est, an
segnis
Regeramus ipsi crimen, atq
Venerem arguamus. Sceler
Tutissimum est inferre, cu
Ausae priores simus, an pa
Secreta cum sit culpa, quis
Adeste, Athenae! fida fam
Fer opem! nefandi raptor
Instat, premitque; mortis
Ferro pudicam terret! En
Ensemque trepida liquit at
Pignus tenemus sceleris.

[redacted]

CHORUS.

Precatur Chorus, ut bene cedat Hippolyto forma, quae pl risque fuit exitio. Thesei reditum prospicit.

Fugit insanae similis procellae,
Ocior nubes glomerante Coro,
Ocior cursum rapiente flamma,
Stella cum ventis agitata longos
Porrigit ignes.
Conferat tecum decus omne priscum
Fama, miratrix senioris aevi.
Pulcrior tanto tua forma lucet,
Clarior quanto micat orbe pleno,
Cum suos ignes coeunte cornu
Iunxit, et curru properante pernox
Exerit vultus, rubicunda Phoebe,
Nec tenent stellae faciem minores;
Qualis est primas referens tenebras
Nuntius noctis, modo lotus undis,
Hesperus, pulsis iterum tenebris
Lucifer idem.
Et tu thyrsigera Liber ab India,
Intonsa iuvenis perpetuum coma,
Tigres pampinea cuspide territans,
Ac mitra cohibens cornigerum caput,
Non vinces rigidas Hippolyti comas.
Neu vultus nimium suspicias tuos:
Omnes per populos fabula distulit,
Phaedrae quem Bromio praetulerit soror.
Anceps forma bonum mortalibus,
Exigui donum breve temporis,
Ut velox celeri pede laberis!
Non sic prata novo vere decentia
Aestatis calidae *despoliat* vapor,
Saevit solstitio cum medius dies,

Res est forma fugax : qui...
Confidat fragili? Dum licet, ut
Tempus te tacitum subruet, hc
Semper praeterita deterior sub
Quid deserta petis? Tutior avi
Non est forma locis. Te nemo
Cum Titan medium constituit d
Cinget turba licens, Naides im
Formosos solitae claudere fonti
Et somnis facient insidias tuis
Lascivae nemorum deae,
Montivagique Panes;
Aut, te stellifero despiciens pol
Sidus post veteres Arcadas edit
Currus non poterit flectere can
Et nuper rubuit, nullaque luci
Nubes sordidior vultibus obsti
At nos solliciti lumine turbido,
Tractam Thessalicis carminib
Tinnitus dedimus: tu fueras la
Et tu causa morae; te dea noc

[redacted]

ıs hirta decet, te brevior coma
ıge iacens. Tu licet asperos
:esque deos viribus arceas
i spatio vincere corporis:
Herculeos nam iuvenis toros,
belligeri pectore latior.
o libeat cornipedis vehi:
Castorea mobilior manu
ıum poteris flectere Cyllaron.
ım digitis tende prioribus,
ı iaculum dirige viribus:
nge, dociles spicula figere,
ttent gracilem Cretes arundinem.
ela modo spargere Parthico
ım placeat: nulla sine alite
dent, tepido viscere condita;
m de mediis nubibus auferent.
ırma viris (secula prospice!)
ta fuit. Te melior deus
praetereat, formaque nobilis
ıis senii monstret imaginem.
ıat inausum feminae praeceps furor?
a iuveni crimina insonti parat.
era! quaerit crine lacerato fidem,
ımne turbat capitis, humectat genas;
ur omnis fraude feminea dolus.
quisnam est, regium vultu decus
, et alto vertice attollens caput?
uveni paria Pirithoo gerit,
ıido pallore canderent genae,
ıe recta squalor incultus coma.
: Theseus redditus terris adest!

Reversus ab Inferis Theseus [redacted]
trice obvia sciscitatur. Illa se hoc tantum scire re
dram necis consilium iniisse.

THES. Tandem profugi noctis aeter
Vastoque manes carcere umbrantem
Ut vix cupitum subferunt oculi diem!
Iam quarta Eleusin dona Triptolemi
Paremque toties Libra composuit di
Ambiguus ut me sortis ignotae labor
Detinuit inter mortis et vitae mala.
Pars una vitae mansit extincto mihi,
Sensus. Malorum finis Alcides fuit,
Qui cum revulso Tartaro extraheret
Me quoque supernas pariter ad sede
Sed fessa virtus robore antiquo car
Trepidantque gressus. Heu, labor
Phlegethonte ab imo petere longin
Pariterque mortem fugere et Alcid
Quis fremitus aures flebilis pepulit
Expromat aliquis! Luctus et lacri

Statuitque secum ferre, quo moritur, malum.
Iam perge, quaeso, perge: properato est opus.
THES. Reserate clusos regii postes laris!

THESEUS, PHAEDRA, FAMULI.

Primum simulat Phaedra mori se malle, quam vim sibi illa tam revelare Theseo; cui deinde nutrici cruciatum minitanti ostendit gladium, quem Hippolytus abiectum reliquisset

THES. O socia thalami, siccine adventum viri
Et expetiti coniugis vultum excipis?
Quin ense viduas dexteram, atque animum mihi
Restituis, et, te quidquid e vita fugat,
Expromis? PH. Heu heu, per tui sceptra imperi,
Magnanime Theseu, perque natorum indolem,
Tuosque reditus, perque iam cineres meos,
Permitte mortem! THES. Causa quae cogit mori?
PH. Si causa leti dicitur, fructus perit.
THES. Nemo istud alius, me quidem excepto, audiet.
PH. Aures pudica coniugis solas timet.
THES. Effare: fido pectore arcana occulam.
PH. Alium silere quod voles, primus sile.
THES. Leti facultas nulla continget tibi.
PH. Mori volenti deesse mors nunquam potest.
THES. Quod sit luendum morte delictum, indica.
PH. Quod vivo. THES. Lacrimae nonne te nostrae movent?
PH. Mors optima est perire lacrimandum suis.
THES. Silere pergit. Verbere ac vinclis anus
Altrixque prodet, quidquid haec fari abnuit.
Vincite ferro. Verberum vis extrahat
Secreta mentis. PH. Ipsa iam fabor, mane.
THES. Quidnam ora moesta avertis, et lacrimas genis
Subito coortas veste praetenta obtegis?
PH. Te, te, creator coelitum, testem invoco,

PH. Quem rere minime.
ex

PH. Hic dicet ensis, quem tum
Liquit stuprator, civium adcur
THES. Quod facinus, heu me!
strum in

Regale patriis asperum signis
Capulo refulget generis Actaei
Sed ipse quonam evasit? PH.
Videre famuli concitum celeri

THESEUS

Agnito ense deceptus pater et iratu
imprecatur.

Proh sancta pietas! proh gul
Et qui secundum fluctibus re
Unde ista venit generis infan
Hunc Graia tellus aluit, an T
Colchusve Phasis? Redit ad
Stirpemque primam degener
... prorsus gentis armif

O vita fallax! abditos sensus geris,
Animisque pulcram turpibus faciem induis!
Pudor impudentem celat, audacem quies,
Pietas nefandum; vera fallaces probant;
Simulantque molles dura. Silvarum incola
Ille efferatus, castus, intactus, rudis,
Mihi te reservas? a meo primum toro
Et scelere tanto placuit ordiri virum?
Iamiam superno numini grates ago,
Quod icta nostra cecidit Antiope manu;
Quod non ad antra Stygia descendens tibi
Matrem reliqui. Profugus ignotas procul
Percurre gentes! Te licet terra ultimo
Summota mundo dirimat Oceani plagis,
Orbemque nostris pedibus obversum colas;
Licet in recessu penitus extremo abditus
Horrifera celsi regna transieris poli,
Hiemesque supra positus et canas nives
Gelidi frementes liqueris Boreae minas
Post te furentes: sceleribus poenas dabis!
Profugum per omnes pertinax latebras premam!
Longinqua, clausa, abstrusa, diversa, invia
Emetiemur! Nullus obstabit locus:
Scis, unde redeam. Tela quo mitti haud queunt,
Huc vota mittam. Genitor aequoreus dedit,
Ut vota prono trina concipiam deo,
Et invocata munus hoc sanxit Styge.
En, perage donum triste, regnator freti!
Non cernat ultra lucidum Hippolytus diem,
Adeatque manes iuvenis iratos patri.
Fer abominandam nunc opem gnato, parens
Nunquam supremum numinis munus tui
Consumeremus, magna ni premerent mala.
Inter profunda Tartara et Ditem horridum,
Et imminentes regis inferni minas,
Voto peperci; redde nunc pactam fidem,

Queritur chorus, cum coeli ceterarumque rer... regantur consilio, non tamen res humanas iuste ... cum bonis male sit, malis bene.

O magna parens Natura deum,
Tuque igniferi rector Olympi,
Qui sparsa cito sidera mundo
Cursusque vagos rapis astrorum,
Celerique polos cardine versas,
Cur tanta tibi est cura perennes
Agitare vias aetheris alti,
Ut nunc canae frigora brumae
Nudent silvas;
Nunc arbustis redeant umbrae,
Nunc aestivi colla Leonis
Cererem magno fervore coquant,
Viresque suas temperet annus;
Et cur idem, qui tanta regis,
Sub quo vasti pondera mundi
Librata suos ducunt orbes,

Gaudet; eosdem colit atque odit.
Tristis virtus perversa tulit
Praemia recti:
Castos sequitur mala paupertas,
Vitioque potens regnat adulter.
O vane pudor, falsumque decus!
Sed quid citato nuntius portat gradu,
Rigatque moestis lugubrem vultum genis?

ACTUS QUARTUS.

NUNTIUS, THESEUS, CHORUS.

Narrat Theseo nuntius, ut perierit Hippolytus discerptus ab equis suis, quos terruerat taurus marinus a Neptuno ex Thesei voto immissus.

NUNT. O sors acerba et dura famulatus gravis,
Cur me ad nefandos nuntium casus vocas?
THES. Ne metue clades fortiter fari asperas:
Non imparatum pectus aerumnis gero.
NUNT. Vocem dolori lingua luctificam negat.
THES. Proloquere, quae sors adgravet quassam domum.
UNT. Hippolytus, heu me! flebili leto occubat.
HES. Gnatum parens obiisse iam pridem scio;
unc raptor obiit. Mortis effare ordinem.
UNT. Ut profugus urbem liquit infesto gradu,
lerem citatis passibus cursum explicans:
lsos sonipedes ocius subigit iugo,
ora frenis domita substrictis ligat.
m multa secum effatus, et patrium solum
minatus, saepe genitorem ciet,
que habenis lora permissis quatit

Et cana summum spuma Leucaten
Consurgit ingens pontus in vastum
Tumidumque monstro pelagus in
Nec ista ratibus tanta construitur
Terris minatur. Fluctus haud c
Provolvitur: nescio quid onerato
Gravis unda portat. Quae novu
Ostendit astris? Cyclas exoritur
Latuere rupes, numen Epidauri
Et scelere petrae nobiles Scironi
Et quae duobus terra comprimit
Haec dum stupentes querimur:
Immugit. Omnes undique scop
Summum cacumen rorat expuls
Spumat, vomitque vicibus alter
Qualis per alta vehitur Oceani
Fluctus refundens ore physeter
Inhorruit concussus undarum g
Solvitque sese, et littori invexi
Maius timore. Pontus in terra
Suumque monstrum sequitur. C

Naresque hiulcis haustibus patulae fremunt·
Musco tenaci pectus ac palear viret;
Longum rubenti spargitur fuco latus;
Tum pone tergus ultima in monstrum coit
Facies, et ingens bellua immensam trahit
Squamosa partem. Talis extremo mari
Pistrix citatas sorbet ac frangit rates.
Tremuere terrae; fugit attonitum pecus
Passim per agros, nec suos pastor sequi
Meminit iuvencos; omnis e saltu fera
Diffugit, omnis frigido exanguis metu
Venator horret. Solus immunis metu
Hippolytus arctis continet frenis equos,
Pavidosque notae vocis hortatu ciet.
Est alta ad Argos collibus ruptis via,
Vicina tangens spatia suppositi maris;
Hic se illa moles acuit, atque iras parat.
Ut cepit animos, seque praetentans satis
Prolusit irae: praepeti cursu evolat,
Summam citato vix gradu tangens humum,
Et torva currus ante trepidantes stetit.
Contra feroci gnatus insurgens minax
Vultu, nec ora mutat, et magnum intonat:
„Haud frangit animum vanus hic terror meum:
Nam mihi paternus vincere est tauros labor.“
Inobsequentes protinus frenis equi
Rapuere currum; iamque deerrantes via,
Quacunque rabidos pavidus evexit furor,
Hac ire pergunt, seque per scopulos agunt.
At ille, qualis turbido rector mari
Ratem retentat, ne det obliquum latus,
Et arte fluctus fallit, haud aliter citos
Currus gubernat: ora nunc pressis trahit
Constricta frenis, terga nunc torto frequens
Verbere coercet. Sequitur adsiduus comes,
Nunc aequa carpens spatia, nunc contra obvius

Eripere, rectique in pedes iacta
Praeceps in ora fusus implicuit
Laqueo tenaci corpus; et quant
Pugnat, sequaces hoc magis no
Sensere pecudes facinus, et cur
Dominante nullo, qua timor iuss
Talis per auras non suum agnos
Solique falso creditum indignan
Phaëthonta currus devio excuss
Late cruentat arva, et inlisum c
Scopulis resultat. Auferunt du
Et ora durus pulcra populatur l
Peritque multo vulnere infelix d
Moribunda celeres membra pro
Tandemque raptum truncus am
Medium per inguen stipite erect
Paulumque domino currus adfix
Haesere biiuges vulnere, et pari
Dominumque rumpunt. Inde sen
Virgulta; acutis asperi vepres r
Omnisque truncus corporis part

[redacted]

ıtes sanguinis vinclo tenes
n te colimus inviti quoque!
ıi noxium; amissum fleo. —
quisquam honeste flere, quod voluit, potest.
em malorum maximum hunc cumulum reor,
a casus optata efficit.
ıdia servas, cur madent fletu genae?
interemi, non quod amisi, fleo

CHORUS.

rtunae instabilitatem et pericula, humilis secu- Iippolyti mortem deflet.

humana rotant!
is Fortuna furit,
ɿit leviora deus;
os obscura quies,
enes casa securos.
ɛriis culmina sedibus
ınt, excipiunt Notos,
ɛ minas,
ıe Corum.
ı raros patitur
s: tremuit telo
Caucasus ingens.
ı nemus matris Cybeles.
o Iupiter alto

quam magnos motus
plebeia domus.
tonat.]
is mobilis alis

Ipsoque magis flebile Aver
Sedis patriae videt hospiti
Pallas Actaeae veneranda
Quod tuus coelum Supero
Spectat, et fugit Stygias p
Casta nil debes patruo rap
Constat inferno numerus t
Quae vox ab altis flebilis t
Strictoque vecors Phaedr

ACTUS QUI

THESEUS, PH

Phaedra Hippolyti innocentiam, ipsaque sua se manu occidit. Pater persolvit, novercae negat.

THES. Quis te dolore pe
Quid ensis iste, quidve

[redacted]

ales intuor vultus tuos,
i? Membra quis saevus Sinis,
crustes sparsit? aut quis Cressius,
sto claustra mugitu replens,
mis, ore cornigero ferox,
eu me! quo tuus fugit decor,
ostrum sidus? Exanimis iaces?
oer, verbaque exaudi mea!
uimur. Hac manu poenas tibi
efando pectori ferrum inseram,
naedram pariter ac scelere exuam;
das perque Tartareos lacus,
oer amnes igneos amens sequar!
nbras: capitis exuvias cape,
frontis accipe abscissam comam!
ímos iungere; at certe licet
. Morere, si casta es, viro;
mori. Coniugis thalamos petam
tos facinore? Hoc deerat nefas,
sancta fruereris toro!
oris maximum laesi decus,
ris una sedamen mali,
ad te: pande placatos sinus!
nae, tuque, funesta pater
a: falsa memoravi, et nefas,
emens pectore insano hauseram
i. Vana punisti pater,
astus crimine incesto iacet. —
ons, recipe iam mores tuos! —
etus impium iusto patet,
ncto solvit inferias viro!
rapto debeas gnato parens,
rca: condere Acherontis plagis.

THESEUS, CHORUS.

THES. Pallidi fauces Averni, vosque Taenarei specus,
Unda miseris grata Lethes, vosque, torpentes lacus,
Impium rapite, atque mersum premite perpetuis malis!
Nunc adeste, saeva ponti monstra, nunc vastum mare,
Ultimo quodcunque Proteus aequorum abscondit sinu,
Meque ovantem scelere tanto rapite in altos gurgites!
Tuque semper, genitor, irae facilis adsensor meae,
Morte facile dignus haud sum, qui nova gnatum nece
Segregem sparsi per agros; quique, dum falsum nefas
Exequor vindex severus, incidi in verum scelus.
Sidera et manes et undas scelere complevi meo:
Amplius sors nulla restat: regna me norunt tria.
In hoc redimus: patuit ad coelum via,
Bina ut viderem funera et geminam necem;
Coelebs et orbus, funebres una face
Ut concremarem prolis ac thalami rogos.
Donator atrae lucis, Alcide, tuum
Diti remitte munus; ereptos mihi
Restitue manes! — Impius frustra invoco
Mortem relictam. Crudus et leti artifex,
Exitia machinatus insolita, effera,
Nunc ipse tibimet iusta supplicia inroga:
Pinus coacto vertice attingens humum
Coelo remissum findat in geminas trabes,
Mittatve praeceps saxa per Scironia!

[redacted]

iora vidi, quae pati clusos iubet
;ethon, nocentes igneo cingens vado:
poena maneat memet et sedes, scio.
rae nocentes cedite, et cervicibus
his repositum degravet fessas manus
ım, seni perennis Aeolio labor;
udat amnis ora vicina adluens;
ır relicto transvolet Tityo ferus,
nque poenae semper accrescat iecur;
ı mei requiesce Pirithoi pater:
: incitatis membra turbinibus ferat
uam resistens orbe revoluto rota.
sce, tellus! recipe me, dirum chaos,
pe! haec ad umbras iustior nobis via est:
um sequor. Ne metue, qui manes regis:
ı venimus. — Recipe me aeterna domo
exiturum! — Non movent divos preces;
rogarem scelera, quam proni forent!
R. Theseu, querelis tempus aeternum manet.
: iusta nato solve, et absconde ocius
ersa foede membra laniatu effero.
s. Huc, huc reliquias vehite cari corporis,
lusque et artus temere congestos date.
olytus hic est? Crimen agnosco meum:
te peremi; neu nocens tantum semel
sve fierem: facinus ausurus parens
em advocavi. Munere, en, patrio fruor!
ste fractis orbitas annis malum!
plectere artus, quodque de gnato est super,
rande, moesto pectore incumbens fove!
ecta genitor membra laceri corporis
dinem dispone, et errantes loco
itue partes! Fortis hic dextrae locus;
laeva frenis *docta mo*derandis manus
nda. *Laevi lateris* agnosco notas.
magna lacrimis pars adhuc nostris abest!

Et turpe, ... sit dubito, sed p...
Quae pars tui sit dubito, at vacuo lo...
Hic, hic repone; non suo, at vacuo lo...
Haecne illa facies igne sidereo nitens
Inimica flectens lumina? huc cecidit
O dira fata! numinum o saevus favor
Sic ad parentem gnatus ex voto redi...
En, haec suprema dona genitoris ca...
Saepe efferendus! interim haec ign...
Patefacite acerba caede funestam d...
Mopsopia claris tota lamentis sonet
Vos adparate regii flammam rogi;
At vos per agros corporis partes va...
Anquirite! Istam terra defossam p...
Gravisque tellus impio capiti incub...

EDIPUS.

DRAMATIS PERSONAE.

OEDIPUS.
IOCASTA.
CREON.
CHORUS THEBANORUM.
TIRESIAS.
MANTO.
SENEX.
PHORBAS
NUNTIUS.

cia aggressus, per [illegible]
ipsum esse regem Oedipum. Negat [illegible]
quirens invenit, se filium esse Laii, quem inte
stae, quam uxorem duxerat. Effossis itaque p
ira oculis in exilium abit, et Iocasta gladio se

ALIUD ARGUMENT

HIERONYMI BALBI

Laius erat duri periturus vulnere nati,
Ut sortes vatum et Phoebi responsa caneba
Id metuens puerum primo de matre cadent
Condemnans iubet umbrosis exponere silv
Fata invicta manent, Parcarum immobili
Infantem, ut perhibent, ad moenia celsa
Sors infensa tulit, regali et sede locavit;
Ille autem, pergens scitatum oracula Ph
Unde genus ducat, quis primus sanguin
Incidit in patrem, quem funere mersit a
Inscius, et Thebas violento Marte sube
Iungitur ecce! nefas: thalamos namque

[redacted]

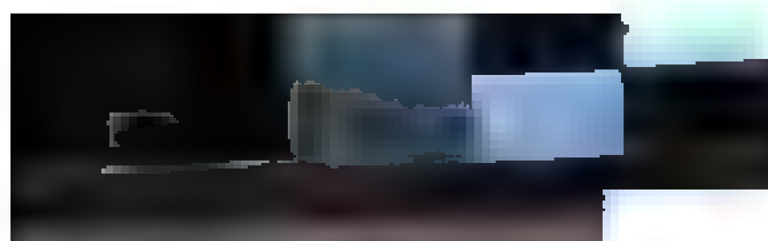
ACTUS. PRIMUS.

OEDIPUS, IOCASTA.

ıdipus de pestis saevitia conqueritur.

Iam nocte Titan dubius expulsa redit,
be moestum squalida exoritur iubar
ınque flamma triste luctifica gerens
ıiciet avida peste solatas domos,
emque, quam nox fecit, ostendet dies.
ıuamne regno gaudet? O fallax bonum,
tum malorum fronte quam blanda tegis.
a ventos semper excipiunt iuga
mque saxis vasta dirimentem freta,
ıvis quieti, verberant fluctus maris:
ria sic excelsa Fortunae obiacent.
ı bene parentis sceptra Polybi fugeram,
solutus exul, intrepidus, vacans!
m deosque testor, in regnum incidi.
da timeo, ne mea genitor manu
ıatur. Hoc me Delphicae laurus monent,
que nobis maius indicunt scelus.
ıaius aliquod patre mactato nefas?
ıisera pietas? eloqui fatum pudet:
ımos parentis Phoebus et diros toros
ı minatur: impia incestos face.
ıe paternis expulit regnis timor:
go penates profugus excessi meos;
ı ipse fidens mihimet in tuto tua,
a, posui iura. Cum magna horreas:
posse fieri non putes, metuas tamen.
ı expavesco, meque non credo mihi.
ı aliquid in nos fata moliri parant:

Incolumis
Sperare poteras sceleribus ta
Regnum salubre? Fecimus c
Non aura gelido lenis adflatu
Anhela flammis corda, non Z
Spirant; sed igne frigit aest
Titan, Leonis terga Nemea
Deseruit amnes humor atqu
Aretque Dirce; tenuis Ismei
Et tingit inopi nuda vix und
Obscura coelo labitur Phoe
Tristisque mundus nubilo
Nullum serenis noctibus sid
Sed gravis et ater incubat
Obtexit arces coelitum ac
Inferna facies. Denegat fr
Adulta; et altis flava cum
Arente culmo sterilis emor
Nec ulla pars immunis exi
Sed omnis aetas pariter e
Iuvenesque senibus iungit
Funesta pestis; una fax t

itur ignis: nullus est miseris pudor.
ossa tumuli sancta discreti tegunt;
se satis est. Pars quota in cineres abit
t terra tumulis; iam rogos silvae negant.
rota, non ars ulla correptos levant.
nt medentes; morbus auxilium trahit.
ius aris supplices tendo manus,
ra poscens fata: praecurram ut prior
am ruentem, neve post omnes cadam,
que regni funus extremum mei.
eva nimium numina! o fatum grave!
tur uni nempe in hoc populo mihi
tam parata? Sperne letali manu
acta regna! linque lacrimas, funera,
fica coeli vitia, quae tecum invehis
stus hospes! profuge iamdudum ocius
di parentes. IOC. Quid iuvat, coniux, mala
are questu? Regium hoc ipsum reor,
rsa capere; quoque sit dubius magis
s, et cadentis imperi moles labet,
stare certo pressius fortem gradu.
l est virile terga Fortunae dare.
Abest pavoris crimen ac probrum procul,
usque nostra nescit ignavos metus.
a contra stricta, si vis horrida
rtis in me rueret: adversus feros
x gigantes obvias ferrem manus.
Sphinga coecis verba nectentem modis
: cruentos vatis infandae tuli
s, et albens ossibus sparsis solum;
que e superna rupe, iam praedae imminens,
ret ales verbera, et, caudam movens,
i leonis more, conciperet minas:
en poposci. Sonuit horrendum; insuper
uere *malae; saxaque* impatiens morae
lsit unguis, viscera expectans mea.

OED. Ille, ille, dirus callidi m
In nos rebellat; illa nunc Theb
Peremta perdit. Una iam sup
Si quam salutis Phoebus osten

CHORUS.

Luis gravitatem deplorat Chorus e

Occidis Cadmi generosa prol
Urbe cum tota! viduas colon
Respicis terras, miseranda T
Carpitur leto tuus ille, Bacch
Miles, extremos comes usqu
Ausus Eois equitare campis,
Figere et mundo tua signa p
Cinnami silvis Arabes beatos
Vidit, et versas equitis sagit
Terga fallacis metuenda Par
Littus intravit pelagi rubent
Promit hic ortus aperitque l
Phoebus, et flamma propior

funus.
vis tardas tetigit bidentes:
r pingues male carpsit herbas.
acturus steterat sacerdos;
nanus certum parat alta vulnus:
taurus rutilante cornu
r segnis. Patuit sub ictu
tis vasti resoluta cervix!
or ferrum maculavit: atra
e plaga sanies profusa est.
r cursu sonipes in ipso
lit gyro, dominumque prono
lit armo.
nt pratis pecudes relictae;
s armento pereunte marcet.
pastor grege diminuto,
s inter moriens iuvencos.
pos cervi metuunt rapaces;
irati fremitus leonis;
villosis feritas in ursis;
it pestem latebrosa serpens,
t sicco moritur veneno.
lva sua decorata coma
opacis montibus umbras;
ra virent ubere glebae;
ena suo vitis Iaccho
a curvat:
nostrum sensere malum.
Erebi claustra profundi
sororum face Tartarea;
thonque sua motam ripa
t undis Styga Sidoniis
lta avidos oris hiatus
, et omnes explicat alas.
capaci *turbida cymba*
a servat durus senio

Maiora viris; bis Cadmeum
Nive discussa tremuisse ne
Bis turbatam sanguine Dirc
Nocte silenti
Amphionios ululasse canes.
O dira novi facies leti,
Gravior leto! Piger ignavo
Adligat artus languor; et ae
Rubor in vultu, maculaeque
Sparsere leves; tum vapor i
Corporis arcem flammeus u
Multoque genas sanguine te
Oculique rigent, et sacer ig
Pascitur artus; resonant au
Stillatque niger naris adun
Cruor, et venas rumpit hi
Intima creber viscera quas
Gemitus stridens. Tunc s
Frigida presso saxa fatiga
Quos liberior domus elato
Custode sinit, petitis font

An aeger animus falsa pro veris videt?
Adest petitus omnibus votis Creon.

ACTUS SECUNDUS.

OEDIPUS, CREON.

Reversus Delphis Creon nuntiat, iubere deum, ut mors Laii expurgetur, nec prius cessaturam pestem, quam in exilium mittatur interfector eius; de quo, quia non nominatur, ambigitur.

OED. Horrore quatior, fata quo vergant timens,
Trepidumque gemino pectus adflictu labat.
Ubi laeta duris mixta in ambiguo iacent:
Incertus animus scire cum cupiat, timet.
Germane nostrae coniugis, fessis opem
Si quam reportas, voce properata edoce.
CR. Responsa dubia sorte perplexa latent.
OED. Dubiam salutem qui dat adflictis, negat.
CR. Ambage flexa Delphico mos est deo
Arcana tegere. OED. Fare, sit dubium licet
Ambigua soli noscere Oedipodae datur.
CR. Caedem expiari regiam exilio deus,
Et interemtum Laium ulcisci iubet.
Non ante coelo lucidus curret dies,
Haustusque tutos aetheris puri dabit.
OED. Et quis peremtor incliti regis fuit?
Quem memoret, ede, Phoebus: ut poenas luat.
CR. Sit, precor, dixisse tutum visu et auditu horrida.
Torpor insedit per artus, frigidus sanguis coit.
Ut sacrata templa Phoebi supplici intravi pede,
Et *pias, numen precatus*, rite submisi manus:
Gemina Parnassi nivalis arx trucem fremitum dedit,

„ Si profugus Dircen Ismenid
„ Regis caede nocens, Phoebo
„ Nec tibi longa manent scele
„ Tecum bella geres, natis qu
„ Turpis maternos iterum re
OED. Quod facere monitu coel
Functi cineribus regis hoc de
Ne sancta quisquam sceptra
Regi tuenda maxime regum e
Queritur peremtum nemo, qu
CR. Curam peremti maior ex
OED. Pium prohibuit ullus o
CR. Sphinx et nefandi carmin
OED. Nunc expietur numinu
Quisquis deorum regna placa
Tu, tu, penes quem iura pra
Tuque, o sereni maximum m
Bis sena cursu signa qui vari
Qui tarda celeri secula evolv
Sororque fratri semper occu
Noctivaga Phoebe; quique v

Quidquid ego fugi. Non erit veniae locus:
Per regna iuro, quaeque nunc hospes gero,
Et quae reliqui, perque penetrales deos
Per te, pater Neptune, qui fluctu brevi
Utrinque nostro geminus adludis solo;
Et ipse nostris vocibus testis veni,
Fatidica vatis ora Cirrhaeae movens.
Ita molle senium ducat, et summum diem
Securus alto reddat in solio, parens,
Solasque Merope noverit Polybi faces,
Ut nulla sontem gratia eripiet mihi!
Sed quo nefandum facinus admissum loco est,
Memorato. Aperto Marte, an insidiis iacet?
CR. Frondifera sanctae nemora Castaliae petens,
Calcavit arctis obsitum dumis iter,
Trigemina qua se spargit in campos via.
Secat una gratum Phocidos Baccho solum,
Unde altus ima deserit, coelum petens,
Clementer acto colle, Parnassos biceps;
At una bimares Sisyphi terras adit,
Olenia in arva; tertius trames, cava
Convalle serpens, tangit errantes aquas,
Gelidumque dirimit amnis Elei vadum.
Hic pace fretum subita praedonum manus
Adgressa ferro facinus occultum tulit.
In tempore ipso, sorte Phoebea excitus,
Tiresia tremulo tardus adcelerat genu,
Comesque Manto luce viduatum trahens.

OEDIPUS, TIRESIAS, MANTO.

Tiresias per haruspicium eruere Laii interfectorem tentat, sed re propter tristia extispicia infecta ad necromantiam se convertit.

OED. *Sacrate divis,* proximum Phoebo caput,
Responsa solve; fare, quem poenae petant.

Fata eruantur. Si fore
Calidusque sanguis. pectore excipere
Adpellite aris candidum tergo bovem
Curvoque nunquam colla depressum
Tu, lucis inopem, gnata, genitorem
Manifesta sacri signa fatidici refer.
MAN. Opima sanctas victima ante a
TIR. In vota Superos voce solemni
Arasque dono turis Eoi extrue.
MAN. Iam tura sacris coelitum inge
TIR. Quid flamma? largas iamne c
pes

MAN. Subito refulsit lumine, et su
TIR. Utrumne clarus ignis et nitid
Rectusque purum verticem coelo
Et summam in auras fusus explicu
An latera circumserpit incertus vi
Et fluctuante turbidus fumo labat
MAN. Non una facies mobili flam
Imbritera qualis implicat varios s
Iris colores, parte quae magna p
Curvata picto nuntiat nimbos sin

[redacted]

)e densa sordidam lucem abdidit.
ıit, parens, effare! TIR. Quid fari queam
:umultus mentis attonitae vagus?
am loquar? Sunt dira, sed in alto, mala.
ira certis numinum ostendi notis.
stud est, quod esse prolatum volunt
ıque nolunt, et truces iras tegunt?
deos nescio quid. Huc propere admove,
ırge salsa colla taurorum mola.
lone vultu sacra et admotas manus
ıtur? MAN. Altum taurus attollens caput,
ıs ad ortus positus, expavit diem,
dusque vultum obliquat, et radios fugit.
Unone terram vulnere adflicti petunt?
Iuvenca ferro semet opposito induit,
nere uno cecidit; at taurus, duos
ssus ictus, huc et huc dubius ruit,
ımque fessus vix reluctantem exprimit.
Utrum citatus vulnere angusto micat,
ıtus altas irrigat plagas cruor?
Huius per ipsam, qua patet pectus, viam
ıs amnis; huius exiguo graves
lantur ictus imbre, sed versus retro
ra multus sanguis atque oculos redit.
Infausta magnos sacra terrores cient.
de certas viscerum nobis notas.
Genitor, quid hoc est? Non levi motu, ut solent,
:a trepidant exta; sed totas manus
unt, novusque prosilit venis cruor.
ıarcet aegrum penitus, ac mersum latet,
tque venae; magna pars fibris abest;
le nigro tabidum spumat iecur,
ımper omen unico imperio grave)
'apita pari*bus bina consurgunt* toris;
trumque caesum tenuis abscondit caput
ana. Latebram rebus occultis negans,

Non laeva cordis regio, non
Omenta pingues visceri obten
Natura versa est; nulla lex ut
Scrutemur, unde tantus hic e
Quod hoc nefas? Conceptus i
Nec more solito positus, alie
Implet parentem. Membra cu
Tremulo rigore debiles artus
Infecit atras lividus fibras cr
Tentantque turpes mobilem
Et inane surgit corpus, ac sa
Cornu ministros; viscera eff
Neque ipsa, quae te pepulit,
Vox est, nec usquam territi
Immugit aris ignis, et trepid
OED. Qui ista sacri signa te
Exprome: voces aure non ti
Solent suprema facere secu
TIR. His invidebis, quibus
OED. Memora, quod unum s
Contaminarit rege quis caes
Nec alta coeli quae le

[redacted]

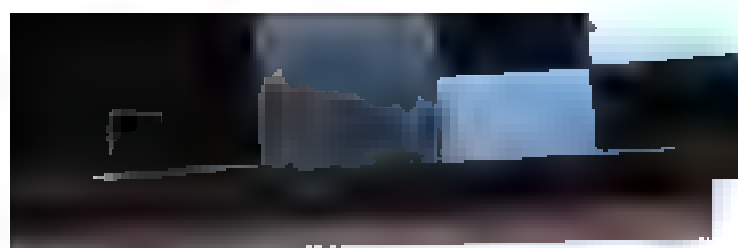
sere umbras. OED. Te, Creo, hic poscit labor,
quem secundum regna respiciunt mea.
. Dum nos profundae claustra laxamus Stygis,
ulare Bacchi laudibus carmen sonet.

CHORUS.

*Canit Chorus dithyrambum, qui Bacchi gesta et inventa
net.*

isam redimite comam nutante corymbo,
lia Nisaeis armate brachia thyrsis,
idum coeli decus, huc ades votis,
e tibi nobiles Thebae, Bacche, tuae
nis supplicibus ferunt!
adverte favens virgineum caput!
tu sidereo discute nubila,
ristes Erebi minas, avidumque fatum!
decet vernis comam floribus cingi,
caput Tyria cohibere mitra,
lerave mollem baccifera religare frontem;
rgere effusos sine lege crines;
sus adducto revocare nodo;
lis iratam metuens novercam
veras falsos imitatus artus,
ne flaventi simulata virgo,
eam vestem retinente zona.
e tam molles placuere cultus,
inus laxi, fluidumque syrma.
it aurato residere curru,
te cum longa tegeres leones,
nis Eoae plaga vasta terrae,
bibit Gangem, niveumque quisquis
ngit Araxen.
senior *turpi sequitur* Silenus asello,
gida pampineis redimitus tempora sertis.
ita lasciri deducunt orgia mystae.

Impia Maenas
Comes Ogygio venit Iaccho,
Nebride sacra praecincta latus.
Tibi commotae pectora matres
Fudere comam;
Thyrsumque levem vibrante m
Iam post laceros Pentheos artu
Thyades, oestro membra remi
Velut ignotum videre nefas.
Ponti regna tenet nitidi matert
Nereidumque choris Cadmeia
Ius habet in fluctus magni pue
Cognatus Bacchi, numen non
Te Tyrrhena, puer, rapuit m
Et tumidum Nereus posuit ma
Caerula cum pratis mutat fre
Hinc verno platanus folio vir
Et Phoebo laurus carum nem
(Garrula per ramos avis obst
Vivaces hederas remus tenet
Summa ligat vitis carchesia.
fremuit leo:

Pactolos vexit te Lydius unda,
torrenti deducens flumina ripa.
ıt victos arcus Geticasque sagittas
ı Massagetes qui pocula sanguine miscet.
securigeri Bacchum sensere Lycurgi;
e terrae Zalacum feroces,
s vicinus Boreas ferit
ıutantes; quasque Maeotis
gentes frigido fluctu;
ue despectat vertice summo
Arcadium, geminumque plaustrum.
ıpersos domuit Gelonos;
detraxit trucibus puellis;
decto petiere terram
ıodontiacae graves catervae,
ıque tandem levibus sagittis,
ıdes factae.
et Cithaeron sanguine undavit
oniaque caede;
des silvas petiere, et Argos
ente Bacchum coluit noverca.
Aegaeo redimita ponto
lit thalamis virginem relictam,
e pensans damna marito.
e ex sicco fluxit Nyctelius latex;
li gramen secuere rivi.
bit dulces humus alta succos,
ue lactis candida fontes,
cta odoro Lesbia cum thymo.
ır magno nova nupta coelo.
ne Phoebus carmen edit,
ı humero capillis;
tit taedas geminus Cupido;
ı *deposuit Iupiter igneum,*
e Baccho veniente fulmen.
dum current annosi sidera mundi,

Candida formosi vene

ACTUS TERTIU

OEDIPUS, CREON

Indicat regi Creon ex necromantia, seu n intellexisse se, interfectorem Laii Oedipum f opinione sua de Polybo patre negat, et post i carcerem coniici iubet.

OED. Etsi ipse vultus flebiles pr
Exprome, cuius capite placemus
CR. Fari iubes, tacere quae suad
OED. Si te ruentes non satis The
At sceptra moveant lapsa cognat
CR. Nescisse cupies, nosse quae
OED. Iners malorum remedium i
Itane et salutis publicae indiciu
CR. Ubi turpis est medicina, sa
Audita fare; vel malo dom

line poena vocis expressae fuit?
procul ab urbe lucus ilicibus niger,
circa vallis irriguae loca.
us altis exerens silvis caput
semper adligat trunco nemus;
ue tendit quercus et putres situ
ramos. Huius abrupit latus
tustas; illa, iam fessa cadens
fulta pendet aliena trabe.
baccas laurus, et tiliae leves,
ia myrtus, et per immensum mare
remos alnus, et Phoebo obvia
Zephyris pinus opponens latus,
tat ingens arbor, atque umbra gravi
inores urget; et, magno ambitu
ramos, una defendit nemus.
ub illa lucis et Phoebi inscius
at humor, frigore aeterno rigens;
pigrum circuit fontem palus.
sacerdos intulit senior gradum:
it moratus. Praestitit noctem locus.
ssa tellus, et super rapti rogis
ir ignes. Ipse funesto integit
mictu corpus, et frontem quatit.
ıs imos palla perfundit pedes;
te cultu moestus ingreditur senex;
ra canam taxus adstringit comam.
identes vellere atque atrae boves
ahuntur. Flamma praedatur dapes,
ue trepidat igne ferali pecus.
ıde Manes; teque, qui Manes regis,
lentem claustra letalis lacus;
que magicum volvit, et rabido minax
at ore, quidquid aut placat leves
it umbras. Sanguinem libat focis,
ue pecudes urit, et multo specum

„Rata verba fudi; rumpitur coe
Iterque populo Ditis ad Superos
Subsedit omnis silva, et erexit
Duxere rimas robora, et totum
Concussit horror; terra se retro
Gemuitque penitus: sive tentari
Acheron profundum mente non
Sive ipsa tellus, ut daret functi
Compage rupta sonuit; aut ira
Triceps catenas Cerberus movi
Subito dehiscit terra, et immen
Laxata patuit. Ipse pallentes
Vidi inter umbras; ipse torpen
Noctemque veram. Gelidus i
Haesitque sanguis. Saeva pr
Et stetit in armis omne vipere
Fratrum, catervae dente Dirc
Avidumque populi Pestis Ogy
Tum torva Erinnys sonuit, et
Horrorque, et una quidquid a
Celantque tenebrae: Luctus e

[redacted]

vere flores Hybla tot medio creat,
examen alto nectitur densum globo;
tusque non tot frangit Ionium mare;
tanta gelidi Strymonis fugiens minas
ıutat hiemes ales, et coelum secans
ınte Nilo pensat Arctoas nives:
: ille populos vatis eduxit sonus.
dae latebras nemoris umbrosi petunt
iae trementes. Primus emergit solo
ra ferocem cornibus taurum premens
us; manuque sustinens laeva chelyn,
ıaxa dulci traxit, Amphion, sono.
que natos Tantalis tandem suos
superba fert caput fastu grave,
ımerat umbras. Peior hac genitrix adest,
ɔunda Agave, tota quam sequitur manus
ita regem. Sequitur et Bacchas lacer
heus, tenetque saevus etiam nunc minas.
lem, vocatus saepe, pudibundum extulit
ıt, atque ab omni dissidet turba procul,
que semet (instat et Stygias preces
inat sacerdos, donec in apertum efferat
ıs opertos) Laius. Fari horreo:
t per artus sanguine effuso horridus,
lore foedo squalidam obtentus comam,
re rabido fatur: O Cadmi effera,
re semper laeta cognato domus,
ate thyrsos! enthea gnatos manu
rate potius: maximum Thebis scelus
rnus amor est. Patria, non ira deum,
scelere raperis. Non gravi flatu tibi
ificus Auster, nec parum pluvio aethere
ıta tellus halitu sicco nocet:
ex cruentus, pretia qui saevae necis
tra et nefandos occupat thalamos patris,
a *proles; sed tamen* peior parens,

Et mecum Erinnyn pronubam th
Traham sonantem verbere! inc
Vertam, et penates impio Mart
Proinde pulsum finibus regem c
Agite exulem! Quodcunque fur
Solum relinquet, vere florifero
Reparabit herbas; spiritus puro
Vitalis aura, veniet et silvis dec
Letum, Luesque, Mors, Labo
Comitatus illo dignus, exceden
Et ipse rapidis gressibus sedes
Effugere nostras; sed graves p
Addam, et tenebo: repet incer
Baculo senili triste praetentan
Eripite terras: auferam coelum
OED. Et ossa et artus gelidus
Quidquid timebam facere, fec
Tori iugalis abnuit Merope ne
Sociata Polybo; sospes absol
Polybus meas; uterque defen
Caedem, stuprumque: quis lo

Non contineret in meo certum statu:
Tamen ipsa me Fortuna terreret, nimis
Sollicita semper. Libeat hoc tuto tibi
Exuere pondus: ne recedentem opprimat.
Iam te minore tutior pones loco.
OED. Hortaris etiam, sponte deponam ut mea
Tam gravia regna? CR. Suadeam hoc illis ego,
In utrumque quis est liber etiamnum status.
Tibi iam necesse est ferre fortunam tuam.
OED. Certissima est regnare cupienti via
Laudare modica, et otium ac somnum loqui.
Ab inquieto saepe simulatur quies.
CR. Parumne me tam longa defendit fides?
OED. Aditum nocendi perfido praestat fides.
CR. Solutus onere regio regni bonis
Fruor, domusque civium coetu viget;
Nec ulla vicibus surgit alternis dies,
Qua non propinqui munera ad nostros lares
Sceptri redundent cultus, opulentae dapes.
Donata multis gratia nostra salus.
Quid tam beatae deesse fortunae rear?
OED. Quod deest: secunda non habent unquam modum.
CR. Incognita igitur ut nocens causa cadam?
OED. Num ratio vobis reddita est vitae meae?
Num audita causa est nostra Tiresiae? tamen
Sontes videmur. Facitis exemplum: sequor.
CR. Quid, si innocens sum? OED. Dubia pro certis solent
Timere reges. CR. Qui pavet vanos metus,
Veros meretur. OED. Quisquis in culpa fuit,
Dimissus odit omne, quod dubium putat.
CR. Sic odia fiunt. OED. Odia qui nimium timet
Regnare nescit: regna custodit metus.
CR. Qui *sceptra duro saevus* imperio regit,
Timet timentes; metus in auctorem redit.

OED. Servate sontem saxeo inclusum specu;
Ipse ad penates regios referam gradum.

CHORUS.

Excusat Oedipum Chorus, transferendo culpam in s Thebarum fata, quae ab ipsa inauspicata bove Thebanos que vexarint.

Non tu tantis causa periclis,
Non haec Labdacidas petunt
Fata; sed veteres deum
Irae sequuntur. Castalium nemus
Umbram Sidonio praebuit hospiti,
Lavitque Dirce Tyrios colonos,
Ut primum magni natus Agenoris,
Fessus per orbem furta sequi Iovis,
Sub nostra pavidus constitit arbore,
Praedonem venerans suum;
Monituque Phoebi iussus erranti
Comes ire vaccae, quam non flexerat
Vomer, aut tardi iuga curva plaustri,
Deseruit fugas, nomenque genti
Inauspicata de bove tradidit.
Tempore ex illo nova monstra semper
Protulit tellus.
Aut anguis, imis vallibus editus,
Annosa supra robora sibilat,
Supraque pinus;
Supra Chaonias celsior arbores
Caerulum erexit caput,
Cum maiore sui parte recumberet;
Aut foeta tellus impio partu
Effudit arma; sonuit reflexo
Classicum cornu, lituusque adunco
Stridulos cantus elisit aere
Ante non linguas agiles, et auram

Vocis ignotae clamore primum
Hostico experti,
Agmina, campos, cognata, tenent.
Dignaque iacto semine proles,
Uno aetatem permensa die,
Post Luciferi nata meatus,
Ante Hesperios occidit ortus.
Horret tantis advena monstris,
Populique timet bella recentis:
Donec cecidit saeva iuventus,
Genitrixque suo reddi gremio
Modo productos vidit alumnos.
Hac transierit civile nefas!
Illa Herculeae norint Thebae
Proelia fratrum!
Quid Cadmei fata nepotis,
Cum vivacis cornua cervi
Frontem ramis texere novis,
Dominumque canes egere suum?
Praeceps silvas montesque fugit
Citus Actaeon, agilique magis
Pede per saltus et saxa vagus
Metuit motas zephyro plumas,
Et, quae posuit, retia vitat;
Donec placidi fontis in unda
Cornua vidit vultusque feros,
Ubi virgineos foverat artus
Nimium saevi diva pudoris.

---

casta de Laii

OED. Curas revolvit animus,
Obiisse nostro Laium scelere a
Superi Inferique; sed animus c
Sibique melius quam deis notu
Redi memoria tenue per vestig
Cecidisse nostri stipitis pulsu
Datumque Diti, cum prior iuv
Curru superbus pelleret, Thel
Phocaea trifidas regio qua sci
Unanima coniux, explica erro
Quae spatia moriens Laius vi
Primone in aevo viridis, an fi
IOC. Inter senem iuvenemqu
OED. Frequensne turba regi
IOC. Plures fefellit error an
Paucos fidelis curribus iunxit
OED. Aliquisne cecidit regio
IOC. Unum fides virtusque c
OED. Teneo nocentem: con
Sed tempus adde. IOC. Deci

Patrium: quietem Polybus aeternam obtinet.
OED. Ut undique in me saeva Fortuna irruit!
Edissere agedum, quo cadat fato parens.
SEN. Animam senilem mollis exsolvit sopor.
OED. Genitor sine ulla caede defunctus iacet.
Testor, licet iam tollere ad coelum pie
Puras nec ulla scelera metuentes manus.
Sed pars magis metuenda fatorum manet.
SEN. Omnem paterna regna discutient metum.
OED. Paterna repetam regna; sed matrem horreo.
SEN. Metuis parentem, quae tuum reditum expetens
Sollicita pendet? OED. Ipsa me pietas fugat.
SEN. Viduam relinques? OED. Tangis, en, ipsos metus!
SEN. Effare, mersus quis premat mentem timor
Praestare tacitam regibus soleo fidem.
OED. Connubia matris Delphico admonitu tremo.
SEN. Timere vana desine, et turpes metus
Depone: Merope vera non fuerat parens.
OED. Quod subditivi praemium gnati petit?
SEN. Regnum superbum; liberi adstringunt fidem.
OED. Secreta thalami, fare, quo excipias modo.
SEN. Hae te parenti parvulum tradunt manus.
OED. Tu me parenti tradis? at quis me tibi?
SEN. Pastor nivoso sub Cithaeronis iugo.
OED. In illa temet nemora quis casus tulit?
SEN. Illo sequebar monte cornigeros greges.
OED. Nunc adice certas corporis nostri notas.
SEN. Forata ferro gesseras vestigia,
Tumore nactus nomen ac vitio pedum.
OED. Quis fuerit ille, qui meum dono dedit
Corpus, requiro. SEN. Regios pavit greges;
Minor sub illo turba pastorum fuit.
OED. Eloquere nomen. SEN. Prima languescit senum
Memoria, longo lassa sublabens situ.

Famuli, penes quos summa co
SEN. Sive ista ratio sive fortu
Latere semper patere, quod la
Saepe eruentis veritas patuit n
OED. Malum timeri maius his
SEN. Magnum esse, magna m

Concurrit illinc publica, hinc
Utrinque paria: contine media
Nihil ut lacessas, ipsa se fata
Non expedit concutere felicen
OED. Tuto movetur, quidqui
SEN. Nobilius aliquid genere
Ne te parentis pigeat inventi,
OED. Vel poenitendi sanguin
Si nosse liceat. Ecce, grand
Arbitria sub quo regii fuerant
Phorbas. Refersne nomen a
SEN. Adridet animo forma;
Nec rursus iste vultus ignotu
Regnum obtinente Laio famu

ba quaeris? Veritas odit moras.
bducta longo temporum tractu moves.
tere: ne te cogat ad verum dolor.
nutile isti munus infantem dedi:
iit ille luce, non coelo frui.
ocul sit omen! Vivit, et vivat precor.
peresse quare traditum infantem negas?
errum per ambos tenue transactum pedes
artus; vulneri innatus tumor
oeda corpus urebat lue.
d quaeris ultra? Fata iam accedunt prope.
is fuerit infans, edoce. PHOR. Prohibet
fides.
: aliquis ignem! Flamma iam excutiet fidem.
'er tam cruentas vera quaerentur vias?
quaeso! OED. Si ferus videor tibi
ens: iam parta vindicta. In manu est:
Quisnam, quove generatus patre,
re genitus? PHOR. Coniuge est genitus tua.
:hisce, tellus! tuque tenebrarum potens,
ra ima, rector umbrarum, rape
versas generis ac stirpis vices!
e, cives, saxa in incestum caput!
telis! me petat ferro parens,
is! in me coniuges arment manus,
ue, et aeger populus ereptos rogis
ignes! Seculi crimen vagor,
eorum, iuris exitium sacri;
primum spiritus hausi rudes,
te dignus. Redde nunc animos pares!
juid aude sceleribus dignum tuis
propero regiam gressu pete:
matri liberis auctam domum.

Fata si liceat mihi
Fingere arbitrio meo:
Temperem Zephyro levi
Vela, ne pressae gravi
Spiritu antennae tremant.
Lenis et modice fluens
Aura, nec vergens latus,
Ducat intrepidam ratem.
Tuta me media vehat
Vita decurrens via.
Gnossium regem timens,
Astra dum demens petit,
Artibus fisus novis,
Certat et veras aves
Vincere, ac falsis nimis
Imperat pennis puer,
Nomen eripuit freto.
Callidus medium senex
Daedalus librans iter
Nube sub media stetit,
Alitem expectans suum;
[illegible] accipitris minas

amulus, manu
ıns caput!
es novi.

CTUS QUINTUS.

NUNTIUS.

ipi excoecationis consilium et modum narrat.

tquam fata et infandum genus
se scelere convictum Oedipus
: regiam infestus petens
tecta penetravit gradu;
a Libycus insanit leo,
fronte concutiens iubam:
torvus atque oculi truces,
um murmur, et gelidus fluit
s; spumat, et volvit minas,
magnus exundat dolor.
vus grande nescio quid parat,
imile. „Quid poenas moror?"
lestum pectus aut ferro petat,
quis igne vel saxo domet!
t quae saeva visceribus meis
Ipse tu scelerum capax,
n, vel feras in me tuas
nitte vel rabidos canes!
auen! Anime, quid mortem times?
em sola fortunae eripit."
tat impiam capulo manum,
it. „Itane? tam magnis breves
us solvis, atque uno omnia
Moreris: hoc patri sat est.
tri, quid male in lucem editis
a.

Liceat; renasci semp
Supplicia pendas. Utere ingenio
Quod saepe fieri non potest, fiat
Mors eligatur longa. Quaeratur
Qua nec sepultis mixtus, et vivis
Exemtus erres. Morere, sed ci
Cunctaris, anime? Subitus, en,
Profusus imber, ac rigat fletu ge
Et flere satis est? Hactenus fun
Oculi liquorem: sedibus pulsi su
Lacrimas sequantur. Hi marita
Fodiantur oculi!" Dixit, atque
Ardent minaces igne truculente
Oculique vix se sedibus retinen
Violentus, audax, vultus, irat
Tantum eruentis. Gemuit, et
Manus in ora torsit. At contr
Oculi steterunt, et suam inter
Ultro insequuntur; vulneri oc
Scrutatur avidus manibus unc
Radice ab ima funditus vulso
it orbes. Haeret in va

[redacted]

am iussa feci; debitas poenas tuli.
nventa thalamis digna nox tandem meis."
Rigat ora foedus imber et lacerum caput;
Largum revulsis sanguinem venis vomit. —

CHORUS.

Chorus iste ex disciplina Stoicorum (qui omnia, imo deum ipsum, subiiciunt inevitabilibus fatis) excusare Oedipum studet.

Fatis agimur: cedite fatis.
Non sollicitae possunt curae
Mutare rati stamina fusi.
Quidquid patimur mortale genus,
Quidquid facimus, venit ex alto;
Servatque suae decreta colus
Lachesis, dura revoluta manu.
Omnia certo tramite vadunt,
Primusque dies dedit extremum.
Non illa deo vertisse licet,
Quae nexa suis currunt causis.
It cuique ratus, prece non ulla
Mobilis ordo.
Multis ipsum metuisse nocet.
Multi ad fatum venere suum,
Dum fata timent. Sonuere fores,
Atque ipse suum duce non ullo
Molitur iter, luminis orbus.

OEDIPUS, CHORUS, IOCASTA.

Iocasta se interficit. Oedipus excaecatus in exilium abit.

OED. Bene habet, peractum est: iusta persolvi patri.
Iuvant tenebrae. Quis deus tandem mihi
Placatus atra nube perfundit caput?
Quis scelera *donat?* *Conscium* evasi diem.
Nil, parricida, dexterae debes tuae:

Lux te refugit. Vultus Oedipoda hic decet.
CHOR. Et, ecce, rapido saeva prosiluit gradu
Iocasta vecors; qualis attonita et furens
Cadmea mater abstulit gnato caput,
Sensitve raptum. Dubitat, adflictum adloqui
Cupit, pavetque. — Iam malis cessit pudor,
Et haeret ore prima vox. IOC. Quid te vocem?
Gnatumne? — Dubitas? Gnatus es: gnatum pudet.
Invite, loquere, gnate! — Quo avertis caput
Vacuosque vultus? OED. Quis frui et tenebris vetat?
Quis reddit oculos? Matris, heu, matris sonus!
Perdidimus operam! — Congredi fas amplius
Haud est. Nefandos dividat vastum mare,
Dirimatque tellus abdita; et quisquis sub hoc
In alia versus sidera ac solem avium
Dependet orbis, alterum ex nobis ferat
IOC. Fati ista culpa est: nemo fit fato nocens.
OED. Iam parce verbis, mater, et parce auribus!
Per has reliquias corporis trunci precor,
Per inauspicatum sanguinis pignus mei,
Per omne nostri nominis fas ac nefas!
IOC. Quid, anime, torpes? socia cur scelerum dare
Poenas recusas? Omne confusum perit,
Incesta, per te iuris humani decus:
Morere, ac nefastum spiritum ferro exige!
Non, si ipse, mundum concitans, divum sator
Corusca saeva tela iaculetur manu,
Unquam rependam sceleribus poenas pares
Mater nefanda. Mors placet: mortis via
Quaeratur. Agedum, commoda matri manum,
Si parricida es. Restat hoc operi ultimum. —
Rapiatur ensis! Hoc iacet ferro meus
Coniux. Quid illum nomine haud vero vocas?

st. Utrumne pectori infigam meo
an patenti conditum iugulo imprimam?
nescis vulnus: hunc, dextra, hunc pete
capacem, qui virum gnatum tulit!
Iacet peremta. Vulneri immoritur manus
que secum nimius eiecit cruor.
'atidice, te, te, praesidem veri deum,
lo. Solum debui fatis patrem;
icida, plusque quam timui nocens,
peremi: scelere confecta est meo.
be mendax, fata superavi impia! —
te gressu sequere fallaces vias,
ıa plantis efferens vestigia!
tremente dextera noctem rege
ıre praeceps, lubricos ponens gradus!
ge, vade! — Siste: ne in matrem incidas.
ue fessi corpore et morbo graves
ima trahitis pectora, en fugio, exeo:
e colla! mitior coeli status
'ga sequitur. Quisquis exilem iacens
ı retentat, vividos haustus levis
at. Ite, ferte depositis opem:
ra mecum vitia terrarum extraho.
a Fata et horridus Mortis tremor,
ue et atra Pestis et rabidus Dolor,
ite, mecum! ducibus his uti libet.

[redacted]

ROADES.

DRAMATIS PERSONAE.

HECUBA.

CHORUS TROADUM.

TALTHYBIUS.

AGAMEMNON.

CALCHAS.

HELENA.

PYRRHUS.

ANDROMACHA.

SENEX.

ULYSSES.

ASTYANAX.

NUNTIUS.

POLYXENA, muta persona.

trario vento
vere eos posse negat, nisi sibi debi
na, cuius nuptiarum praetextu inte
memnon sibi amatam Polyxenam ma
rbo iurgio, intervenit consultus Cal
dam pronuntiat unaque necandum
absconditum abducit Ulysses, et de
xenam ab Helena auspice, ritu cul
patris tumulum, Pyrrhus mactat.

ALIUD ARGU

HIERONYMI

Postquam Dardanium non aequ
Evertere dei: patriam optatosq
Argivi remeare instructa classe
Cum subito horrisoni consurgu
Saevit hiems pelagi, toto tonat
Haec quid monstra ferant, resc
Edocet esse deos humana caed
Mox deducta comis Priameia
Abluit hostiles effuso sanguin

[redacted]

ACTUS PRIMUS.

HECUBA.

Luget Hecuba patriae, domus, suam ipsius calamitatem.

Quicunque regno fidit, et magna potens
Dominatur aula, nec leves metuit deos,
Animumque rebus credulum laetis dedit,
Me videat et te, Troia: non unquam tulit
Documenta Fors maiora, quam fragili loco
Starent superbi. Columen eversum occidit
Pollentis Asiae, coelitum egregius labor;
Ad cuius arma venit et qui frigidum
Septena Tanain ora pandentem bibit,
Et qui renatum primus excipiens diem
Tepidum rubenti Tigrin immiscet freto,
Et quae vagos vicina prospiciens Scythas
Ripam catervis Ponticam viduis ferit.
Excisa ferro est Pergamum; incubuit sibi.
En, alta muri decora congesti iacent
Tectis adustis; regiam flammae ambiunt,
Omnisque late fumat Assaraci domus.
Non prohibet avidas flamma victoris manus:
Diripitur ardens Troia. Nec coelum patet
Undante fumo: nube ceu densa obsitus,
Ater favilla squalet Iliaca dies.
Stat avidus irae victor, et lentum Ilium
Metitur oculis, ac decem tandem ferus
Ignoscit annis. Horret adflictam quoque;
Victamque quamvis videat, haud credit sibi
Potuisse vinci. Spolia populator rapit
Dardania; praedam mille non capiunt rates.
Testor deorum numen adversum mihi,

Credi...
Prior Hecuba vidi gravi[redacted], [redacted]
Et vana vates ante Cassandram f
Non cautus ignes Ithacus aut Ith
Nocturnus in vos sparsit, aut fal
Meus ignis iste est, facibus arde
Sed quid ruinas urbis eversae ge
Vivax senectus? Respice infelix
Luctus recentes: Troia iam vetu
Vidi execrandum regiae caedis n
Ipsasque ad aras maius admissu
Aiacis: armis cum ferox, saeva n
Coma reflectens regium torta ca
Alto nefandum vulneri ferrum a
Quod penitus actum cum recepi
Ensis senili siccus e iugulo redi
Placare quem non potuit a caed
Mortalis aevi cardinem extrem
Superique testes sceleris, et q
Regni iacentis? Ille tot regum
Caret sepulcro Priamus, et fla
Ardente Troia. Non tamen S

[redacted]

Troiae facite! iamdudum sonet
ıde, iudicis diri domus!

'ORUS TROADUM, HECUBA.

s Iliadum cum Hecuba excidium patriae, Hectoris et ›rtem lugentium.

Non rude vulgus lacrimisque novum
ubes: hoc continuis
ınnis, ex quo tetigi
ı Graias hospes Amyclas,
e fretum
ıtri sacra Cybebae.
ivibus canuit Ide,
is nudata rogis,
ı trepidus campis
ı secuit messor aristas:
dies moerore caret,
ı fletus causa ministrat.
anctus,
que leva, regina, manum.
lominam vile sequemur:
ociles lugere sumus.
dae casus nostri comites
rinem! per colla fluant
:apilli tepido Troiae
turpes! paret exertos
certos! veste remissa
ge sinus, uteroque tenus
artus. Cui coniugio
velas, captive pudor?
ınicas palla solutas!
l crebri verbera planctus
la manus! Placet hic habitus,
gnosco Troada turbam.
ctus redeunt veteres.

Solitum flendi vincite morem:
Hectora flemus. CHOR. Solvimus omnes
Lacerum multo funere crinem;
Coma demissa est libera nodo,
Sparsitque cinis fervidus ora.
HEC. Complete manus: hoc ex Troia
Sumsisse licet. CHOR. Cadit ex humeris
Vestis apertis, imumque tegit
Suffulta latus. HEC. Iam nuda vocant
Pectora dextras. Nunc, nunc vires
Exprome, dolor!
Rhoetea sonent littora planctu;
Habitansque cavis montibus Echo
Non, ut solita est, extrema brevis
Verba remittat: totos reddat
Troiae gemitus! audiat omnis
Pontus et aether. Saevite, manus!
Pulsu vasto tundite pectus:
Non sum solito contenta sono:
Hectora flemus.
CHOR. Tibi dextra ferit nostra lacertos,
Humerosque ferit tibi sanguineos;
Tibi nostra caput dextera pulsat;
Tibi maternis ubera palmis
Laniata iacent; fluit et multo
Sanguine manat, quamcunque tuo
Funere feci, rupta cicatrix.
Columen patriae, mora fatorum,
Tu praesidium Phrygibus fessis,
Tu murus eras, humerisque tuis
Stetit illa decem fulta per annos;
Tecum cecidit, summusque dies
Hectoris idem patriaeque fuit.
HEC. Vertite planctus: Priamo vestros
Fundite fletus! satis Hector habet.
CHOR. Accipe, rector Phrygiae, planctus

letus, bis capte senex!
a semel te rege tulit:
ata
ı Graio moenia ferro,
pharetras passa Herculeas.
.tos Hecubae partus,
ıue gregem,
ıa pater funera cludis;
ıue Iovi victima caesus
remis littora truncus.
lio lacrimas flectite vestras:
Priami miseranda mei
liades.
Priamus," dicite cunctae:
Ianes vadit ad imos,
et unquam victa Graium
iugum.
duos videt Atridas,
acem cernit Ulyssem.
rgolici praeda triumphi,
a feret colla tropaeis.
ıuetas ad sceptra manus
'ga dabit; currusque sequens
ınonios,
extra vincula gestans,
iet pompa Mycenis.
Felix Priamus, dicimus omnes:
excedens sua regna tulit;
lysii nemoris tutis
ı umbris,
e pias felix animas
ı quaerit. Felix Priamus!
uisquis bello moriens
ıecum consumta videt!

Narrat T... animo postulasse, ...
toque Graecis ingrato animo postulasse... interfectus est, a...
tiarum praetextu ipse interfectus est, alias Graecos non ha...
feriis mactaretur, alias Graecos non h...
itum.

TAL. O longa Danais sempe...
Seu petere bellum, petere se...
CHOR. Quae causa ratibus fac...
Effare; reduces quis deus clu...
TAL. Pavet animus; artus hor...
Maiora veris monstra vix ca...
Vidi, ipse vidi. Summa iam...
Stringebat ortus, vicerat no...
Cum subito coeco terra mug...
Concussa totos traxit ex im...
Movere silvae capita, et ex...
Fragore vasto tonuit et luc...
Idaea ruptis saxa ceciderun...
Nec terra solum tremuit: e...
Adesse Achillen sensit, ac s...
Tum scissa vallis aperit im...
Et hiatus Erebi pervium ad...

cum superbo victor in curru stetit,
que habenas, Hectorem et Troiam trahens.
evit omne littus irati sonus:
, ite inertes! Manibus meis debitos
rte honores! Solvite ingratas rates
ıostra ituri maria! Non parvo luit
Achillis Graecia, et magno luet!
ıonsa nostris cineribus Polyxena
hi manu mactetur, et tumulum riget."
: fatus alta nocte divisit diem,
ıtensque Ditem, mersus, ingentem specum
ınte terra iunxit. Immoti iacent
ıquilla pelagi, ventus abiecit minas,
idumque fluctu murmurat leni mare;
onum ab alto cecinit hymenaeum chorus.

RRHUS, AGAMEMNON, CALCHAS.

*lgamemnonis cum Pyrrho iurgia super Polyxena compes-
ılchas.*

RH. Cum laeta pelago vela rediturus dares,
dit Achilles, cuius unius manu
ılsa Troia (quidquid adiecit morae
remoto) dubia, quo caderet, stetit.
s licet, quod petitur, ac properes dare;
es daturus. Iam suum cuncti duces
re pretium. Quae minor merces potest
tae dari virtuti? An is meruit parum,
fugere bellum iussus et longa sedens
ım senecta degere, ac Pylii senis
nscendere annos, exuens matris dolos
asque vestes, fassus est armis virum?
ıspitali Telephus regno impotens
ı Mysiae ferocis introitus negat,
em cruore *regio dextram* imbuit,
emque eandem sensit et mitem manum.

Foecundus p...
Syros, fretumque Lesbos A
Et cara Phoebo Cilla. Quid, qua
Vernis Caycus gurgitem attollens
Haec tanta clades gentium ac tan
Sparsae tot urbes, turbinis vasti
Alterius essent gloria ac summun
Iter est Achilli; sic meus venit pa
Et tanta gessit bella, dum bellum
Ut alia sileam merita, non unus s
Hector fuisset? Ilium vicit pater
Vos diruistis. Inclitas laudes iu
Et facta magni clara genitoris se
Iacuit peremtus Hector ante ocu
Patruique Memnon, cuius ob luc
Pallente moestum protulit vultu
Suique victor operis exemplum l
Didicitque Achilles, et dea nato
Tum saeva Amazon ultimus cec
Debes Achilli, merita si digne a
Etsi Mycenis virginem atque Ar
Dubitatur etiam? placita nunc

ıra possis, plura patienter feras.
ıede dira nobiles clari ducis
gis umbras? Noscere hoc primum decet,
cere victor debeat, victus pati.
a nemo imperia continuit diu;
ıta durant; quoque Fortuna altius
ac levavit humanas opes,
magis supprimere felicem decet,
ıue casus tremere, metuentem deos
ı faventes. Magna momento obrui
do didici. Troia nos tumidos facit
ı ac feroces? Stamus hoc Danai loco,
la cecidit. Fateor, aliquando impotens
ac superbus altius memet tuli;
git illos spiritus haec, quae dare
et alii, causa, Fortunae favor.
superbum, Priame, tu timidum facis.
ıe quidquam sceptra, nisi vano putem
e tectum nomen, et falso comam
decentem? Casus haec rapiat brevis;
lle forsan ratibus, aut annis decem·
ınibus Fortuna tam lenta imminet.
m fatebor (pace dixisse hoc tua
tellus, liceat) adfligi Phrygas
ıe volui; ruere et aequari solo
ırcuissem. Sed regi frenis nequit
et ardens hostis, et victoria
ssa nocti. Quidquid indignum aut ferum
m videri potuit, hoc fecit dolor,
aeque, per quas ipse se irritat furor,
ıque felix, cuius infecti semel
libido est. Quidquid eversae potest
sse Troiae, maneat: exactum satis
um et ultra est. Regia ut virgo occidat,
oque *donum detur et* cineres riget,
ıus atrox caedis ut thalamos vocent?

Quod si levatur
Opima Phrygii colla caedantur gre
Fluatque nulli flebilis matri cruor.
Quis iste mos est, quando in inferia
Impensus homini est? Detrahe inv
Odiumque patri, quem coli poena i
PYRRH. O tumide, rerum dum sec
Extollit animos; timide, cum incr
Regum tyranne, iamne flammatun
Amore subito pectus, ac veneris n
Solusne toties spolia de nobis fere
Hac dextra Achilli victimam redd
Quam si negas retinesque; maior
Dignamque, quam det Pyrrhus.
A caede nostra regia cessat manu
Paremque poscit Priamus. AGAM
neg
Hoc esse Pyrrhi maximum in be
Saevo peremtus ense quod Pria
Supplex paternus. PYRRH. Sup
Hostesque eosdem novimus. Pr
Praesens rogavit; tu gravi pavi

[redacted]

Cantus Achillis timuit, et tanto in metu
Navalibus pax alta Thessalicis fuit.
AGAM. Nempe isdem in istis Thessalis navalibus
Pax alta rursus Hectoris patri fuit.
PYRRH. Est regis alti, spiritum regi dare.
AGAM. Cur dextra regi spiritum eripuit tua?
PYRRH. Mortem misericors saepe pro vita dabit.
AGAM. Et nunc misericors virgines busto petis!
PYRRH. Iamne immolari virgines credis nefas?
AGAM. Praeferre patriam liberis regem decet.
PYRRH. Lex nulla capto parcit, aut poenam impedit.
AGAM. Quod non vetat lex, hoc vetat fieri pudor.
PYRRH. Quodcunque libuit facere victori, licet.
AGAM. Minimum decet libere, cui multum licet.
PYRRH. His ista iactas, quos decem annorum gravi
Regno subactos Pyrrhus exsolvit iugo?
AGAM. Hos Scyrus animos ... PYRRH. Scelere
quae fratrum caret.
AGAM. Inclusa fluctu? PYRRH. Nempe cognati maris.
Atrei et Thyestae nobilem novi domum.
AGAM. Ex virginis concepte furtivo stupro,
Et ex Achille nate, sed nondum viro...
PYRRH. Illo ex Achille, genere qui mundum suo,
Sparsus per omne coelitum regnum, tenet,
Thetide aequor, umbras Aeaco, coelum Iove...
AGAM. Illo ex Achille, qui manu Paridis iacet...
PYRRH. Quem nec deorum cominus quisquam petit.
AGAM. Compescere equidem verba, et audacem malo
Poteram domare; sed meus captis quoque
Scit parcere ensis. Potius interpres deum
Calchas vocetur. Fata si poscunt: dabo.
Tu, qui Pelasgae vincla solvisti ratis,
Morasque bellis, arte qui reseras polum,
Cui viscerum secreta, cui mundi fragor,
Et stella longa semitam flamma trahens
Dant *signa fati, cuius* ingenti mihi

„Pyrrhus pa
„Sic rite dabitur. Non ta
„Haec una puppes causa; nobilior tuo,
„Polyxene, cruore debetur cruor,
„ Quem fata quaerunt: turre de summa c
„Priami nepos Hectoreus, et letum oppet
„Tum mille velis impleat classis freta.“

CHORUS TROADUM.

Chorus e mulieribus Troianis, quo Achillis anim ruisse neget, ex Epicuri sententia animam cum corpo asserit.

Verum est, an timidos fabula decipit,
Umbras corporibus vivere conditis?
Cum coniux oculis imposuit manum,
Supremusque dies solibus obstitit,
Et tristis cineres urna coercuit:
Non prodest animam tradere funeri,
Sed restat miseris vivere longius?
An toti morimur, nullaque pars manet
Nostri, cum profugo spiritus halitu

[redacted]

orum dominus; quo properat modo
quis Hecate currere flexibus:
omnes petimus fata; nec amplius,
tos Superis qui tetigit lacus,
iam est. Ut calidis fumus ab ignibus
escit spatium per breve sordidus;
ubes, gravidas quas modo vidimus,
oi Boreae disiicit impetus:
iic, quo regimur, spiritus effluet.
: mortem nihil est, ipsaque mors nihil,
ocis spatii meta novissima.
n ponant avidi, solliciti metum.
eris, quo iaceas post obitum loco?
non nata iacent.
ipus nos avidum devorat et chaos.
s individua est noxia corpori,
parcens animae. Taenara, et aspero
num sub domino, limen et obsidens
os non facili Cerberus ostio,
iores vacui verbaque inania,
ar sollicito fabula somnio.

ACTUS TERTIUS.

NDROMACHA, SENEX, ULYSSES.

Hectoris uxor, viso territa, filium in tumulo paterno abdit, quem sagacitate sua Ulysses latebris exutum ad mor- abducit.

› R. Quid, moesta, Phrygiae, turba, laceratis comas,
erumque tunsae pectus effuso genas

Torpens malis rigensque sine
Iam erepta Danais coniugem s
Nisi hic teneret: hic meos anin
Morique prohibet; cogit hic al
Adhuc rogare; tempus aerumı
Hic mihi malorum maximum f
Nihil timere. Prosperis rebus
Ereptus omnis; dira, qua ven
Miserrimum est timere, cum s
SEN. Quis te repens commov
ANDR. Exoritur aliquod maiı
Nondum ruentis Ilii fatum st
SEN. Et quas reperiet, ut vel
Stygis profundae claustra et
Laxantur; et, ne desit eversi
Hostes ab imo conditi Dite e
Solisne retro pervium est Da
Certe aequa mors est. ANDR
P

Communis iste terror; hic pı
Exterret animum noctis hor
SEN. Quae visa portent, eff

de multa qualis in Danaos furens
Achille spolia simulato tulit,
, vultus flammeum intendens iubar;
ıus ac deiectus et fletu gravis,
ue nostro, squalida obtectus coma.
men vidisse. Tum quassans caput,
le somnos," inquit, „et gnatum eripe,
oniux! Lateat: haec una est salus.
fletus. Troia quod cecidit, gemis?
iaceret tota! Festina! amove
que nostrae parvulam stirpem domus!"
idus horror ac tremor somnum expulit:
ue nunc huc pavida, nunc illuc ferens,
ati, misera quaesivi Hectorem.
ıer ipsos umbra complexus abit.
, magni certa progenies patris;
a Phrygibus, unica adflictae domus,
ıue soboles sanguinis nimium incliti,
que patri similis (hos vultus meus
t Hector; talis incessu fuit,
ıue talis; sic tulit fortes manus,
ıs humeris, fronte sic torva minax,
fusam dissipans iacta comam),
, sero Phrygibus et matri, cito
empus illud ac felix dies,
roici defensor et vindex soli,
ı ponas Pergama, et sparsos fuga
ducas, nomen et patriae suum
ıusque reddas? Sed mei fati memor
ıgna timeo vota. Quod captis sat est,
s. Heu me, qui locus fidus meo
ori, quave te sede occulam?
pollens opibus et muris deum,
per omnes clara et invidiae gravis,
ılvis altus; strata sunt flamma omnia,
tque vasta ex urbe ne tantum quidem,

Quo lateat infans. Quem locum fraudi legam?
Est tumulus ingens coniugis cari sacer,
Verendus hosti, mole quem immensa parens
Opibusque magnis struxit, in luctus suos
Rex non avarus: optime credam patri. —
Sudor per artus frigidus totos cadit:
Omen tremisco misera feralis loci.
SEN. Haec causa multos una ab interitu arcuit,
Credi perisse. ANDR. Vix spei quidquam est super:
Grave pondus illum magna nobilitas premit.
SEN. Ne prodat aliquis, amove testes doli.
ANDR. Si quaeret hostis? SEN. Urbe in eversa perit.
ANDR. Quid proderit latuisse redituro in manus?
SEN. Victor feroces impetus primos habet.
ANDR. Quid, quod latere sine metu magno nequit?
SEN. Miser occupet praesidia, securus legat.
ANDR. Quis te locus, quae regio seducta, invia
Tuto reponet? quis feret trepidis opem?
Quis proteget? Qui semper, etiam nunc tuos,
Hector, tuere; coniugis sortem piae
Serva, et fideli cinere victurum excipe!
Succede tumulo, gnate! Quid retro fugis,
Turpesque latebras spernis? Agnosco indolem!
Pudet timere. Spiritus magnos fuga
Animosque veteres; sume, quos casus dedit!
En, intuere, turba quae simus super:
Tumulus, puer, captiva: cedendum est malis.
Sanctas parentis conditi sedes, age,
Aude subire. Fata si miseros iuvant:
Habes salutem; fata si vitam negant:
Habes sepulcrum. SEN. Claustra commissum tegunt;
Quem ne tuus producat in medium timor,
Procul hinc recede, teque diversam amove.
ANDR. Levius solet timere, qui propius timet:
Sed, si placet, referamus hinc alio pedem.

SEN. Cohibe parumper ora, questusque opprime:
Gressus nefandos dux Cephallenum admovet.
ANDR. Dehisce tellus, tuque coniux ultimo
Specu revulsam scinde tellurem, et Stygis
Sinu profundo conde depositum meum!
Adest Ulysses, et quidem dubio gradu
Vultuque: nectit pectore astus callidos.
UL. Durae minister sortis, hoc primum peto,
Ut ore quamvis verba dicantur meo,
Non esse credas nostra: Graiorum omnium
Procerumque vox est, petere quos seras domos
Hectorea soboles prohibet. Hanc fata expetunt:
Sollicita Danaos pacis incertae fides
Semper tenebit, semper a tergo timor
Respicere coget, arma nec poni sinet,
Dum Phrygibus animos gnatus eversis dabit,
Andromacha. ANDR. Vester augur haec Calchas canit?
UL. Etsi taceret augur haec Calchas, tamen
Dicebat Hector, cuius et stirpem horreo;
Generosa in ortus semina exurgunt suos.
ic ille magni parvus armenti comes,
rimisque nondum cornibus findens cutem,
ervice subito celsus et fronte arduus
regem paternum ducit, ac pecori imperat.
ae tenera caeso virga de trunco stetit,
r ipsa matri tempore exiguo subit,
brasque terris reddit et coelo nemus.
male relictus igne de magno cinis
es resumit. Est quidem iniustus dolor
m aestimator; si tamen tecum exigas,
am dabis, quod bella post hiemes decem
lemqne messes iam senex miles timet,
que clades rursus, ac nunquam bene
m iacentem. Magna res Danaos movet,
us Hector: libera Graios metu.

Teneret, aut quae regio! No
Confossa telis pectus, aut vi
Secantibus praestricta, non a
Utrumque flamma cincta, m
Unquam exuissem. Gnate,
Fortuna quae possédit? err
Vagus arva lustras? vastus
Corripuit artus? saevus an
Lusit cruore? numquid im
Morsu peremtus pascis Ida
UL. Simulata remove verb
Decipere Ulyssen: vicimus
Etiam dearum. Cassa con
Ubi natus est? ANDR. Ubi H

Ubi Priamus? Unum quae
UL. Coacta dices, sponte
ANDR. Tuta est, perire q
UL. Magnifica verba mor
ANDR. Si vis, Ulysse, coge
Vitam minare: nam mori

quid audet victor iratus, tumens:
a nullos mater admittit metus.
ılta est fides, celare quod prodas statim.
e, quo nunc contumax perstas, amor
ere parvis liberis Danaos monet.
ma tam longinqua, post annos decem,
timerem, quos facit Calchas, metus,
timerem: bella Telemacho paras.
Invita Ulyssi gaudium ac Danais dabo:
n est. Fatere, quos premis, luctus, dolor!
e, Atridae; tuque laetifica, ut soles,
'elasgis: Hectoris proles obit.
esse verum hoc qua probas Danais fide?
Ita, quod minari maximum victor potest,
gat, et me fata maturo exitu
ue solvant, ac meo condant solo,
ia tellus Hectorem leviter premat,
caret, ut inter extinctos iacet,
ue tumulo debita exanimis tulit.
cpleta fata stirpe sublata Hectoris,
nque pacem laetus ad Danaos feram. —
gis, Ulysse? Danaidae credent tibi;
? Parenti. Fingit an quisquam hoc parens,
ominandae mortis auspicium pavet?
a metuunt, qui nihil maius timent.
adligavit iureiurando suam.
rat; timere quid gravius potest?
dvoca astus, anime; nunc fraudes, dolos;
otum Ulyssen! Veritas nunquam perit.
re matrem. Moeret: inlacrimat, gemit.
huc et illuc anxios gressus refert,
que voces aure sollicita excipit:
hoc timet, quam moeret. Ingenio est opus. —
arentes adloqui in luctu decet;
atulandum est, misera, quod gnato cares,
ıors manebat saeva, praecipitem datum

E turre, lapsis sola quae muris manet.
ANDR. Me liquit animus; membra quatiuntur, labant,
Torpetque vinctus frigido sanguis gelu.
UL. Intremuit: hac, hac parte quaerendum est mihi.
Matrem timor detexit: iterabo metum.
Ite, ite, celeres, fraude materna abditum
Hostem Pelasgi nominis, pestem ultimam,
Ubicunque latitat, erutam in medium date!
Bene est: tenetur. Perge, festina, attrahe! —
Quid respicis trepidasque? Jam certe perit.
ANDR. Utinam timerem! Solitus ex longo est metus.
Dediscit animus sero, quod didicit diu.
UL. Lustrale quoniam debitum muris puer
Sacrum antecessit, nec potest vatem sequi,
Meliore fato raptus: hoc Calchas ait
Modo piari posse redituras rates,
Si placet undas Hectoris sparsi cinis,
At tumulus imo totus aequetur solo.
Nunc ille quoniam debitam effugit necem,
Erit admovenda sedibus sacris manus.
ANDR. Quid agimus? animum distrahit geminus timor:
Hinc natus, illinc coniugis cari cinis.
Pars utra vincet? Testor immites deos,
Deosque veros, coniugis manes mei,
Non aliud, Hector, in meo gnato mihi
Placere, quam te! Vivat, ut possit tuos
Referre vultus. Prorutus tumulo cinis
Mergetur? ossa fluctibus spargi sinam
Disiecta vastis? Potius hic mortem oppetat. —
Poteris nefandae deditum mater neci
Videre? poteris celsa per fastigia
Missum rotari? Potero, perpetiar, feram,
Dum non meus post fata victoris manu

ır Hector. Hic suam poenam potest
; at illum fata iam in tuto locant. —
luctuaris? Statue, quem poenae extrahas.
a, dubitas? Hector est illinc tuus. —
utrinque est Hector; hic sensus potens,
ı futurus ultor extincti patris. —
e parci non potest: quidnam facis?
e duobus, anime, quem Danai timent.
esponsa peragam: funditus busta eruam.
. Quae vendidistis? UL. Pergam, et e summo aggere
m sepulcra. ANDR. Coelitum adpello fidem,
que Achillis! Pyrrhe, genitoris tui
ı tuere! UL. Tumulus hic campo statim
acebit. ANDR. Fuerat hoc prorsus nefas
s inausum. Templa violastis, deos
faventes; busta transierat furor.
am; inermes offeram armatis manus!
ira vires. Qualis Argolicas ferox
ıs Amazon stravit; aut qualis deo
ssa Maenas entheo silvas gradu,
a thyrso, terret, atque expers sui
s dedit, nec sensit, in medios ruam,
loque cineris socia defenso cadam!
essatis, et vos flebilis clamor movet
que cassus feminae? Iussa ocius
e! ANDR. Me, me sternite hic ferro prius!
or? heu me! Rumpe fatorum moras;
terras, Hector, ut Ulyssen domes!
ıbra satis es. Arma concussit manu!
tur ignes! Cernitis, Danai, Hectorem,
a video? UL. Funditus cuncta eruam!
.. Quid agis? ruina pariter et gnatum et virum
ernis una? Forsitan Danaos prece
e poteris. Conditum elidet statim
ıe *busti pondus.* *Intereat* miser

Ubicunque potius: ne pater gnatum obruat,
Prematque patrem gnatus. — Ad genua accido
Supplex, Ulysse; quamque nullius pedes
Novere dextram, pedibus admoveo tuis.
Miserere matris, et preces placidus pias
Patiensque recipe; quoque te celsum altius
Superi levarunt, mitius lapsos preme!
Misero datur quodcunque, fortunae datur.
Sic te revisat coniugis sanctae torus;
Annosque, dum te recipit, extendat suos
Laerta! sic te iuvenis excipiat tuus,
Et, vota vincens vestra felici indole,
Aetate avum transcendat, ingenio patrem!
Miserere matris: unicum adflictae mihi
Solamen hoc est. UL. Exhibe gnatum, et rog
ANDR. Huc e latebris procede tuis,
Flebile matris furtum miserae[1] —
Hic puer, hic est terror, Ulysse,
Mille carinis. Submitte manus,
Dominique pedes supplice dextra
Stratus adora; nec turpe puta,
Quidquid miseros Fortuna iubet.
Pone ex animo reges atavos,
Magnique senis iura per omnes
Inclita terras; excidat Hector
Gere captivum; positoque genu,
Si tua nondum funera sentis,
Matris fletus imitare tuae.
Vidit pueri regis lacrimas
Et Troia prior, parvusque minas
Trucis Alcidae flexit Priamus.
Ille, ille ferox, cuius vastis
Viribus omnes cessere ferae,
Qui perfracto limine Ditis
Coecum retro patefecit iter,
Hostis parvi victus lacrimis,

„Suscipe," dixit, „rector habenas,
Patrioque sede celsus solio;
Sed sceptra fide meliore tene."
Hoc fuit illo victore capi.
Discite mites Herculis iras.
An sola placent Herculis arma?
Iacet ante pedes non minor illo
Supplice supplex, vitamque petit.
Regnum Troiae, quocunque volet,
Fortuna ferat.

ULYSSES, ANDROMACHA, ASTYANAX.

Precibus minas et diras miscet Andromache, Ulyssem orans nec exorans

UL. Matris quidem me moeror attonitae movet;
Magis Pelasgae me tamen matres movent,
Quarum iste magnos crescit in luctus puer.
ANDR. An has ruinas urbis in cinerem datas
Hic excitabit? hae manus Troiam erigent?
Nullas habet spes Troia, si tales habet.
Non sic iacemus Troes, ut cuiquam metus
Possimus esse. — Spiritus genitor facit. —
Sed nempe tractus. Ipse post Troiam pater
Posuisset animos, magna quos frangunt mala.
Si poena petitur, quae peti gravior potest?
Famulare collo nobili subeat iugum;
Servire liceat. Aliquis hoc regi negat?
UL. Non hoc Ulysses, sed negat Calchas tibi.
ANDR. O machinator fraudis et scelerum artifex,
Virtute cuius bellica nemo occidit,
Dolis et astu maleficae mentis iacent
Etiam Pelasgi; vatem et insontes deos
Praetendis? Hoc est pectoris facinus tui,
Nocturne miles, fortis in pueri necem
Iam solus *audes aliquid*, et claro die.

Utinam liceret! Quod ta
Tempus moramque dabi
Implere lacrimis: fletus a
ANDR. O dulce pignus!
Summumque Troiae fun
Genitricis o spes vana, c
Laudes parentis bellicas
Medios precabar! Vota
Iliaca non tu sceptra reg
Gestabis aula; iura nec
Victasque gentes sub tu
Non Graia caedes terga
Non arma tenera parva
Sparsasque passim salti
Audax sequeris; nec, st
Solemne referens Troic
Puer citatas nobilis turr
Non inter aras mobili ve
Revocante flexo concito
Barbarica prisco templa
O morte dira tristius let

[redacted]

de liber; liberos Troas vide!
Miserere, mater! ANDR. Quid meos retines sinus
usque matris? Cassa praesidia occupas.
iitu leonis qualis audito tener
dum iuvencus adplicat matri latus;
e saevus matre submota leo
dam minorem morsibus vastis tenens
git, vehitque: talis e nostro sinu
apiet hostis. Oscula et fletus, puer,
erosque crines excipe, et plenus mei
rre patri! Pauca maternae tamen
er querelae verba: „Si manes habent
s priores, nec perit flammis amor,
ire Graio pateris Andromachen iugo,
lelis Hector? Lentus et segnis iaces
it Achilles.“ Sume nunc iterum comas,
ume lacrimas, quidquid e misero viri
ere relictum est; sume, quae reddas tuo
la parenti! Matris hanc solatio
ique vestem: tumulus hanc tetigit meus
esque cari. Si quid hic cineris latet,
tabor ore. UL. Nullus est flendi modus:
pite propere classis Argolicae moram!

CHORUS TROADUM.

sportandae Troades in varia Graeciae loca, prout sorte is dispertitae contigerant, in quamcunque tamen Graeciae m abduci praeoptant, quam in Spartam, Mycenas et Ithaca Helenae, Agamemnonis et Ulyssis patriam.

: vocat sedes habitanda captas?
ssali montes et opaca Tempe,
iros tellus dare militares
or Phthie, meliorve foetu
is armenti lapidosa Trachin?

Non semel arcus,
Olenos tectis habitata raris,
Virgini Pleuron inimica divae,
An maris lati sinuosa Troezen
Pelion regnum Prothoi superl
Tertius coelo gradus (hic reci
Montis exesi spatiosus antro
Iam trucis Chiron pueri magi
Tinnulas plectro feriente cho
Tum quoque ingentes acueba
Bella canendo),
An ferax varii lapidis Caryst
An premens littus maris inqu
Semper Euripo properante (
Quolibet vento faciles Calyd
Ac carens nunquam Gonoess
Quaeque formidat Borean E
Attica pendens Peparethos (
An sacris gaudens tacitis El
Numquid Aiacis Salamina v
Aut fera notam Calydona sa

Argos et saevi Pelopis Mycenae;
Neritos parva brevior Zacyntho,
Et nocens saxis Ithace dolosis.
Quod manet fatum dominusve quis te
Aut quibus terris, Hecabe, videndam
Ducet? in cuius moriere regno?

ACTUS QUARTUS.

HELENA, ANDROMACHA, HECUBA.

POLYXENA, PYRRHUS, ***mutae personae.***

Ut manibus Achillis rite inferiae peragantur, excogitata ratio est, qua ut veste, ita animo nuptiali affecta mactetur Polyxena. Vid. supra vers. 366. Quae partes dantur Helenae, ut Polyxenam lactet inani spe nuptiarum cum Pyrrho; quas illa primo simulat, mox Andromachae iurgio excussa dolos fatetur, et rem aperte suadet.

HEL. Quicunque hymen funestus, illaetabilis,
Lamenta, caedes, sanguinem, gemitus habet,
Est auspice Helena dignus. Eversis quoque
Nocere cogor Phrygibus. Ego Pyrrhi toros
Narrare falsos iubeor; ego cultus dare
Habitusque Graios. Arte capietur mea,
Meaque fraude concidet Paridis soror
Fidenter. Ipsi levius hoc equidem reor:
Optanda mors est sine metu mortis mori.
Quid iussa cessas agere? Ad auctores redit
Sceleris coacti culpa. — Dardaniae domus
Generosa virgo, melior adflictos deus
Respicere coepit; teque felici parat
Dotare *thalamo.* Tale coniugium tibi
Non ipsa sospes Troia, non Priamus daret:

Suam vocabunt; te datam Pyr
Peleus nurum vocabit, et Nere
Depone cultus squalidos, festo
Dedisce captam; deprime horr
Crinemque docta patere disting
Hic forsitan te casus excelso m
Solio reponet. Profuit multis
ANDR. Hoc deerat unum Phrygi
Gaudere. Flagrant strata pass
O coniugale tempus! An quisqu
Negare? quisquam dubius ad t
Quos Helena suadet? Pestis, e
Utriusque populi, cernis hos tu
Et nuda totis ossa quae passim
Inhumata campis? Haec hyme
Tibi fluxit Asiae, fluxit Europa
Cum dimicantes lenta prospice
Incerta voti. Perge, thalamos
Taedis quid opus est, quidve so
Quid igne? Thalamis Troia pra
Celebrate Pyrrhi. Troades,

lecem captiva. Prostratum Ilium est,
ɪenates. Perdere est patriam grave
ɪs timere. Vos levat tanti mali
ɪtus; in me victus et victor furit.
quisque famulam traheret, incerto diu
ependit; me meus traxit statim
ɪrte dominus. Causa bellorum fui,
ɜque Teucris cladis. Hoc verum puta,
na puppis vestra si secuit freta.
ɪta Phrygiis praeda remigibus fui,
ue donum iudici victrix dea:
e Paridi. Iudicem iratum mea
ɪra causa est: ista Menelaum manent
a. Nunc hanc luctibus paulum tuis,
macha, omissis flecte: vix lacrimas queo
re. ANDR. Quantum est, Helena quod lacrimat, malum!
crimat autem? Fare, quos Ithacus dolos,
ɪcelera nectat! Utrum ab Idaeis iugis
da virgo est, arcis an celsae edito
da saxo? num per has vastum in mare
ɪda rupes, latere quas scisso levat
vadoso Sigeon spectans sinu?
ɪre, quidquid subdolo vultu tegis.
'a mala sunt cuncta, quam Priami gener
aeque Pyrrhus. Fare, quam poenam pares,
me, et unum hoc deme nostris cladibus,
Paratas perpeti mortem vides.
Utinam iuberet me quoque interpres deum
ɪpere ense lucis invisae moras,
hillis ante busta furibunda manu
ɜre Pyrrhi, fata comitantem tua,
ene miseranda, quam tradi sibi,
mque Achilles ante mactari suum,
ɪ maritus *ut sit Elysio*, iubet!
Vide, ut animus ingens laetus audierit necem.

Animum, et cadentem, miser
Quam tenuis anima vinculo p
Minimum est, quod Hecubam
Spirat: revixit. Prima mors
HEC. Adhuc Achilles vivit in
Adhuc rebellat! O manum P
Cinis ipse nostrum sanguinem
Modo turba felix latera cinge
Lassabar in tot oscula, in tot
Dividere matrem. Sola nunc
Votum, comes, levamen, adf
Haec totus Hecubae foetus;
Iam voce mater. Dura et inf
Elabere anima! denique hoc
Remitte funus! Inrigat fletus
Imberque victo subitus e vult
Laetare, gaude, gnata! Quar
Cassandra thalamos, vellet A
ANDR. Nos, Hecuba; nos, n
dae s
Quas mota classis huc et huc s

:. Estne aliquis, Hecubam qui suam dici velit?
.. Ithaco obtigisti praeda nolenti brevis.
:. Quis tam impotens ac dirus et iniquae ferus
itor urnae regibus reges dedit?
 tam sinister dividit captas deus?
 arbiter crudelis et miseris gravis
ere dominos nescit, et saeva manu
iniqua miseris fata? quis matrem Hectoris
is Achillis miscet? Ad Ulyssen vocor?
c victa, nunc captiva, nunc cunctis mihi
essa videor cladibus! Domini pudet,
 servitutis. Hectoris spolium feret,
tulit Achillis? Sterilis et saevis fretis
ısa tellus non capit tumulos meos.
, duc, Ulysse! nil moror; dominum sequor.
nea sequentur fata: non pelago quies
ıquilla veniet, saeviet ventis mare,
ella, et ignis, et mea et Priami mala.
ıque ista veniunt, interim hoc poenae loco est:
em occupavi, praemium eripui tibi.
incitato Pyrrhus adcurrit gradu,
uque torvo. Pyrrhe, quid cessas? Age,
ude ferro pectus, et Achillis tui
unge soceros! Perge, mactator senum:
ic decet te sanguis. Abreptam trahit!
ulate superos caede funesta deos,
ulate Manes! Quid precer vobis? Precor
digna sacris aequora. Hoc classi accidat
 Pelasgae, ratibus hoc mille accidat,
e precabor, cum vehar, quidquid rati!

CHORUS TROADUM.

Chorus occasione sumta ab Helenae dicto supra vers. 917
evat tanti mali comitatus, solatur se communi malo; quod
n solatium ipsis sortito disiunctis ablatum fore.

Dulce moerenti populus dolentum,

Dulce lamentis resonare gentes!
Lentius luctus lacrimaeque mordent,
Turba quas fletu similis frequentat.
Semper, ah, semper dolor est malignus:
Gaudet in multos sua fata mitti,
Seque non solum placuisse poenae.
Ferre, quam sortem patiuntur omnes,
Nemo recusat;
Nemo se credit miserum, licet sit.
Tolle felices; removeto multo
Divites auro; removeto centum
Rura qui scindunt opulenta bubus:
Pauperi surgent animi iacentes.
Est miser nemo, nisi comparatus.
Dulce in immensis posito ruinis,
Neminem laetos habuisse vultus.
Ille deplorat queriturque fatum,
Qui secans fluctum rate singulari
Nudus in portus cecidit petitos;
Aequior casum tulit et procellas,
Mille qui ponto pariter carinas
Obrui vidit, tabulaque littus
Naufraga spargi, mare cum coactis
Fluctibus Corus prohibet reverti.
Questus est Hellen cecidisse Phryxus,
Cum gregis ductor radiante villo
Aureo fratrem simul et sororem
Sustulit tergo, medioque iactum
Fecit in ponto; tenuit querelas
Et vir et Pyrrhe, mare cum viderent,
Et nihil praeter mare cum viderent,
Unici terris homines relicti.
Solvet hunc coetum, lacrimasque nostras
Sparget huc illuc agitata classis,
Et tuba iussi dare vela nautae,
Cum simul ventis properante remo

int altum, fugietque littus.
tus mentis miseris, ubi omnis
ecrescet, pelagusque crescet?
m longe latitabit Ide?
er matri, genitrixque nato,
a iaceat regione monstrans,
t longe digito notabit:
st illic, ubi fumus alte
coelum nebulaeque turpes."
oc signo patriam videbunt.

ACTUS QUINTUS.

TIUS, ANDROMACHA, HECUBA.

*ius matribus narrat, ut e turri praecipitatus fuerit A-
et Polyxena ad tumulum Achillis caesa.*

O dira fata, saeva, miseranda, horrida,
m ferum, tam triste bis quinis scelus
lit annis? Quid prius referens gemam,
potius, an tuos luctus, anus?
uoscunque luctus fleveris, flebis meos
mque tantum, me omnium clades premit.
cta pereunt; quisquis est, Hecubae est, miser.
Mactata virgo est, missus e muris puer;
que letum mente generosa tulit.
Expone seriem caedis, et duplex nefas
ere: gaudet magnus aerumnas dolor
e totas. Ede, et enarra omnia.
Est una magna turris e Troia super,
Priamo; cuius e fastigio
que pinnis arbiter belli sedens
acies. Turre in hac blando in sinu
nepotem, cum metu versos gravi
fugaret Hector et ferro et face,

His alta rupes, cuius e cacu
Erecta summo turba libravit
Hunc pinus, illum laurus, hu
Et tota populo silva suspens
Extrema montis ille praerup
Semiusta at ille tecta, vel sa
Muri cadentis pressit; atque
Tumulo ferus spectator Hec
Per spatia late plena sublimi
Incedit Ithacus, parvulum d
Priami nepotem; nec gradu
Ad alta pergit moenia. Ut s
Pro turre, vultus huc et huc
Intrepidus animo. Qualis in
Parvus tenerque foetus, et n
Saevire dente, iam tamen tol
Morsusque inanes tentat, atq
Sic ille dextra prensus hostili
Ferox, Superne moverat vul
Ipsumque Ulyssen. Non flet
Qui fletur, ac dum verba fatid
Concipit Ulysses

ıque tradet? NUNT. Quos enim praeceps locus
: artus? Ossa disiecta et gravi
ısu, signa clari corporis,
ɜt illas nobiles patris notas
ıt imam pondus ad terram datum.
cervix silicis impulsu, caput
ı, cerebro penitus expresso. Iacet
ıe corpus. ANDR. Sic quoque est similis patri.
Praeceps ut altis cecidit e muris puer,
ıe Achivum turba, quod fecit, nefas
le populus aliud ad facinus redit
ımque Achillis. Huius extremum latus
ı leni verberant fluctu vada;
ı cingit campus, et clivo levi
medium vallis includens locum
theatri more. Concursus frequens
t omne littus: hi classis moras
ırte solvi rentur; hi stirpem hostium
t recidi. Magna pars vulgi levis
ɜlus, spectatque; nec Troes minus
ɾequentant funus, et pavidi metu
ruentis ultimam Troiae vident:
bito thalami more praecedunt faces.
ıba illic Tyndaris, moestum caput
ı. Tali nubat Hermione modo,
s precantur. Sic viro turpis suo
ır Helene! Terror attonitos tenet
ıe populos. Ipsa deiectos gerit
ɔudore; sed tamen fulgent genae,
ıe solito splendet extremus decor;
Phoebi dulcius lumen solet
cadentis; astra cum repetunt vices,
ırque dubius nocte vicina dies.
ɔmne vulgus; et fere cuncti magis
ı laudant. Hos movet formae decus,
llis aetas, hos vagae rerum vices;

Conversa ad ictum stat tr
Tam fortis animus omniun
Novumque monstrum est

Ut dextra ferrum penitus
Subitus recepta morte pro
Per vulnus ingens. Nec t
Deponit animos: cecidit,
Factura terram, prona, e
Uterque flevit coetus; at
Misere gemitum; clarius
Hic ordo sacri. Non stet
Humove summa fluxit: o
Saevusque totum sangui
HEC. Ite, ite, Danai; pe
Optata velis maria diffus
Secura classis: concidit
Bellum peractum est. Q
Ubi hanc anilis exspuam
Gnatam, an nepotem; con
An omnia, an me, sola?

MEDEA.

DRAMATIS PERSONAE.

MEDEA.
IASON.
CREON.
NUTRIX.
CHORUS CORINTHIORUM.
NUNTIUS.

suas sibi habere a
betur. Illa, unius diei impetrata mo
et monile magicis venenis infecta
corripuit palla, misereque nova nup
auxilium accurrente, combusta est;
Iasoni pepererat, in patris conspec
git.

ALIUD ARGU
HIERONYM

Iam manus Argivum surrepto
Tandem puppe nova dulces re
Medeamque tori sociam praec
Iunxerat infaustis taedis atqu
Ille etenim thalamos mutata
Sprevit, formosae correptus a
At Medea ferox, stimulis acc
Ira ardet, magicasque amens
Quid non herba potest? Male
Regia, cum miseroque usta e
Nec satis est (pronus semper
Est animus, scelerisque fera
ille suos misera

[redacted]

ACTUS PRIMUS.

MEDEA.

:a deserta superos inferosque Iasonis ultores invocat.

iugales, tuque genialis tori
custos, quaeque domitorem freti
novam frenare docuisti ratem,
'ofundi saeve dominator maris,
jue Titan dividens orbi diem,
jue praebens conscium sacris iubar,
triformis, quosque iuravit mihi
son; quosque Medeae magis
precari, noctis aeternae chaos,
Superis regna, Manesque impios,
ımque regni tristis, et dominam fide
raptam, voce non fausta precor:
adeste! Sceleris ultrices deae,
solutis squalidae serpentibus,
:ruentis manibus amplexae facem,
thalamis horridae quondam meis
stetistis! Coniugi letum novae,
ue socero et regiae stirpi date!
aliquid, quod precor sponso malum,
ıer urbes erret ignotas egens,
avens, invisus, incerti laris;
iugem optet; limen alienum expetat,
us hospes, quoque non aliud queam
recari, liberos similes patri,
jue matri. Parta iam, parta ultio est:
Querelas verbaque incassum sero. —
ı in *hostes, manibus* excutiam faces,
e *lucem?* *Spectat* hoc nostri sator

[redacted]

Sol generis, et spectatur, et curru insidens
Per solita puri spatia decurrit poli?
Non redit in ortus, et remetitur diem?
Da, da per auras curribus patriis vehi!
Committe habenas, genitor, et flagrantibus
Ignifera loris tribue moderari iuga:
Gemino Corinthos littore opponens moras
Cremata flammis maria committet duo.
Hoc restat unum, pronubam thalamo feram
Ut ipsa pinum, postque sacrificas preces
Caedam dicatis victimas altaribus.
Per viscera ipsa quaere supplicio viam,
Si vivis, anime! si quid antiqui tibi
Remanet vigoris: pelle femineos metus,
Et inhospitalem Caucasum mente indue!
Quodcunque vidit Phasis aut Pontus nefas,
Videbit Isthmos. Effera, ignota, horrida,
Tremenda coelo pariter ac terris mala
Mens intus agitat; vulnera, et caedem, et vagum
Funus per artus. Levia memoravi nimis.
Haec virgo feci; gravior exurgat dolor:
Maiora iam me scelera post partus decent.
Accingere, ira, teque in exitium para
Furore toto! paria narrentur tua
Repudia thalamis! Quo virum linquis modo?
Hoc, quo secuta es. Rumpe iam segnes moras:
Quae scelere parta est, scelere linquenda est domus.

CHORUS.

Chorus e mulieribus Corinthiis Iasonis et Creusae nuptiis epithalamium praecinit.

Ad regum thalamos numine prospero,
Qui coelum Superi, quique regunt fretum,
Adsint, cum populis rite faventibus!

eptriferis colla Tonantibus
lsa ferat tergore candido;
ıivei femina corporis
iugo placet. Et, aspern
ıguineas quae cohibet manus,
belligeris foedera gentibus,
retinet divite copiam,
enera mitior hostia.
facibus legitimis ades,
iscutiens auspice dextera,
le gradu marcidus ebrio,
ns roseo tempora vinculo!
ıe gemini praevia temporis
ella, redis semper amantibus:
s avidae, te cupiunt nurus,
ıum radios spargere lucidos.
gineus decor
cropias nurus;
'aygeti iugis
ıvenum modo,
d caret, oppidum;
onius latex,
ıe sacer lavat.
sonio duci,
relit adspici,
minis improbi,
iuga tigribus;
qui tripodas movet,
ginis asperae;
tore cum suo
estibus aptior.
Coelicolae, precor,
nina coniuges,
superet viros!
femineo constitit in choro:
es praenitet omnibus.

Perfusus rubuit; sic nitidu
Pastor luce nova roscidus
Ereptus thalamis Phasidos
Effrenae solitus pectora co
Invita trepidus prendere de
Felix Aeoliam corripe virgi
Nunc primum, soceris, spo
Concesso, iuvenes, ludite
Hinc illinc, iuvenes, mittit
Rara est in dominos iusta li
Candida thyrsigeri proles g
(Multifidam iam tempus e
Excute solemnem digitis m
Festa dicax fundat convici
Solvat turba iocos. Taciti
Si qua peregrino nubit fugi

ACTUS SEC

e credit omne consumtum nefas?
ı, vecors, mente vesana feror
in omnes, unde me ulcisci queam?
ı esset illi frater! Est coniux: in hanc
n exigatur! — Hoc meis satis est malis?
d Pelasgae, si quod urbes barbarae
e facinus, quod tuae ignorant manus,
est parandum. Scelera te hortentur tua,
cta redeant: inclitum regni decus
n, et nefandae virginis parvus comes
s ense; funus ingestum patri,
ımque ponto corpus; et Peliae senis
ta aheno membra. Funestum impie
saepe fudi sanguinem! et nullum scelus
eci; saevit infelix amor.
amen Iason potuit, alieni arbitri
ıe factus? — Debuit ferro obvium
e pectus. — Melius, ah melius, dolor
e, loquere! Si potest, vivat meus,
, Iason; sin minus, vivat tamen,
rque nostri muneri parcat meo.
est Creontis tota, qui sceptro impotens
gia solvit, quique genitricem abstrahit
, et arcto pignore adstrictam fidem
t. Petatur solus hic; poenas luat,
ıebet! Alto cinere cumulabo domum!
t atrum verticem flammis agi
, longas navibus flectens moras.
Sile, obsecro, questusque secreto abditos
dolori! Gravia quisquis vulnera
te et aequo mutus animo pertulit,
e potuit. Ira, quae tegitur, nocet;
sa perdunt odia vindictae locum.
Levis est dolor, qui capere consilium potest,
ıere *sese; magna* non latitant mala.
'e contra. NUTR. Siste furialem impetum,

NUTR. Abiere Colchi,
Nihilque superest opibus e tanti
MED. Medea superest; hic mar
Ferrumque et ignes et deos et f
NUTR. Rex est timendus. MEI
pat
NUTR. Non metuis arma? MI
edi
NUTR. Moriere. MED. Cupio.
ME
Medea fugiam? NUTR. Mate
vic
NUTR. Profugere dubitas? M
cis
NUTR. Vindex sequetur. ME
m
NUTR. Compesce verba; parc
Animosque minue: tempori a
MED. Fortuna opes auferre,
Sed cuius ictu regius cardo s
Ipse est Pelasgo tumidus im

Equidem parabam; precibus evicit gener.
Concessa vita est; liberet fines metu,
Abeatque tuta. Fert gradum contra ferox,
Minaxque nostros propius adfatus petit.
Arcete, famuli, tactu et accessu procul!
Iubete sileat! regium imperium pati
Aliquando discat. Vade veloci fuga,
Monstrumque saevum, horribile, iamdudum avehe!
MED. Quod crimen, aut quae culpa multatur fuga?
CR. Quae causa pellat, innocens mulier rogat.
MED. Si iudicas, cognosce; si regnas, iube.
CR. Aequum atque iniquum regis imperium feras.
MED. Iniqua nunquam regna perpetuo manent.
CR. I, querere Colchis. MED. Redeo. Qui advexit, ferat.
CR. Vox constituto sera decreto venit.
MED. Qui statuit aliquid parte inaudita altera:
Aequum licet statuerit, haud aequus fuit.
CR. Auditus a te Pelia supplicium tulit?
Sed fare; causae detur egregiae locus.
MED. Difficile quam sit animum ab ira flectere
Iam concitatum; quamque regale hoc putet,
Sceptris superbas quisquis admovit manus,
Qua coepit, ire; regia didici mea.
Quamvis enim sim clade miseranda obruta,
Expulsa, supplex, sola, deserta, undique
Adflicta: quandam nobili fulsi patre,
Avoque clarum Sole deduxi genus.
Quodcunque placidis flexibus Phasis rigat;
Pontusque quidquid Scythicus a tergo videt,
Palustribus qua maria dulcescunt aquis;
Armata peltis quidquid exterret cohors
Inclusa ripis vidua Thermodontiis:
Hoc omne *noster genitor* imperio regit.
Generosa, felix, decore regali potens
Fulsi. Petebant tunc meos thalamos proci,

Magnificum et ingens, nulla
Prodesse miseris, supplices
Protegere. Solum hoc Col
Decus illud ingens, gloriae f
Praesidia Achivae gentis et
Servasse memet. Munus e
Qui saxa cantu mulcet et sil
Geminique munus Castor et
Satique Borea; quique trans
Summota Lynceus lumine in
Omnesque Minyae: nam duc
Pro quo nihil debetur; hunc
Vobis revexi ceteros, unum
Incesse nunc, et cuncta flagi
Fatebor: obici crimen hoc s
Argo reversa. Virgini plac
Paterque placeat: tota cum
Pelasga tellus; hic tuus prim
Tauri ferocis ore flammanti
Fortuna causam, qua volet,
Non poenitet servasse tot re

m exulem legendo, et adflictum, et gravi
e pavidum. Quippe te poenae expetit
e Acastus, regna Thessalica obtinens.
rementem debili atque aevo gravem
peremtum queritur, et caesi senis
a membra, cum dolo captae tuo
rores impium auderent nefas.
Iason, si tuam causam amoves,
ueri: nullus innocuum cruor
ıinavit; absuit ferro manus,
que vestro purus a coetu stetit.
, malorum machinatrix facinorum,
ɛa cui nequitia ad audendum omnia,
robur, nulla famae memoria est,
re, purga regna; letales simul
aufer herbas! libera cives metu!
lens tellure sollicita deos!
Profugere cogis? redde fugienti ratem,
lde comitem! Fugere cur solam iubes?
la veni. Bella si metuis pati:
que regno pelle. Cur sontes duos
uis? Illi Pelia, non nobis iacet.
, rapinas adice, desertum patrem,
ımque fratrem, quidquid etiamnum novus
maritus coniuges: non est meum.
nocens sum facta, sed nunquam mihi.
n exisse decuit. Quid seris fando moras?
supplex recedens illud extremum precor,
a natos matris insontes trahat.
de: hos paterno, ut genitor, excipiam sinu.
Per ego auspicatos regii thalami toros,
es futuras, perque regnorum status,
a varia dubia quos agitat vice,
: brevem largire fugienti moram,
xtrema *natis* mater infigo oscula,
e moriens. CR. Fraudibus tempus petis.

MED. Nimis est; recidas aliqu
Et ipsa propero. CR. Capite su
Clarus priusquam Phoebus att
Nisi cedis Isthmo. Sacra me th
Vocat precari festus Hymena

CHORUS.

Chorus in audaciam navigantium
dignum audacia sua retulisse praemium

Audax nimium, qui freta prim
Rate tam fragili perfida rupit
Terrasque suas post terga vi
Animam levibus credidit auri
Dubioque secans aequora cu
Potuit tenui fidere ligno,
Inter vitae mortisque vias
Nimium gracili limite ducto.
Nondum quisquam sidera no
Stellisque, quibus pingitur a
Non erat usus; nondum plu

prolato pede transversos
re Notos, nunc antennas
ı tutas ponere malo;
in summo religare loco,
am totos avidus nimium
a flatus optat, et alto
unda tremunt suppara velo.
da nostri secula patres
e, procul fraude remota.
uisque piger littora tangens,
ɔque senex factus in arvo,
ı dives, nisi quas tulerat
e solum, non norat opes.
dissepti foedera mundi
t in unum Thessala pinus,
que pati verbera pontum;
mque metus fieri nostri
sepositum.
illa graves improba poenas,
ım longos ducta timores:
luo montes, claustra profundi,
atque illinc subito impulsi
aetherio gemerent sonitu;
;eret astra
ıque ipsas mare deprensum.
t audax Tiphys, et omnes
ıte manu misit habenas;
›us tacuit torpente lyra;
ıe vocem perdidit Argo.
cum Siculi virgo Pelori,
os utero succincta canes,
s pariter solvit hiatus?
ıon totos horruit artus,
s uno latrante malo?
cum Ausonium dirae pestes
:anora mare mulcerent?

Aurea pellis,
Maiusque mari Medea malu
Merces prima digna carina.
Nunc iam cessit pontus, et
Patitur leges. Non Palladi
Compacta manu regum refe
Inclita remos quaeritur Arg
Quaelibet altum cymba pere
Terminus omnis motus, et u
Muros terra posuere nova.
Nil, qua fuerat sede, reliquit
Pervius orbis.
Indus gelidum potat Araxen;
Albin Persae Rhenumque bib
Venient annis secula seris,
Quibus Oceanus vincula reru
Laxet, et ingens pateat tellu
Tethysque novos detegat or
Nec sit terris ultima Thule.

rta qualis entheos cursus tulit,
iam recepto Maenas insanit deo,
i nivalis vertice, aut Nysae iugis:
ı recursat huc et huc motu effero,
›ris ore signa lymphati gerens.
ımata facies spiritum ex alto citat;
:lamat; oculos uberi fletu rigat;
idet. Omnis specimen adfectus capit:
ret, minatur, aestuat, queritur, gemit.
pondus animi verget? ubi ponet minas?
se iste fluctus franget? Exundat furor.
facile secum versat aut medium scelus.
incet: irae novimus veteres notas.
;num aliquid instat, efferum, immane, impium:
tum furoris cerno. Di fallant metum!
›. Si quaeris, odio, misera, quem statuas modum:
are amorem. Regias egon' ut faces
ta patiar? segnis hic ibit dies,
ıto petitus ambitu, tanto datus?
n terra coelum media libratum feret,
dusque certas mundus evolvet vices,
nerusque arenis deerit, et solem dies,
tem sequentur astra; dum siccas polus
sabit Arctos, flumina in pontum cadent:
ıquam meus cessabit in poenas furor,
scetque semper. Quae ferarum immanitas,
ıe Scylla, quae Charybdis, Ausonium mare
ılumque sorbens, quaeve anhelantem premens
ına tantis Aetna fervebit minis?
ı rapidus amnis, non procellosum mare,
ıtusque Coro saevus, aut vis ignium
ıta flatu, possit inhibere impetum
que nostras: sternam et evertam omnia!
ıuit Creontem ac bella Thessalici ducis?
›r timere neminem verus potest.
:esserit coactus, et dederit manus:

Quod nullus unquam taceat!
Et cuncta quatiam! NUTR. R

Hera, pectus! animum mitiga!
Mecum ruina cuncta si video
Mecum omnia abeant! traher
NUTR. Quam multa sint time
Nemo potentes adgredi tutus

IASON, MEL

Iasonem, gravatim Medeam deser
aggreditur Medea opprobriis, precibus

IAS. O dura fata semper, et
Cum saevit, et cum parcit, e
Remedia quoties invenit nob
Periculis peiora! Si vellem
Praestare meritis coniugis: l
Caput obferendum; si mori r
Misero carendum est. Non
Sed trepida pietas: quippe s

:are sedes; causa fugiendi nova est:
te solebam fugere. Discedo, exeo.
atibus profugere quam cogis tuis,
juos remittis? Phasin et Colchos petam
riumque regnum, quaeque fraternus cruoı
fudit arva? Quas peti terras iubes?
.e maria monstras? Pontici fauces freti,
quas revexi nobiles regum manus,
lterum secuta per Symplegadas?
vamne Iolcon, Thessala an Tempe petam?
ıscunque aperui tibi vias, clusi mihi.
ı me remittis? Exuli exilium imperas,
das. Eatur. Regius iussit gener:
il recuso. Dira supplicia ingere:
ui. Cruentis pellicem poenis premat
alis ira, vinculis oneret manus,
ıamque saxo noctis aeternae obruat:
ora meritis patiar. — Ingratum caput!
olvat animus igneos tauri halitus,
rque saevos gentis indomitae metus
ıifero in arvo flammeum Aeetae pecus,
ıtisque subiti tela: cum iussu meo
rigena miles mutua caede occidit.
:e expetita spolia Phrixei arietis,
ınoque iussum lumina ignoto dare
ımne monstrum; traditum fratrem neci,
ıcelere in uno non semel factum scelus;
ıasque natas, fraude deceptas mea,
are membra non revicturi senis.
na quaerens regna, deserui mea.
spes tuorum liberum et certum larem,
victa monstra, per manus, pro te quibus
ıquam peperci, perque praeteritos metus,
coelum et undas, coniugi testes mei,
erere! redde supplici felix vicem
pibus illis, quas procul raptas Scythae

IAS. Perimere cum te
Lacrimis meis evictus, exiliu
MED. Poenam putabam; mun
IAS. Dum licet abire, profug
Gravis ira regum est sempe

Praestas Creusae: pellicem i
IAS. Medea amores obicit? ME
IAS. Obiicere crimen quod p
MED. Quodcunque feci. IAS

Tuis ut etiam sceleribus fia
MED. Tua illa, tua sunt illa
Is fecit. Omnes coniugem
Solus tuere, solus insontem
Tibi innocens sit, quisquis
IAS. Ingrata vita est, cuius
MED. Retinenda non est, c
IAS. Quin potius ira concit
Placare natis! MED. Abdic
Meis Creusa liberis fratres

ea. Nos confligere certemus; sine,
retium Iason. IAS. Cedo defessus malis.
sa casus saepe iam expertos time.
. Fortuna semper omnis infra me stetit.
Acastus instat, propior est hostis Creon.
. Utrumque profuge. Nolo ut in socerum manus
es; nec ut te caede cognata inquines,
ea cogit: innocens mecum fuge.
Et quis resistet, gemina si bella ingruant,
atque Acastus arma si iungant sua?
. His adice Colchos, adice et Aeeten ducem;
has Pelasgis iunge: demersos dabo.
Alta extimesco sceptra. MED. Ne cupias, vide.
Suspecta ne sint, longa conloquia amputa.
. Nunc summe toto Iupiter coelo tona!
nde dextram! vindices flammas para,
emque ruptis nubibus mundum quate!
deligenti tela librentur manu
me, vel istum: quisquis e nobis cadet,
ens peribit; non potest in nos tuum
re fulmen. IAS. Sana meditari incipe,
lacida fare. Si quid ex soceri domo
st fugam levare: solamen pete.
.'Contemnere animus regias, ut scis, opes
st soletque; liberos tantum fugae
ere comites liceat, in quorum sinu
rimas profundam. Te novi gnati manent.
Parere precibus cupere me, fateor, tuis;
as vetat: namque istud ut possim pati,
ipse memet cogat et rex et socer.
c causa vitae est, hoc perusti pectoris
s levamen, spiritu citius queam
re, membris, luce. MED. Sic natos amat?
e est: tenetur; vulneri patuit locus. —
rema certe liceat abeuntem loqui
fata; liceat ultimum amplexum dare:

Gratum est et illud. Voce iam extrema peto,
Ne, si qua noster dubius effudit dolor,
Maneant in animo verba. Melioris tibi
Memoria nostri sedeat; haec irae data
Oblitterentur. IAS. Omnia ex animo expuli;
Precorque, et ipsa fervidam ut mentem regas,
Placideque tractes: miserias lenit quies.
MED. Discessit. Itan' est? vadis oblitus mei
Et tot meorum facinorum? excidimus tibi?
Nunquam excidemus. Hoc age! omnes advoca
Vires et artes! Fructus est scelerum tibi,
Nullum scelus putare. Vix fraudi est locus:
Timemur. Hac adgredere, qua nemo potest
Quidquam timere! Perge! nunc aude, incipe,
Quidquid potest, Medea, quidquid non potest!
Tu, fida nutrix, socia moeroris mei
Variique casus, misera consilia adiuva!
Est palla nobis, munus aetheriae domus,
Decusque regni, pignus Aeetae datum
A Sole generis; est et auro textili
Monile fulgens; quodque gemmarum nitor
Distinguit aurum, quo solent cingi comae.
Haec nostra nati dona nubenti ferant,
Sed ante diris inlita ac tincta artibus.
Vocetur Hecate. Sacra luctifica adpara:
Statuantur arae, flamma iam tectis sonet.

CHORUS.

Canit Chorus, „Reiectae uxori quot amore dolores polluto, notumque furens quid femina posset", et cum ceteri Argonautae poenas dederint violati maris, Iasoni bene precatur.

Nulla vis flammae tumidique venti
Tanta, nec teli metuenda torti,
Quanta, cum coniux viduata taedis
Ardet et odit;

bi hibernos nebulosus imbres
advexit; properatque torrens
:t iunctos vetat esse pontes,
Ac vagus errat;
bi impellit Rhodanus profundum;
i in rivos nivibus solutis
m forti medioque vere
Tabuit Haemus.
est ignis stimulatus ira,
gi curat, patiturve frenos;
imet mortem: cupit ire in ipsos
Obvius enses.
, o divi! veniam precamur,
it tutus, mare qui subegit.
it vinci dominus profundi
Regna secunda.
aeternos agitare currus
ior metae iuvenis paternae,
olo sparsit, furiosus ignes
Ipse recepit.
it nulli via nota magno.
qua tutum populo priori;
nec sacro, violente, sancta
Foedera mundi!
is audacis tetigit carinae
s remos, nemorisque sacri
densa spoliavit umbra;
is intravit scopulos vagantes,
emensus pelagi labores,
a funem religavit ora,
externi rediturus auri:
liro temerata ponti
Iura piavit.
poenas mare provocatum.
in primis domitor profundi
ndocto regimen magistro:

Littore extremo procul a paternis
Occidens regnis, tumuloque vili
Tectus, ignotas iacet inter umbras.
Aulis amissi memor inde regis
Portubus lentis retinet carinas,
Stare querentes.
Ille vocali genitus Camoena,
Cuius ad chordas modulante plectro
Restitit torrens, siluere venti;
Cui suo cantu volucris relicto
Adfuit tota comitante silva,
Thracios sparsus iacuit per agros;
At caput tristi fluitavit Hebro:
Contigit notam Styga Tartarumque,
Non rediturus.
Stravit Alcides Aquilone natos;
Patre Neptuno genitum necavit,
Sumere innumeras solitum figuras:
Ipse post terrae pelagique pacem,
Post feri Ditis patefacta regna,
Vivus ardenti recubans in Oeta,
Praebuit saevis sua membra flammis,
Tabe consumtus gemini cruoris,
Munere nuptae.
Stravit Ancaeum violentus ictu
Setiger. Fratres, Melagre, matris
Impius mactas: moreris que dextra
Matris iratae. Meruere cuncti;
Morte quod crimen tener expiavit
Herculi magno puer inrepertus?
Raptus heu! tutas puer inter undas.
Ite nunc fortes, perarate pontum,
Fonte timendo.
Idmonen, quamvis bene fata nosset,
Condidit; sepi Libycis arenis,
Omnibus verax, sibi falsus uni,

[redacted]

Iopsus, caruitque Thebis.
: cecinit futura:
bit Thetidis maritus;
ei nociturus Argis
praeceps cadet in profundum;
pendet crimine poenas
t ponto moriens Oileus.
atum redimens Pheraei,
endes animam marito!
praedam spoliumque iussit
rima revehi carina,
enso Pelias aheno
stas vagus inter undas
divi, mare vindicastis:
Parcite iusso!

ACTUS QUARTUS.

NUTRIX.

gat Medea, quid paret, narrat Nutrix.

imus, horret; magna pernicies adest.
uantum augescit et semet dolor
pse, vimque praeteritam integrat.
item saepe, et adgressam deos
ahentem; maius his, maius parat
nstrum. Namque ut attonito gradu
penetrale funestum attigit:
s effudit, et quidquid diu
a timuit, promit; atque omnem explicat
alorum: arcana, secreta, abdita;
laeva comprecans sacrum manu,
at, quascunque ferventis creat

Arena Libyae, quasque perpetua nive
Taurus coercet frigore Arctoo rigens,
Et omne monstrum. Tracta magicis cantibus
Squamifera latebris turba desertis adest.
Hic saeva serpens corpus immensum trahit,
Trifidamque linguam exertat, et, quaerens quibus
Mortifera veniat, carmine audito stupet,
Tumidumque nodis corpus adgestis plicat,
Cogitque in orbes. „Parva sunt," inquit, „mala,
Et vile telum est, ima quod tellus creat:
Coelo petam venena. Iamiam tempus est
Aliquid movere fraude vulgari altius.
Huc ille vasti more torrentis iacens
Descendat anguis, cuius immensos duae,
Maior minorque, sentiunt nodos ferae,
Maior Pelasgis, apta Sidoniis minor!
Pressasque tandem solvat Ophiuchus manus,
Virusque fundat! Adsit ad cantus meos
Lacessere ausus gemina Python numina!
Et hydra, et omnis redeat Herculea manu
Succisa serpens, caede se reparans sua!
Tu quoque relictis pervigil Colchis ades,
Sopite primum cantibus, serpens, meis!"
Postquam evocavit omne serpentum genus:
Congerit in unum frugis infaustae mala:
Quaecunque generat invius saxis Eryx;
Quae fert opertis hieme perpetua iugis
Sparsus cruore Caucasus Promethei,
Et quis sagittas divites Arabes linunt,
Pharetraque pugnax Medus, aut Parthi leves;
Aut quos sub axe frigido succos legunt
Lucis Suevi nobiles Hercyniis.
Quodcunque tellus vere nidifico creat;
Aut, rigida cum iam bruma decussit decus
Nemorum, et nivali cuncta constrinxit gelu;
Quodcunque gramen flore mortifero viret,

:ortis succus in radicibus
ocendi gignit: attrectat manu.
us illas contulit pestes Athos;
lus ingens; illa Pangaei iugis
ı cruenta falce deposuit comam;
: altum gurgitem Tigris premens;
ı illas; has per arentes plagas
Hydaspes gemmifer currens aquis,
ıe terris qui dedit Baetis suis,
. pulsans maria languenti vado.
ısa ferrum est, dum parat Phoebus diem;
ı nocte succisus frutex;
ungui secta cantato seges.
a carpit gramina, ac serpentium
:xprimit miscetque, et obscoenas aves,
ıe cor bubonis, et raucae strigis
vivae viscera. Haec scelerum artifex
ponit: his rapax vis ignium,
a pigri frigoris glacies inest.
ıenis verba, non istis minus
a. Sonuit ecce! vesano gradu,
. Mundus vocibus primis tremit

MEDEA.

atis manibus et rite conceptis incantationibus, Medea illitam pallam cum monili, aureoque crinali, dono mittsam per filios suos.

:or vulgus silentum, vosque ferales deos,
ı coecum, atque opacam Ditis umbrosi domum,
ıpis ligatos squalidae Mortis specus!
ı animae remissis currite ad thalamos novos!
istat membra torquens; tangat Ixion humum.
secur*us undas* hauriat Pirenidas.
ue, urnis quas foratis irritus ludit labor,

Tibi more gentis
Secreta nudo nemora lustrav
Et evocavi nubibus siccis aq
Egique ad imum maria, et C
Interius undas aestibus victi
Pariterque mundus lege con
Et solem et astra vidit; et v
Tetigistis, Ursae. Tempo
Aestiva tellus floruit cantu
Messem coacta vidit hiberr
Violenta Phasis vertit in fo
Et Ister, in tot ora divisus
Compressit undas, omnibu
Sonuere fluctus, tumuit in
Tacente vento. Nemoris
Amisit umbram vocis impe
Die relicto Phoebus in me
Hyadesque nostris cantib
Adesse sacris tempus est,
Tibi haec cruenta serta t
Novena quae serpens liga

His adice pennas sauciae Stymphalidos,
Lernaea passae spicula.
Sonuistis, arae! Tripodas agnosco meos,
Favente commotos dea!
Video Triviae currus agiles,
Non quos pleno lucida vultu
Pernox agitat;
Sed quos facie lurida moesta,
Cum, Thessalicis vexata minis,
Coelum freno propiore legit.
Sic face tristem pallida lucem
Funde per auras!
Horrore novo terre populos;
Inque auxilium, Dictynna, tuum
Pretiosa sonent aera Corinthi!
Tibi sanguineo cespite sacrum
Solemne damus!
Tibi de medio rapta sepulcro
Fax nocturnos sustulit ignes;
Tibi mota caput
Flexa voces cervice dedi;
Tibi funereo de more iacens
Passos cingit vitta capillos;
Tibi iactatur
Tristis Stygia ramus ab unda;
Tibi nudato pectore, Maenas,
Sacro feriam brachia cultro.
Manet noster sanguis ad aras!
Adsuesce, manus, stringere ferrum,
Carosque pati posse cruores!
Sacrum laticem percussa dedi.
Quodsi nimium saepe vocari
Quereris: votis ignosce, precor!
Causa vocandi,
Persei, tuos saepius arcus
Una atque eadem semper, Iason.

Tu nunc vestes tinge Creusae,
Quas cum primum sumserit, imas
Urat serpens flamma medullas!
Ignis fulvo clusus in auro
Latet obscurus, quem mihi, coeli
Qui furta luit viscere foeto,
Dedit, et docuit condere vires
Arte, Prometheus. Dedit et tenui
Sulfure tectos Mulciber ignes;
Et vivacis fulgura flammae
De cognato Phaethonte tuli;
Habeo, mediae dona Chimaerae,
Usto tauri gutture raptas,
Quas, permixto felle Medusae,
Tacitum iussi servare malum.
Adde venenis stimulos, Hecate,
Donisque meis
Semina flammae condita serva
Fallant visus, tactusque ferant;
Meet in pectus venasque calor;
Stillent artus, ossaque fument,
Vincatque suas flagrante coma
Nova nupta faces!
Vota tenentur: ter latratus
Audax Hecate dedit, et sacros
Edidit ignes face luctifera.
Peracta vis est omnis: huc natos voca,
Pretiosa per quos dona nubenti feras.
Ite, ite, nati, matris infaustae genus,
Placate vobis munere et multa prece
Dominam novercam! Vadite, et celeres domum
Referte gressus: ultimo amplexu ut fruar.

CHORUS.

Furorem Medeae Chorus timet, malitiam eius execratus.

Quonam cruenta Maenas praeceps amore saevo
Rapitur? quod impotenti facinus parat furore?
Vultus citatus ira riget, et caput feroci
Quatiens superba motu regi minatur ultro.
Quis credat exulem?
Flagrant genae rubentes; pallor fugat ruborem:
Nullum vagante forma servat diu colorem.
Huc fert pedes et illuc, ut tigris orba natis
Cursu furente lustrat Gangeticum nemus
Frenare nescit iras Medea, non amores;
Nunc ira amorque causam iunxere: quid sequetur?
Quando efferet Pelasgis nefanda Colchis arvis
Gressum, metuque solvet regnum, simulque reges?
Nunc, Phoebe, mitte currus nullo morante loro!
Nox condat alma lucem! mergat diem timendum
Dux noctis Hesperus!

ACTUS QUINTUS.

NUNTIUS, CHORUS, NUTRIX, MEDEA, IASON.

Narrat nuntius, Creusam cum patre regiaque tota conflagrasse pernicioso Medeae munere. Medea filios suos trucidat, et aufugit.

NUNT. Periere cuncta! concidit regni status!
Gnata *atque genitor cinere* permixto iacent!

CHOR. Qua fraude capti? NUNT. Qua solent reges capi:
Donis. CHOR. In illis esse quis potuit dolus?
NUNT. Et ipse miror; vixque iam facto malo
Potuisse fieri credo. CHOR. Quis cladis modus?
NUNT. Avidus per omnem regiae partem furit,
Ut iussus, ignis: iam domus tota occidit;
Urbi timetur. CHOR. Unda flammas opprimat.
NUNT. Et hoc in ista clade mirandum accidit:
Alit unda flammas; quoque prohibetur magis,
Magis ardet ignis; ipsa praesidia occupat.
NUTR. Effer citatum sede Pelopea gradum,
Medea! praeceps quaslibet terras pete!
MED. Egon' ut recedam? Si profugissem prius:
Ad hoc redirem. Nuptias specto novas!
Quid, anime, cessas? Sequere felicem impetum
Pars ultionis ista, qua gaudes, quota est?
Amas adhuc, furiosa, si satis est tibi
Coelebs Iason: quaere poenarum genus
Haud usitatum, iamque sic temet para:
Fas omne cedat, abeat expulsus pudor.
Vindicta levis est, quam ferunt purae manus:
Incumbe in iras, teque languentem excita,
Penitusque veteres pectore ex imo impetus
Violentus hauri! Quidquid admissum est adhuc,
Pietas vocetur. Hoc age, et faxo sciant,
Quam levia fuerint quamque vulgaris notae
Quae commodavi scelera. Prolusit dolor
Per ista noster. Quid manus poterant rudes
Audere magnum? quid puellaris furor?
Medea nunc sum; crevit ingenium malis.
Iuvat, iuvat rapuisse fraternum caput;
Artus iuvat secuisse, et arcano patrem
Spoliasse sacro; iuvat in exitium senis
Armasse natas. Quaere materiam, dolor:
Ad omne facinus non rudem dextram adferes.

e igitur, ira, mittis, aut quae perfido
lis hosti tela? Nescio quid ferox
vit animus intus, et nondum sibi
fateri. Stulta properavi nimis.
llice utinam liberos hostis meus
s haberet! Quidquid ex illo tuum est,
a peperit. Placuit hoc poenae genus,
que placuit: ultimum agnosco scelus.
, patrandum est! Liberi quondam mei,
ro paternis sceleribus poenas date! —
epulit horror, membra torpescunt gelu,
sque tremuit. Ira discessit loco,
que tota coniuge expulsa redit.
ut meorum liberum ac prolis meae
um cruorem? Melius, ah, demens furor!
nitum istud facinus ac dirum nefas
quoque absit! Quod scelus miseri luent?
est Iason genitor, et maius scelus
a mater. — Occidant! non sunt mei. —
nt? Mei sunt; crimine et culpa carent. —
nnocentes, fateor: et frater fuit.
anime, titubas? ora quid lacrimae rigant,
mque nunc huc ira, nunc illuc amor
it, anceps aestus incertam rapit?
va rapidi bella cum venti gerunt,
ue fluctus maria discordes agunt,
mque pelagus fervet: haud aliter meum
ictuatur. Ira pietatem fugat,
ue pietas. Cede pietati, dolor!
cara proles, unicum adflictae domus
en, huc vos ferte, et infusos mihi
ngite artus! habeat incolumes pater,
et mater habeat! — Urget exilium ac fuga.
n meo rapientur avulsi e sinu!
s, gementes, occulis? — Pereant patri;
matri. Rursus increscit dolor,

Et fervet odium. Repetit invitam manum
Antiqua Erinnys. Ira, qua ducis, sequor.
Utinam superbae turba Tantalidos meo
Exisset utero, bisque septenos parens
Gnatos tulissem! Sterilis in poenas fui.
Fratri patrique quod sat est, peperi duos.
Quonam ista tendit turba Furiarum impotens?
Quem quaerit, aut quo flammeos ictus parat?
Aut cui cruentas agmen infernum faces
Intentat? Ingens anguis excusso sonat
Tortus flagello. Quem trabe infesta petit
Megaera? cuius umbra dispersis venit
Incerta membris? Frater est! poenas petit.
Dabimus, sed omnes! Fige luminibus faces
Lania! perure! Pectus en, furiis patet! —
Discedere a me, frater, ultrices deas,
Manesque ad imos ire securas iube:
Mihi me relinque, et utere hac, frater, manu,
Quae strinxit ensem. Victima manes tuos
Placamus ista. Quid repens adfert sonus?
Parantur arma, meque in exitium petunt.
Excelsa nostrae tecta conscendam domus
Caede inchoata. Perge tu mecum, comes!
Tuum quoque ipsa corpus hinc mecum aveham.
Nunc hoc age, anime! Non in occulto tibi est
Perdenda virtus; adproba populo manum.
IAS. Quicunque regum cladibus fidus doles,
Concurre, ut ipsam sceleris auctorem horridi
Capiamus, Huc, huc, fortis, armiferi, cohors,
Conferte tela! vertite ex imo domum!
MED. Iamiam recepi sceptra, germanum, patrem;
Spoliumque Colchi pecudis auratae tenent!
Rediere regna! rapta virginitas redit!
O placida tandem numina! o festum diem!
O nuptialem! Vade: perfectum est scelus;
Vindicta nondum. Perage, dum faciunt manus

ınc moraris, anime? quid dubitas? Potes.
·idit ira. Poenitet facti, pudet.
ıisera, feci? Misera, poeniteat licet,
- Voluptas magna me invitam subit,
e, crescit! Deerat hoc unum mihi,
:or iste. Nihil adhuc factum reor·
id sine isto fecimus sceleris, perit.
ı, ipsa tecti parte praecipiti imminet!
piat ignes aliquis, ut flammis cadat
rusta! MED. Congere extremum tuis
, Iason, funus, ac tumulum strue:
socerque iusta iam functis habent,
ɜpulti. Gnatus hic fatum tulit;
ridente dabitur exitio pari.
ɜr numen omne, perque communes fugas,
ue, quos non nostra violavit fides,
rce nato! Si quod est crimen, meum est:
o morti; noxium macta caput!
Iac, qua recusas, qua doles, ferrum exigam!
superbe, virginum thalamos pete!
ıe matres! IAS. Unus est poenae satis.
i posset una caede satiari manus:
petisset. Ut duos perimam: tamen
ı est dolori numerus angustus meo.
·e si quod pignus etiamnum latet,
ɔor ense viscera, et ferro extraham.
m perage coeptum facinus (haud ultra precor,)
que saltem supplicis dona meis.
'erfruere lento scelere; ne propera, dolor!
ies est: tempore accepto utimur.
festa, memet perime! MED. Misereri iubes.
st: peractum est. Plura non habui, dolor,
bi litarem. Lumina huc tumida adleva,
: Iason! Coniugem agnoscis tuam?
ere soleo: *patuit in* coelum via:
ɔsa gemini colla serpentes iugo

Submissa praebent. Recipe iam gnatos, parens!
Ego inter auras aliti curru vehar,
Per alta vadens spatia sublime aetheris.
IAS. Testare, nullos esse, qua veheris, deos

[redacted]

G A M E M N O N.

DRAMATIS PERSONAE.

THYESTES.
CLYTAEMNESTRA.
NUTRIX.
AEGISTHUS.
CHORUS ARGIVARUM sive MYCENAEARUM.
ORESTES, muta persona.
AGAMEMNON
CASSANDRA.
EURYBATES.
ELECTRA.
STROPHIUS.
CHORUS ILIADUM.
PYLADES, muta persona.

ARGUMENTUM.

Thyestis umbra, ulciscendi iniuriarum (de quibus vide Thyestis argumentum) cupida, filium Aegisthum in caedem Agamemnonis incitat. Ille itaque Agamemnonem victorem a Troia reducem in convivio impervia irretitum veste occidit, consilii caedisque participe Clytaemnestra, quam absente marito Agamemnone corruperat. Cassandram deinde Agamemnoni amatam ab aris avulsam occidit. Electram, quod fratrem Orestem amandarat, carceri mancipari iubent.

ALIUD ARGUMENTUM
HIERONYMI BALBI.

Polluti dolor hospitii atque iniuria raptae
Tyndaridis bello geminos armarat Atridas,
Collectaque manu Danaum maria alta secabant.
Interea Aegisthi violento carpitur igni
Saeva Clytaemnestre, penitusque Agamemnona corde
Expulit, et thalamos violavit iniqua iugales.
At postquam, Phrygibus crudeli Marte subactis,
Atrides patrias victor remeavit in oras:
(O nulli sors fida diu!) qui mille carinas
Rexerat, atque Asiam decimo deleverat anno,
Ante lares proprios exoptatosque penates
Coniugis incestae manibus concisus ab atro
Vulnere praecipitem fudit cum sanguine vitam.

[redacted]

ACTUS PRIMUS.

THYESTIS, UMBRA.

*estis umbra ab inferis adveniens Aegisthum ad vindic-
ab oraculo promissam invitat.*

linquens Ditis inferni loca,
profundo Tartari emissus specu,
s, utras oderim sedes magis:
Thyestes Inferos, Superos fugo.
t animus, et pavor membra excutit:
paternos, imo fraternos lares.
: vetustum Pelopiae limen domus.
uspicari regium capiti decus
t Pelasgis; hoc sedent alti toro,
superba sceptra gestantur manu.
hic habendae curiae; hic epulis locus.
everti. Nonne vel tristes lacus
re satius? nonne custodem Stygis,
uina nigris colla iactantem iubis,
celeri corpus evinctus rotae
fertur; ubi per adversum inritus
ite toties luditur saxo labor;
det ales avida foecundum iecur
r undas fervida exustus siti
fugaces ore decepto adpetit,
daturus coelitum dapibus graves.
nostrae pars quota est culpae senex?
mus omnes, quos ob infandas manus
tor urna Gnossius versat reos:
Thyestes sceleribus cunctos meis;
e vincar. Liberis plenus tribus
sepultis viscera exedi mea.

Nec hactenus Fortuna maculavit patrem;
Sed, maius aliud ausa commisso scelus,
Gnatae nefandos petere concubitus iubet.
Non pavidus hausi dicta, sed cepi nefas.
Ergo ut per omnes liberos irem parens,
Coacta fatis gnata fert uterum gravem,
Me patre dignum. Versa natura est retro·
Avo parentem, pro nefas! patri virum,
Gnatis nepotes miscui, nocti diem.
Sed sera tandem respicit fessos malis
Post fata demum sortis incertae fides:
Rex ille regum, ductor Agamemnon ducum,
Cuius secutae mille vexillum rates,
Iliaca velis maria texerunt suis,
Post decima Phoebi lustra devicto Ilio
Adest, daturus coniugi iugulum suae.
Iamiam natabit sanguine alterno domus;
Enses, secures, tela, divisum gravi
Ictu bipennis regium video caput!
Iam scelera prope sunt; iam dolus, caedes, cruo
Parantur epulae! Causa natalis tui,
Aegisthe, venit! Quid pudor vultus gravat?
Quid dextra dubio trepida consilio labat?
Quid ipse temet consulis, torques, rogas
An deceat hoc te? Respice ad matrem: decet.
Sed cur repente noctis aestivae vices
Hiberna longa spatia producunt mora?
Aut quid cadentes detinet stellas polo?
Phoebum moramur. Reddo iam mundo diem.

CHORUS ARGIVARUM.

Chorus e mulieribus Argivis seu Mycenaeis excelsam for nam queritur instabilem, anxiam, periculis obnoxiam; med crem itaque illi praefert.

O regnorum magnis fallax

bonis, in praecipiti
e locas excelsa nimis!
ı placidam sceptra quietem
e sui tenuere diem;
lia cura fatigat,
e animos nova tempestas.
Libycis Syrtibus aequor
ernos volvere fluctus;
ini turget ab imis
a vadis unda, nivali
olo,
ruleis immunis aquis,
ersat plaustra Bootes,
ipites regum casus
rotat.
piunt, metuique timent.
illis alma recessus
tutos; non curarum
domitor pectora solvit.
ı arces scelus alternum
praeceps? impia quas non
igant? Iura pudorque
gii sacrata fides
aulas; sequitur tristis
ılenta Bellona manu,
superbos urit Erinnys,
emper comitata domos,
ılanum quaelibet hora
alto.
na vacent, cessentque doli:
ıso pondere magna,
oneri Fortuna suo.
ındis inflata Notis
imium timuere suos;
ipsis inserta caput
ıvio vapulat Austro;

Densasque nemus spargens umbras
Annosa videt robora frangi;
Feriunt celsos fulmina colles;
Corpora morbis maiora patent;
Et cum in pastus armenta vagos
Vilia currant, placet in vulnus
Maxima cervix. Quidquid in altum
Fortuna tulit, ruitura levat.
Modicis rebus longius aevum est.
Felix, mediae quisquis turbae
Sorte quietus,
Aura stringit littora tuta,
Timidusque mari credere cymbam
Remo terras propiore legit!

ACTUS SECUNDUS.

CLYTAEMNESTRA, NUTRIX.

Sibi male conscia Clytaemnestra, atque adulterii poenas, redeunte iam marito, verita, κακὰ κακοῖς ἰᾶσθαι statuit. Meditatur itaque Agamemnoni exitium; dissuadet nutrix.

CLYT. Quid segnis, anime, tua consilia expetis!
Quid fluctuaris? Clusa iam melior via est.
Licuit pudicos coniugis quondam toros
Et sceptra casta vidua tutari fide;
Periere mores, ius, decus, pietas, fides,
Et, qui redire, cum perit, nescit, pudor:
Da frena, et omnem prona nequitiam incita:
Per scelera semper sceleribus tutum est iter.
Tecum ipsa nunc evolve foemineos dolos,
Quod ulla coniux perfida atque impos sui
Amore coeco, quod novercales manus

Ausae; quod ardens impia virgo face,
Phasiaca fugiens regna Thessalica trabe:
Ferrum, venena! vel Mycenaeas domos,
Coniuncta socio, profuge furtiva rate!
Quid timida loqueris furta et exilium et fugas?
Soror ista fecit; te decet maius nefas.
NUTR. Regina Danaum et inclitum Ledae genus,
Quid tacita versas, quidve, consilii impotens,
Tumido feroces impetus animo geris?
Licet ipsa sileas, totus in vultu est dolor.
Proin quidquid est, da tempus ac spatium tibi.
Quod ratio non quit, saepe sanavit mora.
CLYT. Maiora cruciant, quam ut moras possim pati.
Flammae medullas et cor exurunt meum;
Mixtus dolori subdidit stimulos timor,
Invidia pulsat pectus. Hinc animum iugo
Premit Cupido turpis, et vinci vetat;
Et inter istas mentis obsessae faces,
Fessus quidem et deiectus et pessumdatus,
Pudor rebellat. Fluctibus variis agor,
Ut, cum hinc profundum ventus, hinc aestus rapit,
Incerta dubitat unda, cui cedat malo.
Proinde omisi regimen e manibus meis
Quocunque me ira, quo dolor, quo spes feret,
Huc ire pergam; fluctibus dedimus ratem.
Ubi animus errat, optimum est casum sequi.
NUTR. Coeca est temeritas, quae petit casum du-
cem.
CLYT. Cui ultima est fortuna, quis dubiam timet?
NUTR. Tuta est latetque culpa, si pateris, tua.
CLYT. Perlucet omne regiae vitium domus.
NUTR. Piget prioris, et novum crimen struis?
CLYT. Res est profecto stulta nequitiae modus.
NUTR. Quod metuit, auget, qui scelus scelere obruit.
CLYT. Et ferrum et ignis saepe medicinae loco est.
NUTR. Extrema primo nemo tentavit loco.

CLYT. Rapienda rebus in malis praeceps via est.
NUTR. At te reflectat coniugis nomen sacrum.
CLYT. Decem per annos vidua respiciam virum?
NUTR. Meminisse debes sobolis ex illo tuae.
CLYT. Equidem et iugales filiae memini faces,
Et generum Achillem. Praestitit matri fidem!
NUTR. Redemit illa classis immotae moras,
Et maria pigro fixa languore impulit.
CLYT. Piget doletque! Tyndaris, coeli genus,
Lustrale classi Doricae peperi caput!
Revolvit animus virginis thalamos meae,
Quos ille dignos Pelopia fecit domo,
Cum stetit ad aras ore sacrifico pater
Quam nuptiales! Horruit Calchas suae
Responsa vocis et recedentes focos.
O scelera semper sceleribus vincens domus!
Cruore ventos emimus, bellum nece.
NUTR. Sed vela pariter mille fecerunt rates.
CLYT. Non est soluta prospero classis deo:
Eiecit Aulis impias portu rates.
Sic auspicatus bella non melius gerit.
Amore captae captus, immotus prece.
Sminthea tenuit spolia Phoebei senis,
Ardore sacrae virginis iam tum furens.
Non illum Achilles flexit indomitus minis;
Non ille, solus fata qui mundi videt,
In nos fidelis augur, in captas levis;
Non populus aeger, et relucentes rogi:
Inter ruentis Graeciae stragem ultimam
Sine hoste victus marcet ac Veneri vacat,
Reparatque amores; neve desertus foret
A pellice unquam barbara coelebs torus,
Ablatam Achilli diligit Lyrnessida,
Nec rapere puduit e sinu avulsam viri.
En Paridis hostem! Nunc, novum vulnus gerens,
Amore Phrygiae vatis incensus furit;

st tropaea Troia ac versum Ilium
e maritus remeat et Priami gener.
gere, animе: bella non levia adparas.
s occupandum est! Pigra, quem expectas diem?
ia Phrygiae sceptra dum teneant nurus?
morantur virgines viduae domi,
que Orestes similis? Horum te mala
ıra moveant, turbo quis rerum imminet.
, misera, cessas? En, adest gnatis tuis
ıs noverca! Per tuum, si aliter nequit,
ı exigatur ensis, et perimat duos!
: cruorem! perde pereundo virum!
misera non est commori cum quo velis.
ı. Regina, frena temet et siste impetum,
uanta tentes, cogita! Victor venit
ferocis, ultor Europae; trahit
va Pergama et diu victos Phrygas.
fraude nunc conaris et furto adgredi,
ı non Achilles ense violavit fero,
ıvis procacem torvus armasset manum;
nelior Aiax, morte decreta furens;
ola Danais Hector et bello mora;
:ela Paridis certa; non Memnon niger
Xanthus armis corpora immixtis gerens,
usque Simois caede purpureos agens;
nivea proles Cycnus aequorei dei;
bellicoso Thressa cum Rheso phalanx;
picta pharetras et securigera manu
ta Amazon? hunc domi reducem paras
are, et aras caede maculare impia?
ı inultum Graecia hoc facinus feret?
s et arma classibusque horrens fretum
one, et alto sanguine exundans solum,
ta captae fata Dardaniae domus
sta Danais! Comprime adfectus truces,
emque tibimet ipsa pacifica tuam!

EGISTHUS, CLYTAEMNESTRA, NUTRIX.

Clytaemnestram nutricis consiliis cedere paratam, iamque ubiam, superveniens Aegisthus avertit rursus atque in praeceps ahit.

AEGISTH. Quod tempus animo semper ac mente horrui,
Adest profecto rebus extremum meis.
Quid terga vertis, anime? quid primo impetu
Deponis arma? Crede, perniciem tibi
Et dira saevos fata moliri deos
Oppone cunctis vile suppliciis caput,
Ferrumque et ignes pectore adverso excipe!
CLYT. Aegisthe, non est poena sic nato mori.
AEGISTH. Tu nos, pericli socia, tu, Leda sata,
Comitare tantum: sanguinem reddet tibi
Ignavus iste ductor ac fortis pater.
Sed quid trementes circuit pallor genas,
Iacensque vultus languido obtutu stupet?
CLYT. Amor iugalis vincit ac flectit retro.
Referamur illuc, unde non decuit prius
Abire! Vel nunc casta repetatur fides;
Nam sera nunquam est ad bonos mores via.
Quem poenitet peccasse, paene est innocens.
AEGISTH. Quo raperis amens? credis aut speras tibi
Agamemnonis fidele coniugium? Ut nihil
Subesset animo, quod graves faceret metus:
Tamen superba et impotens flatu nimis
Fortuna magno spiritus tumidos daret.
Gravis ille sociis stante adhuc Troia fuit:
Quid rere ad animum suapte natura trucem
Troiam addidisse? Rex Mycenarum fuit;

yrannus: prospera animos efferunt.
irca pellicum quanto venit
dparatu! sola sed turba eminet,
ıe regem famula veridici dei.
thalami victa consortem tui?
olet. Ultimum est nuptae malum
ıarita possidens pellex domum.
na socium ferre nec taedae sciunt.
legisthe, quid me rursus in praeceps agis,
: flammis iam residentem incitas?
t aliquid victor in captas sibi?
iugem hoc respicere, non dominam decet.
ı solio est, alia privato in toro.
ıod severas ferre me leges viro
itur animus, turpis admissi memor?
veniam facile, cui venia est opus.
r H. Ita est? pacisci mutuam veniam licet?
ibi sunt iura regnorum haud nova.
aligni iudices, aequi sibi,
'egni maximum pignus putant,
uid aliis non licet, solis licet.
gnovit Helenae: iuncta Menelao redit,
ıropam et Asiam paribus adflixit malis.
r H. Sed nulla Atriden venere furtiva abs-
tulit,
it animum coniugi obstrictum suae.
ıen ille quaerit, et causas parat
crede turpe commissum tibi:
nesta prodest vita, flagitio vacans,
ıinus odit? Fit nocens; non quaeritur
ıne repetes spreta et Eurotan tuum
ue sedes profuga? Non dant exitum
regum. Spe metum falsa levas.
Delicta novit nemo nisi fidus mea.
' H. *Non intrat* unquam regium limen fides.
'pibus merebor, ut fidem pretio obligem.

AEGISTH. Pretio parata vincitur pretio fides.
CLYT. Surgit residuus pristinae mentis pudor.
Quid obstrepis? quid voce blandiloqua mala
Consilia dictas? Scilicet nubam tibi
Regum relicto rege generosa exuli?
AEGISTH. Et cur Atrida videor inferior tibi,
Gnatus Thyestae? CLYT. Si parum est, adde: „et nepos."
AEGISTH. Auctore Phoebo gignor: haud generis pudet.
CLYT. Phoebum nefandae stirpis auctorem vocas,
Quem nocte subita frena revocantem sua
Coelo expulistis? Quid deos probo addimus?
Subripere doctus fraude geniales toros,
Quem venere tantum scimus inlicita virum,
Facesse propere, ac dedecus clarae domus
Asporta ab oculis: haec vacat regi ac viro.
AEGISTH. Exilia mihi sunt haud nova; adsueví malis.
Si tu imperas, regina: non tantum domo
Argisve cedo; ni moror iussu tuo
Aperire ferro pectus aerumnis grave.
CLYT. Siquidem hoc cruenta Tyndaris fieri sinam.
Quae iuncta peccat, debet et culpae fidem.
Secede mecum potius: ut rerum statum
Dubium ac minacem iuncta consilia explicent.

CHORUS ARGIVARUM.

Chorus e virginibus Mycenaeis et Argivis canit Apollinis paeana ob partam victoriam; interserit autem Iunonis Palladisque laudes et Dianae et Iovis.

Canite, o pubes inclita, Phoebum!
Tibi festa caput turba coronat;
Tibi virgineas laurum quatiens
De more comas innuba fundit

Inachia;
ue Erasini gelidos fontes,
ue Eurotan, quaeque virenti
ım ripa bibis Ismenon,
oque nostros, Thebais hospes,
are choros, quam fatorum
:ia Manto, sata Tiresia,
igenas monuit sacris
'are deos!
, victor Phoebe, relaxa,
roque graves levibus telis
pharetras; resonetque manu
citata vocale chelys!
re velim magnumque modis
:t altis; sed quale soles
re lyra flectere carmen
ex, lusus cum docta tuos
recenset. Licet et chorda
ore sones, quale canebas,
Titanas fulmine victos
e dei; vel cum montes
bus altis superimpositi
ere gradus trucibus monstris,
imposita Pelion Ossa,
r ambo pressit Olympus.
o magni, soror et coniux,
rs sceptri, regia Iuno:
e colimus turba Mycenae.
llicitum supplexque tui
ais Argos sola tueris;
lla manu pacemque regis;
nc lauros Agamemnonias
e victrix! Tibi multifora
buxo solemne canit;
lla movent docta puellae
ne molli; tibi votivam

Matres Graiae lampada iactant;
Ad tua coniux candida tauri
Delubra cadit, nescia aratri,
Nullo collum signata iugo.
Tuque, o magni gnata Tonantis,
Inclita Pallas, quae Dardanias
Saepe petisti cuspide turres!
Te permixto matrona minor
Maiorque choro colit, et reserat
Veniente dea templa sacerdos
Tibi nexilibus turba coronis
Redimita venit;
Tibi grandaevi lassique senes
Compote voto reddunt grates,
Libantque manu vina trementi.
Et te, Triviam, nota memores
Voce precamur.
Tu maternam sistere Delon,
Lucina, iubes, huc atque illuc
Prius errantem Cyclada ventis.
Nunc iam stabilis fixa terras
Radice tenet, respuit auras,
Religatque rates, adsueta sequi.
Tu Tantalidos funera matris
Victrix numeras. Stat nunc Sipyli
Vertice summo flebile saxum,
Et adhuc lacrimas, moesta aeternum,
Marmora manant antiqua novas.
Colit impense femina virque
Numen geminum.
Tuque ante omnes, pater ac rector,
Fulmine pollens, cuius nutu
Simul extremi tremuere poli,
Generis nostri, Iupiter, auctor,
Cape dona libens, abavusque tuam
Non degenerem respice prolem!

Sed, ecce, vasto concitus miles gradu
Manifesta properat signa laetitiae ferens
Namque hasta summo lauream ferro gerit,
Fidusque regi semper Eurybates adest.

ACTUS TERTIUS.

EURYBATES, CLYTAEMNESTRA.

Eurybates narrat, Agamemnona reducem advenire, tempestatem a Pallade immissam, Naupliique dolo aggravatam; parantur diis victimae et convivium Agamemnoni, captivae adducuntur.

EUR. Delubra et aras coelitum et patrios lares
Post longa fessus spatia, vix credens mihi,
Supplex adoro. Vota Superis solvite:
Telluris altum remeat Argolicae decus
Tandem ad penates victor Agamemnon suos.
CLYT. Felix ad aures nuntius venit meas.
Ubinam petitus per decem coniux mihi
Annos moratur? pelagus, an terras premit?
EUR. Incolumis, auctus gloria, laude inclitus
Reducem expetito littori impressit pedem.
CLYT. Sacris colamus prosperum tandem diem,
Et si propitios, attamen lentos, deos.
Tu pande, vivat coniugis frater mei,
Et pande, teneat quas soror sedes mea.
EUR. Meliora votis posco, et obtestor deos:
Nam certa fari sors maris dubii vetat.
Ut sparsa tumidum classis excepit mare:
Ratis videre socia non potuit ratem.
Quin ipse Atrides aequore immenso vagus
Graviora pelago damna quam bello tulit,

Remeatque victo similis, exiguas trahens
Lacerasque victor classe de tanta rates.
CLYT. Effare: casus quis rates hausit meas,
Aut quae maris fortuna dispulerat duces?
EUR. Acerba fatu poscis, infaustum iubens
Miscere laeto nuntium. Refugit loqui
Mens aegra, tantis atque inhorrescit malis.
CLYT. Exprome. Clades scire qui refugit suas,
Gravat timorem: dubia plus torquent mala.
EUR. Ut Pergamum omne Dorica cecidit face;
Divisa praeda est. Maria properantes petunt.
Iamque ense fessum miles exonerat latus;
Neglecta summas scuta per puppes iacent;
Ad militares remus aptatur manus;
Omnisque nimium longa properanti mora est.
Signum recursus regia ut fulsit rate,
Et clara lentum remigem monuit tuba:
Aurata primas prora designat vias,
Aperitque cursus, mille quos puppes secent
Hinc aura primo lenis impellit rates
Adlapsa velis; unda vix actu levi
Tranquilla Zephyri mollis afflatu tremit
Splendetque classe pelagus et pariter latet.
Iuvat videre nuda Troiae littora,
Iuvat relicti sola Sigei loca.
Properat iuventus omnis adductos simul
Lentare remos; adiuvat ventos manu,
Et valida nisu brachia alterno movet.
Sulcata vibrant aequora et latera increpant,
Dirimuntque canae caerulum spumae mare.
Ut aura plenos fortior tendit sinus:
Posuere tonsas, credita est vento ratis:
Fususque transtris miles aut terras procul,
Quantum recedunt vela, fugientes notat;
Aut bella narrat: Hectoris fortis minas,
Currusque, et emto redditum corpus rogo;

cruore regis Herceum Iovem.
i iacente reciprocus ludit salo,
nque pando transilit dorso mare,
us omni piscis exultat freto,
e gyros, et comes lateri adnatat,
iaves laetus et rursus sequi;
ma tangens rostra lascivit chorus,
am nunc ambit et lustrat ratem.
s omne tegitur, et campi latent,
parent montis Idaei iuga.
quod unum pervicax acies videt,
tra fumus adparet nota.
a Titan colla relevabat iugo;
iam lux prona, iam praeceps dies:
nubes sordido crescens globo
cadentis inquinat Phoebi iubar.
varius occidens fecit freta.
na coelum sparserat stellis; iacent
vento vela: tum murmur grave
ninitans collibus summis cadit,
ue longo littus ac petrae gemunt.
rentis unda venturis tumet:
ito luna conditur, stellae latent,
pontus tollitur, coelum perit;
nox est: densa tenebras obruit
et omni luce subducta fretum
que miscet. Undique incumbunt simul,
que pelagus infimo eversum solo
s Euro Zephyrus et Boreae Notus.
que mittunt tela, et infesti fretum
tur (turbo convolvit mare):
nius altas Aquilo contorquet nives,
que arenas Auster ad Syrtes agit.
et in Austro: fit gravis nimbis Notus,
uget undas; Eurus Orientem movet,
ea quatiens regna et Eoos sinus.

Quid rapidus ora Corus Oceano exserens?
Mundum revelli sedibus totum suis,
Ipsosque rupto crederes coelo deos
Decidere, et atrum rebus induci chaos.
Vento resistit aestus, et ventus retro
Aestum revolvit. Non capit sese mare,
Undasque miscent imber et fluctus suas
Nec hoc levamen denique aerumnis datur,
Videre saltem et nosse, quo pereant malo:
Premunt tenebrae lumina, et dirae Stygis
Inferna nox est. Excidunt ignes tamen,
Et nube dirum fulmen elisa micat;
Miserisque lucis tanta dulcedo est: male
Hoc lumen optant. Ipsa se classis premit,
Et prora prorae nocuit, et lateri latus.
Illam dehiscens pontus in praeceps rapit
Hauritque, et alto redditam revomit mari;
Haec onere sidit; illa convulsum latus
Submittit undis; fluctus hanc decimus tegit;
Haec lacera et omni decore populato levis
Fluitat; nec illi vela, nec tonsae manent,
Nec rectus altas malus antennas ferens,
Sed trunca toto puppis Ionio natat.
Nil ratio et usus audet: ars cessit malis.
Tenet horror artus; omnis officio stupet
Navita relicto; remus effugit manus.
In vota miseros ultimus cogit timor,
Eademque Superos Troes et Danai rogant.
Quid fata possunt! invidet Pyrrhus patri,
Aiaci Ulysses, Hectori Atrides minor,
Agamemno Priamo. Quisquis ad Troiam iacet
Felix vocatur, cadere qui meruit gradu,
Quem fama servat, victa quem tellus tegit.
„Nil nobile ausos pontus atque undae ferent?
Ignava fortes fata consument viros?
Perdenda mors est? Quisquis es nondum mali

ıte tantis coelitum, tandem tuum
en serena! Cladibus nostris daret
Troia lacrimas. Odia si durant tua,
etque mitti Doricum exitio genus:
l hos simul perire nobiscum iuvat,
ıus perimus? Sistito infestum mare:
ıt ista Danaos classis? et Troas vehit."
plura possunt: occupat vocem mare.
: alia clades! fulmine irati Iovis
ata Pallas, quidquid aut hasta minax,
aegide et furore Gorgoneo potest,
igne patrio, tentat: et coelo novae
ant procellae. Solus invictus malis
tatur Aiax. Vela cogentem hunc sua
so rudente flamma perstrinxit cadens.
'atur aliud fulmen; hoc toto impetu
ım reducta Pallas excussit manu,
ata patrem. Transit Aiacem et ratem,
sque partem secum et Aiacem tulit.
lle motus, ardua ut cautes, salo
ustus extat, dirimit insanum mare,
tusque rumpit pectore, et navem manu
plexus in se traxit, et coeco mari
lucet Aiax; omne resplendet fretum.
dem occupata rupe furibundum intonat,
erasse nunc se pelagus atque ignes. „Iuvat
sse coelum, Palladem, fulmen, mare!
me fugavit bellici terror dei;
Iectorem una solus et Martem tuli;
ebea nec me tela pepulerunt gradu:
ı Phrygibus istos vicimus. Tene horream?
ıa inerti tela mittis dextera.
l, si ipse mittat?" Plura cum auderet furens:
lente rupem subruit pulsam pater
tunus, imis exerens undis caput,
itque montem; quem cadens secum tulit,

Terraque et igne victus et pelago iacet.
Nos alia maior naufragos pestis vocat.
Est humilis unda, scrupeis mendax vadis,
Ubi saxa rapidis clusa vorticibus tegit
Fallax Caphareus; aestuat scopulis fretum,
Fervetque semper fluctus alterna vice;
Arx imminet praerupta, quae spectat mare
Utrinque geminum. Pelopis hinc oras tui,
Et Isthmon, arcto qui recurvatus solo
Ionia iungi maria Phrixeis vetat;
Hinc scelere Lemnon nobilem; hinc Chalcedona,
Tardamque ratibus Aulin. Hanc arcem occupat
Palamedis ille genitor, et clarum manu
Lumen nefanda vertice e summo efferens
In saxa duxit perfida classem face.
Haerent acutis rupibus fixae rates;
Has inopis undae brevia comminuunt vada;
Pars vehitur huius prima, pars scopulo sedet;
Hanc alia retro spatia relegentem ferit,
Et fracta frangit. Iam timent terram rates,
Et maria malunt. Cecidit in lucem furor.
Postquam litatum est Ilio: Phoebus redit
Et damna noctis tristis ostendit dies.
CLYT. Utrumne doleam, laeter an reducem virum?
Remeasse laetor; vulnus at regni grave
Lugere cogor. Redde iam Graiis, pater
Altisona quatiens regna, placatos deos!
Nunc omne laeta fronde veletur caput;
Sacrifica dulces tibia effundat modos;
Et nivea magnas victima ante aras cadat.
Sed ecce! turba tristis, incomtae comas
Iliades adsunt, quas super celso gradu
Effrena Phoebas entheas laurus quatit.

[ORUS ILIADUM, CASSANDRA.

*rus Iliadum Troiae fata casumque luget, Cassandra fu-
ebeo correpta, quae Agamemnoni imminent, vaticinatur.*

Heu quam dulce malum mortalibus additum
irus amor, cum pateat malis
m, et miseros libera mors vocet,
aeterna placidus quiete!
hunc terror nec impotens
a Fortunae movet,
qui flamma Tonantis
ta); nullos civium coetus timet,
iaces victoris iras;
aria asperis insana Coris;
ies feras, pulvereamque nubem,
barbaricis equitum catervis;
be cum tota populos cadentes,
muros populante flamma,
tumve bellum; perrumpet omne
m contemtor levium deorum,
tus Acherontis atri,
ga tristem non tristis videt,
ue vitae ponere finem
regi, par Superis erit.
miserum est nescire mori!
s patriam ruentem nocte funesta,
rdana tecta Dorici raperetis ignes!
bello victa, nec armis,
idam Herculea cecidit pharetra!
ion Pelei Thetidosque natus,
ue Pelidae nimium feroci,
cceptis cum fulsit armis,
e Troas falsus Achilles;
n ipse Pelides animos feroces
: *luctu*, celeremque saltu

Troades summis timuere muris,
Perdidit in malis extremum decus,
Fortiter vinci:
Restitit annis Troia bis quinis,
Unius noctis peritura furto.
Vidimus simulata dona moli immensae;
Danaumque fatale munus
Duximus nostra creduli dextra;
Tremuitque saepe
Limine in primo sonipes, cavernis
Conditos reges bellumque gestans
Et licuit versare dolos, ut ipsi
Fraude sua capti caderent Pelasgi.
Saepe commotae sonuere parmae;
Tacitumque murmur percussit aures
Ut fremuit male subdolo parens Pyrrhus Ulyssi.
Secura metus Troica pubes
Sacros gaudet tangere funes.
Hinc aequaevi gregis Astyanax,
Hinc Haemonio desponsa rogo,
Ducunt turmas; haec femineas,
Ille viriles. Festae matres
Votiva ferunt munera divis;
Festi patres adeunt aras.
Unus tota vultus in urbe est:
Et, quod nunquam post Hectoreos
Vidimus ignes, laeta est Hecabe.
Quid nunc primum, dolor infelix,
Quidve extremum deflere paras?
Moenia, divum fabricata manu,
Diruta nostra?
An templa deos super usta suos?
Non vacat istis lacrimare malis:
Te, magne parens, flent Iliades.
Vidi, vidi,
Senis in iugulo telum Pyrrhi

Vix exiguo sanguine tingi!
CASS. Cohibete lacrimas, omne quas tempus petit,
Troades, et ipsae vestra lamentabili
Lugete gemitu funera: aerumnae meae
Socium recusant. Cladibus questus meis
Removete: nostris ipsa sufficiam malis.
CHOR. Lacrimas lacrimis miscere iuvat:
Magis exurunt,
Quos secretae lacerant curae.
Iuvat in medium deflere suos;
Nec tu, quamvis dura virago
Patiensque mali,
Poteris tantas flere ruinas.
Non, quae verno nobile carmen
Ramo cantat, tristis aedon,
Ityn in varios modulata sonos;
Non, quae tectis Bistonos ales
Residens summis
Impia diri furta mariti
Garrula deflet, lugere tuam
Poterit, digne conquesta, domum.
Licet ipse velit
Clarus niveos inter olores
Istrum cygnus Tanainque colens
Extrema loqui;
Licet alcyones Ceyca suum
Fluctu leviter plangente sonent,
Cum tranquillo, male confisae,
Credunt iterum pelago audaces,
Foetusque suos
Nido pavidae titubante fovent;
Non, si, molles imitata viros,
Tristis laceret brachia tecum
Quae *turritae turba* parenti,
Pectora rauco concita buxo,
Furit, ut Phrygium lugeat Attin,

Non est lacrimis, Cassandra, modus,
Quia quae patimur vicere modum.
Sed cur sacratas deripis capiti infulas?
Miseris colendos maxime Superos putem.
CASS. Vicere nostra iam metus omnes mala.
Equidem nec ulla coelites placo prece;
Nec, si velint saevire, quo noceant, habent.
Fortuna vires ipsa consumsit suas.
Quae patria restat, quis pater, quae iam soror?
Bibere tumuli sanguinem atque arae meum.
Quid illa felix turba fraterni gregis?
Exhausta nempe! regia miseri senes
Vacua relicti totque per thalamos vident
Praeter Lacaenam ceteras viduas nurus.
Tot illa regum mater et regimen Phrygum,
Foecunda in ignes Hecuba, fatorum novas
Experta leges, induit vultus feros:
Circa ruinas rabida latravit suas,
Troiae superstes, Hectori, Priamo, sibi.
CHOR. Silet repente Phoebas, et pallor genas,
Creberque totum possidet corpus tremor;
Stetere vittae: mollis horrescit coma;
Anhela corda murmure incluso fremunt;
Incerta nutant lumina, et versi retro
Torquentur oculi; rursus immites rigent.
Nunc levat in auras altior solito caput,
Graditurque celsa; nunc reluctantes parat
Reserare fauces; verba nunc cluso male
Custodit ore Maenas impatiens dei.
CASS. Quid me furoris incitam stimulis novi,
Quid mentis inopem, sacra Parnassi iuga
Rapitis? Recede, Phoebe: iam non sum tua.
Extingue flammas pectori infixas meo!
Cui nunc vagor vesana? cui bacchor furens?
Iam Troia cecidit falsa: quid vates ago?
Ubi sum? Fugit lux alma, et obscurat genas

lta, et aether abditus tenebris latet.
ce! gemino sole praefulget dies,
umque duplices Argos attollit domos.
cerno nemora! fatalis sedet
otentes arbiter pastor deas.
e reges, moneo, furtivum genus
is ille alumnus evertet domum
sta vecors tela feminea manu
cta praefert? quem petit dextra virum
na cultu, ferrum Amazonium gerens?
versat oculos alia nunc facies meos?
ferarum, colla sublimis, iacet
li sub dente, Marmaricus leo,
s cruentos passus audacis leae,
ne vocatis sospitem solam e meis,
ae meorum? Te sequor, tota pater
sepulte! Frater, auxilium Phrygum,
rque Danaum, non ego antiquum decus
, aut calentes ratibus exustis manus;
cera membra, et saucios vinclo gravi
certos. Te sequor, nimium cito
esse Achilli, Troile! Incertos geris,
obe, vultus, coniugis munus novae!
videre Tartari saevum canem;
per ipsos ingredi Stygios lacus
que regna Ditis! Haec hodie ratis
ethontis atri regias animas vehet,
nque, victricemque. Vos, umbrae, precor;
Superis unda, te pariter precor,
ate paulum terga nigrantis poli:
ut Mycenas turba prospiciat Phrygum!
ate miseri: fata se vertunt retro.
t sorores squalidae! Sanguinea iactant verbera;
aeva semustas faces; turgentque pallentes genae,
tis atri funeris exesa cingit ilia.
ntque nocturni metus; et ossa vasti corporis,

Corrupta longinquo situ, palude limosa iacent.
Et ecce! defessus senex ad ora ludentes aquas
Non captat, oblitus sitis, moestus futuro funere;
Exultat et ponit gradus pater decoros Dardanus!
CHOR. Iam pervagatus ipse se fregit furor,
Caditque, flexo qualis ante aras genu
Cervice taurus vulnus incertum gerens.
Relevemus artus entheos. Tandem suos
Victrice lauru cinctus Agamemnon adit:
Et festa coniux obvios illi tulit
Gressus, reditque iuncta concordi gradu.

ACTUS QUARTUS.

AGAMEMNON, CASSANDRA.

Agamemnoni reduci praedicit Cassandra fatum, nec creditur. Troad. vers. 34.

AGAM. Tandem revertor sospes ad patrios lares.
O cara, salve, terra! tibi tot barbarae
Dedere gentes spolia; tibi felix diu
Potentis Asiae Troia submisit manus.
Quid ista vates corpus effusa ac tremens
Dubia labat cervice? Famuli, attollite!
Refovete gelido latice! Iam recipit diem
Marcente visu. Suscita sensus tuos:
Optatus ille portus aerumnis adest.
Festus dies est. CASS. Festus et Troiae fuit.
AGAM. Veneremur aras. CASS. Cecidit ante aras pater.
AGAM. Iovem precemur pariter. CASS. Herceum Iovem?

AGAM. Credis videre te Ilium? CASS. Et Priamum simul.
AGAM. Hic Troia non est. CASS. Ubi Helena est, Troiam puto.
AGAM. Ne metue dominam famula .... CASS. Libertas adest.
AGAM. Secura vive. CASS. Mors mihi est securitas.
AGAM. Nullum est periclum tibimet. CASS. At magnum tibi.
AGAM. Victor timere quid potest? CASS. Quod non timet.
AGAM. Hanc fida, famuli, turba, dum excutiat deum,
Retinete, ne quid impotens peccet furor!
At te, pater, qui saeva torques fulmina
Pellisque nubes, sidera et terras regis,
Ad quem triumphi spolia victores ferunt:
Et te sororem cuncta pollentis viri,
Argolica Iuno, pecore votivo libens
Arabumque donis, supplice et fibra colam.

CHORUS ARGIVARUM.

Chorus Argivarum Herculis laudes canit, nutritis scilicet Argis, cuiusque sagittae fato poscebantur ad secundum Troiae excidium.

Argos nobilibus nobile civibus,
Argos iratae carum novercae,
Semper ingentes educas alumnos;
Imparem aequasti numerum deorum:
Tuus ille bisseno meruit labore
Adlegi coelo magnus Alcides,
Cui lege mundi Iupiter rupta
Roscidae noctis geminavit horas,
Iussitque Phoebum
Tardius celeres agitare currus,
Et tuas lente remeare bigas,

Pallida Phoebe;
Retulitque pedem, nomen alternis
Stella quae mutat, seque mirata est
Hesperum dici;
Aurora movit ad solitas vices
Caput, et relabens imposuit senis
Humero mariti.
Sensit Ortus, sensit Occasus,
Herculem nasci: violentus ille
Nocte non una poterat creari.
Tibi concitatus substitit mundus,
O puer magnum subiture coelum!
Te sensit Nemeaeus arcto
Pressus lacerto fulmineus leo,
Cervaque Parrhasis;
Sensit Arcadii populator agri;
Gemuitque taurus, Dictaea linquens
Horridus arva.
Morte foecundum domuit draconem,
Vetuitque collo pereunte nasci;
Geminosque fratres
Pectore ex uno, tria monstra, natos
Stipite incusso fregit insultans;
Duxitque ad ortus Hesperium pecus,
Geryonae spolium triformis.
Egit Threicium gregem,
Quem non Strymonii gramine fluminis,
Hebrive ripis pavit tyrannus:
Hospitum dirus stabulis cruorem
Praebuit saevis; tinxitque crudos
Ultimus rictus sanguis aurigae.
Vidit Hippolyte ferox pectore in medio rapi
Spolium; et sagittis nube percussa
Stymphalis alto decidit coelo;
Arborque pomis fertilis aureis
Extimuit manus, insueta carpi,

Fugitque in auras leviore ramo.
Audivit sonitum crepitante lamna
Frigidus custos nescius somni,
Linqueret cum iam nemus omne fulvo
Plenus Alcides vacuum metallo.
Tractus ad coelum canis Inferorum
Triplici catena tacuit, nec ullo
Latravit ore, lucis ignotae
Metuens colorem. Te duce succidit
Mendax Dardaniae domus,
Et sensit arcus iterum timendos;
Te duce concidit totidem diebus
Troia, quot annis.

ACTUS QUINTUS.

CASSANDRA.

Cassandra caedem Agamemnonis mentis oculis videt enarratque.

Res agitur intus magna, par annis decem!
Eheu, quid hoc est? Anime, consurge, et cape
Pretium furoris: vicimus victi Phryges!
Bene est! resurgis, Troia! traxisti iacens
Pares Mycenas! terga dat victor tuus!
Tam clara nunquam providae mentis furor
Ostendit oculis: video, et intersum, et fruor.
Imago visus dubia non fallit meos:
Spectemus. Epulae regia instructae domo,
Quales fuerunt ultimae Phrygibus dapes,
Celebrantur. Ostro lectus Iliaco nitet,
Merumque in auro veteris Assaraci trahunt;
Et ipse picta veste sublimis iacet,

Priami superbas corpore exuvias gerens.
Detrahere cultus uxor hostiles iubet,
Induere potius coniugis fidae manu
Textos amictus. Horreo atque animo tremo.
Regemne perimet exul, et adulter virum!
Venere fata: sanguinem extremae dapes
Domini videbunt, et cruor Baccho incidet.
Mortifera vinctum perfidae tradet neci
Induta vestis: exitum manibus negat,
Caputque laxi et invii cludunt sinus.
Haurit trementi semivir dextra latus,
Nec penitus adigit: vulnere in medio stupet.
At ille, ut altis hispidus silvis aper,
Cum casse vinctus tentat egressus tamen,
Arctatque motu vincla, et incassum furit,
Cupit fluentes undique et coecos sinus
Dissicere, et hostem quaerit implicitus suum.
Armat bipenni Tyndaris dextram furens;
Qualisque ad aras colla taurorum pius
Designat oculis, antequam ferro petat:
Sic huc et illuc impiam librat manum.
Habet; peractum est! pendet exigua male
Caput amputatum parte; et hinc trunco cruor
Exundat, illinc ora cum fremitu iacent.
Nondum recedunt; ille iam exanimem petit,
Laceratque corpus; illa fodientem adiuvat.
Uterque tanto scelere respondet suis:
Est hic Thyeste natus, haec Helenae soror.
Stat ecce! Titan dubius emerito die,
Suane currat, an Thyestaea via.

ELECTRA, STROPHIUS, ORESTES et PYLADES, *mutae personae.*

Electra fratri suo Oresti subducto fugam suadet, eumque Strophio opportune occurrenti tradit abducendum; ipsa ad aram confugit

EL. Fuge, o paternae mortis auxilium unicum,
Fuge, et scelestas hostium evita manus!
Eversa domus est funditus, regna occidunt.
Hospes quis iste concitos currus agit?
Germane, vultus veste furabor tuos!
Quos, anime demens, refugis? Externos times;
Domus timenda est. Pone iam trepidos metus,
Oresta: amici fida praesidia intuor.
STROPH. Phocide relicta Strophius, Elea inclitus
Palma revertor. Causa veniendi fuit
Gratari amico, cuius impulsum manu
Cecidit decenni Marte concussum Ilion
Quaenam ista lacrimis lugubrem vultum rigat,
Pavetque moesta? Regium agnosco genus.
Electra, fletus causa quae laeta in domo est?
EL. Pater peremtus scelere materno iacet;
Comes paternae quaeritur gnatus neci;
Aegisthus arces venere quaesitas tenet.
STROPH. O nulla longi temporis felicitas!
EL. Per te parentis memoriam obtestor mei,
Per sceptra terris nota, per dubios deos:
Recipe hunc Oresten, ac pium furtum occule!
STROPH. Etsi timendum caesus Agamemnon docet:
Adgrediar, et te, Oresta, furabor libens.
Poscunt fidem secunda, at adversa exigunt.
Cape hoc decorum ludicri certaminis,
Insigne frontis! laeva victricem tenens
Frondem virenti protegat ramo caput;
Et ista donum palma Pisaei Iovis

Velamen eadem praestet atque omen tibi.
Tuque o, paternis adsidens frenis comes,
Condisce, Pylade, patris exemplo fidem!
Vos, Graecia nunc teste veloces equi,
Infida cursu fugite praecipiti loca!
EL. Excessit, abiit; currus effreno impetu
Effugit aciem. Tuta iam opperiar meos
Hostes, et ultro vulneri opponam caput.
Adest cruenta coniugis victrix sui,
Et signa caedis veste maculata gerit.
Manus recenti sanguine etiamnum madent,
Vultusque prae se scelera truculenti ferunt.
Concedam ad aras. Patere me vittis tuis,
Cassandra, iungi paria metuentem tibi!

CLYTAEMNESTRA, ELECTRA, AEGISTHUS, CASSANDRA.

Electram ab ara detrahi et in carcerem coniici iubet Clytaemnestra. Cassandra iugulatur.

CLYT. Hostis parentis, impium atque audax caput,
Quo more coetus publicos, virgo, petis?
EL. Adulterorum virgo deserui domum.
CLYT. Quis esse credat virginem? EL. Gnatam tuam.
CLYT. Modestius cum matre! EL. Pietatem doces!
CLYT. Animos viriles corde tumefacto geris;
Sed agere domita feminam disces malo.
EL. Nisi forte fallor, feminas ferrum decet.
CLYT. Et esse demens te parem nobis putas?
EL. Vobis? quis iste est alter Agamemnon tuus?
Ut vidua loquere: vir caret vita tuus.
CLYT. Indomita post haec virginis verba impiae
Regina frangam; citius interea mihi
Edissere, ubi sit gnatus, ubi frater tuus.
EL. Exit Mycenas. CLYT. Redde nunc natum mihi

EL. Et tu parentem redde! CLYT. Quo latitat loco?
EL. Tuto quietus, regna non metuens nova
Dixi parenti satis. CLYT. At iratae parum.
Morieris hodie! EL. Dummodo hac moriar manu.
Recedo ab aris. Sive tu iugulo iuvat
Mersisse ferrum: praebeo iugulum volens;
Seu more pecudum colla resecari placet.
Intenta cervix vulnus expectat tuum.
Scelus peractum est: caede respersam viri
Atque obsoletam sanguine hoc dextram ablue
CLYT. Consors pericli pariter ac regni mei,
Aegisthe, gradere! Gnata genitricem impie
Probris lacessit, abditum fratrem occulit.
AEGISTH. Furibunda virgo, vocis infandae sonum,
Et aure verba indigna materna opprime!
EL. Etiam monebit sceleris infandi artifex,
Per scelera natus, nomen ambiguum suis,
Idem sororis gnatus et patris nepos?
CLYT. Aegisthe, cessas impium ferro caput
Demetere? Fratrem reddat, aut animam statim.
AEGISTH. Abstrusa coeco carcere et saxo exigat
Aevum. Per omnes torta poenarum modos,
Referre, quem nunc occulit, forsan volet.
Inops, egens, inclusa, paedore obsita,
Vidua ante thalamos, exul, invisa omnibus,
Aethere negato, sero succumbet malis.
EL. Concede mortem! AEGISTH. Si recusares, darem.
Rudis est tyrannus, morte qui poenam exigit.
EL. Mortem aliquid ultra est? AEGISTH. Vita, si cupias mori.
CLYT. Abripite, famuli, monstrum, et avectam procul
Ultra Mycenas, ultimo in regni angulo
Vincite septam nocte tenebrosi specus:
Ut inquietam virginem carcer domet.

At ista poenas capite persolvat suo,
Captiva coniux, regii pellex tori.
Trahite, ut sequatur coniugem ereptum mihi!
CASS. Ne trahite: vestros ipsa praecedam gradus.
Perferre prima nuntium Phrygibus meis
Propero: repletum ratibus eversis mare;
Captas Mycenas; mille ductorem ducum,
Ut paria fata Troicis lueret malis,
Periisse dono feminae stupro, dolo.
Nihil moramur: rapite! quin grates ago.
Tantum iuvat vixisse post Troiam, iuvat!
CLYT. Furiosa, morere! CASS. Veniet et vobis furor.

HERCULES OETAEUS.

DRAMATIS PERSONAE.

HERCULES.

HYLLUS.

ALCMENA.

CHORUS AETOLARUM MULIERUM.

NUTRIX.

DEIANIRA.

IOLE.

PHILOCTETES.

CHORUS OECHALIARUM VIRGINUM.

LICHAS mutapersona.

IOLE et CHORUS OECHALIDUM sunt προτατικα πρόσωπα.

concipit virus, vestisque
saque absumit. Nessi fraude intel
Deianira. Hercules, interfecto Lic
rat, mandat Philoctetae, cui mori
exstrui sibi in monte Oeta pyram,
pelle cremat. Alcmenae denique m
solatur iam in coelitum numerum a

ALIUD ARGU

HIERONYM

Magnanimum Alciden, totum
Presserat, unde oritur Tita
Lumina, maior Amor iuga s
Namque Iolen toto concepit
Ille Iolen poscit, Ioles quoq
At regina (suum quis enim c
Deianira novos persensit co
Fertùr inops mentis, verniq
Infectam donat Nesseo sang
Ille ubi funestos quaesitum
Induit: ecce! fluit virus, to
Contrahitur macies, serpitq
Vincitur Alcides, properat

ACTUS PRIMUS.

HERCULES.

Scena haec prima cum choro sequente in Euboea statuitur, ubi Hercules, in Cenaeo promontorio sacrificaturus, vota de coelo, quod rebus gestis meruisse se gloriatur, concipit. Reliquae Tragoediae scena est Trachine

Sator deorum, cuius excussum manu
Utraeque Phoebi sentiunt fulmen domus,
Secure regna: protuli pacem tibi.
Quacunque Nereus porrigi terras vetat,
Non est tonandum: perfidi reges iacent,
Saevi tyranni; fregimus, quidquid fuit
Tibi fulminandum. Sed mihi coelum, parens,
Adhuc negatur? Parui certe Iove
Ubique dignus; teque testata est meum
Patrem noverca. Quid tamen nectis moras?
Numquid timemur? numquid impositum sibi
Non poterit Atlas ferre cum coelo Herculem?
Quid astra, genitor, quid negas? Mors me tibi
Certe remisit; omne concessit malum,
Quod terra genuit, pontus, aer, Inferi.
Nullus per urbes errat Argolicas leo;
Stymphalis icta est; Maenali nulla est fera;
Sparsit peremtus aureum serpens nemus.
Et hydra vires posuit; et notos Hebro
Cruore pingues hospitum fudi greges;
Hostisque traxi spolia Thermodontiae.
Vidi silentum fata; nec tantum redi;
Sed trepidus atrum Cerberum vidit dies,
Et ille solem. Nullus Antaeus Libys
Animam resumit; cecidit ante aras suas

Busiris; una est Geryon sparsus manu,
Taurusque populis horridus centum pavor.
Quodcunque tellus genuit infestum, occidit,
Meaque fusum est dextera. Iratis deis
Non licuit esse. Si negat mundus feras,
Animum noverca; redde nunc nato patrem,
Vel astra forti! Nec peto, ut monstres iter;
Permitte tantum, genitor: inveniam viam.
Vel si times, ne terra concipiat feras:
Properet malum quodcunque, dum terra Herculem
Habet videtque: nam quis invadet mala?
Aut quis per urbes rursus Argolicas erit
Iunonis odio dignus? — In tutum meas
Laudes redegi; nulla me tellus silet:
Me sensit Ursae frigidum Scythicae genus,
Indusque Phoebo subditus, Cancro Libys.
Te, clare Titan, testor! occurri tibi,
Quacunque fulges; nec meos lux prosequi
Potuit triumphos; Solis excessi vices,
Intraque nostras substitit metas dies.
Natura cessit; Terra defecit gradum;
Lassata prior est Nox, et extremum Chaos
In me incucurrit. Inde ad hunc orbem redi,
Unde omne retro est. Tulimus Oceani minas;
Nec ulla valuit quatere tempestas ratem,
Quamcunque pressi. Pars quota est, quam prosequor?
Iam vacuus aether non potest odio tuae
Sufficere nuptae; quasque devincam, feras
Tellus timet concipere, nec monstra invenit.
Ferae negantur. Hercules monstri loco
Iam coepit esse: quanta enim fregi mala,
Quot scelera, nudus! Quidquid immane obstitit,
Solae manus stravere. Nec iuvenis feras
Timui, nec infans. Quidquid est iussum, leve est;
Nec ulla nobis segnis inluxit dies.

O quanta fudi monstra, quae nullus mihi
Rex imperavit! Institit virtus mihi
Iunone peior. Sed quid impavidum genus
Fecisse prodest? non habent pacem dei:
Purgata tellus omnis in coelo videt,
Quodcunque timuit: transtulit Iuno feras.
Ambit peremtus Cancer ardentem plagam,
Libyaeque sidus fertur, et messes alit.
Annum fugacem tradit Astraeae leo;
At ipse, iactans fervidam coelo iubam,
Austrum madentem siccat, et nimbos rapit.
Invasit omnis ecce! iam coelum fera,
Meque antecessit. Victor e terris meos
Specto labores. Astra portentis prius
Ferisque Iuno tribuit: ut coelum mihi
Faceret timendum. Sparserit mundum licet,
Coelumque terris peius ac peius Styge
Irata faciat: dabitur Alcidae locus.
Si post feras, post bella, post Stygium canem,
Nondum astra merui: Siculus Hesperium latus
Tangat Pelorus; una iam tellus erit:
Illinc fugabo maria. Si iungi iubes:
Committat undas Isthmos, et iuncto salo
Nova ferantur Atticae puppes via.
Mutetur orbis: vallibus currat novis
Ister, novasque Tanais accipiat vias.
Da, da tuendos, Iupiter, saltem deos!
Illa licebit fulmen a parte auferas,
Ego quam tuebor. Sive glacialem polum,
Seu me tueri fervidam partem iubes:
Hac esse Superos parte securos puta.
Cirrhaea Paean templa et aetheriam domum
Serpente caeso meruit; at quoties iacet
Python in hydra? Bacchus et Perseus deis
Iam se intulere; sed quota est mundi plaga
Oriens subactus, aut quota est Gorgon fera?

Quis astra natus laudibus meruit suis
Ex te et noverca? Quem tuli, mundum peto.
Sed tu, comes laboris Herculei Licha,
Perfer triumphos, Euryti victos lares
Stratumque regnum! vos pecus rapite ocius,
Qua templa tollens ora Cenaei Iovis
Austro timendum spectat Euboicum mare.

CHORUS OECHALIARUM VIRGINUM, IOLE.

Iole Choro Oechalidum mixta patriae excidium, suorum internecionem, suam denique servitutem plangit.

CHOR. Par ille est Superis, cui pariter dies
Et fortuna fuit; mortis habet vices,
Lente cum trahitur vita gementibus.
Quisquis sub pedibus fata rapacia,
Et puppem posuit fluminis ultimi:
Non captiva dabit brachia vinculis,
Nec pompae veniet nobile ferculum.
Nunquam est ille miser, cui facile est mori.
Illum si medio decipiat ratis
Ponto, cum Borean expulit Africus,
Aut Eurus Zephyrum, qui mare dividunt:
Non puppis lacerae fragmina colligit,
Aut littus medio sperat in aequore.
Vitam qui poterit reddere protinus,
Solus naufragium non poterit pati.
Nos turpis macies et lacrimae tenent,
Et crinis patrio pulvere sordidus.
Nos non flamma rapax, non fragor obruit:
Felices sequeris, Mors; miseros fugis:
Stamus. Nunc patriis messibus hic locus
Et silvis dabitur, lapsaque sordidae
Fient templa casae. Iam gelidus Dolops
Hac ducet pecudes, qua tepet obrutus

Stratae qui superest Oechaliae cinis.
Illo Thessalicus pastor in oppido,
Indocta referens carmina fistula,
Cantu nostra canet tempora flebili;
Et dum pauca deus secula contrahet,
Quaeretur, patriae quis fuerit locus.
Felix incolui non steriles focos,
Nec ieiuna soli iugera Thessali;
Ad Trachina vocor, saxa rigentia,
Et dumeta iugis horrida torridis,
Vix gratum pecori montivago nemus.
At si quas melior sors famulas vocat:
Illas aut volucer transferet Inachus;
Aut Dircaea colens moenia, qua fugit
Ismenos tenui flumine languidus.
Hic mater tumidi nupserat Herculis.
Quae cautes Scythiae, quis genuit lapis?
Num Titana ferum te Rhodope tulit,
Te praeruptus Athos, te fera Caspias,
Quae virgata tibi praebuit ubera?
Falsa est de geminis fabula noctibus,
Aether cum tenuit sidera longius,
Commisitque vices Lucifer Hespero,
Et solem vetuit Delia tardior:
Nullis vulneribus pervia membra sunt;
Ferrum sentit hebes, lentior est chalybs;
In nudo gladius corpore frangitur,
Et saxum resilit; fataque negligit,
Et mortem indomito corpore provocat.
Non illum poterant figere cuspides;
Non arcus Scythica tensus arundine;
Non quae tela gerit Sarmata frigidus,
Aut qui soliferae suppositus plagae
Vicino Nabathae vulnera dirigit
Parthus Gnossiacis certior ictibus.
Muros Oechaliae corpore propulit.

Nil obstare valet; vincere quod parat,
Iam victum est. Quota pars vulnere concidit?
Pro fato potuit vultus iniquior,
Et vidisse sat est Herculeas minas.
Qui vastus, Briareus, qui tumidus, Gyges,
Supra Thessalicum constitit aggerem,
Ut coelo insereret vipereas manus,
Hoc vultu riguit? Commoda cladibus
Magnis magna patent: nil superest mali:
Iratum miserae vidimus Herculem.
IOLE. At ego infelix non templa suis
Collapsa deis, sparsosve focos,
Gnatis mixtos arsisse patres,
Hominique deos, templa sepulcris;
Nullum querimur commune malum:
Alio nostras Fortuna vocat
Lacrimas; alias flere ruinas
Mea fata iubent. Quae prima querar?
Quae summa gemam? Pariter cuncta
Deflere iuvat; nec plura dedit
Pectora tellus, ut digna sonent
Verbera fatis. Me vel Sipylum
Flebile saxum fingite, Superi,
Vel in Eridani ponite ripis,
Ubi moesta sonat
Phaethontiadum silva sororum!
Me vel Siculis addite saxis,
Ubi fata gemam, Thessala Siren;
Vel in Edonas tollite silvas,
Qualis gnatum Daulias ales
Solet Ismaria flere sub umbra!
Formam lacrimis aptate meis,
Resonetque malis aspera Trachin.
Cypria lacrimas Myrrha tuetur
Raptum coniux Ceyca gemit;
Sibi Tantalis est facta superstes;

Fugit vultus Philomela suos,
Gnatumque sonat flebilis Atthis:
Cur mea nondum capiunt volucres
Brachia plumas? Felix, felix,
Cum silva domus nostra feretur,
Patrioque sedens ales in agro
Referam querulo murmure casus,
Volucremque Iolen fama loquetur!
Vidi, vidi
Miseranda mei fata parentis,
Cum letifero stipite pulsus,
Tota iacuit sparsus in aula.
Proh, si tumulum fata dedissent,
Quoties genitor quaerendus eras!
Potuine tuam spectare necem,
Nondum teneras vestite genas,
Necdum forti sanguine, Toxeu?
Quid vestra queror fata, parentes,
Quos in tutum mors aequa tulit?
Mea me lacrimas fortuna rogat:
Iamiam dominae captiva colos
Fusosque legam. Proh saeve decor,
Formaque mortem paritura mihi,
Tibi cuncta domus concidit uni,
Dum me genitor negat Alcidae,
Atque Herculeus socer esse timet!
Sed iam dominae tecta petantur.
CHOR. Quid regna tui clara parentis,
Proavosque tuos respicis amens?
Fugiat vultus fortuna prior.
Felix, quisquis novit famulum
Regemque pati,
Vultusque potest variare suos!
Rapuit vires pondusque malis,
Casus animo *qui tulit* aequo.

ACTUS SECUNDUS.

NUTRIX, DEIANIRA, LICHAS, muta persona.

Furens zelotypia Deianira conspecta Iole vindictam meditatur vestemque venenatam Herculi mittit.

NUTR. O quam cruentus feminas stimulat furor,
Cum patuit una pellici et nuptae domus!
Scylla et Charybdis, Sicula contorquens freta,
Minus est timenda; nulla non melior fera est.
Namque ut reluxit pellicis captae decus,
Et fulsit Iole, qualis innubis dies,
Purisve clarum noctibus sidus micat:
Stetit furenti similis ac torvum intuens
Herculea coniux, foeta ut Armenia iacens
Sub rupe tigris hoste conspecto exilit;
Aut, iussa thyrsum quatere, conceptum ferens
Maenas Lyaeum, dubia, quo gressus agat.
Haesit parumper; tum per Herculeos lares
Lymphata rapitur; tota vix satis est domus;
Incurrit, errat, sistit. In vultus dolor
Processit omnis; pectori paene intimo
Nihil est relictum. Fletus insequitur minas;
Nec unus habitus durat, aut uno furit
Contenta vultu: nunc inardescunt genae;
Pallor ruborem pellit, et formas dolor
Errat per omnes: queritur, implorat, gemit.
Sonuere postes: ecce! praecipiti gradu
Secreta mentis ore confuso exerit.
DEIAN. Quamcunque partem sedis aetheriae premis,
Coniux Tonantis, mitte in Alciden feram,
Quae mihi satis sit! Si qua foecundum caput

Palude tota vastior serpens movet,
Ignara vinci; si quid excessit feras
Immane, dirum, horribile, quo viso Hercules
Avertat oculos: hoc sinu immenso exeat
Vel si ferae negantur: hanc animam precor
Converte in aliquid! quodlibet possum malum
Hac mente fieri. Commoda effigiem mihi
Parem dolori: non capit pectus minas.
Quid excutis telluris extremae sinus,
Orbemque versas? quid rogas Ditem mala?
Omnes in isto pectore invenies feras,
Quas timuit: odiis accipe hoc telum tuis:
Ego sum noverca! Perdere Alciden potes:
Profer manus quocunque. Quid cessas, dea?
Utere furente! Quod iubes fieri nefas?
Reperi! Quid haeres? Ipsa iam cesses licet,
Haec ira satis est. NUTR. Pectoris sani parum,
Alumna, questus comprime et flammas doma!
Frena dolorem! coniugem ostende Herculis!
DEIAN. Iole meis captiva germanos dabit
Gnatis, Iovisque fiet e famula nurus?
Num flamma cursus pariter et torrens ferent,
Et Ursa pontum sicca coeruleum bibet?
Non ibo inulta! Gesseris coelum licet,
Totusque pacem debeat mundus tibi:
Est aliquid hydra potius, iratae dolor
Nuptae. Quis ignis tantus in coelum furit
Ardentis Aetnae? Quidquid est victum tibi,
Hic vincet animus. Capta praeripiet toros?
Adhuc timebam monstra; iam nullum est malum.
Cessere pestes; in locum venit ferae
Invisa pellex. Summe proh rector deum,
Et clare Titan, Herculis tantum fui
Coniux timentis. Vota quae Superis tuli,
Cessere captae; *pellici* felix fui.
Illi meas audistis, o Superi, preces!

Cum lenta serpens fieret, in t
Nunc flecteret serpente depo
Et mille in hoste vinceres un
Iam displicemus, capta prael
Non perferetur: qui dies thal
Nostri est futurus, hic erit vi
Quid hoc? recedit animus, e
Iam cessit ira. Quid miser l
Perdis furorem; coniugis tac
Mihi reddis iterum. Quid v
Quid frangis ignes? Hunc m
Pares eramus; non erat voti
Aderit noverca, quae manus
Nec invocata. NUTR. Quod
Perimes maritum, cuius ext
Primusque laudes novit, et
Erecta terras fama supposit
Rogos in istos terra consurg
Domusque soceri prima et
Sternetur omne; saxa iamd
In te ferentur; vindicem tel

Et ipsa fateor; sed dolor fieri iubet.
NUTR. Moriere. DEIAN. Moriar Herculis nempe incliti
Coniux, nec ullus nocte discussa dies
Viduam notabit, nec meos pellex toros
Captiva capiet. Ante ab occasu dies
Nascetur, Indos ante glacialis polus,
Scythasve tepida Phoebus inficiet rota,
Quam me relictam Thessalae adspiciant nurus!
Meo iugales sanguine extinguam faces!
Aut pereat, aut me perimat! elisis feris
Et coniugem addat! inter Herculeos licet
Me quoque labores numeret: Alcidae toros
Moritura certe corpore amplectar meo.
Ire, ire ad umbras Herculis nuptam libet;
Sed non inultam. Si quid e nostro Hercule
Concepit Iole: manibus evellam meis
Ante, et per ipsas pellicem invadam faces!
Me nuptiali victimam feriat die
Infestus, Iolen dum supra exanimem ruam!
Felix iacet, quicunque, quos odit, premit.
NUTR. Quid ipsa flammas pascis et vastum foves
Ultro dolorem, misera? quid cassum times?
Dilexit Iolen nempe, cum staret parens,
Regisque natam peteret. In famulae locum
Regina cecidit: perdidit vires amor,
Multumque ab illo traxit infelix status.
Illicita amantur; excidit, quidquid licet.
DEIAN. Fortuna amorem psior inflammat magis.
Amat vel ipsum, quod caret patrio lare,
Quod nudus auro crinis et gemma iacet;
Ipsas misericors forsan aerumnas amat.
NUTR. Hoc usitatum est Herculi, captas amat.
Dilecta Priami nempe Dardanii soror
Concessa famulo est. Adice, quot nuptas prius,
Quot virgines *dilexit*: erravit vagus.

Arcadia nempe virgo, Palladios choros
Dum nectit, Auge, vim stupri passa excidit,
Nullamque amoris retinet Herculei notam.
Referam quid alias? Nempe Thespiades vacant,
Brevique in illas arsit Alcides face.
Hospes Timoli Lydiam fovit nurum,
Et amore captus ad leves sedit colos,
Udum feroci stamen intorquens manu.
Nempe illa cervix spolia deposuit ferae,
Crinemque mitra pressit, et famulus stetit,
Hirtam Sabaea marcidus myrrha comam.
Ubique caluit, sed levi caluit face;
Haerere amantes post vagos ignes solent.
Famulamne et hostis praeferet gnatam tibi?
DEIAN. Ut alta silvas forma vernantes habet,
Quas nemore nudo primus investit tepor;
At cum solutos expulit Boreas Notos,
Et saeva totas bruma decussit comas,
Deforme solis adspicis truncis nemus:
Sic nostra longum forma percurrens iter,
Deperdit aliquid semper, et fulget minus,
Nec illa venus est. Quidquid in nobis fuit
Olim petitum, cecidit et partu labat;
Materque multum rapuit ex illo mihi,
Aetas citato senior eripuit gradu.
Vides, ut altum famula non perdat decus?
Cessere cultus penitus, et paedor sedet,
Tamen per ipsas fulget aerumnas decor,
Nihilque ab illa casus et fatum grave
Nisi regna traxit. Hic meum pectus timor,
Altrix, lacessit; hic rapit somnos pavor.
Praeclara totis gentibus coniux eram;
Thalamosque nostros invido voto nurus
Optabat omnis: quo nimis quisquis deos
Orabat ullos. Nuribus Argolicis fui
Mensura voti. Quem Iovi socerum parem,

:, habebo? quis sub hoc mundo mihi
:ur maritus? Ipse, qui Alcidae imperat,
ıus suis me iungat Eurystheus licet,
s est. Toro caruisse regnantis leve est;
lla cecidit, quae viro caret Hercule.
R. Conciliat animos coniugum partus fere.
. N. Sic ipse forsan dividet partus toros.
R. Famula illa trahitur interim donum tibi.
. N. Hunc, quem per urbes ire praeclarum vides,
ra tergo spolia gestantem ferae;
egna miseris donat et celsis rapit,
a gravatus horridam clava manum;
ı triumphos ultimi Seres canunt,
ıisquis alius orbe consepto iacet:
ı est, nec illum gloriae stimulat decor.
: per orbem, non ut aequetur Iovi,
ıt per urbes magnus Argolicas eat;
amet, requirit; virginum thalamos petit.
a est negata, rapitur; in populos furit;
as ruinis quaerit; et vitium impotens
ıs vocatur. Cecidit Oechalia inclita,
que Titan vidit atque unus dies
:em et cadentem. Causa bellandi est amor.
:s timebit, Herculi gnatam parens
ies negabit: hostis est, quoties socer
recusat; si gener non est, furit.
haec quid istas innocens servo manus,
:c furentem simulet, ac saeva manu
dat arcus, meque natumque opprimat?
oniuges expellit Alcides suas;
sunt repudia! Nec potest fieri nocens:
ıs videri sceleribus causam suis
novercam. Quid stupes, segnis furor?
ıs occupandum est! perge, dum fervet manus!
R. Perimes maritum? DEIAN. Pellicis certe
meae.

NUTR. At Iove creatum. DEIAN. Nempe et Alcmena satum.
NUTR. Ferrone? DEIAN. Ferro. NUTR. Si nequis? DEIAN. Perimam dolo.
NUTR. Quis iste furor est? DEIAN. Quem meus coniux docet.
NUTR. Quem nec noverca potuit, hunc perimes virum?
DEIAN. Coelestis ira quos premit, miseros facit;
Humana nullos. NUTR. Parce, miseranda, et time!
DEIAN. Contemsit omnes ille, qui mortem prius.
Libet ire in enses! NUTR. Maior admisso tuus,
Alumna, dolor est: culpa par odium exigit.
Cur saeva modicis statuis? Ut laesa es, dole.
DEIAN. Leve esse credis pellicis nuptae malum?
Quidquid dolorem pascit hunc, nimium puta.
NUTR. Amorne clari fugit Alcidae tibi?
DEIAN. Non fugit, altrix; remanet, et penitus sedet
Fixus medullis (crede); sed magnus dolor
Iratus amor est. NUTR. Artibus magicis fere
Coniugia nuptae precibus admixtis ligant.
Vernare iussi frigore in medio nemus,
Missumque fulmen stare; concussi fretum
Cessante vento; turbidum explicui mare,
Et sicca tellus fontibus patuit novis;
Habuere motum saxa. Discussi fores:
Umbrae stetistis; et mea iussi prece
Manes loquuntur. Sonuit infernus canis;
Nox media solem vidit, et noctem dies.
Mare, terra, coelum et Tartarus servit mihi;
Nihilque leges ad meos cantus tenent:
Flectemus illum; carmina invenient iter.
DEIAN. Quas Pontus herbas generat, aut quas Thessala
Sub rupe Pindus, aut ubi inveniam malum,

Cui cedat ille? Carmine in terras mago
Descendat astris luna desertis licet,
Et bruma messes videat, et cantu fugax
Stet deprehensum fulmen, et versa vice
Medius coactis ferveat stellis dies:
Non flectet unum. NUTR. Vicit et Superos amor.
DEIAN. Vincetur uni forsan et spolium dabit,
Amorque summus fiet Alcidae labor.
Sed te per omne coelitum numen precor,
Per hunc timorem: quidquid arcani adparo,
Penitus recondas, et fide tacita premas!
NUTR. Quid istud est, quod esse secretum petis?
DEIAN. Non tela sunt, non arma, non ignis minax.
NUTR. Praestare fateor posse me tacitam fidem,
Si scelere careat: interim scelus est fides.
DEIAN. Circumspice, agedum, ne quis arcana aucupet;
Partemque in omnem vultus inquirens eat.
NUTR. En, locus ab omni tutus arbitrio vacat!
DEIAN. Est in remoto regiae sedis loco
Arcana tacitus nostra defendens specus.
Non ille primos accipit soles locus,
Non ille seros, cum ferens Titan diem
Lassam rubenti mergit Oceano rotam;
Illic amoris pignus Herculei latet.
Altrix, fatebor: Nessus est auctor mali,
Quem gravida Nephele Thessalo genuit duci,
Qua celsus astris inserit Pindus caput,
Ultraque nubes Othrys eductus riget.
Namque ut, subactus Herculis clava horridi,
Achelous, omnes facilis in species dari,
Tandem peractis omnibus patuit feris,
Unoque turpe subdidit cornu caput:
Me coniugem dum victor Alcides habet,
Repetebat Argos. Forte per campos vagus
Evenos, *altum gurgitem* in pontum ferens,

Par paene summis turbidus silvis erat.
Transire Nessus vorticem solitus vadis
Pretium poposcit; meque iam dorso ferens,
Qua iungit hominem spina deficiens equo,
Frangebat ipsas fluminis tumidi minas.
Iam totus undis Nessus exierat ferox,
Medioque adhuc errabat Alcides vado,
Vasto rapacem vorticem scindens gradu.
Ast ille ut esse vidit Alciden procul:
„Tu praeda nobis," inquit, „et coniux eris!"
Prohibetur undis: meque complexus ferens
Gressum citabat. Non tenent undae Herculem:
„Infide vector," inquit, „ immixti licet
Ganges et Ister vallibus iunctis eant,
Vincemus ambo; consequar telo fugam!"
Praecessit arcus verba. Cum longum ferens
Arundo vulnus tenuit haerentem fugam,
Mortemque fixit: ille, iam quaerens diem,
Tabum fluentem vulneris dextra excipit,
Traditque nobis ungulae insertum suae,
Quam forte saeva sciderat avulsam manu
Tum verba moriens addit. „Hoc," inquit, „magae
Dixere amorem posse defigi malo
Hoc docta Mycale Thessalas docuit nurus,
Unam inter omnes luna quam sequitur magas
Astris relictis. Illitas vestes dabis
Hac, inquit, ipsa tabe, si pellex tuos
Invisa thalamos tulerit, et coniux levis
Aliam parenti dederit altisono nurum.
Hoc nulla lux adspiciat, hoc tenebrae tegant
Tantum remotae: sic potens vires suas
Sanguis tenebit." Verba deprendit quies,
Mortemque lassis intulit membris sopor.
Tu, quam meis admittit arcanis fides,
Perge, ut nitentes virus in vestes datum
Mentem per artus adeat, et tactu intimas

Intret medullas. NUTR. Ocius iussa exequar,
Alumna; precibus tu deum invictum advoca,
Qui certa tenera tela dimittit manu.
DEIAN. Te, te precor, quem mundus et Superi timent
Et aequor, et, qui fulmen Aetnaeum quatis,
Timende matri teliger saevae puer:
Intende certa spiculum velox manu,
Non e sagittis levibus; e numero, precor,
Graviore profer, quod tuae nondum manus
Misere in aliquem: non levi telo est opus,
Ut amare possit Hercules. Rigidas manus
Intende, et arcum cornibus iunctis para!
Nunc, nunc sagittam prome, qua quondam horridus
Iovem petisti, fulmine abiecto deus
Cum fronte subito tumuit, et rapidum mare
Taurus puellae vector Assyriae scidit.
Immitte amorem! vincat exempla omnia!
Amare discat coniugem! Si quas decor
Ioles inussit pectori Herculeo faces,
Extingue totas: perbibat flammas mei.
Tu fulminantem saepe domuisti Iovem,
Tu furva nigri sceptra gestantem poli,
Turbae ducem maioris, et dominum Stygis:
Tuque, o noverca gravior irata deus,
Cape hunc triumphum, solus et vince Herculem!
NUTR. Prolata vis est, quaeque Palladia colu
Lassavit omnem texta famularem manum.
Nunc congeratur virus, ut vestis bibat
Herculea pestem; precibus augebo malum.
In tempore ipso gnavus occurrit Lichas.
Celanda vis est dira: ne pateant doli.
DEIAN. O, quod superbae non habent unquam domus,
Fidele semper regibus nomen, Licha,
Cape hos amictus, nostra quos nevit manus,

Dum vagus in orbem fertur, et victus mero
Tenet feroci Lydiam gremio nurum,
Nunc poscit Iolen. Sed iecur fors horridum
Flectam merendo: merita vicerunt malos.
Non ante vestes induat coniux, iube,
Quam ture flammas pascat et placet deos,.
Cana rigentem populo cinctus comam.
Ipsa in penates regios gressus feram,
Precibusque amoris horridi matrem colam.
Vos, quas paternis extuli comites focis,
Calydoniae, deflete lugendam vicem

CHORUS AETOLARUM MULIERUM.

Mulieres Calydoniae Deianirae sortem deflent; ambitionem, avaritiam, luxum, ceteraque mortalium studia inania detestantur; privatam fortunam laudant

Flemus casus, Oenei, tuos,
Comitum primos turba per annos;
Flemus dubios, veneranda, toros
Nos Acheloi tecum solitae
Pulsare vadum, cum iam tumidas
Vere peracto poneret undas,
Gracilisque gradu serperet aequo,
Nec praecipitem volveret amnem
Flavus rupto fonte Lycormas;
Nos Palladias ire per aras,
Et virgineos celebrare choros;
Nos Cadmeis orgia ferre
Tecum solitae condita cistis,
Cum iam pulso sidere brumae
Tertia soles evocat aestas,
Et spiciferae concessa deae
Attica mystas claudit Eleusin.
Nunc quoque, casum quemcunque times,
Fidas comites accipe fatis:

Nam rara fides,
Ubi iam melior fortuna ruit.
Tu quicunque es, qui sceptra tenes,
Licet omne tua vulgus in aula
Centum pariter limina pulset:
Cum tot populis stipatus eas,
In tot populis vix una fides.
Tenet auratum limen Erinnys;
Et cum magnae patuere fores,
Intrant Fraudes, cautique Doli,
Ferrumque latens; cumque in populos
Prodire parant, comes Invidia est.
Noctem quoties summovet Eos,
Regem toties credite nasci.
Pauci reges, non regna colunt·
Plures fulgor concitat aulae.
Cupit hic regi proximus ipse
Clarus latas ire per urbes:
Urit miserum gloria pectus.
Cupit hic gazis implere famem;
Nec tamen omnis plaga gemmiferi
Sufficit Istri, nec tota sitim
Lydia vincit, nec, quae Zephyro
Subdita tellus stupet aurato
Flumine clarum radiare Tagum;
Nec, si totus serviat Hebrus,
Ruraque dives cingat Hydaspes,
Intraque suos currere fines
Spectet toto flumine Gangem.
Avidis, avidis natura parum est.
Colit hic reges regumque lares,
Non ut presso vomere semper
Nunquam cesset curvus arator;
Vel mille secent arva coloni:
Solos optat, quas ponat, opes.
Colit hic reges, calcet ut omnes

Perdatque alios, nullumque levet;
Tantum ut noceat, cupit esse potens.
Quota pars moritur tempore fati!
Quos felices Cynthia vidit,
Vidit miseros enata dies.
Rarum est felix idemque senex.
Caespes Tyrio mollior ostro
Solet impavidos ducere somnos;
Aurea rumpunt tecta quietem,
Vigilesque trahit purpura noctes.
O si pateant pectora ditum!
Quantos intus sublimis agit
Fortuna metus! Bruttia Coro
Pulsante fretum mitior unda est.
Pectora pauper secura gerit.
Tenet e patula pocula fago,
Sed non trepida tenet illa manu.
Carpit faciles vilesque cibos,
Sed non strictos respicit enses;
Aurea miscet pocula sanguis.
Coniux modico nupta marito
Non disposito clara monili
Gestat pelagi dona rubentis;
Nec gemmiferas detrahit aures
Lapis Eoa lectus in unda
Nec Sidonio mollis aheno
Repetita bibit lana rubores;
Nec Maeonia distinguit acu,
Quae Phoebeis subditus Euris
Legit Eois Ser arboribus.
Quaelibet herbae tinxere colos,
Quas indoctae nevere manus;
Sed non dubios fovet illa toros;
Sequitur dira lampade Erinnys
Quarum populi coluere diem.
Nec sibi felix pauper habetur,

Nisi felices cecidisse videt.
Quisquis medium defugit iter,
Stabili nunquam tramite curret.
Dum petit unum praebere diem,
Patrioque puer constitit axe,
Nec per solitum decurrit iter,
Sed Phoebeis ignota secat
Sidera flammis errante rota,
Secum pariter perdidit orbem.
Medium coeli dum sulcat iter:
Tenuit placitas Daedalus oras,
Nullique dedit nomina ponto;
Sed dum volucres vincere veras
Icarus audet, patriasque puer
Despicit alas, Phoeboque volat
Proximus ipsi:
Dedit ignoto nomina ponto.
Male pensantur magna ruinis.
Felix alius magnusque sonet;
Me nulla vocet turba potentem.
Stringat tenuis littora puppis,
Nec magna meas aura phaselos
Iubeat medium scindere pontum.
Transit tutos Fortuna sinus,
Medioque rates quaerit in alto,
Quarum feriunt suppara nubes.
Sed quid pavido territa vultu,
Qualis Baccho saucia Thyas,
Fertur rapido regina gradu?
Quae te rursus fortuna rotat,
Miseranda, refer. Licet ipsa neges:
Vultus loquitur, quodcunque tegis.

ACTUS TERTIUS.

DEIANIRA, CHORUS.

Deianiram, periculo veneni ad solem expositi flammasque concipientis facto, consilii sui poenitet.

DEIAN. Vagus per artus errat excussos tremor;
Erectus horret crinis; impulsis adhuc
Stat terror animis, et cor attonitum salit,
Pavidumque trepidis palpitat venis iecur.
Ut fractus Austro pontus etiamnum tumet,
Quamvis quiescat languidis ventis dies:
Ita mens adhuc vexatur excusso metu.
Semel profecto premere felices deus
Cum coepit, urget; hos habent magna exitus.
CHOR. Quis tam impotens, o misera, te casus rotat?
DEIAN. Ut missa palla est tabe Nessea illita,
Thalamisque moerens intuli gressum meis:
Nescio quid animus timuit, et fraudem struit.
Libet experiri. Solibus virus ferum
Flammisque Nessus sanguinem ostendi arcuit.
Hic ipse, fraudes esse, praemonuit dolus;
Et forte nulla nube respersus iubar
Laxabat ardens fervidum Titan diem.
Vix ora solvi patitur etiamnum timor:
Medios in ignes solis et clarum facem,
Quo tincta fuerat palla vestisque inlita,
Abiectus horret sanguis, et Phoebi coma
Tepefactus ardet. Vix queo monstrum eloqui.
Nives ut Eurus solvit, aut tepidus Notus,
Quas vere primo lubricus perdit Mimas;

Utque involutos frangit Ionio salo
Opposita fluctus Leucas, et lassus tumor
In littore ipso spumat; aut coelestibus
Adspersa tepidis tura laxantur focis:
Sic languet omne vellus, et perdit comam;
Quin ipsa tellus spumeos motus agit,
Et quidquid illa tabe contactum est, labat.
Dumque ista miror: causa mirandi perit,
Timensque tacita sequitur, et quassat caput.
Gnatum paventem cerno et ardenti pede
Gressus ferentem. Prome, quid portes novi!

HYLLUS, DEIANIRA, NUTRIX.

Intellecto ex Hyllo funesti muneris malo, Deianira sibi mortem consciscit.

HYL. I, profuge! quaere, si quid ulterius patet
Terris, freto, sideribus, Oceano, Inferis!
Ultra labores, mater, Alcidae fuge!
DEIAN. Nescio quod animus grande praesagit malum.
HYL. Regna, triumpha, templa Iunonis pete:
Haec tibi patent; delubra praeclusa omnia.
DEIAN. Effare, qui me casus insontem premat.
HYL. Decus illud orbis atque praesidium unicum,
Quem fata terris in locum dederant Iovis,
O mater, abiit. Membra et Herculeos toros
Urit lues nescio qua. Qui domuit feras,
Ille, ille victor vincitur, moeret, dolet.
Quid quaeris ultra? DEIAN. Miserias properant suas
Audire miseri. Fare: quo posita in statu
Iam nostra domus est? O lares, miseri lares,
Nunc vidua, nunc expulsa, nunc feror obruta!
HYL. Non sola moeres Herculem; toto iacet
Mundo gemendus. Fata ne, mater, tua
Privata *credas: iam* genus totum obstrepit;

Hunc eiulatum, quem gemis, cuncti gemunt;
Commune terris omnibus pateris malum.
Luctum occupasti: prima, non sola, Herculem,
Miseranda, moeres. DEIAN. Quam prope a leto tamen,
Ede, ede, quaeso, iaceat Alcides meus.
HYL. Mors refugit illum, victa quae in regno suo
Semel est; nec audent fata tam vastum nefas
Admittere. Ipsas forsitan trepida colus
Clotho manu proiecit, et fatum Herculis
Timet peragere. Proh diem! infandum diem!
Hocne ille summo magnus Alcides erit?
DEIAN. Ad fata et umbras atque peiorem polum
Praecedere illum dicis, an possum prior
Mortem occupare? Fare, si nondum occidit!
HYL. Euboica tellus vertice immenso tumens
Pulsatur omni latere; Phrixeum mare
Scindit Caphareus; servit hoc Austro latus;
At qua nivosi patitur Aquilonis minas,
Euripus undas flectit instabilis vagas,
Septemque cursus volvit, et totidem refert,
Dum lassa Titan mergat Oceano iuga.
Hic rupe celsa, nulla quam nubes ferit,
Annosa fulgent templa Cenaei Iovis.
Ut stetit ad aras omne votivum pecus,
Totumque tauris gemuit auratis nemus:
Spolium leonis sordidum tabo exuit,
Posuitque clavae pondus, et pharetra graves
Laxavit humeros. Veste tum fulgens tua,
Cana revinctus populo horrentem comam,
Succendit aras. „Accipe has," inquit, „focis,
Non false, messes, genitor; et largo sacer
Splendescat ignis ture, quod Phoebum colens
Dives Sabaeis colligit truncis Arabs! —
Pacata tellus," inquit, „et coelum, et freta:
Feris subactis omnibus victor redii.

Depone fulmen." Gemitus in medias preces,
Stupente et ipso, cecidit; hinc coelum horrido
Clamore complet. Qualis impressa fugax
Taurus bipenni vulnus et telum ferens
Delubra vasto trepida mugitu replet;
Aut quale mundo fulmen emissum tonat:
Sic ille gemitus sidera et pontum ferit,
Et vasta Chalcis sonuit, et voces Cyclas
Excepit omnis; hinc petrae Capharides,
Hinc omne voces reddit Herculeas nemus.
Flentem videmus. Vulgus antiquam putat
Rabiem redisse: tum fugam famuli petunt.
At ille vultus ignea torquens face,
Unum inter omnes quaerit et sequitur Lichan.
Complexus aras ille tremebunda manu,
Mortem metu consumsit, et parvum sui
Poenae reliquit. Dumque tremebundum manu
Tenuit cadaver: „Hac manu, hac," inquit, „ferar,
O fata, victus? Herculem perimit Lichas?
Ecce alia clades: Hercules perimit Lichan.
Facta inquinentur: fiat hic summus labor."
In astra missus fertur, et nubes vago
Spargit cruore. Talis in coelum exilit
Arundo Getica visa dimitti manu,
Aut quam Cydon excussit; inferius tamen
Et tela fugient. Truncus in pontum cadit,
In saxa cervix; funus ambobus iacet.
„Resistite," inquit: „non furor mentem abstulit;
Furore gravius istud atque ira malum est.
In me iuvat saevire." Vix pestem indicat,
Et saevit: artus ipse dilacerat suos,
Et membra vasta carpit avellens manu:
Exuere amictus quaerit. Hoc solum Herculem
Non posse vidi; trahere conatus tamen
Et membra traxit: corporis palla horridi
Pars *est, et ipsam* vestis immiscet cutem.

Nec causa dirae cladis in medio patet;
Sed causa tamen est. Vixque sufficiens malo
Nunc ore terram languidus prono premit,
Nunc poscit undas; unda non vincit malum.
Fluctisona quaerit littora, et pontum occupat:
Famularis illum retinet errantem manus.
O sortem acerbam! fuimus Alcidae pares.
Nunc puppis illum littore Euboico refert,
Austerque lenis pondus Herculeum rapit.
Destituit animus membra, nox oculos premit.
DEIAN. Quid, anime, cessas? quid stupes factum scelus?
Gnatum reposcit Iupiter, Iuno aemulum:
Reddendus orbi est. Quod potest reddi, exhibe:
Eat per artus ensis exactus meos.
Sic, sic agendum est! — Tam levis poenas manus
Tantas reposcit? Tolle fulminibus, socer,
Nurum scelestam! nec levi telo manus
Armetur: illud fulmen exiliat polo,
Quo, ni fuisset genitus Alcides tibi,
Hydram cremasses. Pestem ut insolitam feri,
Et ut noverca peius irata malum!
Emitte telum, quale in errantem prius
Phaethonta missum est: perdidi in solo Hercule
Et ipsa populos. — Quid rogas telum deos?
Iam parce socero; coniugem Alcidae necem
Optare pudeat. Haec erit voto manus:
A me petatur. Occupa ferrum ocius! —
Cur deinde ferrum? Quidquid ad mortem trahit,
Telum est abunde: rupe ab aetheria ferar.
Haec, haec renatum prima quae poscit diem,
Oeta eligatur; corpus hinc mitti placet.
Abrupta cautes scindat, et partem mei
Ferat omne saxum; pendeant lacerae manus,
Totumque rubeat asperi montis latus!
Levis una mors est, levis; at extendi potest.

e nescis, anime, cui telo incubes?
n esset, utinam fixus in thalamis meis
ileus ensis! huic decet ferro immori. —
erire dextera nobis sat est?
gentes! saxa et incensas faces
tur orbis; nulla nunc cesset manus.
ite tela: vindicem vestrum abstuli.
ie saevi sceptra iam reges gerent;
ie iam nascetur indomitum malum;
ntur arae cernere adsuetae hostiam
m colenti. Sceleribus feci viam;
os tyrannis, regibus, monstris, feris,
que rapto vindice opposui deis.
s, Tonantis socia? non spargis facem,
ta fratrem, et mittis ereptam Iovi,
e ipsa perdis? Laus tibi erepta inclita est,
s triumphus: aemuli, Iuno, tui
m occupavi. NUTR. Quid domum impulsam
trahis?
is est hoc omne, quodcunque est, nefas.
est nocens, quicunque non sponte est nocens.
N. Quicunque facto ignoscit et parcit sibi,
e meruit: morte damnari placet.
. Nocens videri, qui mori quaerit, cupit.
N. Mors innocentes sola deceptos facit.
. Titana fugies? DEIAN. Ipse me Titan fugit.
. Vitam relinques? DEIAN. Miseram, ut Al-
den sequar.
. Superest, et auras ille coelestes trahit.
N. Vinci Hercules cum potuit, hinc coepit
mori.
. Gnatum relinquens, fataque abrumpes tua?
N. Quamcunque natus sepelit, haec vixit diu?
. Virum sequeris. DEIAN. Praegredi castae
solent.
. *Si te ipsa damnas*: scelere te, misera, arguis.

DEIAN. Nemo nocens sibi ipse poenas abrogat.
NUTR. Multis remissa est vita, quorum error nocens
Non dextra, fuerat. Fata quis damnat sua?
DEIAN. Quinque fata iniqua sortitus, fugit.
NUTR. Hic ipse Megaren nempe confixam suis
Stravit sagittis atque natorum indolem,
Lernaea figens tela furibunda manu.
Ter parricida factus ignovit tamen
Sibi: nam furoris fonte Cinyphio scelus
Sub axe Libyco tersit, et dextram abluit.
Quo, misera, pergis? quid tuas damnas manus?
DEIAN. Damnat meas devictus Alcides manus:
Placet scelus punire. NUTR. Si novi Herculem:
Aderit cruenti forsitan victor mali,
Dolorque fractus cedet Alcidae tuo.
DEIAN. Exedit artus virus, ut fama est, hydrae,
Immensa pestis coniugis membra abstulit.
NUTR. Serpentis illi virus enectae autumas
Haud posse vinci, qui malum et vivum tulit?
Elisit hydram, dente cum infixo stetit
Media palude, victor, effuso obrutus
Artus veneno. Sanguis hunc Nessi opprimet,
Qui vicit ipsas horridas Nessi manus?
DEIAN. Frustra tenetur ille, qui statuit mori.
Proinde lucem fugere decretum est mihi.
Vixit satis, quicunque cum Alcide occidit.
NUTR. Per has aniles ecce! te supplex comas,
Atque ubera ista paene materna obsecro:
Depone tumidas pectoris laesi minas,
Mortisque dirae expelle decretum horridum!
DEIAN. Quicunque misero forte dissuadet mori,
Crudelis ille est. Interim poena est mori,
Sed saepe donum: pluribus venia obfuit.
NUTR. Defende saltem dexteram, infelix, tuam;
Fraudisque facinus esse, non nuptae, sciant.
DEIAN. Defendar illic: Inferi absolvent ream;

A me ipsa damnor. Purget has Pluton manus.
Stabo ante ripas, immemor Lethe, tuas,
Et umbra tristis coniugem excipiam meum
Sed tu, nigrantis regna qui torques poli,
Para laborem! Scelera quae quisque ausus est,
Hic vicit error; Iuno non ausa Herculem est
Eripere terris. Horridam poenam para!
Sisyphia cervix cesset, et nostros lapis
Impellat humeros. Me vagus fugiat latex,
Meamque fallax unda deludat sitim.
Merui manus praebere turbinibus tuis,
Quaecunque regem Thessalum torques, rota!
Effodiat avidus hinc et hinc vultur fibras.
Vacet una Danais: has ego explebo vices:
Laxate manes! Recipe me comitem tibi,
Phasiaca coniux! peior haec, peior tuo
Utroque dextra est scelere, seu mater nocens,
Seu dira soror es. Adde me comitem tuis,
Threicia coniux, sceleribus! Gnatam tuam,
Althaea mater, recipe! nunc veram tuam
Agnosce prolem! Quid tamen tantum manus
Vestrae abstulerunt? Claudite Elysium mihi,
Quaecunque fidae coniuges nemoris sacri
Lucos tenetis! Si qua respersit manus
Viri cruore, nec memor castae facis
Stricto cruenta Belias ferro stetit:
In me suas agnoscat et laudet manus.
In hanc abire coniugum turbam libet;
Sed et illa fugiet turba tam diras manus.
Invicte coniux, innocens animus mihi,
Scelesta manus est. Proh nimis mens credula!
Proh Nesse fallax, atque semiferi doli!
Auferre cupiens pellici, eripui mihi.
Recede, Titan, tuque, quae blanda tenes
In luce miseros, vita: cariturae Hercule
Lux vilis ista est. Exigam poenas tibi,

[redacted]

Reddamque vitam! Fata an extendo mea,
Mortemque, coniux, ad tuas servo manus?
Virtusne superest aliqua, et armatae manus
Intendere arcum tela missurum valent;
An arma cessant, teque languenti manu
Non audit arcus? Si potest letum dare:
Animosa, coniux, dexteram expecto tuam:
Mors differatur. Frange, ut insontem Lichan;
Alias in urbes sparge, et ignotum tibi
Emitte in orbem! perde, ut Arcadiae nefas,
Et quidquid aliud restitit! Ab illis tamen,
Coniux, redisti. HYL. Parce iam, mater, precor.
Ignosce fatis! Error a culpa vacat.
DEIAN. Si vera pietas, Hylle, quaerenda est tibi:
Iam perime matrem! Pavida quid renuit manus?
Quid ora flectis? Hoc erit pietas scelus.
Ignave, dubitas? Herculem eripui tibi;
Haec, haec peremit dextra, cui debes patri
Avum Tonantem. Maius eripui decus,
Quam luce tribui. Si tibi ignotum est nefas:
A matre disce. Seu tibi iugulo placet
Mersisse ferrum, sive maternum libet
Invadere uterum: mater intrepidum tibi
Praebebit animum. Non erit totum scelus
A te peractum: dextera sternar tua,
Sed mente nostra. Gnatus Alcidae times?
Ita nulla peragas iussa, nec frangens mala
Erres per orbem; si qua nascetur fera:
Referas parentem. Dexteram intrepidam para!
Patet ecce! plenum pectus aerumnis: feri.
Scelus remitto. Dexterae parcent tuae
Eumenides ipsae. Verberum crepuit sonus!
Quaenam ista, torquens angue vipereo comam,
Temporibus atras squalidis pinnas quatit?
Quid dira me flagrante persequeris face
Megaera? Poenas poscis Alcidae? Dabo.

Iamne Inferorum, diva, sedere arbitri?
Sed, ecce, diras carceris video fores!
Quis iste saxum immane detritis gerit
Iam senior humeris? Ecce, iam vectus lapis
Quaerit relabi! Membra quis praebet rotae?
Hic, ecce, pallens dira Tisiphone stetit,
Causam poposcit! Parce verberibus, precor,
Megaera, parce! sustine Stygias faces:
Scelus est amoris. Sed quid hoc? Tellus labat,
Et aula tectis crepuit excussis! Minax
Unde iste coetus? Totus in vultus meos
Decurrit orbis, hinc et hinc populi fremunt,
Totusque poscit vindicem mundus suum.
Iam parcite, urbes! — Quo fugam praeceps agam?
Mors sola portus dabitur aerumnis meis.
Testor nitentis flammeam Phoebi rotam,
Superosque testor: Herculem in terris adhuc
Moritura linquo. HYL. Fugit attonita. Hei mihi!
Peracta iam pars matris est: statuit mori
Nunc nostra superest, mortis auferre impetum.
O misera pietas! si mori matrem vetas:
Patri es scelestus; si mori pateris: tamen
In matre peccas. Surgit hinc illinc nefas.
Inhibenda tamen est, verum et eripiam scelus.

CHORUS.

Sumta ab Herculis robore labefactato occasione, Chorus omnia interitui obnoxia, nihil natum aeternum canit; quam sententiam ab auctore Orpheo commendat, eiusque artem obiter celebrat.

Verum est, quod cecinit sacer
Thressae sub Rhodopes iugis,
Aptans Pieriam chelyn,
Orpheus, *Calliopae* genus:

[redacted]

Aeternum fieri nihil.
Illius stetit ad modos
Torrentis rapidi fragor;
Oblitusque sequi fugax
Amisit liquor impetum;
Et dum fluminibus mora est,
Defecisse putant Geten
Hebrum Bistones ultimi.
Advexit volucrem nemus,
Et silva residens venit;
Aut si quae aera pervolat,
Auditis vaga cantibus
Ales deficiens cadit.
Abrupit scopulos Athos,
Centauros obiter ferens,
Et iuxta Rhodopen stetit
Laxatam nive candidus.
Et quercum fugiens suam,
Ad vatem properat Dryas;
Ad cantus veniunt suis
Ipsae cum latebris ferae;
Iuxtaque pavidum pecus
Sedit Marmaricus leo;
Nec damae trepidant lupos;
Et serpens latebras fugit,
Tunc oblita veneni.
Quin per Taenarias fores
Manes cum tacitos adit:
Moerentem feriens chelyn,
Cantu Tartara flebili
Et tristes Erebi deos
Vicit, nec timuit Stygis
Iuratos Superis lacus.
Haesit non stabilis rota
Victo languida turbine;
Increvit Tityi iecur,

Dum cantus volucres tenet;
Audito quoque navita
Inferni ratis aequoris
Nullo remigio venit.
Tum primum Phrygius senex
Undis stantibus immemor
Excussit rabidam sitim,
Nec pomis adhibet manus;
Sed cum linqueret Inferos
Orpheus carmina fundens:
Et vinci lapis improbus,
Et vatem potuit sequi.
Consumtas iterum deae
Supplent Eurydices colos;
Sed dum respicit immemor,
Nec credens sibi redditam
Orpheus Eurydicen sequi,
Cantus praemia perdidit;
Quae nata est iterum, perit.
Tum solamina cantibus
Quaerens, flebilibus modis
Haec Orpheus cecinit Getis:
Leges in Superos datas,
Et qui tempora digerens
Quatuor praecipitis deus
Anni disposuit vices.
Nulli non avidi colus
Parcas stamina nectere.
Quod natum est, poterit mori.
Vati credere Thracio
Devictus iubet Hercules.
Iamiam legibus obrutis
Mundo cum veniet dies:
Australis polus obruet,
Quidquid per Libyam iacet,
Et sparsus Garamas tenet;

Arctous polus obruet,
Quidquid subiacet axibus,
Et siccus Boreas ferit.
Amisso trepidus polo
Titan excutiet diem;
Coeli regia concidens
Ortus atque obitus trahet;
Atque omnes pariter deos
Perdet mors aliqua et chaos;
Et Mors fata novissima
In se constituet sibi.
Quis mundum capiet locus?
Discedet via Tartari,
Fractis ut pateat polis?
An quod dividit aethera
A terris spatium, sat est
Et mundi nimium malis?
Quis tantum capiet nefas
Fati? quis superis locus
Pontum, sidera, Tartara,
Regna unus capiet tria?
Sed quis non modicus fragor
Aures attonitas movet?
Est, est Herculeus sonus!

ACTUS QUARTUS.

HERCULES, CHORUS.

Eiulans Hercules conqueritur, indigne ferens, se indigna morte perire, femineis scilicet dolis.

HERC. Converte, Titan clare, anhelantes equos!
Emitte noctem: pereat hic mundo dies,

Quo morior; atra nube inhorrescat polus
Obsta novercae! Nunc, pater, coecum chaos
Reddi decebat; hinc et hinc compagibus
Ruptis uterque debuit frangi polus.
Quid parcis astris? Herculem amittis, pater.
Nunc partem in omnem, Iupiter, specta poli,
Ne quis gigas Thessalica iaculetur iuga,
Et fiat Othrys pondus Encelado leve!
Laxabit atri carceris iamiam fores
Pluton superbus; vincula excutiet patri,
Coelumque reddet. Ille, qui pro fulmine
Tuisque facibus natus in terris eram,
Ad Styga revertor. Surget Enceladus ferox,
Mittetque, quo nunc premitur, in Superos onus.
Regnum omne, genitor, aetheris dubium tibi
Mors nostra faciet. Antequam spolium tui
Coelum omne fiat, conde me tota, pater,
Mundi ruina! frange, quem perdis, polum!
CHOR. Non vana times, gnate Tonantis:
Iam Thessalicam Pelion Ossam
Premet, et Pindo congestus Athos
Nemus aethereis inseret astris.
Vincet scopulos inde Typhoeus,
Et Tyrrhenam feret Inarimen;
Feret Aetnaeos inde caminos
Scindetque latus montis aperti,
Nondum Enceladus fulmine victus.
Iam te coeli signa sequentur.
HERC. Ego, qui relicta morte, contemta Styge,
Per media Lethes stagna cum spolio redi,
Cum paene trepidis excidit Titan equis;
Ego, quem deorum regna senserunt tria,
Morior; nec ullus per meum stridet latus
Transmissus ensis; haud meae telum necis
Saxum est, nec instar montis abrupti latus,
Aut totus Othrys; non truci rictu gigas

Pindo cadaver obruit toto meum:
Sine hoste vincor; quodque me torquet magis
O misera virtus! summus Alcidae dies
Nullum malum prosternit; impendo, hei mihi,
In nulla vitam facta! Proh mundi arbiter,
Superique, quondam dexterae testes meae,
Proh cuncta tellus, Herculis vestri placet
Mortem perire? Dirus o nobis pudor!
O turpe fatum! femina Herculeae necis
Auctor feretur; auctor Alcides quibus?
Invicta si me cadere feminea manu
Voluere fata, perque tam turpes colos
Mea mors cucurrit: cadere potuissem, hei mihi,
Iunonis odio: feminae caderem minis,
Sed coelum habentis. Si nimis, Superi, fuit:
Scythico sub axe genita domuisset meas
Vires Amazon. Feminae cuius manu
Iunonis hostis vincor? Hinc gravior tui,
Noverca, pudor est! Quid diem hunc laetum vocas?
Quid tale tellus genuit iratae tibi?
Mortalis odia femina excessit tua.
Adhuc ferebas esse te Alcidae imparem;
Victa es duobus: pudeat irarum deos.
Utinam meo cruore satiasset suos
Nemeaea rictus pestis, aut centum anguibus
Vallatus hydram tabe pavissem mea!
Utinam fuissem praeda Centauris datus,
Aut inter umbras, victus, aeterno miser
Saxo sederem, spolia cum traxi ultima
Fato stupente! Nunc ab inferna Styge
Lucem recepi, lucis evici moras;
Ubique me mors fugit, ut telo inclito
Mortis carerem. Proh feri victi et ferae!
Non me triformis sole conspecto canis
Ad Styga reduxit; non sub Hesperio polo

[redacted]

Ibera vicit turba pastoris feri;
Non gemina serpens; perdidi mortem, hei mihi,
Toties honestam; titulus extremus quis est?
CHOR. Viden', ut laudis conscia virtus
Non Lethaeos horreat amnes?
Pudet auctoris, non morte dolet.
Cupis extremum finire diem
Vasta tumidi mole gigantis,
Et montiferum Titana pati,
Rabidaeque necem debere ferae;
Sed tua causa est miseranda magis,
Quod nulla fera est, nullusque gigas:
Iam quis dignus necis Herculeae
Superest auctor, nisi dextra tua?
HERC. Heu! qualis intus scorpios, quis fervida
Plaga revulsus cancer infixus meas
Urit medullas? Sanguinis quondam capax
Tumidi iecur pulmonis arentes fibras
Distendit; ardet felle siccato iecur,
Totumque lentus sanguinem avexit vapor.
Primam cutem consumsit; hinc aditum nefas
In membra fecit, abstulit costis latus,
Exedit artus penitus, et totas malum
Hausit medullas: ossibus vacuis sedet.
Nec ossa durant ipsa, sed compagibus
Discussa ruptis mole conlapsa fluunt.
Defecit ingens corpus, et pesti satis
Herculea non sunt membra. Proh, quantum est malum,
Quod esse vastum fateor! o dirum nefas!
En cernite, urbes, cernite ex illo Hercule
Quid iam supersit! Herculem agnoscis, pater?
Hisne ego lacertis spolia Nemeaei mali
Elisa pressi? tensus hac arcus manu
Astris ab ipsis detulit Stymphalidas?
His ego citatam gressibus vici feram,

Radiante clarum fronte gestantem caput?
His fracta Calpe manibus emisit fretum?
His tot ferae, tot scelera, tot reges iacent?
His mundus humeris sedit? haec moles mea est?
Haecne illa cervix? has ego opposui moras
Coelo ruenti? quis mea custos manu
Trahetur ultra Stygius? ubi vires prius
In me sepultae! Quid patrem adpello Iovem?
Quid per Tonantem vindico coelum miser?
Iamiam meus credetur Amphitryon pater.
Quaecunque pestis viscere in nostro lates,
Procede: quid me vulnere occulto petis?
Quis te sub axe frigido pontus Scythes,
Quae pigra Tethys genuit, aut Maurum premens
Ibera Calpe littus? O dirum malum,
Utrumne serpens squalidum crista caput
Vibrans, an aliquod es mihi ignotum malum?
Numquid cruore es genita Lernaeae ferae,
An te reliquit Stygius in terris canis?
Omne es malum nullumque. Quis vultus tibi est?
Concede saltem scire, quo peream malo.
Quaecunque pestis, sive quaecunque es fera:
Palam timeres. Quis tibi in medias locum
Fecit medullas? Ecce, derepta cute
Viscera manus detexit; ulterior tamen
Inventa latebra est. O malum simile Herculi!
Unde iste fletus? unde in has lacrimae genas?
Invictus olim vultus et nunquam malis
Lacrimas suis praebere consuetus (pudet!)
Iam flere didicit. Quis dies fletum Herculis,
Quae terra vidit? Siccus aerumnas tuli.
Tibi illa virtus, quae tot elisit mala,
Tibi cessit uni! primo et ante omnes mihi
Fletum abstulisti! durior saxo horrido
Et chalybe vultus et vaga Symplegade
Rictus meos infregit, et lacrimam expulit!

Flentem, gementem, summe proh rector poli,
Me terra vidit; quodque me torquet magis,
Noverca vidit. Urit ecce! iterum fibras;
Incaluit ardor. Unde nunc fulmen mihi?
CHOR. Quid non possit superare dolor?
Quondam Getico durior Haemo,
Nec Parrhasio lentior axe,
Saevo cessit membra dolori;
Fessumque movens per colla caput
Latus alterno pondere flectit;
Fletum virtus saepe resorbet.
Sic Arctoas laxare nives
Quamvis tepido sidere Titan
Non tamen audet, vincitque faces
Solis adusti glaciale iubar.

HERCULES, ALCMENA.

Lamentantem Herculem solatur Alcmena.

HERC. Converte vultus ad meas clades, pater!
Nunquam ad tuas confugit Alcides manus;
Non, cum per artus hydra foecundum meos
Caput explicaret. Inter infernos lacus
Possessus atra nocte cum Fato steti,
Nec invocavi. Tot feras vici horridas,
Reges, tyrannos; non tamen vultus meos
In astra torsi: semper haec nobis manus
Votum spopondit. Nulla me propter sacro
Micuere coelo fulmina; hic aliquid dies
Optare iussit. Primus audierit preces,
Idemque summus. Unicum fulmen peto.
Giganta crede: non minus coelum mihi
Adserere potui; dum patrem verum puto,
Coelo peperci. Sive crudelis, pater,
Sive es misericors: commoda gnato manum!
Propera ante mortem, et occupa hanc laudem tibi!

Vel, si piget, manusque detrectat nefas:
Emitte Siculo vertice ardentes, pater,
Titanas in me, qui manu Pindum ferant,
Aut te, Ossa, qui me monte proiecto opprimant!
Abrumpat Erebi claustra, me stricto petat
Bellona ferro. Mitte Gradivum trucem!
Armetur in me dirus: est frater quidem,
Sed ex noverca. Tu quoque Alcidae soror
Tantum ex parente, cuspidem in fratrem tuum
Iaculare, Pallas! Supplices tendo manus
Ad te, noverca: sparge tu saltem, precor,
Telum! perire feminae possum manu.
Iam fracta, iam satiata, quid pascis minas?
Quid quaeris ultra? Supplicem Alciden vides.
Et nulla tellus, nulla me vidit fera
Te deprecantem; nunc mihi irata quidem
Opus est noverca. Nunc tuus cessat dolor?
Nunc odia ponis? parcis, ubi votum est mori!
O terra et urbes, non facem quisquam Herculi,
Non arma tradet? tela subtrahitis mihi?
Ita nulla saevas terra concipiat feras
Post me sepultum, nec meas unquam manus
Imploret orbis; si qua nascentur mala,
Nascatur alius: undeque infelix caput
Mactate saxis; vincite aerumnas meas!
Ingrate cessas orbis? excidimus tibi?
Adhuc malis ferisque suppositus fores,
Nisi me tulisses. Vindicem vestrum malis
Eripite, populi! Tempus hoc vobis datur
Pensare merita! mors erit pretium omnium.
ALCM. Quas misera terras mater Alcidae petam!
Ubi natus, ubinam est? Certa si visus notat,
Reclinis ecce! corde anhelanti aestuat;
Gemit: peractum est. Membra complecti ultimum,
O gnate, liceat spiritus fugiens meo

Legatur ore! brachia amplexu cape!
Ubi membra sunt? ubi illa, quae mundum tulit,
Stelligera cervix? quis tibi exiguam tui
Partem reliquit? HERC. Herculem spectas quidem,
Mater; sed umbram et vile nescio quid mei
Agnosce! Mater, ora quid flectis retro
Vultumque mergis? Herculem dici tuum
Partum erubescis? ALCM. Quis feram mundus novam,
Quae terra genuit, quodve tam dirum nefas
De te triumphat? Herculis victor quis est?
HERC. Nuptae iacentem cernis Alciden dolis.
ALCM. Quis tantus est, qui vincat Alciden, dolus?
HERC. Quicunque, mater, feminae iratae sat est.
ALCM. Et unde in artus pestis aut ossa incidit?
HERC. Aditum venenis palla femineis dedit.
ALCM. Ubinam ista palla est? membra nudata intuor.
HERC. Consumta mecum est. ALCM. Tantane inventa est lues?
HERC. O mater, hydram et mille cum Lernae feras
Errare mediis crede visceribus meis.
Quae tanta nubes flamma Sicanias bibit,
Quae Lemnos ardens, quae plaga igniferi poli,
Vetans flagranti currere in zona diem?
In ipsa me iactate, proh comites, freta,
Mediosque in omnes! — Qui sat est Ister mihi?
Non ipse terris maior Oceanus meos
Franget vapores; omnis in nostris malis
Deficiet humor, omnis arescet latex.
Quid, rector Erebi, me remittebas Iovi?
Decuit tenere. Redde me tenebris tuis!
Talem subactis Herculem ostende Inferis:
Nil inde ducam; quid times iterum Herculem?
Invade, Mors, non trepida: iam possum mori.

ALCM. Compesce lacrimas saltem, et aerumnas doma,
Malisque tantis Herculem indomitum refer,
Mortemque vince, quod soles; vince Inferos!
HERC. Si me catenis horridus vinctum suis
Praeberet avidae Caucasus volucri dapem:
Scythia gemente flebilis gemitus mihi
Non extitisset. Si vagae Symplegades
Utraque premerent rupe: redeuntis minas
Ferrem ruinae. Pindus incumbat mihi
Atque Haemus et qui Thracios fluctus Athos
Frangit, Iovisque fulmen excutiens Mimas!
Non ipse si in me, mater, hic mundus ruat,
Superque nostros flagret incensus toros
Phoebeus axis, degener mentem Herculis
Clamor domaret. Mille decurrant ferae,
Pariterque lacerent; hinc feris clangoribus
Aetheria me Stymphalis, hinc taurus minax
Cervice tota pulset; et quidquid fuit
Solum quoque ingens, surgat hinc illinc simul!
Artusque nostros dirus immittat Sinis;
Sparsus silebo. Non ferae excutient mihi,
Non arma gemitus; nil, quod impelli potest.
ALCM. Non virus artus, gnate, femineum coquit;
Sed dura series operis et longus tibi
Pavit cruentos forsitan morbos labor.
HERC. Ubi Morbus, ubinam Pestis, aut si aliquid mali
Adhuc in orbe est? Veniat! — Huc aliquis mihi
Intendat arcus! — Nuda sufficiet manus.
Procedat, agedum, huc! ALCM. Hei mihi, sensum quoque
Excussit illi nimius impulsum dolor.
Removete, quaeso, tela, et infestas, precor,
Rapite hinc sagittas: igne suffusae genae
Scelus minantur. Quas petam latebras anus?

Dolor iste furor est: Herculem solus domat. —
Cur deinde latebras aut fugam vecors petam?
Obire forti meruit Alcmene manu.
Vel scelere pereat, antequam letum mihi
Ignavus aliquis mandet, ac turpis manus
De me triumphet. Ecce, lassatus malis
Sopore fessas adligat venas dolor,
Gravique anhelum pectus impulsu quatit
Favete, Superi! si mihi gnatum inclitum
Miserae negatis: vindicem saltem, precor,
Servate terris! abeat excussus dolor,
Corpusque vires reparet Herculeum suas!

HYLLUS, ALCMENA, HERCULES,

PHILOCTETES, muta persona.

Reversus Hyllus nuntiat Herculi, Deianiram, postquam se Nessi dolo deceptam compererit, sibi mortem conscivisse.

HYL. Proh lux acerba, proh capax scelerum dies!
Nurus Tonantis occidit, gnatus iacet;
Nepos supersum. Scelere materno hic perit;
Fraude illa capta est. Quis per annorum vices,
Totoque in aevo poterit aerumnas senex
Referre tantas? Unus eripuit dies
Parentem utrumque! Cetera ut sileam mala,
Parcamque fatis: Herculem amitto patrem.
ALCM. Compesce voces, inclitum Alcidae genus,
Miseraeque fato similis Alcmenae nepos:
Longus dolorem forsitan vincet sopor.
Sed ecce! lassam deserit mentem quies,
Redditque morbo corpus, et luctus mihi.
HERC. Quid hoc? rigenti cernitur Trachin iugo,
An inter astra positus evasi genus
Mortale tandem? Quis mihi coelum parat?
Te, te, pater, iam video! placatam quoque
Specto *novercam*. Qui sonus nostras ferit

Coelestis aures? Iuno me generum vocat.
Video nitentem regiam clari aetheris,
Phoebique tritam flammea zonam rota! —
Cubile video noctis hinc; tenebrae vocant.
Quid hoc? quis axem cludit et ab ipsis, pater,
Deducit astris? Ora Phoebeus modo
Afflabat axis: tam prope a coelo fui;
Trachina video. Quis mihi terras dedit?
Oete modo infra steterat, ac totus fuit
Suppositus orbis: tam bene excideras, dolor.
Cogis fateri ... Parce, et hanc vocem occupa!
Haec, Hylle, dona matris; hoc munus parat.
Utinam liceret stipite ingesto impiam
Effringere animam, quale Amazonium malum
Circa nivalis Caucasi domui latus!
O cara Megare, tunc, cum furerem, mihi
Coniux fuisti? Stipitem atque arcus date!
Dextra inquinetur: laudibus maculam imprimam:
Summus legatur femina Herculeus labor.
HYL. Compesce diras, genitor, irarum minas:
Habet; peractum est; quas petis poenas, dedit:
Sua peremta dextera mater iacet.
HERC. Recte dolori est: manibus irati Herculis
Occidere meruit; perdidit comitem Lichas.
Saevire in ipsum corpus exanime impetus
Atque ira cogit. Cur minis nostris caret?
Ipsum cadaver pabulum accipiant ferae!
HYL. Plus misera laeso doluit; hinc aliquid quo-
que
Detrahere velles. Occidit dextra sua,
Tuo dolore. Plura, quam poscis, tulit.
Sed non cruentae sceleribus nuptae faces,
Nec fraude matris; Nessus hos struxit dolos,
Ictus sagittis qui tuis vitam exspuit.
Cruore tincta est palla semiferi, pater,
Nessusque nunc has exigit poenas sibi.

HERC. Habet; peractum est; fata se nostra explicant.
Lux ista summa est: quercus hanc sortem mihi
Fatidica quondam dederat, et Parnassio
Cirrhaea quatiens templa mugitu nemus:
„Dextra peremti, victor Alcide, viri
„Olim iacebis; hic tibi emenso freta
„Terrasque et umbras finis extremus datur.
Nil querimur ultra: decuit hunc finem dari,
Ne quis superstes Herculis victor foret.
Nunc mors legatur clara, memoranda, inclita,
Me digna prorsus: nobilem hunc faciam diem.
Caedatur omnis silva, et Oetaeum nemus
Concipiat ignes; Herculem accipiat rogus,
Sed ante mortem. Tu genus Poeantium,
Hoc triste nobis, iuvenis, officium adpara!
Herculea totum flamma succendat diem.
Ad te preces nunc, Hylle, supremas fero.
Est clara captas inter, in vultu genus
Regnumque referens, Euryto virgo edita,
Iole; tuis hanc facibus et thalamis para.
Victor cruentus abstuli patriam, lares,
Nihilque miserae praeter Alciden dedi;
Et iste rapitur. Penset aerumnas suas·
Iovis nepotem foveat et gnatum Herculis.
Tibi illa pariat, quidquid ex nobis habet.
Tuque ipsa planctus pone funereos, precor,
O cara genitrix; vivit Alcides tibi:
Virtute nostra pellicem feci tuam
Credi novercam. Sive nascente Hercule
Nox illa certa est, sive mortalis meus
Pater est; licet sit falsa progenies mihi:
Materna culpa cesset et crimen Iovis:
Merui parentem: contuli coelo decus.
Natura me concepit in laudes Iovis.
Quin ipse, quanquam Iupiter, credi meus
Pater *esse gaudet*. Parce iam lacrimis, parens:

Hanc tamen ad imos pe
Quod nulla pestis fudit
Omnesque pestes vicit A

CHOR

Solem orat, ut toti mundo H culis apotheosin praedicit, Iovem ducantur tyranni, ferae, monstra vindex.

O decus mundi, radiate
Cuius ad primos Hecat
Lassa nocturnae levat
Dic sub Aurora positis
Dic sub Occasu positis
Quique ferventi quatiu
Quique sub plaustro pa
Dic, ad aeternos prope
Herculem et regnum c
Unde non unquam rem
Sume, quos nubes radi

[redacted]

Fecerit silvas aper inquietas;
Thraciae si quis Rhodopes alumnus
Durior terris Helices nivosae
Pascet humano stabulum cruore?
Quis dabit pacem populo timenti,
Si quid irati Superi per urbes
Iusserint nasci? iacet omnibus par,
Quem parem tellus genuit Tonanti.
Planctus immensas resonet per urbes,
Et, comas nullo cohibente nodo,
Feminae exertos feriant lacertos;
Solaque, obductis foribus deorum,
Templa securae pateant novercae
Vadis ad Lethen Stygiumque littus,
Unde te nullae referent carinae;
Vadis ad Manes miserandus, unde
Morte devicta tuleras triumphum?
Umbra nudatis venies lacertis,
Languido vultu, tenuique collo;
Teque non solum feret illa puppis.
Non tamen viles eris inter umbras;
Aeaconque inter geminosque Cretas
Facta discernes, feries tyrannos.
Parcite, o dites, inhibete dextras:
Laudis est, purum tenuisse ferrum;
Dumque regnabas, minimum procellis
In tuas urbes licuisse Fati.
Sin locum virtus habet inter astra:
Sedis Arctoae spatium tenebis,
An, gravis Titan ubi promit aestus?
An sub Occasu tepido nitebis,
Unde commisso resonare ponto
Audies Calpen? Loca quae sereni
Deprimes coeli? quis erit recepto
Tutus Alcida locus inter astra?
Horrido tantum procul a Leone

Pomaque autumno fugiente
Nulla te terris rapiet vetusta
Tu comes Phoebo, comes ib
Ante nascetur seges in profu
Vel fretum dulci resonabit
Ante descendet glacialis Urs
Sidus, et Ponto vetito fruet
Quam tuas laudes populi q
Te, pater rerum, miseri pr
Nulla nascatur fera, nulla
Non duces saevos miseranc
Horreat; nulla dominetur
Qui putet solum decus ess
Semper intensum tenuisse
Si quid in terris iterum tim
Vindicem terrae petimus
Hem, quid hoc? mundus
Moeret Alciden pater. A
Clamor, an vox est timid
Hercule an viso fugit astr
Passus an pondus titubav

ACTUS QUINTUS.

CHORUS, PHILOCTETES.

Philoctetes Herculis mortem atque funus nunciat.

CHOR. Effare casus, iuvenis, Herculeos, precor,
Vultuque quonam tulerit Alcides necem.
PHIL. Quo nemo vitam. CHOR. Laetus adeone ultimos
Invasit ignes? PHIL. Esse iam flammas nihil
Ostendit ille, qui sub hoc mundo, Hercules,
Virtute vinci docuit indomita omnia.
CHOR. Inter vapores quis fuit forti locus?
PHIL. Quod unum in orbe vicerat nondum malum,
Et flamma victa est; haec quoque accessit feris;
Inter labores ignis Herculeos abit.
CHOR. Edissere, agedum! flamma quo victa est modo?
PHIL. Ut omnis Oeten moesta corripuit manus:
Huic fagus umbras perdit, et toto iacet
Succisa trunco; flectit hic pinum ferox
Astris minantem, et nube de media vocat;
Ruitura cautes movit, et silvam trahit
Secum minorem. Chaonis quondam loquax
Stat vasta late quercus et Phoebum vetat,
Ultraque totos porrigit ramos nemus;
Gemit illa multo vulnere impresso minax,
Frangitque cuneos; resilit incussus chalybs,
Vulnusque ferrum patitur, et rigidum est parum.
Commota tandem est; tum cadens latam sui
Duxit ruinam. Protinus radios locus

Admisit omnes: sedibus pulsae suis
Volucres pererrant nemore succiso diem,
Quaeruntque lassis garrulae pennis domos.
Iamque omnis arbor sonuit, et sacrae quoque
Sensere quercus horridam ferro manum,
Nullique priscum profuit luco nemus.
Adgeritur omnis silva, et alternae trabes
In astra tollunt Herculi angustum rogum.
Rapit alta flammas pinus et robur tenax,
Et brevior ilex; silva sed complet rogos
Populea salva, frontis Herculeae nemus.
At ille, ut ingens nemore sub Nasamónio
Aeger reclini pectore immugit leo,
Fertur. Quis illum credat ad flammas rapi?
Vultus petentis astra, non ignes, erat.
Ut pressit Oeten, ac suis oculis rogum
Lustravit omnem: fregit impositus trabes,
Arcumque poscit. „Accipe haec," inquit, „sate
Poeante, dona; munus Alcidae cape!
Has hydra sensit; his iacent Stymphalides,
Et quidquid aliud eminus vici malum.
Virtute felix iuvenis, has nunquam irritas
Mittes in hostem; sive de media voles
Auferre volucres nube: descendent aves,
Et certa praedae tela de coelo fluent.
Nec fallet unquam dexteram hic arcus tuam:
Librare telum didicit, et certam dare
Fugam sagittis; ipsa non fallunt iter
Emissa nervo tela. Tu tantum, precor,
Adcommoda ignes et facem extremam mihi! —
Hic nodus," inquit, „nulla quem capiet manus,
Mecum per ignes flagret. Hoc telum Herculem
Tantum sequatur. Hoc quoque acciperes," ait,
„Si ferre posses. Adiuvet domini rogum."
Tum rigida secum spolia Nemeaei mali
Arsura poscit. Latuit in spolio rogus

Ingemuit omnis turba, nec lacrimas dolor
Cuiquam remisit. Mater in luctum furens
Diduxit avidum pectus, atque utero tenus
Exerta vastos ubera in planctus ferit;
Superosque et ipsum vocibus pulsans Iovem
Implevit omnem voce feminea locum.
„Deforme letum, mater, Herculeum facis:
Compesce lacrimas," inquit. „Introrsus dolor
Femineus abeat. Iuno cur laetum diem
Te flente ducat? Pellicis gaudet suae
Spectare lacrimas. Contine infirmum iecur
Mater: nefas est ubera atque uterum tibi
Laniare, qui me genuit." Et dirum fremens
Qualis per urbes duxit Argolicas canem,
Cum victor Erebi Dite contemto redit,
Tremente Fato, talis incubuit rogo.
Quis sic triumphans laetus in curru stetit
Victor, quis illo gentibus vultu dedit
Leges tyrannus, quanta pax obitus tulit?
Haesere lacrimae; cecidit impulsus dolor
Nobis quoque ipsis; nemo morituro ingemit;
Iam flere pudor est. Ipsa, quam sexus iubet
Moerere, siccis haesit Alcmene genis;
Stetitque nato paene iam similis parens.
CHOR. Nullasne in astra misit ad Superos preces
Arsurus, aut in vota respexit Iovem?
PHIL. Iacuit sui securus, et, coelum intuens,
Quaesivit oculis, arce an ex aliqua pater
Despiceret illum. Tum manus tendens ait:
„Quacunque parte prospicis gnatum, pater,
Te, te, pater, quem nocte commissa dies
Quaesivit unus, si meas laudes canit
Utrumque Phoebi littus, et Scythiae genus,
Et, omnis, ardens ora, quam torret dies;
Si pace tellus plena, si nullae gemunt
Urbes, nec aras impias quisquam inquinat;

Si scelera desunt: spiritum admitte hunc, precor,
In astra! Nec me mortis infernae locus,
Nec moesta nigri regna conturbant Iovis;
Sed ire ad illos umbra, quos vici, deos,
Pater, erubesco. Nube discussa diem
Pande, ut deorum vultus ardentem Herculem
Spectet. Licet tu sidera et mundum neges,
Ultro, pater: cogere. Si voces dolor
Abstulerit ullas: pande tum Stygios lacus,
Et redde Fatis! adproba gnatum prius!
Ut dignus astris videar, hic faciet dies.
Leve est, quod actum est; Herculem hic, genitor, dies
Inveniet, aut damnabit." Haec postquam edidit:
Flammas poposcit. „Hoc age, Alcidae comes,
Non segnis," inquit: „corripe Oetaeam facem.
Noverca cernat, quo feram flammas modo.
Quid dextra tremuit? num manus pavida impium
Scelus refugit? Redde iam pharetras mihi,
Ignave, iners, inermis! En nostros manus
Quae tendat arcus! Qui sedet pallor genis?
Animo faces invade, quo Alciden vides
Vultu iacere! respice arsurum, miser!
Vocat ecce! iam me genitor, et pandit polos.
Venio, pater!" Vultusque non idem fuit.
Tremente pinum dextera ardentem impuli.
Refugit ignis, et reluctantur faces,
Et membra vitant; sed recedentem Hercules
Insequitur ignem. Caucasum, aut Pindum, aut Athon
Ardere credas: nullus erumpit sonus;
Tantum ingemiscit ignis. O durum iecur!
Typhon in illo positus immanis rogo
Gemuisset ipse, quique convulsam solo
Imposuit humeris Ossan Enceladus ferox;
At ille medias inter exurgens faces

Semiustus ac laniatus, intrepidus, rubens:
„Nunc, o parens Herculea, sic stare ad rogum
Te, mater," inquit, „si decet fleri Herculem."
Inter vapores positus et flammae minas,
Immotus, inconcussus, in neutrum latus
Correpta torquens membra, adhortatur, monet,
Gerit aliquid ardens. Omnibus fortem addidit
Animum ministris; urere ardentem putes.
Stupet omne vulgus; vix habent flammae fidem:
Tam placida frons est, tanta maiestas viro.
Nec properat uri; cumque iam forti datum
Leto satis pensavit; igniferas trabes
Hinc inde traxit, minima quas flamma occupat,
Totasque in ignem vertit, et qua plurimus
Exundat ignis, recipit intrepidus, ferox.
Nunc ora flammis implet (ast illi graves
Luxere barbae); cumque iam vultum minax
Adpeteret ignis, lamberent flammae caput:
Non pressit oculos. Sed quid hanc moestam intuor
Sinu gerentem? Reliquias magni Herculis
Cineremque iactans squalida Alcmene gemit.

ALCMENA, PHILOCTETES.

Suam ex Herculis morte cladem Alcmena dolet.

ALCM. Timete, Superi, fata: tam parvus cinis
Herculeus est: huc ille decrevit gigas.
O quanta, Titan, in nihil moles abit!
Anilis, heu me, recipit Alciden sinus!
Hic tumulus illi est. Ecce, vix totam Hercules
Complevit urnam! quam leve est pondus mihi,
Cui totus aether pondus incubuit leve!
Ad Tartara olim regnaque, o gnate, ultima
Rediturus ibas; quando ab inferna Styge
Remeabis iterum? non ut et spolium trahas,
Rursumque Theseus debeat lucem tibi;

Sed quando solus? Mundus impositus tuas
Compescet umbras, teque Tartareus canis
Inhibere poterit? Quando Taenareas fores
Pulsabis, aut quas mater ad fauces agar,
Qua mors aditur? — Vadis ad Manes, iter
Habiturus unum. Quid diem questu tero?
Quid misera duras vita? quid lucem hanc tenes?
Quem parere rursus Herculem possum Iovi!
Quisnam parentem gnatus Alcmenen suam
Tantus vocabit? O nimis felix, nimis,
Thebane coniux, Tartari intrasti loca
Florente nato; teque venientem Inferi
Timuere forsan, quod pater tantum Herculis
Vel falsus aderas. Quas petam terras anus,
Invisa saevis regibus, si quis tamen
Rex est relictus saevus? Hei miserae mihi!
Quicunque caesos ingemunt gnati patres,
A me petent supplicia; me cuncti obruent.
Si quis minor Busiris, aut si quis minor
Antaeus urbes fervidae terret plagae:
Ego praeda ducar. Si quis Ismarius greges
Thracis cruenti vindicat: carpent greges
Mea membra diri. Forsitan poenas petet
Irata Iuno: totus uretur dolor.
Secura victo tandem ab Alcide vacat;
Pellex supersum, supplicia de qua exigat.
Ne parere possem, fecit hic natus mihi
Uterum timendum. Quae petam Alcmene loca?
Quis me locus, quae regio, quae mundi plaga
Defendet, aut quas mater in latebras agar
Ubique per te nota? Si patriam petam
Laresque miseros: Argos Eurystheus tenet.
Marita Thebes regna et Ismenon petam,
Thalamosque nostros, in quibus quondam Iovem
Dilecta vidi, proh nimis felix, nimis,
Si fulminantem et ipsa sensissem Iovem!

Utinam meis visceribus Alcides foret
Exemtus infans! Nunc datum est miserae, datum,
Videre natum laude certantem Iovi:
Ut et hoc daretur scire, quid fatum mihi
Eripere posset! Quis memor vivet tui,
O gnate, populus? Omne iam ingratum est genus.
Petam Cleonas? Arcadum populos petam,
Meritisque terras nobiles quaeram tuis?
Hic dira serpens cecidit; hic ales fera;
Hic rex cruentus: hic tua fractus manu,
Qui te sepulto possidet coelum, leo.
Si grata terra est: populus Alcmenen tuam
Defendat omnis. Thracias gentes petam,
Hebrique populos? Haec quoque est meritis tuis
Defensa tellus: stabula cum regno iacent;
Hic pax cruento rege prostrato data est:
Ubi enim negata est? Quod tibi infelix anus
Quaeram sepulcrum? De tuis totus rogis
Contendat orbis. Reliquias magni Herculis
Quis populus, aut quae templa, quae gentes colent?
Quis iam petet, quis poscet Alcmenes onus?
Quae tibi sepulcra, gnate, quis tumulus sat est?
Hic, totus orbis; fama erit titulus tibi.
Quid, anime, trepidas? Herculis cineres tenes.
Complectar ossa: reliquiae auxilium dabunt;
Erunt sat haec praesidia: terrebunt tuae
Reges vel umbrae. PHIL. Debitos gnato quidem
Compesce fletus, mater Alcidae incliti!
Non est gemendus; nec gravi urgendus nece,
Virtute quisquis abstulit fatis iter.
Aeterna virtus Herculem fleri vetat.
Fortes vetant moerere, degeneres iubent.
ALCM. Sedabo questus? Vindicem amisi parens
Terrae atque pelagi, quaque purpureus dies
Utrumque clara spectat Oceanum rota.
Quot misera in uno condidi gnatos parens?

Regno carebam, regna sed poteram dare.
Una inter omnes terra quas matres gerit,
Votis peperci; nil ego a superis peti
Incolume nato: quid dare Herculeus mihi
Non poterat ardor? quis deus quidquam mihi
Negare poterat? vota in hac fuerant manu:
Quidquid negaret Iupiter, daret Hercules.
Quid tale genitrix ulla mortalis tulit?
Deflevit aliqua mater, et toto stetit
Succisa foetu, bisque septenos greges
Deplanxit una; gregibus aequari meus
Quot ille poterat? Matribus miseris adhuc
Exemplar ingens deerat; Alcmene dabo.
Cessate matres, pertinax si quas dolor
Adhuc iubet lugere, quas luctus gravis
In saxa vertit! cedite his cunctae malis!
Agedum, senile pectus, o miserae manus,
Pulsate! et una funeri tanto sat est
Grandaeva anus defecta, quod totus brevi
Iam quaeret orbis? Expedi in planctus tamen
Defessa quamquam brachia! Invidiam ut deis
Lugendo facias, advoca in planctum genus.

ALCMENA.

Tristis Alcmena naeniam canit.

Flete Alcmenen,
Magnique Iovis plangite natum,
Cui concepto lux una perit,
Noctesque duas contulit Eos:
Ipsa quiddam plus luce perit.
Totae pariter plangite gentes,
Quarum saevos ille tyrannos
Iussit Stygias penetrare domos,
Populisque madens ponere ferrum!
Fletum meritis reddite tantis!

Totus, totus personet orbis!
Fleat Alciden coerula Crete,
Magno tellus cara Tonanti!
Centum populi brachia pulsent!
Nunc Curetes, nunc Corybantes,
Arma Idaea quassate manu:
Armis illum lugere decet.
Nunc nunc funus plangite verum:
Iacet Alcides non minor ipso,
Creta, Tonante.
Flete Herculeos, Arcades, obitus,
Nondum Phoebe nascente genus!
Iuga Parthenii Nemeaeque sonent,
Feriantque graves Maenala planctus.
Magno Alciden poscite gemitu:
Stratus vestris setiger agris;
Alesque sequi iussa sagittas,
Totum pennis velata diem.
Flete, Argolicae, flete, Cleonae:
Hic terrentem moenia quondam
Vestra leonem
Fregit nostri dextera nati.
Date Sithoniae verbera matres,
Gelidusque sonet planctibus Hebrus!
Flete Alciden,
Quod non stabulis nascitur infans,
Nec vestra greges viscera carpunt!
Fleat Antaeo libera tellus,
Et rapta fero plaga Geryonae!
Mecum miserae plangite gentes!
Audiat ictus utraque Tethys!
Vos quoque, mundi turba citati,
Flete Herculeos, numina, casus:
Vestrum Alcides cervice meus
Mundum, Superi, coelumque tulit,
Cum *stelligeri vector* Olympi

In me saltem iaculare
Semelenque puta! Ian
O gnate, domus, iam
Ad quod populos Natu
An post raptum Styx a
Praeclusit iter; teque i
Limine Ditis fata mora
Quis nunc Umbras, gr
Manesque tenet?
Fugit abducta navita
Et Centauris Thessala
Ferit attonitos ungula
Anguesque suos hydra
Territa mersit,
Teque labores, o gna
Fallor, fallor, vesana
Nec te Manes Umbrae
Non Argolico rapta le
Fulva pellis contecta i
Laevos operit dura la
Vallantque feri tempo

ALCMENA, HERCULES.

Solatur lugentem matrem Hercules in deorum collegium translatus.

HERC. Quid me tenentem regna siderei poli,
Coeloque tandem redditum, planctu iubes
Sentire fatum? Parce: nam virtus mihi
In astra et ipsos fecit ad Superos iter.
ALCM. Unde sonus trepidas aures ferit?
Unde meas inhibet lacrimas fragor?
Agnosco, agnosco: victum est Chaos!
A Styge, nate, redis iterum mihi,
Fractaque non semel est Mors horrida!
Vicisti rursum Noctis loca,
Puppis et infernae vada tristia;
Pervius est Acheron iam languidus,
Et remeare licet soli tibi.
Nec te Fata tenent post funera!
An tibi praeclusit Pluton iter,
Et pavidus regni metuit sibi!
Certe ego te vidi flagrantibus
Impositum silvis, cum plurimus
In coelum fureret flammae metus
Arsisti certe; cur ultima
Non tenuere tuas umbras loca?
Quid timuere tui manes, precor?
Umbra quoque es Diti nimis horrida?
HERC. Non me gementis stagna Cocyti tenent,
Non puppis umbras furva transvexit meas:
Iam parce, mater, questibus! Manes semel
Umbrasque vidi; quidquid in nobis tui
Mortale fuerat, ignis invitus tulit;
Paterna coelo pars data est, flammis tua.
Proinde planctus pone, quos gnato paret
Genitrix *inerti; luctus* in turpes eat.

Virtus in astra tendit, in mortem timor
Praesens ab astris, mater, Alcides cano
Poenas cruentus iam tibi Eurystheus dabit:
Curru superbum vecta transcendes caput.
Me iam decet subire coelestem plagam:
Inferna vici rursus Alcides loca.
ALCM. Mane parumper! — Cessit, ex oculis abit,
In astra fertur. Fallor, an vultus putat
Vidisse natum? Misera mens incredula est.
Es numen, et te mundus aeternus tenet:
Credo triumphis. Regna Thebarum petam,
Novumque templis additum numen canam.

CHORUS.

Herculi inter deos relato adspirat Chorus, novumque numen adorat.

Nunquam Stygias fertur ad umbras
Inclita virtus. Vivite, fortes!
Vos Lethaeos saeva per amnes
Nec fata trahent; sed cum summas
Exiget horas consumta dies:
Iter ad Superos gloria pandet.
Sed tu, domitor magne ferarum,
Orbisque simul pacator, ades!
Nunc quoque nostras respice terras;
Et si qua novo bellua vultu
Quatiet populos terrore gravi:
Tu fulminibus frange trisulcis!
Fortius ipso genitore tuo
Fulmina mittes.

OCTAVIA.

DRAMATIS PERSONAE.

OCTAVIA.
NUTRIX OCTAVIAE.
CHORUS ROMANORUM.
SENECA.
PRAEFECTUS.
POPPAEA.
AGRIPPINA.
NERO.
NUNTIUS.

ARGUMENTUM.

Claudius Drusus Caesar Messalinae, quae illi Britannicum et Octaviam pepererat, quod Silio nupsisset, mori iussae, Agrippinam filiam fratris sui Germanici, viduam Cn. Dom. Aenobarbi Neronis, superinduxit; cuius filio Neroni Octaviam suam in matrimonium dedit. Claudio et Britannico veneno sublatis, Nero Imp. Octaviam, quam oderat, repudiat, Poppaeam Sabinam ducit. Cuius divortii causa commoti populi tumultum multa caede reprimit, et Octaviam in Pandatarium ablegatam interfici iubet.

ALIUD ARGUMENTUM
HIERONYMI BALBI.

Impia sors, vario versans mortalia cursu,
Proh pudor! indignum ad fastigia celsa Neronem
Vexerat, et rerum latas donarat habenas.
Huic sata Dardania generosa Octavia stirpe
Iuncta fuit diris avibus thalamoque sinistro:
Ille etenim, infami Poppaeae raptus amore,
Connubium antiquum sprevit tedasque iugales.
Hoc facinus crebris soboles Romana querelis
Increpat, infestaque Neronem voce lacessit.
Heu, nihil est saevi violentius aure tyranni:
Ille ardet stimulis, totusque immersus in iras
Uxorem egregiam morti devovit acerbae.
Tum vero exoritur questus iuvenumque senumque,
Ore madent lacrimis, totam dolor occupat urbem.

ACTUS PRIMUS.

OCTAVIA.

Vitae pertaesa miserias suas deflet Octavia.

Iam vaga coelo sidera fulgens
Aurora fugat;
Surgit Titan radiante coma,
Mundoque diem reddit clarum.
Age, tot tantis onerata malis,
Repete adsuetos iam tibi questus,
Atque aequoreas vince Halcyonas,
Vince et volucres Pandionias:
Gravior namque his fortuna tua est.
Semper genitrix deflenda mihi,
Prima meorum causa malorum,
Tristes questus natae exaudi,
Si quis remanet sensus in Umbris!
Utinam ante manu grandaeva sua
Mea rupisset stamina Clotho,
Tua quam moerens vulnera vidi,
Oraque foedo sparsa cruore!
O lux semper funesta mihi,
Tempore ab illo
Nox es tenebris invisa magis!
Tulimus saevae iussa novercae,
Hostilem animum, vultusque truces.
Illa illa meis, tristis Erinnys,
Thalamis Stygios praetulit ignes;
Teque extinxit, miserande pater,
Modo cui totus paruit orbis
Ultra Oceanum,
Cuique Britanni terga dedere,
Ducibus nostris ante ignoti,

Iurisque sui. Coniugis, heu me!
Pater, insidiis oppresse iaces,
Servitque domus cum prole tua
Capta tyranno!

NUTRIX OCTAVIAE.

Propter alumnae suae Octaviae calamitatem sublimis et aulicae vitae conditionem exsecratur.

Fulgore primo captus et fragili bono
Fallacis aulae quisquis attonitus stupet:
Subito labantis ecce! Fortunae impetu,
Modo praepotentem, cernat eversam domum
Stirpemque Claudi, cuius imperio fuit
Subiectus orbis, paruit liber diu
Oceanus, et recepit invitus rates.
En, qui Britannis primus imposuit iugum,
Ignota et ante classibus texit freta,
Interque gentes barbaras tutus fuit
Et saeva maria, coniugis scelere occidit,
Mox illa nati; cuius extinctus iacet
Frater venenis; moeret infelix soror,
Eademque coniux; nec graves luctus valet
Ira coacta tegere. Crudelis viri
Secreta refugit semper; atque odio pari
Ardens maritus mutua flagrat face.
Animum dolentis nostra solatur fides
Pietasque frustra: mutat immitis dolor
Consilia nostra; nec regi mentis potest
Generosus ardor, sed malis vires capit.
Heu, quam nefandum prospicit noster timor
Scelus, quod utinam numen avertat deum!

OCTAVIA, NUTRIX

Lugentem Octaviam nutrix consolatur, et a vindicta, quam
'at, dehortatur.

:. O mea nullis aequanda malis
tuna! Licet repetam luctus,
:tra, tuos! Tibi moerenti
ıum licuit flere parentem;
us ulcisci vindice fratre,
quem pietas hosti rapuit,
itque fides;
crudeli sorte parentes
tos prohibet lugere timor,
trisque necem deflere vetat,
uo fuerat spes una mihi,
que malorum breve solamen.
c, in luctus servata meros,
ni resto nominis umbra.
r R. Vox, heu, nostras perculit aures
ıtis alumnae! Cessas thalamis
rre gradus, tarda senectus?
:. Excipe nostras lacrimas, nutrix,
tis nostri fida doloris!
r R. Quis te tantis solvet curis,
eranda, dies?
r. Qui me Stygias mittet ad umbras.
r R. Omina, quaeso, sint ista procul!
r. Non vota meos tua nunc casus,
fata regunt. NUTR. Dabit adflictae
iora deus tempora mitis.
modo blando vince obsequio
:ata virum. OCT. Vincam saevos
e leones tigresque truces,
ı *quam saevi* corda tyranni.
genitos sanguine claro,

Spernit Superos hominesque simul;
Nec fortunam capit ipse suam,
Quam dedit illi per scelus ingens
Infanda parens. Licet ingratum
Dirae pudeat munere matris
Hoc imperium cepisse; licet
Tantum munus morte rependat:
Feret hunc titulum post fata tamen
Femina longo semper in aevo.
NUTR. Animi retine verba furentis!
Temere emissam comprime vocem!
OCT. Toleranda quaevis patiar: haud unquam queant
Nisi morte tristi nostra finiri mala.
Genitrice caesa, per scelus rapto patre,
Orbata fratre, miseriis, luctu obruta,
Moerore pressa, coniugi invisa, ac meae
Subiecta famulae, luce non grata fruor,
Trepidante semper corde, non mortis metu,
Sed sceleris. Absit crimen a fatis meis,
Mori iuvabit: poena nam gravior nece est
Videre tumidos et truces miserae mihi
Vultus tyranni, iungere atque hosti oscula;
Timere nutus, cuius obsequium meus
Haud ferre posset fata post fratris dolor,
Scelere interemti, cuius imperium tenet
Et morte gaudet auctor infandae necis.
Quam saepe tristis umbra germani meis
Offertur oculis, membra cum solvit quies,
Et fessa fletu lumina oppressit sopor!
Modo facibus atris armat infirmas manus,
Oculosque et ora fratris infestus petit;
Modo trepidus idem refugit in thalamos meos;
Persequitur hostis, atque inhaerenti mihi
Violentus ensem per latus nostrum rapit.
Tunc tremor et ingens excutit somnos pavor,

Renovatque luctus et metus miserae mihi.
Adice his superbam pellicem, nostrae domus
Spoliis nitentem; cuius in munus suam
Stygiae parentem natus imposuit rati,
Quam dira post naufragia superato mari
Ferro interemit, saevior pelagi fretis.
Quae spes salutis post nefas tantum mihi?
Inimica victrix imminet thalamis meis;
Odioque nostri flagrat, et pretium stupri
Iustae maritum coniugis captat caput.
Emergere undis, et fer auxilium tuae
Natae invocanti, genitor; aut Stygios sinus
Tellure rupta pande, quo praeceps ferar!
NUTR. Frustra parentis invocas manes tui,
Miseranda, frustra, nulla cui prolis suae
Manet inter umbras cura; qui nato suo
Praeferre potuit sanguine alieno satum,
Genitamque fratris coniugem captus sibi
Toris nefandis flebili iunxit face.
Hinc orta series facinorum, caedes, doli,
Regni cupido, sanguinis diri sitis:
Mactata soceri concidit thalamis gener
Victima, tuis ne fieret hymenaeis potens.
Proh facinus ingens! feminae est munus datus
Silanus, et cruore foedavit suo
Patrios penates, criminis ficti reus.
Intravit hostis hei mihi! captam domum
Dolis novercae, Principis factus gener,
Idemque natus, iuvenis infandi ingeni
Capaxque scelerum, dira cui genitrix facem
Accendit, et te iunxit invitam metu;
Tantoque victrix facta successu ferox
Ausa imminere est orbis imperio sacri.
Quis tot referre facinorum formas potest,
Et *spes nefandas* feminae, et blandos dolos
Regnum petentis per gradus scelerum omnium?

Tum sancta Pietas extulit trepidos gradus,
Vacuamque Erinnys saeva funesto pede
Intravit aulam, polluit Stygia face
Sacros penates, iura naturae furens
Fasque omne rupit: miscuit coniux viro
Venena saeva; cecidit atque eadem sui
Mox scelere nati. Tu quoque extinctus iaces,
Deflende nobis semper infelix puer,
Modo sidus orbis, columen Augustae domus,
Britannice, heu me! nunc levis tantum cinis
Et tristis Umbra; saeva cui lacrimas dedit
Etiam noverca, cum rogis artus tuos
Dedit cremandos, membraque et vultus deo
Similes volanti flamma fervens abstulit.
OCT. Extinguat et me, ne manu nostra cadat.
NUTR. Natura vires non dedit tantas tibi.
OCT. Dolor, ira, moeror, miseriae, luctus dabunt.
NUTR. Vince obsequendo potius immitem virum.
OCT. Ut fratrem ademtum scelere restituat mihi!
NUTR. Incolumis ut sis ipsa, labentem ut domum
Genitoris olim sobole restituas tua.
OCT. Expectat aliam Principis sobolem domus;
Me dira miseri fata germani trahunt.
NUTR. Confirmet animum civium tantus favor
OCT. Solatur iste nostra, non relevat, mala.
NUTR. Vis magna populi est. OCT. Principis maior tamen.
NUTR. Respiciet ipse coniugem. OCT. Pellex vetat.
NUTR. Invisa cunctis nempe. OCT. Sed cara est viro.
NUTR. Nondum uxor est. OCT. Iam fiet, et genitrix simul.
NUTR. Iuvenilis ardor impetu primo furit;
Languescit idem facile, nec durat diu
In venere turpi, ceu levis flammae vapos:
Amor perennis coniugis castae manet.
Violare prima quae toros ausa est tuos,

Animumque domini famula possedit diu,
Iam metuit eadem. OCT. Nempe praelatam sibi
Subiecta et humilis; atque monumenta extruit
Quibus timorem fassa testatur suum.
NUTR. Et hanc levis fallaxque destituet deus
Volucer Cupido. Sit licet forma eminens
Opibus superba: gaudium capiet breve.
Passa est similes ipsa dolores
Regina deum,
Cum se formas vertit in omnes
Dominus coeli divumque pater,
Et modo pennas sumsit oloris,
Modo Sidonii cornua tauri,
Aureus idem fluxit in imbri.
Fulgent coelo sidera Ledae;
Patrio residet Bacchus Olympo;
Deus Alcides possidet Heben,
Nec Iunonis iam timet iras,
Cuius gener est, qui fuit hostis.
Vicit sapiens tamen obsequium
Coniugis altae pressusque dolor:
Sola Tonantem tenet aetherio
Secura toro maxima Iuno;
Nec mortali captus forma
Deserit altam Iupiter aulam.
Tu quoque, terris altera Iuno,
Soror Augusti coniuxque, graves
Vince dolores!
OCT. Iungentur ante saeva sideribus freta,
Et ignis undae, Tartaro tristi polus,
Lux alma tenebris, roscidae nocti dies,
Quam cum scelesti coniugis mente impia
Mens nostra, semper fratris extincti memor.
Utinam nefandi Principis dirum caput
Obruere flammis Coelitum rector paret,
Qui saepe terras fulmine infesto quatit,

Mentesque nostras ignibus terret sacris,
Novisque monstris! Vidimus coelo iubar
Ardens cometam pandere, infestam facem
Qua plaustra tardus noctis aeterna vice
Regit Bootes, frigido Arctoo rigens.
En! ipse diro spiritu saevi ducis
Polluitur aether; gentibus clades novas
Minantur astra, quas regit dux impius.
Non tam ferum Typhona neglecto Iove
Irata tellus edidit quondam parens;
Haec gravior illo pestis: hic, hostis deum
Hominumque, templis expulit Superos suis,
Civesque patria; spiritum fratri abstulit;
Hausit cruorem matris; et lucem videt,
Fruiturque vita, noxiamque animam trahit!
Proh summe genitor, tela cur frustra iacis
Invicta toties temere regali manu?
In tam nocentem dextra cur cessat tua?
Utinam suorum facinorum poenas luat
Nero, ipse divo Domitio genitus patre,
Orbis tyrannus, quem premit turpi iugo
Morumque vitiis nomen Augustum inquinat.
NUTR. Indignus ille, fateor, est thalamis tuis:
Sed cede fatis atque fortunae tuae
Alumna, quaeso; neve violenti move
Iram mariti. Forsitan vindex deus
Existet aliquis, laetus et veniet dies
OCT. Gravi deorum nostra iam pridem domus
Urgetur ira, prima quam pressit Venus,
Furore miserae dira genitricis meae:
Quae nupta demens nupsit incesta face,
Oblita nostri, coniugis, legum immemor.
Illo soluta crine, succincta anguibus,
Ultrix Erinnys venit ad Stygios toros,
Raptasque thalamis sanguine extinxit faces;
Incendit ira Principis pectus truci

Caedem in nefandam. Cecidit infelix parens
Heu! nostra ferro, meque perpetuo obruit
Extincta luctu. Coniugem traxit suum
Natumque ad umbras; prodidit lapsam domum.
NUTR. Renovare luctus parce cum fletu pios,
Manes parentis neve sollicita tuae,
Graves furoris quae sui poenas dedit.

CHORUS.

Poppaeae nuptias detestatur Chorus Octaviae favens. Degenerem, lentam nimis et servilem Romanorum arguit patientiam, et in scelera Neronis invehitur.

Quae fama modo venit ad aures,
Utinam falso credita perdat
Frustra toties iactata fidem,
Nec nova nostri coniux thalamos
Principis intret, teneatque suos
Nupta penates Claudia proles!
Edat partu pignora pacis,
Qua tranquillus gaudeat orbis,
Servetque decus Roma aeternum!
Fratris thalamos sortita tenet
Maxima Iuno;
Soror Augusti sociata toris
Cur a patria pellitur aula?
Sancta quid illi prodest pietas,
Divusque pater?
Quid virginitas castusque pudor?
Nos quoque nostri sumus immemores
Post fata ducis, cuius stirpem
Prodimus, aevi suadente metu.
Vera priorum virtus quondam
Romana fuit, verumque genus
Martis in illis sanguisque viris.
Illi reges hac expulerunt

Urbe superbos;
Ultique tuos sunt bene manes,
Virgo, dextra caesa parentis,
Ne servitium paterere grave,
Nec proba ferret praemia victrix
Dira libido.
Te quoque bellum triste secutum est,
Mactata tua miseranda manu,
Nata Lucreti,
Stuprum saevi passa tyranni!
Dedit infandi sceleris poenas
Cum Tarquinio Tullia coniux,
Quae per caesi membra parentis
Egit saevos impia currus,
Laceroque seni violenta rogos,
Nata, negavit.
Haec quoque nati videre nefas
Secula maius, cum Tyrrhenum
Rate ferali Princeps captam
Fraude parentem misit in aequor.
Properant placidos linquere portus
Iussi nautae; resonant remis
Pulsata freta:
Fertur in altum provecta ratis,
Quae resoluto robore labens
Pressa dehiscit, sorbetque mare.
Tollitur ingens clamor ad astra,
Cum femineo mixtus planctu.
Mors ante oculos dira vagatur;
Quaerit leti sibi quisque fugam:
Alii lacerae puppis tabulis
Haerent nudi, fluctusque secant;
Repetunt alii littora nantes;
Multos mergunt fata profundo.
Scindit vestes Augusta suas,
Laceratque comas,

Rigat et moestis fletibus ora.
Postquam spes est nulla salutis:
Ardens ira iam victa malis:
„Haec,“ exclamat, „mihi pro tanto
Munere reddis praemia, nate?
Hac sum, fateor, digna carina,
Quae te genui, quae tibi lucem
Atque imperium nomenque dedi
Caesaris, amens.
Exere vultus Acheronte tuos,
Poenisque meis pascere, coniux:
Ego causa tuae, miserande, necis,
Natoque tuo funeris auctor.
En, ut merui,
Ferar ad manes inhumata tuos,
Obruta saevis aequoris undis!“
Feriunt fluctus ora loquentis;
Ruit in pelagus,
Rursumque salo pressa resurgit;
Pellit palmis cogente metu
Fata, et cedit fessa labori.
Mansit tacitis in pectoribus
Spreta tristi iam morte fides:
Multi dominae ferre auxilium
Pelago fractis viribus audent,
Brachia quamvis lenta trahentem
Voce hortantur, manibusque levant.
Quid tibi saevi fugisse maris
Profuit undas?
Ferro es nati moritura tui,
Cuius facinus vix posteritas,
Tarde semper credula, credet.
Furit, ereptam pelagoque dolet
Vivere matrem
Impius, ingens geminatque nefas:
Ruit in miserae fata parentis,

Patiturque moram sceleris nullam.
Missus peragit iussa satelles:
Reserat dominae pectora ferro.
Caedis moriens illa ministrum
Rogat infelix,
Utero dirum condat ut ensem.
„Hic est, hic est fodiendus," ait,
„Ferro, monstrum qui tale tulit!"
Post hanc vocem,
Cum supremo mixtam gemitu,
Animam tandem per fera tristem
Vulnera reddit.

ACTUS SECUNDUS.

SENECA.

Philosophus, seculi sui vitia detestatus, prisci aevi simplicitatem laudat, utque omnia in dies in deteriora ruerint commemorat.

Quid me, potens Fortuna, fallaci mihi
Blandita vultu, sorte contentum mea
Alte extulisti, gravius ut ruerem edita
Receptus arce, totque prospicerem metus?
Melius latebam procul ab invidiae malis
Remotus inter Corsici rupes maris,
Ubi liber animus et sui iuris mihi
Semper vacabat, studia recolenti mea.
O quam iuvabat, quo nihil maius parens
Natura genuit, operis immensi artifex,
Coelum intueri, solis et cursus sacros,
Mundique motus, salis et alternas vices,
Orbemque Phoebes, astra quem cingunt vaga,
Lateque fulgens aetheris magni decus!

Qui si senescit, tantus in coecum chaos
Casurus iterum: nunc adest mundo dies
Supremus ille, qui premat genus impium
Coeli ruina: rursus ut stirpem novam
Generet renascens melior; ut quondam tulit
Iuvenis, tenente regna Saturno poli.
Tunc illa virgo, nominis magni dea,
Iustitia, coelo missa cum sancta Fide
Terris, regebat mitis humanum genus.
Non bella norant, non tubae fremitus truces,
Non arma gentes; cingere assuerant suas
Muris nec urbes. Pervium cunctis iter,
Communis usus omnium rerum fuit;
Et ipsa tellus laeta foecundos sinus
Pandebat ultro, tam piis felix parens
Et tuta alumnis. Alia sed soboles minus
Conspecta mitis. Tertium sollers genus
Novas ad artes extitit, sanctum tamen;
Mox inquietum, quod sequi cursu feras
Auderet arces; fluctibus tectos graves
Extrahere pisces rete; vel calamo levi
Decipere volucres; premere subiectos iugo
Tauros feroces; vomere immunem prius
Sulcare terram, laesa quae fruges suas
Interius alte condidit sacro sinu.
Sed in parentis viscera intravit suae
Deterior aetas: eruit ferrum grave
Aurumque; saevas mox et armavit manus;
Partita fines regna constituit, novas
Extruxit urbes; tecta defendit suis
Aliena telis, aut petit praedae imminens.
Neglecta terras fugit et mores feros
Hominum, et cruenta caede pollutas manus,
Astraea virgo, siderum magnum decus.
Cupido belli crevit atque auri fames.
Totum per orbem maximum exortum est malum,

Luxuria, pestis blanda; cui vires dedit
Roburque longum tempus atque error gravis.
Collecta vitia per tot aetates diu
In nos redundant. Seculo premimur gravi,
Quo scelera regnant, saevit impietas furens,
Turpi libido venere dominatur potens,
Luxuria victrix orbis immensas opes
Iampridem avaris manibus, ut perdat, rapit.
Sed ecce! gressu fertur attonito Nero,
Trucique vultu. Quid ferat, mente horreo.

NERO, PRAEFECTUS, SENECA.

Incassum monet suum Neronem philosophus, qui tyrannicis institutis pertinaciter insistit, proximumque diem nuptiis cum Poppaea destinat.

NERO. Perage imperata: mitte, qui Plauti mihi
Sullaeque caesi referat abscissum caput.
PRAEF. Iussa haud morabor: castra confestim petam.
SEN. Nihil in propinquos temere constitui decet.
NERO. Iusto esse facile est, cui vacat pectus metu.
SEN. Magnum timoris remedium clementia est.
NERO. Extinguere hostem maxima est virtus ducis.
SEN. Servare cives maior est patriae patri.
NERO. Praecipere mitem convenit pueris senem.
SEN. Regenda magis est fervida adolescentia.
NERO. Aetate in hac satis esse consilii reor.
SEN. Ut facta Superi comprobent semper tua!
NERO. Stulte verebor, ipse cum faciam, deos.
SEN. Hoc plus verere, quod licet tantum tibi.
NERO. Fortuna nostra cuncta permittit mihi.
SEN. Crede obsequenti parcius; levis est dea.
NERO. Inertis est nescire, quid liceat sibi

SEN. Id facere, laus est, quod decet; non, quod licet.
NERO. Calcat iacentem vulgus. SEN. Invisum opprimit.
NERO. Ferrum tuetur principem. SEN. Melius fides.
NERO. Decet timeri Caesarem. SEN. At plus diligi.
NERO. Metuant necesse est... SEN. Quidquid exprimitur, grave est.
NERO. Iussisque nostris pareant. SEN. Iusta impera.
NERO. Statuam ipse. SEN. Quae consensus efficiat rata.
NERO. Despectus? Ensis faciet. SEN. Hoc absit nefas.
NERO. An patiar ultra, sanguinem nostrum peti,
Inultus et contemtus ut subito opprimar?
Exilia non fregere summotos procul
Plautum atque Sullam, pertinax quorum furor
Armat ministros sceleris in caedem meam.
Absentium cum maneat etiam ingens favor
In urbe nostra, qui fovet spes exulum;
Tollantur hostes ense suspecti mihi.
Invisa coniux pereat, et carum sibi
Fratrem sequatur. Quidquid excelsum est, cadat.
SEN. Pulchrum eminere est inter illustres viros,
Consulere patriae, parcere afflictis, fera
Caede abstinere, tempus atque irae dare,
Orbi quietem, seculo pacem suo.
Haec summa virtus; petitur hac coelum via.
Sic ille patriae primus Augustus parens
Complexus astra est, colitur et templis deus.
Illum tamen Fortuna iactavit diu
Terra marique per graves belli vices,
Hostes parentis donec oppressit sui.
Tibi numen incruenta summittit suum,
Et dedit habenas imperi facili manu,
Nutuque terras, maria, subiecit tuo.
Invidia tristis victa consensu pio
Cessit. *Senatus* equitis accensus favor

Plebisque votis, atque iudicium patrum est.
Tu pacis auctor, generis humani arbiter,
Electus; orbem tu sacra specie regis,
Patriae parens; quod nomen ut serves petit,
Suosque cives Roma commendat tibi.
NERO. Munus deorum est, ipsa quod servit mihi
Roma et Senatus; quodque ab invitis preces
Humilesque voces exprimit nostri metus.
Servare cives principi et patriae graves,
Claro tumentes genere, quae dementia est,
Cum liceat una voce suspectos sibi
Mori iubere? Brutus in caedem ducis,
A quo salutem tulerat, armavit manus.
Invictus acie, gentium domitor, Iovi
Aequatus altos saepe per honorum gradus,
Caesar nefando civium scelere occidit.
Quantum cruoris Roma tunc vidit sui,
Lacerata toties! Ille, qui meruit pia
Virtute coelum, divus Augustus, viros
Quot interemit nobiles, iuvenes, senes,
Sparsos per orbem, cum suos mortis metu
Fugerent penates et trium ferrum ducum,
Tabula notante deditos tristi neci?
Exposita rostris capita caesorum patres
Videre moesti; flere nec licuit suos,
Non gemere, dira tabe polluto foro,
Stillante sanie per putres vultus gravi.
Nec finis hic cruoris aut caedis stetit:
Pavere volucres et feras saevas diu
Tristes Philippi; hausit et Siculum mare
Classes, virosque saepe cedentes. Suis
Concussus orbis viribus. Magnus ducum
Superatus acie, puppibus Nilum petit
Fugae paratis, ipse periturus brevi.
Hausit cruorem incesta Romani ducis
Aegyptus iterum, nunc leves umbras tegit.

Illic sepultum est impie gestum diu
Civile bellum; condidit tandem suos
Iam fessus enses victor, hebetatos feris
Vulneribus, et continuit imperium metu.
Armis fideque militis tutus fuit,
Pietate nati factus eximia deus,
Post fata consecratus et templis datus.
Nos quoque manebunt astra, si saevo prior
Ense occuparo, quidquid infestum est mihi,
Dignaque nostram sobole fundaro domum.
SEN. Implebit aulam stirpe coelesti tuam
Generata divo, Claudiae gentis decus,
Sortita fratris, more Iunonis, toros.
NERO. Incesta genitrix detrahit generi fidem,
Animusque nunquam coniugis iunctus mihi.
SEN. Teneris in annis haud satis clara est fides,
Pudore victus cum tegit flammas amor.
NERO. Hoc equidem et ipse credidi frustra diu,
Manifesta quamvis pectore insociabili
Vultuque signa proderent odium mei;
Tandem quod ardens statuit ulcisci dolor,
Dignamque thalamis coniugem invenit meis
Genere atque forma, victa cui cedat Venus,
Iovisque coniux, et ferox armis dea.
SEN. Probitas fidesque coniugis, mores, pudor,
Placeant marito: sola perpetuo manent,
Subiecta nulli, mentis atque animi bona;
Florem decoris singuli carpunt dies.
NERO. Omnes in unam contulit laudes deus.
Talemque nasci fata voluerunt mihi.
SEN. Recedat a te, temere ne credas, amor.
NERO. Quem submovere fulminis dominus nequit,
Coeli tyrannum, saeva qui penetrat freta
Ditisque regna, detrahit Superos polo?
SEN. Volucrem esse amorem fingit immitem deum
Mortalis error, armat et telis manus,

Brevique vitae p
NERO. Hanc esse vitae [redacted]
Per quam voluptas oritur. Inter
Cum procreetur semper humanu
Amore grato, qui truces mulcet
Hic mihi iugales praeferat taed
Iungatque nostris igne Poppaea
SEN. Vix sustinere posset hos t
Videre populi; sancta nec Pieta
NERO. Prohibebor unus facere,
SEN. Maiora populus semper a
NERO. Libet experiri, viribus fr
An cedat animis temere concep
SEN. Obsequere potius civibus
NERO. Male imperatur, cum
SEN. Nil impetrare cum valet
NERO. Exprimere ius est, fe
p
SEN. Negare durum est. NER
SEN. Remittat ipse. NERO.

Et ipse populi vota iam pridem moror,
Cum portet utero pignus et partem mei.
Quin destinamus proximum thalamis diem?

ACTUS TERTIUS.

AGRIPPINA.

Ab Inferis prodit Agrippina, faces exitiales praeferens nuptiis Poppaeae et Neronis, cuius mortem praedicit.

Tellure rupta Tartaro gressum extuli,
Stygiam cruenta praeferens dextra facem
Thalamis scelestis. Nubat his flammis meo
Poppaea nato iuncta, quas vindex manus
Dolorque matris vertet ad tristes rogos.
Manet inter umbras impiae caedis mihi
Semper memoria, Manibus nostris gravis
Adhuc inultis, reddita et meritis meis
Funesta merces puppis, et pretium imperi
Nox illa, qua naufragia deflevi mea.
Comitum necem, natique crudelis nefas
Deflere votum fuerat; haud tempus datum est
Lacrimis; sed ingens scelere geminavit nefas.
Peremta ferro, foeda vulneribus, sacros
Intra penates spiritum effudi gravem,
Erepta pelago, sanguine extinxi meo
Nec odia nati, saevit in nomen ferus
Matris tyrannus: obrui meritum cupit;
Simulacra, titulos destruit, mortis metu,
Totum per orbem, quem dedit poenam in meam
Puero regendum noster infelix amor.
Extinctus umbras agitat infestus meas,
Flammisque vultus noxios coniux petit,
Instat, minatur, imputat fatum mihi
Tumulumque nati; poscit auctorem necis.
Iam *parce: dabitur*. Tempus haud longum peto:

Licet extruat marmorib
Superbus aulam; limen ar
Servent cohortes; mittat
Exhaustus orbis; supplic
Parthi cruentam; regna,
Veniet dies tempusque, q
Animam nocentem sceler
Desertus et destructus et
Heu, quo labor, quo vot
Quo te furor provexit at
Et fata, nate, cedat ut ta
Genitricis ira, quae tuo s
Utinam, antequam te pa
Aluique, saevae nostra l
Viscera! sine ullo sceler
Meus, occidisses; iunctu
Semper quietam cernere
Proavos, patremque, no
Quos nunc pudor luctus
Ex te, nefande, meque,
Quid tegere cesso Tarta
Noverca, coniux, mater

Vobisque ego sim causa malorum!
Non hoc primum pectora vulnus
Mea senserunt; graviora tuli.
Dabit hic nostris finem curis
Vel morte dies. Non ego saevi
Cernere cogar coniugis ora,
Non invisos intrare mihi
Thalamos famulae;
Soror Augusti, non uxor, ero.
Absint tantum tristes poenae,
Letique metus. —
Scelerum diri, miseranda, viri,
Potes haec, demens, sperare memor?
Hos ad thalamos servata diu,
Victima tandem funesta cades.
Sed quid patrios saepe penates
Respicis udis confusa genis?
Propera tectis efferre gradus!
Linque cruentam principis aulam!
CHOR. En illuxit suspecta diu
Fama toties iactata dies!
Cessit thalamis
Claudia diri pulsa Neronis,
Quos iam victrix Poppaea tenet,
Cessat pietas dum nostra, gravi
Compressa metu, segnisque dolor.
Ubi Romani vis est populi,
Fregit claros quae saepe duces,
Dedit invictae leges patriae,
Fasces dignis civibus olim,
Iussit bellum pacemque, feras
Gentes domuit,
Captos reges carcere clausit?
Gravis, en, oculis undique nostris
Iam Poppaeae fulget imago,
Iuncta Neroni!

Affligat humo violenta manus
Similes nimium vultus dominae,
Ipsamque toris detrahat altis;
Petat infestis mox et flammis
Telisque feri Principis aulam!

ACTUS QUARTUS.

NUTRIX, POPPAEA.

Territa Poppaea nutrici narrat somnium; quam illa vana interpretatione solatur.

NUTR. Quo trepida gressum coniugis thalamis tui
Effers, alumna, quodve secretum petis
Turbata vultu? cur genae fletu madent?
Certe petitus precibus et votis dies
Nostris refulsit. Caesari iuncta es tuo
Taeda iugali, quem tuus cepit decor,
Et culpa Senecae tradidit vinctum tibi
Genitrix amoris, maximum numen, Venus.
O qualis altos, quanta, pressisti toros,
Residens in aula! Vidit attonitus tuam
Formam Senatus, tura cum Superis dares,
Sacrasque grato spargeres aras mero,
Velata summum flammeo tenui caput;
Et ipse lateri iunctus atque haerens tuo
Sublimis inter civium laeta omina
Incessit, habitu atque ore laetitiam gerens
Princeps superbo. Talis emersam freto
Spumante Peleus coniugem accepit Thetin,
Quorum toros celebrasse Coelestes ferunt,
Pelagique numen omne consensu pari.
Quae subita vultus causa mutavit tuos?
Quid pallor iste, quid ferant lacrimae, doce

POP. Confusa tristi proximae noctis metu
Visuque, nutrix, mente turbata feror,
Defecta sensu. Laeta nam postquam dies
Sideribus atris cessit, et nocti polus
Inter Neronis iuncta complexus mei
Somno resolvor; nec diu placida frui
Quiete licuit: visa nam thalamos meos
Celebrare turba est moesta; resolutis comis
Matres Latinae flebiles planctus dabant;
Inter tubarum saepe terribilem sonum
Sparsam cruore coniugis genitrix mei
Vultu minaci saeva quatiebat facem.
Quam dum sequor, coacta praesenti metu:
Diducta subito patuit ingenti mihi
Tellus hiatu; lata quo praeceps, toros
Cerno iugales pariter et miror meos,
In quis resedi fessa. Venientem intuor
Comitante turba coniugem quondam meum
Natumque; properat petere complexus meos
Crispinus, intermissa libare oscula:
Irrupit intra tecta cum trepidus mea,
Ensemque iugulo condidit saevum Nero.
Tandem quietem magnus excussit timor;
Quatit ora et artus horridus nostros tremor,
Pulsatque pectus; continet vocem timor,
Quam nunc fides pietasque produxit tua.
Heu, quid minantur Inferum manes mihi,
Aut quem cruorem coniugis vidi mei?
NUTR. Quaecunque mentis agitat infestus vigor,
Ea per quietem sacer et arcanus refert
Veloxque sensus. Coniugem, thalamos, rogos
Vidisse te miraris, amplexu novi
Haerens mariti? Sed movent laeto die
Pulsata palmis pectora, et fusae comae.
Octaviae discidia planxerunt sacros
Intra penates fratris, et patrium larem.

Fax illa, quam secuta es, Augustae manu
Praelata, clarum nomen invidia tibi
Partum ominatur. Inferum sedes toros
Stabiles futuros spondet aeternae domus.
Iugulo quod ensem condidit Princeps tuus:
Bella haud movebit, pace sed ferrum teget.
Recollige animum; recipe laetitiam, precor,
Timore pulso! redde te thalamis tuis!
POP. Delubra et aras petere constitui sacras,
Caesis litare victimis numen deum,
Ut expientur noctis et somni minae,
Terrorque in hostes redeat attonitus meos.
Et vota pro me suscipe, et precibus piis
Superos adora, manet ut praesens metus

CHORUS.

Laudat Chorus Poppaeae formam.

Si verá loquax fama Tonantis
Furta et gratos narrat amores,
Quem modo Ledae pressisse sinum
Tectum plumis pennisque ferunt;
Modo per fluctus raptam Europen
Taurum tergo portasse trucem:
Quae regit, et nunc deseret astra;
Petet amplexus, Poppaea, tuos,
Quos et Ledae praeferre potest,
Et tibi, quondam cui miranti
Fulvo, Danaë, fluxit in auro.
Formam Sparte iactet alumnae
Licet, et Phrygius praemia pastor:
Vincet vultus haec Tyndaridos,
Qui moverunt horrida bella,
Phrygiaeque solo regna dedere.
Sed quis gressu ruit attonito,
Aut quid pectore portat anhelo?

NUNTIUS, CHORUS.

Motum populi nuntiat ob repudiatam Octaviam nuptiasque Poppaeae.

NUNT. Quicunque tectis miles exsultat ducis,
Defendat aulam, cui furor populi imminet!
Trepidi cohortes, ecce! Praefecti trahunt
Praesidia ad urbis; victa nec cedit metu
Concepta rabies temere, sed vires capit.
CHOR. Quis iste mentes agitat attonitas furor?
NUNT. Octaviae favore perculsae agmina
Nunc efferata per nefas ingens ruunt.
CHOR. Quid ausa facere, quove consilio, doce.
NUNT. Reddere penates Claudiae Divi parant,
Torosque fratris, debitam partem imperi.
CHOR. Quos iam tenet Poppaea concordi fide?
NUNT. Hic urit animos pertinax nimium favor,
Et in furorem temere praecipites agit.
Quaecunque claro marmore effigies stetit
Aut aere fulgens, ora Poppaeae gerens,
Afflicta vulgi manibus, et saevo iacet
Eversa ferro; membra per partes trahunt
Deducta laqueis; obruunt turpi diu
Calcata coeno. Verba conveniunt feris
Immixta factis, quae timor recipit meus.
Sepire flammis Principis sedem parant
Populi, nisi irae coniugem dedat novam,
Reddat penates Claudiae victus suos.
Ut noscat ipse civium motus, mea
Voce haud morabor iussa Praefecti exequi.
CHOR. Quid fera frustra bella movetis?
Invicta gerit tela Cupido.
Flammis vestros obruet ignes,
Quibus extinxit fulmina saepe,
Captumque Iovem coelo traxit.

Laesi tristes dabitis poenas
Sanguine vestro: non est patiens
Fervidus irae facilisque regi.
Ille ferocem iussit Achillem
Pulsare lyram; fregit Danaos,
Fregit Atridem; regna evertit
Priami; claras diruit urbes;
Et nunc animus, quid ferat, horret,
Vis immitis violenta dei.

ACTUS QUINTUS.

NERO, PRAEFECTUS.

Aestuans ira Nero propter tumultum populi in ipsum s
viri iubet, et Octaviam veluti motus causam, deportatam
Pandatariam, interfici.

NERO. O lenta nimium militis nostri manus,
Et ira patiens post nefas tantum mea,
Quod non cruor civilis accensas faces
Extinguit in nos, caede nec populi madet
Funerea Roma, quae viros tales tulit!
Admissa sed iam morte puniri parum est:
Graviora meruit impium plebis scelus;
At illa, cui me civium subicit furor,
Suspecta coniux et soror semper mihi,
Tandem dolori spiritum reddat meo,
Iramque nostram sanguine extinguat suo;
Mox tecta flammis concidant urbis meis;
Ignes, ruinae, noxium populum premant,
Turpisque egestas, saeva cum luctu fames.
Exsultat ingens seculi nostri bonis
Corrupta turba, nec capit clementiam
Ingrata nostram, ferre nec pacem potest;
Sed inquieta rapitur hinc audacia,
Hinc temeritate fertur in praeceps sua.

Malis domanda est, et gravi semper iugo
Premenda; ne quid simile tentare audeat,
Contraque sanctos coniugis vultus meae
Attollere oculos. Fracta per poenas metu
Parere discet Principis nutu sui.
Sed adesse cerno, rara quem pietas virum
Fidesque castris nota praeposuit meis.
PRAEF. Populi furorem caede paucorum, diu
Qui restiterunt temere, compressum affero.
NERO. Et hoc sat est? sic miles audisti ducem?
Compescis? haec vindicta debetur mihi?
PRAEF. Cecidere motus impii ferro duces.
NERO. Quid illa turba, petere quae flammis meos
Ausa est penates; Principi legem dare;
Abstrahere nostris coniugem caram toris;
Violare, quantum licuit, incesta manu
Et voce dira? debita poena vacat?
PRAEF. Poenam dolor constituet in cives tuos?
NERO. Constituet, aetas nulla quam famae eximat.
PRAEF. Quam temperet non ira, non noster timor?
NERO. Iram expiabit prima quae meruit meam.
PRAEF. Quam poscat, ede: nostra ne parcat manus.
NERO. Caedem sororis poscit et dirum caput.
PRAEF. Horrore victum trepidus adstrinxit rigor.
NERO. Parere dubitas. PRAEF. Cur meam damnas fidem?
NERO. Quod parcis hosti. PRAEF. Femina hoc nomen capit?
NERO. Si scelera cepit. PRAEF. Estne, qui sontem arguat?
NERO. Populi furor. PRAEF. Quis regere dementes valet?
NERO. Qui concitare potuit. PRAEF. Haud quenquam reor.
NERO. Mulier, dedit natura cui pronum malo
Animum, ad nocendum pectus instruxit dolis:

Procul in remotum lit
Tandem ut residat pe

CHORUS,

Chorus perniciosum multi mox dura fata mulierum dom

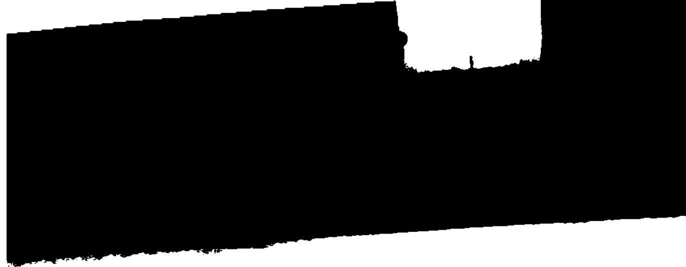
CHOR. O funestus mu
Dirusque favor, qui cu
Vela secundo ratis im
Vexitque procul, lang
Deserit alto saevoque
Flevit Gracchos mise
Perdidit ingens quos p
Nimiusque favor gene
Pietate, fide, lingua c
Pectore fortes, legibu
Te quoque, Livi, simi
Fortuna dedit,
Quem neque fasces tex
Nec tecta domus. Plur
Prohibet

Aut exilium regina iubet,
Si mihi vitam fracta remittit
Tot iam nostris et victa malis?
Si caede mea cumulare parat
Luctus nostros: invidet etiam
Cur in patria mihi saeva mori?
Sed iam spes est nulla salutis:
Fratris cerno miseranda ratem.
Haec est, cuius vecta carina
Quondam genitrix, nunc et thalamis
Expulsa soror miseranda vehar.
Nullum Pietas nunc numen habet,
Nec sunt Superi;
Regnat mundo tristis Erinnys.
Quis mea digne deflere potest
Mala? quae lacrimis nostris questus
Reddet aëdon? cuius pennas
Utinam miserae mihi Fata darent!
Fugerem luctus ablata meos
Penna volucri, procul et coetus
Hominum tristes, caedemque feram.
Sola in vacuo nemore, et tenui
Ramo pendens, querulo possem
Gutture moestum fundere murmur.
CHOR. Regitur fatis mortale genus,
Nec sibi quidquam spondere potest
Firmum et stabile:
er quae casus volvit varios
Semper nobis metuenda dies.
Animum firment exempla tuum,
Iam multa domus quae vestra tulit.
Quid saevior est Fortuna tibi?
Tu mihi primum
Tot natorum memoranda parens,
Nata Agrippae, nurus Augusti,
Caesaris uxor, cuius nomen

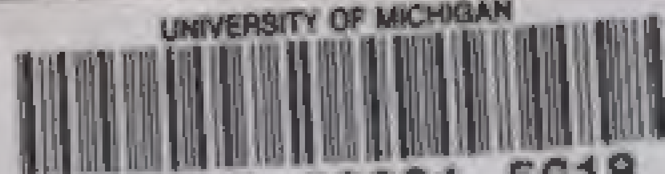
Clarum toto fulsit in orbe,
Utero toties enixa gravi
Pignora pacis; mox exilium,
Verbera, saevas passa catenas,
Funera, luctus, tandem letum,
Cruciata diu.
Felix thalamis Livia Drusi
Natisque ferum ruit in facinus
Poenamque suam.
Iulia, matris fata secuta,
Post longa tamen tempora ferro
Caesa est, quamvis crimine nullo.
Quid non potuit quondam genitrix
Tua, quae rexit Principis aulam,
Cara marito, partuque potens?
Eadem, famulo subiecta suo,
Cecidit diri militis ense.
Quid, cui licuit regnum in coelum
Sperare, parens tanta Neronis?
Non funesta violata manu
Remigis ante,
Mox et ferro lacerata diu,
Saevi iacuit victima nati?
OCT. Me quoque tristes mittit ad Umbras
Ferus et Manes, ecce, tyrannus!
Quid iam frustra miseranda moror?
Rapite ad letum,
Quibus in nos ius Fortuna dedit!
Testor Superos — Quid agis, demens?
Parce precari, quibus invisa es,
Numina divum! Tartara testor,
Erebique deas scelerum ultrices,
Et te, genitor, dignum tali
Morte et poena,
Non invisa est mors ista mihi.
Armate ratem, date vela fretis,

…geniam,
[illegible]c quoque tristi procul a poena
Portate, precor, templa ad Triviae!
Urbe est nostra mitior Aulis,
Et Taurorum barbara tellus:
Hospitis illic caede litatur
Numen Superum;
Civis gaudet Roma cruore.

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 03281 5618